

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

ИЗДАЈЕ:

ОДСЕК ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И ЛИНГВИСТИКУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НОВОМ САДУ

НОВИ САД

28/29

1997/98

Чланови редакције:

Др Ивана Антонић, доцент
Др Јасмина Грковић-Мејдор, ванр. професор
Др Драгољуб Петровић, ред. професор
Др Мато Пижурица, ред. професор
Др Милорад Радовановић, ред. професор

Главни и одговорни уредник: Др Драгољуб Петровић
Секретар: Др Ивана Антонић

12892
ИМБ. БР. _____

ФОНЕТСКЕ ЦРТЕ СЛУЖБЕ СВЕТОМ ПЕТРУ АТОНСКОМ ГЕНАДИЈА СВЕТОГОРЦА

Рађено под руководством
проф. др Јасмине Грковић-Мејџор

САЖЕТАК

Рукопис *Службе светом Петру Аѿѿонском* Генадија Светогорца налази се у зборнику број 463 збирке манастира Хиландара и датиран је у последњу деценију XV века. У раду су размотрене његове фонетске црте, а главни предмет анализе била је гласовна вредност *јера*, као један од кључних проблема транскрипције српскословенских текстова. Потврде за рефлекс *јолуђласника* у *а* нису нађене (среће се само једна замена *јера* без гласовне вредности графемом *а*), што би можда могло упутити или на његово чување или, пак, разликовање његовог рефлекса од *а* у дијалекатској основици аутора. Када су у питању остале категорије, књижевна норма се поштује с високим степеном доследности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Служба светом Петру Аѿѿонском*, Генадије Светогорац, XV век, српскословенски језик, фонетске црте.

Јеромонах и доместик Генадије, како сам себе ословљава у наслову *Службе*, спада у ону малобројнију групу аутора на српскословенском језику чије се име није загубило у безименом мноштву не само писара и преписивача већ и оригиналних средњовековних стваралаца. На њега као изворног писца први је указао Ђорђе Сп. Радојичић,¹ а заслуге за приближавање личности и дела овог светогорског монаха из XV века савременом читаоцу у новије време припадају Ђорђу Трифуновићу.²

Значај Генадијеве *Службе светом Петру Аѿѿонском* за филолошка испитивања је велик, тим пре што се може претпоставити да је једини до сада познат рукопис,³ чији се настанак везује за крај девете и почетак последње деценије XV века, написао сам аутор, који је „испред себе имао још неокончан текст или боље рећи текст који још није „начисто” преписан. Тако је, претпостављамо, са „радног” аутографа желео „начисто” да препише читаву *Службу*, али су му се том приликом десиле омашке”.⁴ Интересантно је стога видети како се у оригиналном стваралачком поступку један неоспорно учен светогорски монах (о томе сведоче како чин јереја тако и звање доместика) односио према књижевној норми свога времена.⁵ Овог пута занимао нас је пре свега фонолошки аспект

¹ *Старо српско писаништво (IX-XVIII век)*, Крушевац 1988, 129.

² Генадије Светогорац, *Служба светом Петру Аѿѿонском*, Крушевац 1995. У овој књизи приређивач Ђорђе Трифуновић, поред уводне студије и превода *Службе* на савремени језик, даје и српскословенски текст којим смо се служили у изради овог рада.

³ Димитрије Богдановић, *Каталоѿ ћирилских рукописа манастира Хиландара* (број 463), Београд 1978.

⁴ Ђорђе Трифуновић, *истио*, 30.

⁵ О српскословенском језику у XV веку види: Вера Јерковић, *Српскословенска норма у*

те норме, нарочито гласовна вредност *јера*, будући да то питање изазива највише недоумица у транскрипцији и транслитерацији српскословенских текстова.⁶ Ради целовитости увида у језичку културу аутора, размотрене су и остале црте релевантне за књижевну норму на фонолошком плану.

ГЛАСОВНА ВРЕДНОСТ Ы. Овде дилеме у изговору нема, будући да је *јери* на целом говорном подручју дало јединствен рефлекс *и* давно пре XV века.⁷ Ради илустрације наводи се само неколико потврда: а) **Ы** на месту **и**: номинатив мн. **агг(е)лы** 1а/10, 3. л. јд. презент **г҃ыѣт** 5а/5, датив јд. **х(ри)с(то)вы** 12а/17, локатив јд. **моры** 13б/9, датив јд. **с(ве)т(ы)ны** 16б/15; б) **и** уместо **ы**: акузатив мн. **ни** 1а/14, инструментал мн. **тр҃ди** 1б/6, генитив јд. **доброти** 4а/9, акузатив мн. **вєз҃мнїе** 4а/17, акузатив мн. **чини** 9а/22, **вз҃днхїа** 16б/4.

ГЛАСОВНА ВРЕДНОСТ Ћ. У тексту је уочен одређен број речи у којима је уместо етимолошког **ѣ** написано **е**, као и оних где се на месту старословенских **е/а** или **е** насталог старословенском вокализацијом полугласника пише **ѣ**. Прва врста замене присутна је у следећим категоријама:

а) корен речи: **раздѣлаѣм(ь)** 3б/2, **шлѣмь** 4а/4, **великопроповѣдникѣ** 6б/11, **сѣвѣцїа** 7б/4, **исцѣлѣнїа** 8а/14, **добродѣтели** 10б/7, **бесѣмѣннѣмь** 10б/15, **шбєцїав сє** 12б/15.

б) основа речи: **прѣтрѣпѣл(ь)** 11б/9, **именїа** 12б/17, **сѣбєсєдѣ** 12б/20, **всєм(ь)** 15а/14.

в) наставак речи: локатив јд. женског рода сложене придевске промене - **на малєн** 1а/5, **на велицен** 2б/1, **въ неїзр(е)ченнєн** 13б/2; номинатив дв. *о промене - **колѣнє** 16а/17; прилози - **кє(тѣ)ствѣнє** 3б/3, **вєскорє** 11а/9.

У рукопису су праћени и старословенски дублети са **ѣ/е**, **а**:⁸ **младѣнъ цѣ** - оба примера су са **е**: **младєнца** 3а/7, **младєнства** 5б/9.

основа **помѣн-/ поман** -⁹ у једином примеру има **е**: **помєни** 12а/17.

прилози **вѣкѣпѣ** и **зѣдѣ**: увек су са **ѣ**: **вѣкѣпѣ** 16/13, 2а/1, 14а/10, **зѣдѣ** 16а/16.

Замена **е** графемом **ѣ** присутна је такође у различитим категоријама:

а) корен речи: **прозѣвѣши** 1б/14, **прозѣвѣшїи** 10б/17, **дѣснїцєю** 4а/10, **повѣлѣвѣет(ь)** 11б/14, **ѣвѣзѣ сє** 12б/21, **дѣѣрь** 13а/17.

б) основа речи: **хѣтѣѣцє** 7б/3, **исцѣлѣнїа** 8а/14, **тѣлѣси** 9б/13, **бєсємѣннѣмь** 10б/15, **славѣцєк** 11а/10, **исцѣлѣнєн** 12б/21, **прѣшчнїѣнѣ** 14б/13.

гласовном и морфолошком систему. - Југословенски семинар за стране слависте, 33-34, Задар 1984, 59; Александар Младеновић, *Напомене о српскословенском језику*. - Зборник за филологију и лингвистику хх/2, Нови Сад 1977, 14.

⁶ Вера Јерковић, *О транскрипцији српскословенских текстов*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 25/2, Београд 1996, 7.

⁷ Александар Белић, *Основи историје српскохрватског језика I, Фонетика*, Београд 1969, 73-74.

⁸ Ст. М. Куљбакин, *Палеографска и језичка историја о Мирослављевом јеванђељу*, Сремски Карловци 1925, 97-100.

⁹ F. Miklosich, *Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti*, Vindobonae 1850, 117.

в) наставак: вокатив јд. *о промене **прѣподовѣ** 26/5, 3а/8, 5б/9, 6б/6, 7б/8, 9а/18, 11б/16, 12а/16, **свѣтѣ** 15а/13, инструментал јд. *јо и *ја промене **мишцѣю** 4а/11, **шцѣмь** 6б/9, **вѣнцѣмь** 12б/20, акузатив мн. *а промене **зѣнницѣ** 15а/17, датив мн. *ѣ промене **заповѣдѣмь** 12б/14, номинатив мн. *ѣ промене **вѣсѣмь** 7а/13, 7б/1, **вѣсовѣ** 10б/9, генитив јд. *н основа **сѣменѣ** 8а/18, акузатив јд. личне заменице **тѣбѣ** 3а/15, 10б/6, 12а/22, презент **сѣдѣт** 3б/18, аорист **сѣвѣзѣ се** 12б/21, императив **понтѣ** 13б/13.

ГЛАСОВНА ВРЕДНОСТ Ъ. У целом рукопису није пронађена ни једна потврда за рефлекс *йолуѣласника* у а. Уочена је само једна реч са а на месту *јера*, које у датој позицији нема гласовну већ само правописну вредност: **сѣшѣдѣше с(ѣ)** 13а/12. Ова врста земене, међутим, није довољно сведочанство о гласовној вредности полугласничког знака, пошто наведен пример може представљати и словну грешку, која иначе не би била усамљена у овом релативно кратком тексту.

Разлог доследном писању полугласничког знака, чини се, пре би требало тражити у дијалекатској основици аутора, него у његовом добром познавању књижевне норме. На то упућују не само раније наведене грешке у писању **ѣ/и**, **ѣ/ѣ**, већ и небележење *јера* у категоријама где је одговарајућа вокалска вредност засигурно постојала (в. одељак о полугласничком знаку у књишким категоријама). Да ли се, међутим, у тексту *Службе* сачувала и фонолошка посебност *йолуѣласника* тешко је рећи. Та дилема, уосталом, присутна је и у неким другим до сада проученим споменицима из XV и XVI века.¹⁰

Секундарни йолуѣласник. Ова категорија означена је само у речи: **процѣвѣтѣши** 12б/1. У осталим случајевима полугласнички знак је изостао:

пѣснь: **пѣс(ѣ)нми** 1а/12, 2б/11, **пѣсньми** 2а/2, 7б/16, **пѣсн(ѣ)ми** 8а/13, **пѣс(ѣ)нь** 8б/8, **пѣснь** 9б/8, 12а/7,

болѣзнь: **болѣзньми** 1б/5, 7а/3,

основа **зѣмь-**: **зѣмьнородны** 5а/15, **зѣмьных** 5а/17, **зѣмьни** 8а/11, **зѣмьна-**го 15б/1, **зѣмь наа** 15б/8,

жѣ зѣмь: **жѣ зѣмь** 10б/17, 12б/1,

сѣдмь: **сѣдмь** 13а/25,

корабѣль: **корабѣль** 13б/17,

партицип перфекта **Іб** коренске инфинитивне врсте: **потѣклѣ** 5б/15, 7а/10, **достиглѣ** 9а/22, 10а/8, 11а/14, **потѣклѣ** 13б/4,

облици партиципа претерита актива: **сѣставѣлѣше** 2б/13, **вѣзлюбѣлѣше** 6а/6, **оукрѣплѣшомѣ** 7а/4, **укрѣплѣшомѣ** 7а/16, **пѣвлѣ се** 7а/19, **прославѣшомѣ** 7б/8,

¹⁰ Уп.нпр. Вера Јерковић, *О Јефимијиној ѿхвали кнезу Лазару*. - Зборник за филологију и лингвистику, XXVII-XXVIII, Нови Сад 1984-1985, 304; Вера Јерковић, *Српска Александрида. Академијин рукопис* (бр. 352). Палеографска, орфографска и језичка истраживања, Београд 1983, 101; Александар Младеновић, *Белешке о графици и језику у „Житију Силвана Дечанског“ Григорија Цамблака*. - Зборник за филологију и лингвистику, XXIV/1, Нови Сад 1981, 37; Јасмина Грковић-Мејџор, *Језик „Псалтира“ из штићанске Црнојевиће*, Подгорица 1993, 50-51.

9б/9, 16, прославльшаго 8а/15, 13а/15, съставльшаг(о) 9а/4, избавльшаго 10а/21, посрамльше с(е) 10б/11, оукрѣплъ 11б/19.

Страна реч **пѣтръ** такође је написана без секундарног *полугласника*: **пѣтръ** 7б/9.

Лексикализовани македонизми. Међу овим речима наслеђеним из канона¹¹ потврђене су следеће: **в(а)го** **сл(о)вен'наа** 2а/17, **в(а)го** **с(ло)венъ** 13а/21, 14а/12, **праведници** 4а/17, **праведник(ь)** 4б/14, **праведниѣ** 5а/14, **двѣрь** 13а/17. Ту спадају и дублетне форме прилога са **о/ѣ**: **тогда** 7а/13, 15, 10б/12.

Старословенска вокализација *полугласника* среће се и у: **невѣѣствныхъ** 9б/18.

Полугласнички знак у књишким катѣгоријама. Предлози **въ**, **съ**, **къ** у већини случајева пишу се са *јером*. На пример: **въ** **поустыни** 1а/17, **въ** **кѣмвалѣхъ** 2б/10, **съ** **с(вѣ)тymi** 2б/17, **съ** **в(о)городн(и)цею** 3а/12, **къ...** **славѣ** 2а/16, **къ...** **грѣшю** 3а/11. Одступају само: **в нем** 11б/7, **с тобою** 1б/8, 6а/4, 13б/10, **к тебѣ** 12а/6.

У префиксима **въ** - и **въз**- полугласнички знак присутан је готово доследно: **въпѣюще** 1а/3, **възгласимъ** 2б/12, **въплыц' се** 3а/18, **въхѣд** 3б/6, **възлюбленъ** 4б/18, **въздамъ** 9а/14, с изузетком: **вселен'нѣю** 9б/16, **всегда** 11а/8, **вселеннѣю** 15б/4. Префикс **съ** -, поред редовног писања **ь** (**свършивъ** 1б/9, **сверн** 1б/16, **схрани** 2а/25, 10а/2, 11а/10 итд.), у извесном броју основа јавља се увек без полугласничког знака (наводим по један пример сваке): **сп(а)сти се** 3а/12, **скончатн** 4б/14, **сказае** 9а/16, **сподоби** 14б/1, што јасно сведочи и о изговору наведених речи.

У корену **вс-** *јер* је написано само у једном примеру: **всѣхъ** 6а/17. Остали случајеви су без знака: **всемирна** 1б/16, **всеи** 2а/6, **всѣхъ** 5б/13, **всакныхъ** 12б/4, **всемоу** 14а/7 итд. и показују да аутор/преписивач очито није у целини познавао норму књижевног језика.

Кад је у питању група **-ѣств-**, полугласнички знак је писан с великом доследношћу, независно од сугласника који му претходи: **ликѣствѣють** 1а/11, **трѣжество** 1б/3, **шѣствѣе** 3б/11, **множество** 4б/10, **младен'ства** 5б/9, **величество** 6б/20, **воиньства** 7а/15, **естьствныхъ** 10а/19, **св(ѣ)дѣтельствоет(ь)** 10б/18. Ако се изузму скраћено написане речи, он је изостао само у: **лоукаствѣа** 10а/9.

У групи **-ѣск-** иза **ч** (за **ж**, **ш**, **ц**, **жд** нема потврда) *јер* је увек присутно: **пос(т)ничьскими** 1б/16, **чл(овѣ)чьскимъ** 3б/12, **всачьскихъ** 8б/19, **иночьскимъ** 10а/14 итд. Иза осталих консонаната правопис варира, али број примера без ознаке је знатно мањи: потврде са знаком - **мор'скаа** 4б/4, **бѣсѣв'ские** 9а/21, **агг(е)льскы** 10а/8, **агаран'скихъ** 11а/8, **аѣвин'сѣи** 12а/21; потврде без *јера* - **аѣвинские** 3а/9, **звѣрскимъ(ь)** 7б/2, **римскимъ** 11б/13, **бѣсѣвскаа** 11б/19. Због доследног писања полугласничког знака у обе ове категорије, тешко је закључити у којој мери је народни говор условљавао изговор наведених лексема.

Изостанак полугласничког знака. У мањем броју примера дошло је у писању до изостављања јакког полугласничког знака у следећим категоријама:

а) суфикс **-ьнъ**: **нелицѣмернъ** 4а/14, **оугоднъ** 4б/17,

б) суфикс **-ьць**: **конць** 6а/8, **вѣнць** 12б/10.

¹¹ Ст. М. Кулбакин, *исѣто*, 25.

ВОКАЛНО Л. Као илустрацију доследног јављања *вокално̇ л*, које иначе даје различите рефлексе у српским дијалектима,¹² наводимо по један пример сваке речи с овом фонемом: *испльнь* 3б/14, *мльньни* 4б/1, *плъкы* 9а/21, *сл(ь)нце* 9б/15, *плъти* 10б/7, *опльчивша се* 10б/б, *слъзы* 16а/16, *измльче* 16б/3.

ГРУПЕ ШТ И ЖД. Ове групе јављају се у свим одговарајућим примерима: *вѣждама* 6б/7, *чюждаѣ се* 8б/9, *знаюци* 9а/5, *с(вѣ)щен'ником(ь)* 10б/19, *рожден'номѣ* 14а/12, *нощѣ* 16а/17 итд.

ГРУПА ВЪС- Редовно се чува, без иједног примера метатезе у *св* - (потврде су наведене у одељку о полугласнику).

ПРЕДЛОГ ВЪ И ИНИЦИЈАЛНО ВЪ- У случају ове категорије књижевна норма се такође поштује без изузетка (одговарајуће примере види у одељку о полугласнику).

Л НА КРАЈУ РЕЧИ (СЛОГА). Никада се не замењује *с о* : *ѡрль* 3а/8, *даль* 6б/6, *агг(ѣ)льскаго* 6б/19, *агг(ѣ)ль* 12а/14, *оустрашилъ* 9а/21, *видѣль* 12а/21, *потѣкль* 13б/4 итд.

ГРУПА ЧР- Потврђена је само у једној речи, оба пута у складу са нормом: *чрѣвѣ* 9а/3, *чрѣва* 14а/15.

ГРУПА ЧЪТ- Никад не даје народно *ишѣ* -. Ради илустрације износимо по једну потврду сваке основе: *что* 8б/9, *чѣтѣци* 9б/11, *мѣчтаніа* 11б/20.

Старословенски закон прегласа. Категорија датива јд. мушког рода меке сложене придевске промене, која у великом броју текстова на књижевном језику скоро доследно одступа од старословенског закона прегласа, у *Служби* је увек са -*ишѣо* - и -*шо* -. Сви примери јесу: *оукрѣплъшомѣ* 7а/4, 16, *прославльшомѣ* 7б/8, 9б/9, 16, *чюдотворѣшомѣ* 9б/8, *даровавшомѣ* 9б/11.

Ван ове категорије, закон прегласа се не поштује у: *подаваюцион* 12а/23.

ЈЕДНАЧЕЊЕ ПО ЗВУЧНОСТИ. Ова гласовна промена забележена је само код предлога *из* > *ис*: *ис тебе* 3а/18, 12а/9, 14а/11.

Уирошћавање суђласничке жрује. Означено је четири пута у групама -*тъц*-> -*ц*-, -*тъч*-> -*ч*-и-*ньск*-> -*ск*- : *ѡцѣмъ* 6б/9, *оче* 8б/20, 9а/18, *аѡѡскѣю* 8а/24.

ОПШТИ ОСВРТ. У испитивању фонетских црта *Службе свѣѣом Петѣру Аѣѣонском* Генадија Светогорца главни предмет анализе била је гласовна вредност *јера*, као један од кључних проблема транскрипције српскословенских текстова. Потврде за рефлекс *ѣолуђласника* у *а* нису нађене (среће се само једно *а* на месту *јера* без гласовне вредности), што би можда могло упућивати или на његово чување или, пак, разликовање његовог рефлекса од *а* у дијалекатској бази аутора.

¹² Александар Белић, *исѣѣо*, 76-78.

Када су у питању остале особине књижевна норма се доследно примењује: рефлекс *јаѿѿа* је екавски, *вокално л* и *л* на крају речи (слога) се чувају, исто као и групе *шт* и *жд*, *чр-* и *чѣт-*, *вс-*, предлог *въ* и иницијално *въ* -. Утицај народног језика присутан је само код малобројних примера једначења по звучности и упрошћавања сугласничких група.

У целини посматрано, *Служба свейом Пејѿру Айѿонском* Геннадија Светогорца, испевана на српскословенском језику уз доследно поштовање књижевне норме, сведочи не само о песничком дару њеног аутора већ и о високом нивоу његове језичке културе.

Наташа Драгин

ФОНЕТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СЛУЖБЫ СЯТОМУ ПЕТРУ АФОНСКОМУ ГЕННАДИЯ СЯТОГОРСКОГО

РЕЗЮМЕ

Рукопись *Службы свейѿому Пејѿру Афѿнскому* (*Служба свейѿом Пејѿру Айѿонском*) Геннадия Святогорского находится в сборнике № 463 собрания монастыря Хиландар и датируется последним десятилетием XV века. В работе рассмотрены ее фонетические особенности, а главным предметом анализа был звуковой эквивалент *ера*, как одна из важнейших проблем транскрипции сербскославянских текстов. Подтверждения перехода *редуцированноѿо ѿласноѿо* в звук *а* не обнаружены (встречается только одна замена *ера* без звукового эквивалента графемой *а*). Это, может быть, указывает на его сохранение или же на отличие его эквивалента от *а* в диалектной основе автора. В отношении остальных категорий литературная норма сохраняется с большой степенью последовательности.

ОПОРНЫЕ СЛОВА: *Служба свейѿому Пејѿру Афѿнскому*, Геннадий Святогорский, XV век, сербскославянский язык, фонетические особенности.

ПАРЦЕЛАЦИЈА У РОМАНУ *КОНСТАНТИН ГОРЧА* ВИДОСАВА СТЕВАНОВИЋА

*Рађено под руководством
доц. др Владиславе Пејровић*

САЖЕТАК

Парцелација или осамостаљивање реченичних конституената, као и зависних реченица карактеристичан је синтаксички поступак и код нашег савременог писца Видосава Стевановића. У његовом роману у парцелисаној позицији појављује се именица, зависна реченица, придев и прилог. Парцелати су уочени у постпонованом и ређе препонованом положају. Парцелисањем језичких јединица писац разграђује традиционални реченични модел и онеобичава граматику своје реченице.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: парцелација реченице, парцелат, савремени српски језик, реченични конституенти, падежне конструкције, зависна реченица, комплекси комбинованих парцелата.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Циљ рада јесте издвајање, класификација и синтаксичко-семантичка анализа примера који илуструју феномен парцелације реченице у роману *Константин Горча* Видосава Стевановића.¹

Парцелација реченице је синтаксичко-стилски поступак интонационог и позиционог издвајања језичких јединица од матичне реченичне структуре. При том су парцелисане језичке јединице обележене својством аутономног исказа који је носилац реченичног и емфатичког акцента. Изузев предиката „који је по дефиницији сам реченица”,² парцелацији подлежу сви реченични конституенти, а може их представљати лексема, конструкција односно реченица.

Проучавању проблема приступила сам усвојивши термин *парцелација*, који је први пут у нашој литератури поменут у студији „Реченица у прозним дјелима Растка Петровића” (поглавље: Осамостаљивање језичких јединица) Миливоја Миновића.³ Међутим, прво систематично истраживање ове језичке појаве у једном књижевном делу представља студија М. Радовановића: „Неки синтаксички поступци карактеристични за језик књиже Роман о Лондону Милоша Црњанског”.⁴ Ту се утврђује термин **парцелација** и даје потпуно појмовно-терминолошко одређивање ове појаве.

¹ Као извор за ово истраживање послужила ми је књига видосава Стевановића: **Константи Горча**, Свјетлост, Сарајево, 1989.

² Љ. Суботић, *О парцелацији реченице*, НАУЧНИ САСТАНАК СЛАВИСТА У ВУКОВЕ ДАНЕ, 23/2, Београд, 1955, стр. 347.

³ М. Миновић, *Реченица у прозним дјелима Растка Петровића*, АНУ БиХ, ДЈЕЛА X, Сарајево, 1987, поглавље: Осамостаљивање језичких јединица, стр. 62.

⁴ М. Радовановић, *Неки синтаксички поступци карактеристични за језик књиже Роман о Лондону Милоша Црњанског*, ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА, књ. X, Нови Сад, 1974, стр. 1-48.

У складу са идејама савремених совјетских синтаксичара, слависта, М. Радовановић дефинише парцелацију реченице као „...карактеристичан поступак у организовању језичког исказа којим се драстично нарушавају традиционално схваћени принципи конституисања реченице”.⁵ При том је овде реч о интонационом и позиционом издвајању „...језичке јединице која на логичком плану посматрања исказа чини кохерентну целину (а формалнологички и традиционалнограматички реченицу) са смисаоном целином у односу на коју се сада интонацијом и позицијом језички аутономизује”.⁶ Неопходан предуслов за остваривање парцелације је истовременост интонационог и позиционог момената приликом аутономизовања језичке јединице.

Позициони моменат је задовољен ако је језичка јединица - на нивоу лексеме, конструкције или реченице - у поступку аутономизације дистанцирана у постпоновани или ређе препоновани положај у односу на матичну реченицу.

Интонациони моменат задовољен је уколико је парцелисана језичка јединица интерјунктурно аутономисана. Пауза - сигнал парцелације у писаном језику - биће представљена интерпункцијским еквивалентима: зарезом, цртом, тачка-зарезом и тачком као најтипичнијим знаком. Релевантним интерпункцијским сигналом парцелације у овом раду сматрала сам тачку.

1. О ИЗБОРУ КОРПУСА

Видосав Стевановић (уз Ж. Павловића, М. Димића, Д. Михаиловића, М.Ј. Вишњића, М. Савића и друге) припада кругу савремених српских књижевника који пишу „прозу новог стила” или „стварносну прозу”. Новостилисти оживљавају интересовање „за регионалну тематику, за карактеристичну фабулу и локалну анегдоту, за свет друштвене периферије и подземља, за ружно и ниско”.⁷

Препознатљив стил Стевановићевих прозних дела обележава богатство и вишеслојност лексике (ту су архаизми, дијалектизми, градски сленг, српкословенске и старословенске речи), а у конституисању реченице примењен је посебан поступак - парцелација. Тај синтакстички поступак упадљиво је присутан у роману Константин Горча - на 286 страница регистровала сам 1135 примера парцелисаних структура. Језички исказ оформљен тако учесталим парцелацијама утиче да приповедачки стил добија обележје испрекиданости, задиханости и растрзаности, а као резултат појаве парцелата у препонованом положају уочава се синкопичност реченичног ритма.

Парцелација је присутна, додуше у нешто мањој мери, и у Стевановићевим приповеткама (у збиркама Рефуз мртвак, Периферијски змајеви и Царски рез), као и у романима Љубавни круг и Снег у Атини.⁸ Међутим, у романима Нишчи

⁵ М. Радовановић, *О „парцелацији реченице” као језичком постојању*. *Списи из синтаксе и семантике*, Нови Сад, 1990, стр. 118.

⁶ Радовановић, н. дело, стр. 118.

⁷ Ј. Деретић, *Кратка историја српске књижевности*, Београд, 1987, стр. 317.

⁸ В. Стевановић, *Рефуз мртвак*, Просвета, Београд, 1969.

В. Стевановић, *Периферијски змајеви*, Свјетлост, Сарајево, 1989.

В. Стевановић, *Царски рез*, Свјетлост, Сарајево, 1989.

В. Стевановић, *Љубавни круг*, Свјетлост, Сарајево, 1989.

В. Стевановић, *Снег у Атини*, Нова светлост, Крагујевац, 1992.

и Тестамент⁹ учила сам занемарљив број примера парцелације реченице (Нишчи - 400 стр/40 примера, Тестамент - 240 стр/23 примера). Ова два дела аутор сматра романима близанцима, од којих је Нишчи настао на почетку (1971), а Тестамент (1986) на крају једног стваралачког циклуса. У међувремену Стевановић је писао приповетке и роман Константин Горча, чији је реченични рељеф украсио парцелацијом, као што сам и нагласила, у много већој мери.

Очигледно је да код Стевановића изостаје хронолошка правилност употребе (односно игноранције) овог средства организације реченичног исказа. Стога сам покушала да установим да ли је тематика његове прозе утицала на фреквентније односно маргинално појављивање парцелације. И заиста, када се бави појединим личностима (*Константинин Горча, Љубавни круж, Снег у Ајини*), Стевановић се редовно служи овим средством реченичне експресије. Међутим, када обичаје, историју и менталитет српског народа, са свим елементима полупаганског, магијског и ритуалног односа, који Срби, већ традиционално, имају према свету и себи самима, приказује кроз микроструктуру, каква је породица Младена Лазарева у Нишчима или живот Каљана у Тестаменту, онда не само да парцелација изостаје, већ се писац служи сасвим супротним синтаксичким поступком - „уланчавањем реченица”, као и низањем језичких јединица у различитим синтаксичким функцијама око једног предиката, чиме постиже изузетну разуђеност реченице.¹⁰

2. ПРИКАЗ ЛИТЕРАТУРЕ

Пре но што приступим анализи, осврнућу се укратко на досадашњу литературу о овој проблематици.

При том мислим пре свега на расправе у којима се говори о парцелацији иако то није свуда тако одређено, нити је тако јасно дефинисано. Заправо тај проблем парцелисања или сегментирања реченичних делова најпре је био смештен, односно разматран у оквиру тзв. непотпуне реченице, јер се и она тиче разбијања традиционално схваћених принципа образовања реченице. Овакав

⁹ В. Стевановић, *Нишчи*, Бигз, Београд, 1990, Тестамент, СКЗ, 1987.

¹⁰ У поступку организовања језичког исказа „уланчавањем реченица” релевантан је интонациони моменат. Стевановић тачку, сигнал завршетка реченице, замењује тачком-зарезом. Тако овај интерпункцијски знак представља сигнал формалне и граматичке завршености реченице уланчане у низ семантиком повезаних реченица, што је карактеристично за конституисање реченице у *Тестаменту*. Уп. пример: Два-три пута смо се заглибили у каљугама наред коловоза; неко их је одржавао и усред суше. (158)

У роману *Нишчи* организацију реченице карактерише нагомилавање различитих реченичних конституената у оквиру једног реченичног комплекса. Набрајање је најчешће наглашено истицањем две тачке испред низа конструкција или зависних реченица. Нпр.:

Неизбежна Баба Нера, крмелива вила крађујевачка, њосавейџова га ђред иконом Свејџоџ Димитрији Солуномиџи, браниџеџа ђрадских бедема и униџиџиџеџа ђоџскоџ цара Калајована:

да своје незлобимо и боџомољубимо лице, цвасџи врлине и усрда, окрене смерностџи, христџољубљу и добрим делима, не би ли искуџио ђрайодиџиџеџски ђреџ, који на сваком новороџденом леџи као ђусџа и заџуџиџива сенка на биљџиџи иза куће, да џосџи Среду и Пеџику, како доџикује ђравославџу, џораџи чиџиџеџа џџела и чрева од џџеџине и џомаме хране земаљске, која је џакленско оруџије, као и Левина јабука, и џрво куџиџање моџноџ и мудроџ духа у џусџиџиџи,(...)(181)

приступ понуђен је у раду Михаила Стевановића „Непотпуне реченице” или, рецимо, код Ж. Станојчића.¹¹

Сасвим другачији приступ парцелацији реченице има Ј. Мелвингер, која се овом појавом позабавила у другом делу своје студије „Реченица са редукцијом предиката и реченица са експресивном паузом у делима савремених прозних писаца”.¹²

У овом прегледу литературе о парцелацији реченице незаобилазна је и студија М. Миновића „Реченица у прозним дјелима Растка Петровића”. Своје погледе на парцелацију изложио је и М. Ковачевић у раду „Карактеристични језички поступци у оформљењу синтаксостилема”.¹³

Несумњиво је ипак да је студија М. Радовановића најзначајнија за потпуније сагледавање феномена парцелације. У последње време појављују се и радови других аутора (нпр. Љ. Суботић)¹⁴ посвећени тој проблематици.

Бавећи се непотпуним реченицама, М. Стевановић их је поделио на апсолутно и формално непотпуне. У прве је уврстио номинативне, акузативне и исказе у императиву. формално непотпуним реченицама сматра реченице без развијених главних делова, било да се ради о предикату, субјекту и предикату, било да је реч о неизреченим свим деловима осим објекта, осим атрибута или осим глаголских одредаба.¹⁵ Аутор тврди да у примерима оваквих непотпуних реченица писци изостављају неке делове реченице јер „ће сваки читалац недвосмислено одредити да су управо ти делови дотичне реченице неизречени”.¹⁶ У исто време сматра да су изостављени чланови непотпуне реченице исти као ти чланови претходне. Тако М. Стевановић типичне примере парцелације реченице тумачи као реченице са неизреченим предикатом или предикатом и субјектом који су идентични онима из претходне реченице. Према М. Стевановићу, речи и синтагме непотпуне реченице самостално се не могу употребити у функцији целе реченице али „...у вези с претходним (...) реченицама тј. с контекстом, - ово су, без обзира на то који је део реченице употребљен, праве реченице којима ништа не недостаје”.¹⁷ На сличан начин релевантност контекста истиче и Ж. Станојчић: „И реченице без развијених главних делова и искази синтаксичко значење добијају у нарочитим условима, у контексту, чији елементи представљају извесне врсте средстава њиховог обликовања, извесне форма-

¹¹ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик* (Граматички системи и књижевнोजезичка норма) II Синтакса, Београд, 1989, поглавље: *Реченице с неизреченим главним деловима*, стр. 86-119. Ж. Станојчић, *Граматика и језик*, Титоград, 1987, поглавље: *Нейлојџуна реченица у језику савремених писаца*, стр. 109-121.

¹² Ј. Мелвингер, *Реченица са редукцијом предиката и реченица са експресивном паузом у делима савремених прозних писаца*, СУВРЕМЕНА ЛИНГВИСТИКА, бр. 5-6, Загреб, 1972, стр. 71-76, и бр. 7-8, Загреб, 1973, стр. 61-66.

¹³ М. Миновић, *Реченица у прозним дјелима Растка Петровића*, АНУ БиХ, ДЈЕЛА X, Сарајево, 1987, поглавље: *Осамостаљивање језичких јединица*, стр. 60-84. М. Ковачевић, *Карактеристични језички поступци у оформљењу синтаксостилема*, МСЦ НАУЧНИ САСТАНАК СЛАВИСТА У ВУКОВЕ ДАНЕ, 23/2, Београд, 1995, стр. 23.32.

¹⁴ Љ. Суботић, н. дело

¹⁵ М. Стевановић, н. дело, стр. 101-104.

¹⁶ Исто, стр. 102.

¹⁷ Исто, стр. 105.

тиве”.¹⁸ При том су за тог аутора функција и интонација - које назива посебним формативима - елементи који „чине оно што се при третирању овога проблема назива контекстом”.¹⁹ Према тумачењу Ж. Станојчића, посебни формативи имају управо пресудну улогу у разграничавању непотпуних реченица на: реченице без развијених главних делова, исказе и апозитивне одредбе. Наиме, за примере као што су: Њих нико не може да изда. Оне имају безброј врата и једну смрт. **Неотуђиву** – аутор тврди да према интонацији и функцији придеви (овде: Неотуђиву) „представљају само одредбе самосталних речи апозитивно додате и према томе, са интонацијом која их, као и пауза, одваја донекле и, као апозитивне, подвлачи, наглашује. (...) Самим тим што су то апозитиви, њихова је органска веза са речима које одређују унеколико ослабљена, али је довољно чврста да се схвати као синтагматска и да омогући да се преко ње асоцира управна реч”.²⁰ У вези са овим и Стевановић допушта могућност да се другачије тумаче речи и синтагме „које су по функцији својој одредбе или допуне, а од реченице су скојом стоје у тесној вези, као зависне од појединих њених делова издвојене у засебне целине изузетном интонацијом, неприродно великим паузама у говору и писању. (...) За такве посебно употребљене речи и синтагме тешко се може утврдити да чине нове реченице са неизреченим главним деловима. И биће тачно да су их њихови писци употребили у функцији зависних делова претходних реченица.”²¹ Ту појаву аутор тумачи „претераном слободом” употребе знакова интерпункције, без прецизнијег објашњења појма претеране слободе.

Према Стевановићевом мишљењу, интерпункцијски знаци могу бити за-рез или црта, а никако тачка, јер „стављање тачке испред накнадно додатих одредаба и допуна које писци, посебно песници, себи допуштају - може се објаснити једино уметничким слободама маневрисања знацима интерпункције, које књижевници себи допуштају, али се то ипак не може сматрати нормом.”²²

У другом делу своје студије „Реченица са редукијом предиката и реченица са експресивном паузом у делима савремених прозних писаца”²³ Ј. Мелвингер, бавећи се примерима који сасвим извесно упућују на парцелацију реченице, говори о њиховој експресивности. Ауторка разматра експресивну паузу („у рангу наглашене јунктуре и у рангу тачке”)²⁴ у функцији раздвајања појединачних реченичних конституената у оквиру просте проширене или сложене реченице или раздвајања две структуре унутар реченичног комплекса. Иако парцелација реченице и у овој расправи остаје непоменута, значајан је допринос Ј. Мелвингер у запажањима која се односе на природу овако конституисане реченице.

Прва студија у домаћој лингвистичкој литератури у којој се помиње феномен парцелације реченице јесте „Реченица у прозним дјелима Растка Петрови-

¹⁸ Ж. Станојчић, н. дело, стр. 110.

¹⁹ Исто, стр. 111.

²⁰ Исто, стр. 119.

²¹ М. Стевановић, н. дело, стр. 108.

²² Исто, стр. 110.

²³ Ј. Мелвингер, н. дело

²⁴ Исто, стр. 71.

ћа” (поглавље: Осамостаљивање језичких јединица).²⁵ Говорећи о осамостаљењу, М. Миновић цитира руску литературу о парцелацији. У уводном одељку аутор даје прецизан приказ дотадашњих приступа третираној проблематици, као и велик број примера који се односе на феномен парцелације. Парцелисане делове реченице исти аутор именује термином језичке јединице у положају осамостаљења 2. степена и класификује их према врсти синтаксичког односа који имају са реченицом за коју се везују. За интонационо и позиционо аутономисане делове реченице аутор каже: „...језичке јединице о којима се овдје говори могу се и не могу третирати као реченице. При њиховом изговору у усменом казивању (оне нису присутне само у уметничком стилу) или при читању - у свијести увијек асоцирамо реченичке дијелове с којима осамостаљене јединице стоје у синтаксичкој вези. Осамостаљене језичке јединице нису аутономне цјелине, не могу егзистирати изван контекста. (...) Он значи не само непосредан додир по времену изговора, односно непосредан додир по мјесту везе, већ прије свега синтаксичку повезаност, значењску и интонациону суодносност.”²⁶ Аутор пажњу усмерава и на стилску вредност оваквих поступака, па су за њега тачка и велико слово средства за обележавање стилске вредности, а не гаранти статуса реченице тако осамостаљеним језичким јединицама. Миновић закључује: „Према томе, третиране јединице су прије свега стилска категорија, разумије се - на синтаксичким основама. Те јединице се могу само условно примити као реченице.”²⁷

У студији „Карактеристични језички поступци у оформљењу синтаксо-стилема” М. Ковачевић је, утврдивши четири степена осамостаљивања реченичних конституената, парцелацији приступио као поступку *йодийуноџ осамостјаљења*.²⁸ Остала Ковачевићева запажања у вези са парцелацијом реченице у складу су са закључцима М. Радовановића и Љ. Суботић. За поступке осамостаљивања уопште М. Ковачевић тврди да су искључиво стилистички као и „поступци онеобичајења основне, општеупотребне језичке јединице.”²⁹

Студија М. Радовановића „Неки синтаксички поступци карактеристични за језик књиге *Роман о Лондону* Милоша Црњанског”³⁰ у потпуности осветљава феномен парцелације реченице у нашем савременом језику. Овде ћу истаћи један од закључака овог аутора: „Позициони моменат у поступку аутономизовања језичке јединице која се парцелише редовно се остварује њеним дистанцирањем у финални положај, тј. - постпоновањем парцелисане језичке јединице.”³¹ Каснија истраживања, међутим, показала су да се парцелати могу наћи и у препонованој позицији (в. радове Љ. Суботић).

Анализирајући примере парцелације у *Роману о Лондону*, М. Радовановић је утврдио да се у позицији парцелата појављују: именица (односно заменица) или конструкција с именицом (односно заменицом) као центром; затим прилог

²⁵ М. Миновић, н.д.

²⁶ М. Миновић, н.д. стр. 65.

²⁷ Исто, стр. 81.

²⁸ М. Ковачевић, н.д.

²⁹ Исто, стр. 32.

³⁰ М. Радовановић, 1974.

³¹ М. Радовановић, 1990, стр. 118.

или конструкција с прилогом као центром; придев или конструкција с придевом као центром и зависна реченица.³² Један од закључака М. Радовановића који је проистекао из анализе многобројних примера био је да „...у принципу парцелацији подлежу првенствено такозване периферне синтаксичке функције, тј. репрезентанти периферних синтаксичких конституената (посебно оних у сфери предиката).”³³ Резултати анализе Љ. Суботић ревидирају тврдњу М. Радовановића да „субјекатски и предикатски реченични конституенти као типични заступници централних синтаксичких функција по правилу не подлежу парцелацији.”³⁴ Поменути ауторка је истакла да је парцелисање субјекта, уз остале реченичне конституенте, веома распрострањено у *Сеобама*, као и у делима писаца 19. века.³⁵ Иако један од централних реченичних конституената, и директан објекат често подлеже парцелацији, што такође потврђују примери из језика савремених писаца.

На основу досадашњих резултата истраживања, може се констатовати да се аутори који су се бавили овом језичком појавом, без обзира на разлике у приступу и терминолошку неусаглашеност, слажу у једном: у поступку парцелисања релевантни су интонациони и позициони моменат, а парцелацији подлежу реч, синтагма или реченица. Уједно, парцелацији реченице приписује се и неоспорна стилска вредност.

3. КЛАСИФИКАЦИЈА ГРАЂЕ

У роману *Константиин Горча* Видосава Стевановића регистровала сам 1135 примера који илуструју парцелацију реченице. Анализа потврђује поменути поставку М. Радовановића, да парцелацији подлежу:

- (а) језичке јединице на нивоу лексеме,
- (б) језичке јединице на нивоу конструкције,
- (в) језичке јединице на нивоу реченице.

Примере парцелације лексеме односно конструкције (која редовно садржи центар представљен лексемом) класификовала сам према морфолошком критерију, тачније према категорији речи којој припада парцелисана језичка јединица. На основу тога, издвојила сам парцелате **именица** (односно **заменица**, **бројева**), **придева** и **прилога**, а затим сам систематизовала примере према томе какву функцију врше у реченици чији је репрезентант парцелисана језичка јединица.

Примере парцелације језичких јединица на нивоу реченице класификовала сам према врсти зависног односа парцелисане са матичном реченицом. У позицији парцелисаног дела исказа у роману *Константиин Горча* појављују се: **допунска**, **релативна**, **поредбена**, **циљна**, **временска**, **условна** и **допусна** реченица.

³² М. Радовановић, 1990, стр. 118.

³³ Исто, стр. 119.

³⁴ Исто, стр. 119.

³⁵ Љ. Суботић, 1995, стр. 350.

Приметила сам да се у роману *Константијин Горча* парцелати често појављују и у сукцесивном низу.³⁶ Класификацији су лако подвргнути примери у којима парцелисана лексема (односно реченица) у сваком од парцелата из секвенце припада истој категорији речи (односно једном типу зависних реченица). Међутим, примери код којих се у сваком од парцелата у низу појављује парцелисана језичка јединица различитог нивоа и/или различите функције, а при том непарцелисана реченица није и управна свим парцелатима, не могу бити анализирани у оквиру наведене класификације. Зато сам групу од 150 оваквих примера условно назвала „комплекси комбинованих парцелата”, и посебно их класификовала и примере појединачно анализира на крају рада.

Напомињен да овде нису могли бити обухваћени анализом сви примери с обзиром на њихову изузетно велику фреквентност већ је као илустрација за сваку издвојену групу послужио одређени број репрезентативних примера, сразмерно укупном броју потврда за одређени тип.

У делу *Константијин Горча* у позицији парцелисаног дела исказа појављује се:

- а) именица (односно заменица, број) или конструкција са именицом (односно заменицом, бројем) као центром,
- б) зависна реченица,
- в) придев или конструкција са придевом као центром,
- г) прилог или конструкција са прилогом као центром.

Овакав редослед условљен је фреквенцијом појављивања наведених језичких јединица у парцелисаној позицији. Међутим, сматрала сам да је за систематизацију примера релевантније од њихове фреквенције то да ли је у питању разбијање реченице или реченичног комплекса. Тако ћу најпре анализирати примере парцелације именичких, придевских и прилошких конструкција чији је резултат разбијање структуре реченице, а потом примере парцелације реченице којом се разбија реченични комплекс.

3.1 ПАРЦЕЛАЦИЈА ИМЕНИЦЕ

3.1.1. Конструкција са именицом као центром у функцији **субјекатског конституента** у постпонованој парцелисаној позицији појављује се само у два примера:

Сваког њренуџка је мошло - због неразумевања и суровосџи околине - ѡресџаџи да куца. Њено слабачко, вечно срце, изложено нашем безверју, као промаји. (176)

Ношено врелим димом сукљајућом јаром дизало се, лебдело и удаљавало - круџајући, ѡсџајући све изразиџије и чулније. Болно путено лице богоматере последњег пожара. (200)

³⁶ Овакво понашање парцелата регистровала је и Љ. Суботић у *Сеобама* Милоша Црњанског, н.д. стр. 349-350.

Међутим, парцелацију субјекатског конституента у препонованом положају налазимо у шест примера. Нпр.:

Модроцрни маторци, пензионери и болесници, лапонци са кречанама у мозгу. Жваћу празних уста - као расходована кљусад, жилава и неукусна веома. (20)

Познати милицајци-позорници. Још увек - после толико година срећњања - сумњичаво ме и прекорно загледају. (23)

Промрзла грудва перја и страха. Гледа ме црнообрубљеним очима и лијсава на мом длану. (27)

Као што се види, парцелисани препоновани субјекат увек се појављује у конструкцији са именицом као центром (конструкције су често проширене одредбама апозитивног или квалитативног типа). У првом примеру у парцелисаној препонованој позицији уочава се секвенца субјекатских конституената.

У следећим примерима парцелисана именица у номинативу (самостално или као центар конструкције) јавља се као део парцелацијом разбијене секвенце субјектата. Ово је најчешћи поступак парцелисања субјекатског конституента код В. Стевановића:

Задисше нешто мриво и тирало, нешто буђаво и устајало: моја осећања. Или укварена храна. (11)

Смирују нас милицијски њендрек и цомбава даска причне. И беспарица. (42)

На улицама остају тијанци, хладноћа и ошћаци. И нејасан задах одасвуд. (105)

Дежурали смо ми и муве, ловећи се међусобно. И неки жгољави мишеви испод трулог патоса. (218)

Узушиће ме сојствене координате. И досада. (251)

Веома је много примера у којима се овако парцелисани субјекат појављује у низу од два, три или више парцелата:

Географију су избунцали докони професори, сјарушени месечари. Гастарбајтери и шверцери. Мамурни песници са вишком лирског свраба. (22)

Наша се заједничка кожа (од величине, мислим) расјара - из ње, као из раширеног јасјука, поиспадаше: фабрички димњаци, сајшови без федера. Обтампони, са заобљеним врхом и великом способношћу упијања. Плакати за гостовање певача народнозабавне музике. Саобраћајни знаци Стоп и Обавезан Правац. Пушкомитраљез и кухињско посуђе. И медаљон, старински срцаст - са угиснутим, светачким ликом непознатог бића. (77)

Свуда су крчме и манастири - ошворени њонори земље Србије. И гробља, вашари и сабори. (251)

3.1.2. Регистрована су само три примера парцелисаног **апозицијског конституента** где се именицом у номинативу у парцелисаној позицији експлицира субјекатски појам у претходној реченици будући да је исказан неодређеном или општом прономиналном речју:

Понекад ме нешто врело и болно прострели кроз тибух - од срца према ујироби и завршећу краљезнице. Неки луцидни нервни бол. (63)

Касна је ноћ и сви су ме најусијили. И штакоши и фугоши. (130)

Забележен је већи број примера парцелисане апозицијске синтагме, варијантно диференциране:

а) Парцелисана апозицијска синтагма доприноси не само експлицирању субјекта већ и његовој идентификацији:

И наши су духови летијели кроз њосијрансијва, кроз њусијоши - њрема каменјијој висоравни над којом се жарило велико, црвено сунце. Старац сунце. (197-198)

б) Парцелисана апозицијска синтагма доприноси прецизнијем и детаљнијем опису субјекатског појма:

*Мрзи људе ујујиро, у јодне, увече - мржња му кији на све јоре. Мржња у облику лепљивог зноја, оштре телесне киселине, која нагриза.*³⁷ (39)

в) У следећим примерима реч је о парцелисаној апозицијској синтагми којом се развија претходно именовани појам на основу еквације:

Једној дана је месџо њокојника - однесеној авејџињском рацијом - ујџражњено: сујџрадан на њему цујџи нови бледолики. Нови приправник за мртвца. (90)

Тој дана је био земљојрес нејде у свејџу - неки њочејџак кајџаклизме. Генерална проба апокалипсе. (164)

г) Парцелисањем апозицијске синтагме набрајање се пресеца у ритмичке сврхе:

Гусџа киша сујџона цедила се њреко свежа, њрелив смуђкан од црнила и нешџо бледе, неонске свејџлосџи. Моча безнадне вечери - одређена сопственом неодређеношћу. (17)

Тек шџо је њрошао инкасанџ за сџџрују, Бојичевић Бојољуб - закржљалој домалој њрсџа на обе руке. Човек са обе ноге на земљи, стваран и голем: мој осорни непријатељ. (136-137)

3.1.3. Парцелисана именица појављује се као апозиција и у циљу прецизније експликације појма у претходној реченици обележеног именицом у позицији лексичког језгра предиката. Реч је, наиме, о парцелацији којом се разбија секвенца именица у тој позицији:

Сва даља исџорија само је њоследица џој заноса Само непрекидно просипање семена. (18)

А смех нам је ачење, њодвала од које косџи џуцају. Мајмунско увијање. (60)

Ја сам - њо вољи божјој и друшџивеној - рођена ленчуџа и медиџаџивац. Тутубања. (83)

Ти си кавански узурџаџор сојсџивеној биђа, њреживјели романџџик. Ирационални штакор. (240)

³⁷ Парцелисаној конструкцији прикључена је релативна зависна реченица.

Чести су примери у којима се у низу појављују два, три или четири таква апозицијска конституента:

То је моја рука - не ваша. Оквир моје распарчане биографије. Моје чистилиште. Мој свакодневни истражни затвор са перспективом самице. (15)

То је моја исјоведоаоница. Мој зид плача. Мој олтар. И моје чинодејствовање. (81)

Можда сам несвесни ноћни лућалица, љрави месечарски шалабајзер? Тат и ухода - подељен на оно што зна и оно што ради? Убица с амнезијом? Пироман са развијеним механизмом самоодбране - и мањком професионалне храбрости? Можда само љоноћни дебил? (84)

Месечарсјтво беше ојшћше сћћање духа. Кретање кроз празнину. Сањарење отворених очију, привиђење будућности. Заборављање свега. (148)

3.1.4. Веома је распрострањена парцелација директног објекта у акузативу, но он се готово редовно појављује као део парцелацијом разбијене објекатске секвенце. Забележена четири примера - три у постопонованом и један у препонованом положају - парцелисаног објекатског конституента који није део секвенце могу се сматрати изузецима:

*Мој сћтари, љрашњави радио „Космај”, ослабелих лампи, кркља нешћћо неразумљиво. Бунца. Речи и звуке, и све што иде уз то.*³⁸

Музика љрешћћи - љомало вашарски, љомало сакрално. Колца и забавњаке. (219)

Шангирљиве оцедине туђег секса - крагујевачки морбидног. Крадем и оћћима без дозволе. (86)

Већи је број примера парцелисаног директног објекта када се појављује као део објекатске секвенце, а могу се поделити на неколико подтипова:

а) Парцелисана именица у акузативу прецизније експлицира објекат:

Желим да лежим на сунцу и да једем нешћћо љћечно и љћојло. Макар чорбуљак из коњског ресторана. (17)

Искрено речено - мало је важно шћћа осећамо. Радост или бол. Узноситост или понижење. (240)

У другом примеру парцелисана акузативна конструкција овог типа која успоставља секвенцу.

б) Парцелисана конструкција са именицом у акузативу служи за квалификацију објекатског појма:

Гурам се у љућћљивим редовима на расћродајама - љричави љоводи ни мало не умањују мој сћћрах. Моју исконску зебњу (126)

*Пушио је „ибар” за „ибром”, љућкао и љравио колућлове. Лепе округле колутове што су се лагано дизали према таканици, као мајушни светачки ореоли. Као бели лептири.*³⁹ (241)

³⁸ У парцелат је укључена и релативна реченица. (167)

³⁹ Парцелисаној објекатској конструкцији овде је прикључена и релативна реченица, а као други парцелат појављује се поредбена конструкција.

Уочен је пример са три парцелата у препонованом положају, од којих први садржи парцелисану конструкцију са именицом у акузативу директног објекта којом се детаљније описује објекат изречен у матичној реченици. Други парцелат представљају два атрибута и два квалификативна генитива а трећи поново квалификативни генитив и релативну реченицу:

Њихова сува, перутава лица, бледа као рибљи трбуси. Продуховљена и чулна - стиснутих усана, модрих подочњака. Натеклих образа, на којима рука порока црта тугу и промашеност. Волим њихова разорена лица. (88)

Код овог типа парцелисаног објекта изостају примери низања парцелисаних акузативних конструкција у секвенцу.

в) Спецификација објекатског садржаја може се остварити парцелисањем именице у акузативу тако да се њоме именују нови садржаји који се такође могу уврстити у дати објекат. Примери се јављају редовно у секвенци:

Оцима буквално ђуишам чеишвороуџао коноица. Скакутавог судију с лептир-машном, секунданте у старим, изанђалим тренеркама. Маторог, спеченог мериоца времена Лолића, тај древни сплет костију и жила - и предратних одела. Нарочито две крволочне, завађене звери, које се макљају без изазова, али с бесом и убилачким намерама: три пута по три минута. (45)

Дању сам исјрегледао чишав орај - од земље до вршка. Сваку бразготину, сваку гранчицу, сваки чвор. (233)

г) Парцелисана именица у акузативу успоставља еквативни однос са претходно именованим појмом, проширујући његово семантичко поље. За разлику од примера истог типа регистрованих у *Роману о Лондону* М. Црњанског, на овде уочене примере не може се применити правило које је утврдио М. Радовановић, а по коме се парцелисана именица у акузативу директног објекта јавља у „једночланој структури - без детерминатора било које врсте“:⁴⁰

Уместо љубавница - воле даме њик, каро, херц и њреф. Проститутку фортуну.. (89)

Гледам, као кроз нађарављено сџакло: Оишџе Помрачење. Сумрак Свега. Чабар. (103)

д) Најбројнији су примери у којима се парцелисањем именице у акузативу директног објекта у ритмичке сврхе пресецају низови са новим објектима:

Крила је одбеље војнике и заверенике - разних војски и за разна начела. Фалсификаторе. Једну мађарску проститутку, око које су се поклали рођаци. Лудог духовника пророка. (28)

Ти моји наоџаки суђрађани, хрчкови и ровци - које сџасавам, или ми се џако чини, ода смрџи и заборава - имају све: друишџвени животи. Породице. Новац, Дечицу. Љубавнице. Слатки покој чопора. (33)

Уђушро - клиишући џрема Лиџики - оџажам високи шарени сџуб. Сплето-ве жица. Шкрипаве ланце. Седишта с каишевима за везивање. И кутију музичких апарата. (219)

⁴⁰ Уп.: М. Радовановић, 1990, стр. 156, нап. бр. 29.

3.1.5. Само спорадично у парцелисаној позицији срећемо **партитивни генитив**, и то тзв. словенски генитив. У овим примерима редовно се парцелацијом разбија секвенца партитивних генитива:

*Није имао никаквих њорока - њу се слажем са суседима и родбином, и с њородичним предањима - осим доследног себичлука и дуговећности. Нити **никаких особености - ни у лику ни у понашању.*** (64)

3.1.6. **Генитив изузимања** у парцелисаној позицији - са предлозима **сем** и **осим** - налазимо такође у малом броју промера:

*Ја нишџа - сем неизвесности, кривице, самоубиства увек њри руци. Сем **буђаве побуне у потпуној анонимности.***⁴¹ (33)

*Три дана и њри ноћи нисам био ока склојио, ниџи сам нишџа окусио. Осим **препеченог хлеба и хладне воде по успутним станицама - са клопотавих пумпи, обојених тамно зелено. Горке, бљугаве воде, што тече кроз сагорели угаљ, калдрму и метале.***⁴² (70)

3.1.7. У позицији парцелисаног реченичног конституента појављују се и различите падежне конструкције са значењем **места**.

У врло ограниченом броју случајева срећемо парцелисану именицу у **генитиву** са значењем места, при чему парцелисана именица реферише о месту радње које није исказано у претходној реченичној структури, као у примеру:

*Живоџ се убацује, као скиџница у њеретџњак. **Из мрака - тамо где нико не стражари. Из тмуше.***⁴³ (16-17),

или се прецизира већ изречен податак о месту, што је карактеристично за већи број примера:

*Иниџензивно сам мислио на сандуке с јаџодинским џивом - нехајно наслаџане џоред зидова. **Испод фењера, цица, гаса и шењера.*** (73)

*Кад сам усамљен и џужан - џоџово увек и свуда - кад лежим као џосечена клада, као џаралиџиџ, џиџиџи ме џоследње ребро на левој сџрани. **Понад трбушне шупљине.*** (178)

Датив места (са значењем правца кретања) забележен је само у једном примеру:

*Кроз јевџине јавне куће, кроз свраџиџиџа, кроз џорке и џиџиџаље - ноџе су џа носиле куда су хџеле. **Према заласку сунца.*** (156)

Само четири примера илуструју могућност парцелисања **везаног инструментала** места, при чему именица у инструменталу показује понашање као и

⁴¹ У матичној реченици имплицира се предикат: *Ја немам нишџа (...)* У овом примеру парцелацијом се разбија секвенца конструкција са именицом у генитиву изузимања у ритмичке сврхе.

⁴² Првом парцелату прикључена је конструкција са именицом у генитиву места, а у другом парцелату се појављује конструкција са именицом у генитиву изузимања (уз редукцију предлога *осим*) која прецизније експлицира именицу у генитиву изузимања из првог парцелата у смислу описивања. У ову парцелисану структуру укључена је релативна реченица.

⁴³ Секвенца конструкција са именицом у генитиву места разбијена је парцелацијом и интерполисањем релативне реченице.

парцелисана именица у генитиву са значењем места. У примеру који следи, парцелату не претходи податак о месту глаголке радње:

Шеснаесџогодишњак - џашиџи и нискусан у џоразима - целе зиме сам сџавао џо. Под једним танким џебетом, које је просто привлачило хладноћу. (111),

У осталим примерима податак о месту већ је исказан у непарцелисаном делу језичког исказа:

Да није њих, уважена баба Евроџа сматџрала би да се налазимо неџде између Улан-Баџора и Тананариве. Можда под морем. (253)

Бележим и појаву **слободног инструментала** са значењем места у парцелисаној позицији:

Кад сам бивао расиџнички расџоложен, џлаћао сам карџу и возикао се: иџућурен на тџврдом седишџу, с рукама у џеџовима. Низбрдицом према Сави - као да силазим у царство влаге. Вазда магленом и хладном Карађорђево. (191)

Акузатив места регистрован је у малом броју примера који приближно одговара броју забележених примера генитива за обележавање места:

Схватио сам, мада нишџа не беше извесно - тџеџурали смо кроз џрелазно доба. Кроз муљевито међувреме, које нас је плавило и затрпавало. (119)

Једном џе ме сџрефиџи џде џреба. У срце, у мозак. (155)

Од ових конструкционих могућности за обележавање места најфреквентнији је **локатив** места у позицији парцелисаног језичког конституента, при чему се примери могу диференцирати на следећи начин:

а) најређи су примери са локативом места чија матична реченична структура нема исказан податак о месту:

Изврсно видим - и џоред џоликоџ ћорења у књиџе и џаму. Нарочито у полумраку, као буљина. (66)

б) податак о месту изречен је у реченичној структури која претходи парцелисаној локативној конструкцији којом се спецификује већ исказана одредба за место:

Данима луњам и луџеџам којеиџа, џо месџима џознаџим, кошмарно иџџим и сџраиџим. По дну малог пакла. (16)

Још заџадније - налетио је на воду рину, џмурну и слану: На граници преко које се не сме. (156-157)

Себе, две-џри кошуље, фармерице, чеџкицу за зубе и неколико књиџа мођу да смесџим на квадраџном месџу џросџора. У парку, у чекаоници, на тавану. (276)

У једном примеру локатив места овог типа појављује се у секвенци од три парцелисана елемента (са интерполисаном поредбеном конструкцијом као парцелатом):

Моје руке су џочеле - саме од себе - да џрчкарају џо мени. Као штенад око мртве кује, готово цвилећи. По носу, ушима. Џеповима, шавовима, рукавима. По читавој сврабљивој кожи - напетој као на добошу. (73)

в) Следе примери парцелисаног локатива места као елемента парцелацијом разбијене секвенце набрајања података о месту започетог у матичној реченици:

Животи моју да поднесем једино у жрадским тјамницама. У ћелијама-самицама. У малим, затвореним просторима - мада сам клаустрофоб. У тишини изолације, као безначајни делић големог, захукталог организма. (99)

Близу је крај радног времена (око пола тјри), и његове мисли су већ у „Рујној зори“. У крвету његове дебеле, насмејане бабе. (178)

3.1.8. У језику романа *Константиин Горча* као и у *Роману о Лондону*⁴⁴, конструкције са значењем **времена** односно **мере времена** у парцелисаној позицији срећу се у веома малом броју примера, при чему је најфреквентнији:

- **темпорални генитив** с предлогом **до**:

Легао сам у кревети насмејан и ведар - мада ућетиљан у жађење, као у ринице - и смести се занео у сан. До седам сати после подне, то јест до малопре. (141)

Ја сам тје раскринкала као тјрулог и реакционарног у вишем смислу ријечи и борић ћу се тјроћив тјебе до тјоследње кайи у жилама. До истраге. (239)

У два примера појављује се и **блокирани темпорални генитив** у препоновној парцелисаној позицији.

Неког јутра, поднева, неке вечери... главоболан и светао, покајан и ведар, као реконвалесцент. Трчим под благодиврону тјуми, тјљускам се и тјрљам.⁴⁵ (16)

За мојих кратких студентских дана - године није важно које. Излазио сам, тјоути шћакора из велеградске тјује, да тјледам јушарње тјрамваје: како - коипарајући издрднаном тјвожђуријом - заокрећу на утловима и варнице тјролама.⁴⁶ (190)

у постпоновној парцелисаној позицији **блокирани темпорални генитив** уочен је у једном примеру:

То је, изгледа, све шћо моју да артикулишем овог часа. Ове ледене ноћи.

- темпорални генитив са различитим предлозима врло често је парцелисан:

Речи се избебуха одвајају од тјредмети, као месо од костјију. Усред ноћи, усред дана. (152)

Изгледа - тјрема неким тјожућелим хартијетијинама - да су моћ оца добили у сћаросји, на заходу живоћних снага. Иза природне границе плодности. (175)

Мучење се тјонавља сваке ноћи, тјосле моћ тјовратица са лућана. После клековача и малог гулаша. (198)

Умро је у болници и тјоћом тјрошао кроз веиће руке моћ невољног садружа. Пре сахране. (242)

- **темпорални акузатив** с предлогом **на** налазим у једном примеру:

⁴⁴ Уп.: М. Радовановић, 1990, стр. 128, од. 3.5.

⁴⁵ У парцелисану структуру укључена је секвенца апозитива као и конструкција за компарацију.

⁴⁶ Парцелисаној контрукцији прикључена је независна реченица.

Културњаци су неуморно по ћошковима прогањали неког фактора из ошћинине, који се у пола часа расипивао кад ситижу другови одозго. На ручак или на вечеру. (217)

- **темпорални локатив** с предлогом **о** јавља се такође у једном примеру:

Мене стварног вероватно није никада видела - мада сам јој, са осталим рођацима, долазио у походе. О Лукиндану и божићу. О Ускрсу и Великој Госпојини. (118)

3.1.9. Процесу парцелисања подлежу и падежне конструкције у функцији одредбе за **начин**.

Регистрована су само три примера парцелисаног **инструментала** у функцији одредбе за начин обележеног присуством **обавезног детерминатора**: *Пристигла су ме изгладнела, скойнула лица из јушарњег строја, вуцарала се за мном, као доушници. Коракот Новице, званог Перица.* (267-268)

Код Стевановића је чешћи **слободни инструментал** у функцији одредбе за начин:

А његови наследници ме отераше с вратица - мећилом и неким раскујусаним лексиконом. Слатким сервским псовкама. (134)

Парцелисани **генитив** са предлогом **без** у функцији одредбе за начин бележим у три примера:

Таворе - још у болесних зверова - у очерујаним човорима. Без икакве верности и привржености било којем општем начелу, сем пропасти. (150)

Парцелисани **акузатив** са предлогом **на** јавља се у четири примера у функцији одредбе за начин:

Као у увек, Аца Доктор је ратовао са својим живцима и знојио се обилашћу. На све поре: (241)

Уочени су појединачни примери парцелисаних падежних конструкција у функцији одредбе за начин:

- **локатив** с предлогом **у**:

*Чувши њихове касне кораке у авлији - очев тежак и трајао, мајчин изазован и лак, цактавим штиклама озвучен - леђао сам на леђа, скрићуо руке на грудима и заустављао дах. У класичној пози шумадијској мртваца - научио сам је са старих породичних фотографија и на сахранама.*⁴⁷ (210-211)

- **локатив** с предлогом **по**:

Као и увек - овде се умире уредно, пристојно и благодесиво. По старинском рецепису. (189)

3.1.10. **Социјативни инструментал** регистрован је у роману *Константин Горча* само у три примера и редовно допуњује податак о социјативној ситуацији о којој реферише матична реченица:

Дружио сам се са сваким ко је био хтео. Са дрипцима, алкохоличарима и криминалцима. Са талогом и олошем. Па и с тобом. (132)

⁴⁷ Исто.

3.1.11. Од каузалних конструкција у парцелисаној позицији појављује се искључиво **каузални генитив** са предлозима **од** - 9 примера, **из** - 3 примера и **због** - 3 примера.

Прво се разболела од главобоље, мигрене итд. кажу. Потом од жучи. Од бубрега. (176)

И чекаће да прецркнем од бола. Од неизвесности. (236)

Ти недошљивни лудаци - који верују својим очима и рукама, својој жрубој кожи - могу ме прогласити дилканом. Из пакости, зависти. Из мржње. (21)

Наша пржовина - иако добро зајочела - беше на ивици пропаста. Због пораста неписмености. Због опште немаштине. Због сира. (82)

3.1.12. Изоловани примери **генитива** са предлогом **ради** и **акузатива** с предлогом **на** сведоче о ограниченом домету парцелисања реченичног конституента са значењем **циља**:

Леђима је заклањала некакав излив, покварен ијанино у дружој соби - на њему је држала јосиљину и пет-шест француских књижа. Украса ради. (148)

Појинула је у саобраћајној несрећи, у аутомобилу неког мајорог студента - беше је навео вињацима, украденим новцем, и одвезао према северу. Кобајаги на пробно снимање. (140)

3.1.13. У језику Стевановићевог *Константина Горча* изузетно је честа појава **конструкција за компарацију** у позицији парцелисаног језичког елемента, при чему су уочене следеће конструкционе могућности:

а) појединачни примери како поредбене допуне уз компаратив са предлогом **од**, тако и поредбене конструкције са прилошким елементом **колико**:

А живој - холи, бедни живој - вреди више од свега. Од принципа, искључивости. Догми и предрасуда. Од свеукупне људске лажи. (149)

Значиле су ми колико и средњи калемарски курс. Колико и празан папир. (82)

б) спорадично се парцелише конструкција за компарацију са прилогом **попут**:

Сама је живела у нахереној учери покрај друма, попут исконске вештице ишовања и пролажења. Попут виленице. (116)

Чворови, клујка, сљетови жила и мишићи - већ срушених и сарацких - висили су попут дроњака на сирашину. Попут ислужених застава моћи. (129)

в) неупоредиво чешће парцелише се поредбена конструкција са везничким елементом **као**, а примери се могу груписати на следећи начин:

1) Парцелацијом се разбија секвенца набрајања поредбених конструкција започетог у непарцелисаном делу језичког исказа:

Живим као живојшња, као слети миш. Као штакор. (11)

Преко двадесетак и нешто година, замрнућих ђушањем, нису могли да се довикују, као преко јошјака. Као преко недељног ручка. (47)

Седим - истрајно несрећан - под тамномодрим, гдегде облачним октобарским небом, као под зајарним жубером. Као под пепељивим сачем. (53)

2) Конструкција за компарацију појављује се искључиво у парцелисаном делу језичког исказа - самостално или у секвенци:

На клуџицама поред зидова - испод саксија са мукаџилама, и постојећом рубља, изложеном бесплаћном сунцу - бајци се бишћу и чењу. Као гуштерице. (19-20)

У зглобу леве руке - којом, да просишће, пишем - осећам кишу, снег, хладноћу и поклопу. Као реуматичар. (38)

Многo си навалениан и досадан. Као зубна болест. Као стеница. (131)

3.1.14. Падежне конструкције са значењем **намене** парцелишу се у *Константини Горчи* само по изузетку:

Изнад одређене станице на друштвеној летици - обележене ситуацијом, безбедношћу и самозадовољством - сви су зликовци и криминалци. За гилотину и гасну комору. (77-78)

3.1.15. Процесу парцелисања подлежу и падежне конструкције у функцији **синтаксичко-семантичке допуне** глагола. Њима се обично предметни садржај семантички диференцира. У Стевановићевом роману примећена су два облика понашања оваквих конструкција:

1) Парцелисана конструкција доприноси семантичкој спецификацији објекатског садржаја исказаног неком језичком јединицом у функцији допуне глагола у претходној реченици. Нпр.:

И присећам се свега што сам пројистио. Свих незгода и патњи. Свих нискости и циркусијада. Свих свињарија, будалаштина и гадалука. (81)

Време се сипаложило у нагнутој посуди и мирно отиче преко зупаника часовника, механички се дели на њује, истоветне делове. На песак и шљунак. (153)

Наведени примери показују да се парцелисане конструкције овог типа могу појавити и у секвенци.

2) Већи број примера илуструје ситуацију у којој се парцелацијом различитих падежних конструкција у функцији допуне глагола пресеца секвенца набрајања допуна започетог у реченици на коју се наслања парцелисана конструкција (или низ таквих парцелата):

Да не бих био огуљено кљусе - које вуче празна кола и пада на нос од умора, које спава стојећи и једе чкаљ и лободу - осуђујем себе на сиромаштво. На оскудицу без права на помиловање. На презир слева и здесна - и на самоћу усред гомиле. (83)

И прећућно се деле на мајсторе и ученике. На зналце и лаике. На даровите и пришипетље. (89)

Истинска наша иконографија може се свести на џендрек, ширин, чизму, чийкане жаџице и микрофон. На ђевапчић с луком, жупски ризлинг и разбијену чашу. На две нуле. (170)

3.1.16. Парцелисане детерминације **квалитативног типа**, у сфери предиката, срећемо у малом броју примера, а заступају их следеће падежне конструкције:

- **квалитативни генитив:**

Око мене се сложно кашљало, хријало, ђљувало, сїењало, ишнїїало. Исколачених, празних очију, као на каквој завршној аудицији. (93)

Седео је у жоџи-сїиаву, ђрекришњених ноџу и руку. Укочених леђа. (241)

- квалитативни инструментал:

А ђробудим се - не увек, реїко - наїђронїїан кошуљама и џемїерима, свим ишїо имам. Чак и са качкетом на глави, шалом око врата. (83)

- пратилачки инструментал:

Не окуїљам их око славске софре, као оїшац ми некада - онако чистї. срећен, ђобожан и малоуман, каквоџ ѓа ђамтїим. С љубављу и са страхом. (124)

3.1.17. Примери из романа *Консїаниїин Горча* потврђују закључак М. Радовановића да је „...парцелација именице карактеристична превасходно за сферу предиката, а - посебно - за именицу у некој од њених могућих адвербалних функција.”⁴⁸ Међутим, и код Стевановића налазимо примере парцелисане именице у адноминалној позицији, што представља одступање од утврђеног правила. Парцелација конструкције са именицом која детерминише номинални центар може се ипак сматрати изузетком. Нпр.:

Слабо схваїям - а слабо и марим - да на свеїшу ђосїїоје људи без сїїраха. Без осећања кривице и дужности. (69)

Изузетно ретко именице у адноминалној позицији могу се уочити у секвенци парцелисаних структура:

Чак ни са навикама нису у најбољим односима - ако не рачунамо узџредне склоносїїи ђрема ишїим иџрама на срећу. Лутрији, спортској прогнози и томболи. И према истој врсти пропасти. (89)

Но моја слаїикасїа дуишца - лицидерска и клакерска - вене ђри ђоџледу на букетїе цвећа у невесїииним рукама, на злаїїне бурме. На свечани скуп за породичну фотографију, што ће висити у гостинској соби. На блесавосрећни израз узваница, као да су испразнили црево после запрека.⁴⁹ (113)

Појављује се и неколико примера парцелисаног квалитативног инструмента са обавезним детерминатором:

Сваке ѓодине ђојави се десетїак-двадесетїак књижница ђесама (обавезно лирских ђесама) - у издању ауџиора, сва ђрава ђридржана, за издавача Тај и Тај. Са безбројним посветама којекаквим женетинама. Са дубокофилозофствујущим мислима. Са богомданим, профетским заносом, као да је дотичном поети неко ставио бибер под реч.⁵⁰ (62)

Породични живоїї јесїе ѓола себичносїї удвоје. Са чисто физичким последицама: кредитима, летовањима, наследством и потомцима. (103)

Без ђиїињања - ђридружио нам се неки сувоњав косїїурастї тїиї, са лицем деѓенерисане бебе. Са косом шареном: риѓом, жутом и белом. (265)

⁴⁸ М. Радовановић, 1990. стр. 138.

⁴⁹ Парцелисаног конструкцији из првог парцелата прикључена је релативна, а оној из другог парцелата - поредбена реченица.

⁵⁰ Уз парцелисану конструкцију у последњем парцелату појављује се и поредбена реченица.

Парцелисана именица са значењем **квалитативног генитива** појављује се у адноминалној позицији:

Онако уморни, њек изашли из јуџарњих бифеа - ђде су ракијом сџирали укус „драве” и сџојеџки џуџали џоред џодадулих шанкуша. Забреклих вена на ногама. (23)

Хруџиће - месџо свеџа сјаја и лејоџиће - мрачни, незвани џосџи. Црних лица, у црним одорама, с кошчатим рукама, као клешта, као менгеле. Земљосане пути. (235)

У овом примеру, уз парцелисани квалитативни генитив, појављују се и квалитативни локатив као и квалитативни инструментал и секвенца конструкција за компарацију. Ово је уједно и једини пример квалитативног локатива у парцелисаном положају, и то у низу са другим квалитативним конструкцијама, што је иначе уобичајено за ову падежну конструкцију.

3.2. ПАРЦЕЛАЦИЈА ПРИДЕВА

У позицији парцелисаног дела језичког исказа појављује се и придев, односно конструкција са придевом као центром. У језику романа *Константијин Горча* примера са парцелисаним придевом има далеко мање него са именицом. Без обзира на мању учесталост, придев се понаша слично именици: најфреквентнији су управо примери парцелисаног придева у адвербалној позицији, док се неупоредиво ређе срећу примери парцелисаног придева у некој од именичких детерминативних функција.

3.2.1. Придев као парцелат најчешће се појављује у функцији **лексичког језгра предиката**. Парцелисање придева у овој функцији испољава се тројако:

а) парцелацијом се прекида низ сукцесивних језичких јединица у позицији лексичког језгра предиката тако што је последњи елемент из низа смештен у парцелисану структуру:

Закони љубави - која џочива на језичкој забуни, и на обичној лоџичкој смиџалици - чврџићи су од џланеџарних. И неумољивиџи. (18)

Душа му је шеџерна, џрилаџодљива и џакосна. Феминизирана стопосто. (38)

Моџао сам освоџиџи небо, џоробџи земљу, џрелеџиџи океан - за џих сам био мрџав. Непостојеџи. (50)

Свесџи ми је џразна и слободна, као најџуџиџени хџџодром. Потпуно плазматична. (153)

Моја мама је била уџорна, чврсџа. Непроменљива. (167)

б) сукцесивни низ придева у позицији лексичког језгра предиката прекинут је парцелацијом два, три или више елемената из тог низа:

Били смо џоџово исџи исџаџки - џелави, смеџурани и недефинисани - но разлика беше џримеџна, џако реџи квалџџџивна и значајна. Не превише активна и бурна, али латентна и склона експлозиџи. (12)

*Разнолики су, својеџлави, сликовџиџи. Искривљени. Невероватни, као дечџи цртеџи.*⁵¹ (19)

⁵¹ Парцелисаном придеву у другом парцелату прикључена је поредбена конструкција.

Пућ између живоћа и смрти је и нејодношљив духу. Понижавајући и низак. (92)

*Био је сив-сив, до невидљивосћи. Мишје неодређен. Напрескос избријан, изгужване кошуље. Офудан, као конфекцијске панталоне што узалуд иду на хемијско чишћење. Некако устајао као мали гулаш од прекјуче.*⁵² (138)

Моје знање о свему томе - као и више - крајње је нејошћуно, крње и климаво. Аматерско и апстрактно. (212)

Твоје подријетло је сумњичаво. Ситнобуржоаско, малограђанско. У најбољем случају лимпенпролетерско. Крајње десно. (239)

в) само неколико примера илуструје могућност парцелације једног односно два сегмента (редовно придева) лексичке допуне предиката у случају када је предикат представљен моделом глагол + лексичка допуна семантици предиката:

Свети у рејтроспективи изгледа јодношљив. Штавише - пожељан и леп. (159)

Њихове су очи јосиојале тврде, као кликери сјајакленци. Неосетљиве и стране, као сјајни куглагери. (211)

3.2.2. Подесним за парцелацију показује се и придев у функцији **апозитива**. При том, на примере парцелисаног апозитива регистроване у *Константину Горчи* не може се у потпуности применити закључак М. Радовановића, по којем „... парцелисани апозитив по правилу нема експлициран одговарајући субјекатски конституент у реченици која претходи, већ се овај мора реконструисати.”⁵³ За разлику од *Романа о Лондону*, где у свега неколико примера реченица која претходи парцелисаном апозитиву садржи и експлицирани субјекатски конституент, језичка грађа, овде анализирана, пружа уједначеност броја примера са субјектом односно без исказаног субјекта у матичној јреченици.

1) Парцелисаном апозитиву позиционо претходи реченица са експлицираним субјектом:

На моју адресу неколико месеци су ситизали тешки пакети. Увезани дебелим канапом, запечаћени. (24)

Од тада на мојој кожи - пређе чистој - осталоше латичасте, ваљене теге, нејојамног значења. Неразумљиве сасвим, невидљиве мојим суграђанима. Сличне оживљима. (200)

Разуме се, било је хладњикаво - ромињала је рејка, балава суснежица. Мартовски мокра, пресеца на источним ветром. (235)

2) Парцелисаном апозитиву позиционо претходи реченица без експлицитно исказаног субјекта:

Лево су моје књижурице, кукисаре ин фолио. Сваку моју и жмирећи да нађем. И хипнотисан. И опседнут - какав јесам. (25)

⁵² У овом примеру се уз парцелисане придеве (контрукције са придевом као центром) појављује: у другом парцелату - конструкција са именицом у квалитативном генетиву, у трећем - поредбена конструкција и релативна реченица, у четвртм - поредбена конструкција.

⁵³ М. Радовановић, 1990, стр. 143-144.

Месецима сам седео по прљавим чекаоницама - њим кућијама заразе, бацила и вируса. **Расејан, збуњен и безвољан, ни поспан ни будан.** (93)

Дође, отијева и - оде. **Безимена.** (170)

3.2.3. У малој броју примера парцелацији подлеже и придев у некој од својих **адноминалних детерминативних** функција. Парцелисани, редовно инверзијом постпоновани придев, сам или у секвенци са другим придевима, по правилу се налази у контактної позицији у односу на управну именичку реч. Другим речима, иако је детерминатор интонационо и позиционо аутономизован, искључена је могућност интерполације неке друге језичке јединице између њега и детерминисаног центра. Дакле:

- парцелисати се може један придев:

И чују се цвркући ластаи и шумор оближњеј мора. **Белог.** (252)

- парцелисана може бити секвенца придева:

Ситижући по леденоснажно тело, по фасцинантну и мртву масу бола -
Аца Доктор се осетио као повраћеник. **Изможден и гладан.** (244)

- секвенца придева може бити парцелацијом разбијена:

Мајушина демонологија уметности сада у ствари нечистије и айсурдне.
Унапред промашене, такорећи антисупстанцијалне. (91)

3.3. ПАРЦЕЛАЦИЈА ПРИЛОГА

Парцелисани прилог, односно конструкција са прилогом као центром, представљен је у Стевановићевом *Константину Горчи* следећим својим функцијама у сфери предиката:

3.3.1. У највећем броју примера парцелацији подлеже **прилог за начин**, који се различито понаша.

а) Парцелисани прилог појављује се као део начинске секвенце, тј. секвенце језичких јединица које реферишу о начину реализовања глаголске радње предиката. При том, непарцелисани део језичког исказа садржи део те секвенце који може бити прилог, али често и начинска реченица, поредбена конструкција или падежна конструкција. У најмањем броју случајева у парцелисаној позицији јавља се само један прилог:

Живим иако рећи пред огледалом: увек разрођених очију. **Курјачки.** (128)

Прозирала је, како само жена може другу жену - без обзира, предрасуда.
Реалистички. (177)

Прескочили смо ону ограду и појадали у штири, мразом ојаљени ври,
који је блистао беличасто. **Станиолски.** (197)

б) Нешто су чешћи примери са два, три или више овако парцелисаних прилога у секвенци:

Корачали су прајаво, разглављено и незграјно, као привучени земљом, њеном појачаном тежом. **Не војнички. Ни освајачки. Пословно, тежачки. Као гоничи целапа, као рудари. Више упорно него моћно.**⁵⁴ (13)

⁵⁴ У секвенцу прилога за начин овде је интерполисана, у посебном парцелату, секвенца поредбених конструкција.

Једноџ јасноџ ѿренуџка, окуџаноџ бисџпроумљем - док ѿалиш ѿридесетџ ѿрећу „драву“, или док оѿвараш кафанска враџа - схвайџићеш у маџновању: нейовраџно си ѿроџао. Стопосто. Убедљиво. Као удовичка. (31)

Град џуџа њих као и мене, као и вас. Мрачно, сурово и крокодилски. (194)

Волим ѿѿиресе живаца и смрџи на мало, ѿредано ѿонем у болесџи и сџаросџи. Овако или онако. (212)

в) Најфреквентнији су примери у којима парцелисаном прилогу у реченици на коју се наслања не претходи језичка јединица са истоврсном функцијом. У овом случају у парцелисаној позицији се може наћи један или два прилога:

После двадесетџак и кусур џодина срели су се на неком црквеном сабору, у џусџиом хладу лиџе. Случајно. (46)

Посмаџрам их давно. Сакупљачки. (170)

Поџиом ми се језик одузме. Начисто. (231)

Инџениозно се уџроџашћујем и разарам, десџируирам основицу рођеноџ бића. Полако, али сигурно. (212)

Сџајала су у дуџој ѿворци - можда у круџу - и осмехивала му се. Детиње. Некако зрачно и свеже, као да испуштају озон. (258)

3.3.2. По броју забележених примера, парцелисани прилог у осталим својим функцијама далеко заостаје иза најфреквентнијег прилога за начин у парцелисаној позицији. Учесталост јављања осталих прилошких функција у парцелисаној позицији углавном је уједначена. Уп. примере:

- прилог за време парцелисан је у једном примеру у репонованом положају:

Касније, много касније. *Скоџшурен на кажњничком лежају - на ивици смрџи од исцрџљеносџи и неухрањеносџи - месецима сам сањао ѿрамваје. (129-193).*

док је у постпонованом положају у осталим примерима:

Може било како, само да је иџио ѿре. Одмах. (55)

Можда ћемо једноџ дана сви биџи срећни - али смеха више неће биџи. Никада. (60)

Блажени Дуле Расџоџовић, мој ѿринудни амиџо, оѿворио је изложбу. Најзад. (215)

Глаголски прилог садашњег времена појављује се у парцелисаној позицији сам или у секвенци:

Сва ѿа боранија - ѿо клуџко сџлетџака. лажи и леносџи - живи од данас до суџра, на божју вересију. Бежећи од стварности, напора, улудо грицкајући хартију, тражећи повластице и хладовину. (62)

Изаћем ѿред кућу - није важно и како. Газећи до чланака у прхки снег. (221)

И ѿрейџирао се с чийџавим светџом - уџлавном наџлас. Вичући. (241)

Парцелисани прилог за место јавља се у једном примеру у случају када је у непарцелисаном делу језичког исказа већ изречен податак о месту глаголске радње предиката:

... одабрану жрѣвцу, љубијену на сѣуб љодсмеха, љоѣћа у руку, ноѣу, мошине, јејѣу. **Свуд.** (153),

а у једном примеру парцелисаном прилогу за место не претходи податак о месту у матичној реченици:

Ако се љубо не варам - нико ме љако није називао. Ни овде ни тамо. (162)

Регистрован је и један пример парцелисаног прилога за **правац**:

Појѣчао је љоред мокроѣ, изнуѣра љмудо освѣѣљеноѣ, сѣакленоѣ зиди хоѣшла „Дубровник“, заокрену љрема суду. И онда даѣе. (243)

Неколико изолованих примера потврђује могућност парцелације прилога за **количину**:

*Град је љрослављао нерешен резулѣаѣ нашеѣ „Радничкоѣ“, који је - како су ѣоворили улични зналци - вредео више од љобеде. Више од свега: квалифи-ковао нас је у виши степен такмичења.*⁵⁵ (218)

3.4. ПАРЦЕЛАЦИЈА РЕЧЕНИЦЕ

Као што је већ речено, парцелацијом зависне реченице разбија се реченични комплекс за разлику од, досад анализиране парцелације именичких, привдевских и прилошких конструкција. Интересантно је да се код Стевановића у позицији парцелисаног елемента после именице најчешће појављује управо зависна реченица.

3.4.1. У највећем броју примера парцелисана је **допунска зависна реченица**:

а) Најчешћи су примери у којима се парцелацијом једне допунске реченице разбија комплекс реченица у функцији допуне семантичке садржине глагола у предикату матичне реченице:

Нисам буквалисѣ. Али бих желео да ѣлумци не ѣлуме. Да се стварност не љдвостручава шминком и крпама. (67)

Ви сѣе високо сунце над мојом лубањом и ѣражим да се малкице оѣријем на Вашој љоѣлоѣи. Да ме не спржите успут као лептирицу. (85)

Молим своју леву руку да ми не љререже ѣркљан. Да ме поштеди. (105)

Чекам да се љробудим. Да изађем из рођених прашума. (127)

Бејах уобразио да је чиѣав ѣрад - од руководиѣа, љреко радничке класе, до љродаваца лозова - љроѣив мене, као орѣанизам љроѣив убаченоѣ ѣела. Да ме окружују погледи мржње, презира и гађења. (182)

Забалуах, и знадох како ми љолако израсѣају љаѣци, љушка и чекиње. И како грокћем између глѣбавих свиља. (204)

Невоље ми љомажу да сѣавам. И да страшно сањам. (244)

б) Приближно исту учесталост показују примери са две или три парцелисане допунске реченице у низу:

⁵⁵ У парцелату је, поред конструкције са прилогом, развијена и независна реченица обележена узрочним значењем.

Пожелим - ђрозно се сѣишедећи себе - да сам жвалава ђума. Да штитим боксерске зубе. Да ме песнице читаве екипе - млате до заборава. (46)

Знам да хероина живи као ѣодсѣанарка у мом комишлуку - и да мужу бесѣосличару крѣи чарѣе. Да режисер највише на свету воли свог папагаја. И да је декор похабан и напукао - завеса прашњава и умољчана. (67)

Сѣиријейила сам да моје ѣисамце од срца срцу нијесѣе добили. Да га није пошта изгубила. Да сам га грешно насловила. Да сам га заборавила послат. (84)

Дрекнуо је да ѣреба ѣравиѣи децу - сваке ѣодине ѣо неколико. Да треба пити кад месец изађе. Да је Рембрант био дунстер и ѣемераш. (117)

Молио је да сазовем највише конзилијуме, најмоћније форуме. Да докажем да су два и два четири. И да га ослободим дугог заробљеништва. (265)

в) У два примера допунска зависна реченица се појављује у функцији допуне семантичке садржине именичког односно придевског центра управне реченице:

Мођу се безбрижно шиљкаѣи ѣамо-амо, ѣонајлак, без бојазни да коме засмеѣају. Или да нагазе на курје око. (27)

За један једини секунд ѣроникнућа, ѣрозорљивосѣи и умносѣи сѣреман сам да ѣродам чиѣаву вечносѣи сиђурносѣи и ѣонављања. И да ишчезнем у ништавилу, као кресница у ноћи. (169)

г) Уочена су и три примера у којима се парцелисана допунска зависна реченица појављује у функцији допуне семантичке садржине прилошког центра у управној реченици:

А ѣоѣребно је - коме и зашѣо? - да ѣрокажем себе у души као ђубавца. Да се навикнем на вратоломне, болесне игре духа. Да се запутим тамо где нико никада није био - доле или горе, у ватру или у тупост, свеједно. Да са свог јевтиног обличја избришем препознатљиве црте и особине: бољу, напор, визије и сабраност, и нагон самоодржања. Да нестанем у нечем црном и божански бесконачном. Као дим. Као атом.⁵⁶ (33)

3.4.2. После допунских, парцелацији најчешће подлежу релативне зависне реченице:

Иза своје ѣаре слушама како мој друђар Тај и Тај (сваки ђлумац је ѣрво име, маска, косѣим, ѣа ѣек онда биће) - ђласом којим у „Касини“ наручује дуѣили вињак - черечи Софокла и Шексѣира. Који су, уосталом, то и заслужили. (66)

И вучем, ѣеђлим, носим све ѣо - излишно и бачено, иначе ми не би било досѣујино - у своју јазбину. Где је све мање простора и ваздуха - где смрди на чистођу маторог момка, уврнутог самотара. (86)

Правим од ѣеђа ѣредмеѣи - коме ниѣиѣа не мођу време, влађа и рђа. Који изиграва судбину и постаје неличан, готово натприродан. (90)

Чуѣе ме сви који ме, у сѣивари, не чујеѣе. Којима пуца прслук за моју патњу. (127)

⁵⁶ У последња два парцелата овде се појављују конструкције за компарацију.

Нисам могао - мада сам најрезао уобразиљу - да сјојим онај мришуљави, жорљиви разред, јоленски лак и јовидан и ову задриглу шевабију. Што се размеће амазонским гривнама, колима и становима. (163)

И смишљено се - као у покеру - заустављам на рубу понора, где отказује тело и памет. **Где ледени ветрови коче снагу.** (212)

3.4.3. По учесталости примера, парцелисану релативну следи **поредбена зависна реченица** у парцелисаној позицији:

а) У мањем броју примера парцелисањем се пресеца секвенца поредбених реченица (тј. реченица на коју се парцелисана поредбена реченица наслања већ садржи поредбену реченицу). Ту се у функцији везника појављује **као да**:

Тебад су ми изјужвана и влажна од зноја, као да се ослобађам жрознице. Као да се у мени - уочи порођаја - провалио водењак. (135)

Ойићи ћу одавде, као да нисам био. Као да нисам запињао, знојио се и локао чисти отров, патворено пиће улица и „Касине“. (195)

б) Реченица која парцелисаној поредбеној реченици претходи садржи поредбену конструкцију. У овом случају парцелацијом се разбија секвенца различитих језичких јединица са истоврсном функцијом:

Ђушао сам из све снаге, као пред иследником у кожном кайушу ишио у зору жваће кобасицу и њије млако њиво. Као да чувам државну тајну. (21)

Тресли су ме и дрмусали, као сумњиву врећу. Као да ће из мене истрести злочин. (148)

в) Најфреквентији су ипак примери у којима парцелисана поредбена реченица није део парцелацијом разбијене секвенце:

Пролазили су, пролазили. Као да никада неће - мада троме _ пронаћи станиште, спокој, гроб. (12)

Споља изгледа рушно, онако без димњака и прага, без олука. **Као да ће пасти под првом олујом, првим снегом.** (28)

Усамљени сјаирац седи пред „Касином“ и њиљи у жлаћку њлочу сјаола. Као да дремуца до следећа три деци. (88)

Где-где на периферији, или у новим вишесјаириницама код Ойишине, сивих на њамној њоадини њооћи - налећем на њишину, јрачне њрозоре и њушшош. Као да су сви мртви, безнадежно и проклето мртви. (105)

г) Уочен је само један пример у ком су парцелисане две поредбене реченице у низу:

А на уљу Радничке сјаојим ја - сјауденјски мришав, њејљасиј, најеји. Као да одлазим у изгнанство. Као да ћу закорачити и лећи на шине - с главом напред. (193)

Интересантно је да се на почетку поредбених реченица, по правилу, појављује везнички скуп **као да**, што може бити одлика литерарног текста у коме су поетска поређења заснована на сценама замишљеним у ауторовој имажинацији. Дакле, ти садржаји које уводи везник **као да** обележени су као контрафактивни.

3.4.4. Временска зависна реченица једина показује могућност да буде парцелисана у препонованом положају. Редовно се ради о секвенци овако парцелисаних временских реченица:

А понекад, понекад. Док ми облачине застиру зреник. Или док пупољци тако тећи чујно - страшно чулно - избијају из полумртвих дрвета. Док урличе стока и смањује се гомила угља у мом подруму. Понесе ме њалас радосћи, као да се жрошничка Водојажа њровалила и сручила на дремљиви жрад.⁵⁷ (145-146)

Кад буде погодан распоред звезда на небу. Кад силе уништења буду зад-ремале у васионским рупама, као буљине, кад ме ниједна непотребна мисао не буде одвлачила у страну. Кад се унутарње и њелесне снаге најну у лук моћи - лећи ћу, њоућ њородиље.⁵⁸ (179)

Кад се не вратим са шетње - после малог гулаша, тако рећи зорњака. Кад ме не буде било у „Касини” - сто поред нафтарице. Кад се Вардарци ратосиљају јединог свог левичара и скептика. Управо тада. Сејић се да је њоред вас - носећи своју судбину као ѡрансиарениј - кланцао суманући ѡроналазач, си-реман да душом и ѡелом ѡлаћи иновацију.⁵⁹ (213)

У постпонованој позицији временска зависна реченица подлеже парцелацији знатно чешће:

а) Само у два примера парцелише се појединачно:

Никада више нећу да сијавам њосле ручка. Док сам жив. (109)

Седим, њосајрам, ѡрејћем, као сврака на југовину. Док ме ногом не избаце напоље. (262)

б) У већем броју примера парцелисане су две или три временске реченице у низу:

Рејко ишчићавам новине, илустриране ѡједнике, часојисе и ѡишћољске лисћове. Врло рејко. Кад долазим себи после дугог пијанства. Кад утуцавам време. Кад оглупавим и приближим се духовном просеку. (159)

Свраб - онај са ѡврајка - ојет ме ѡериодично зеза у здрав мозак. Кад га не очекујем, кад ми не треба. (207)

Све се морало скуљаћи, класификоваћи и чуваћи за некакву ѡолмртјиву будућност. Кад ће све бити укочено, кад се више ништа неће дешавати. (224)

в) Најфреквентнији су примери у којима се парцелацијом разбија комплекс временских реченица при чему се парцелисана реченица (низ реченица) аутономизује, а претходна је укључена у непарцелисани део реченичног комплекса:

Доћичнож је, додуше, именовала ѡек ѡосле смртји - кад чињеница беше извесна и ѡоузана, као мртвачки сандук. Кад смо и ми сви - мада неопростиво глупи и слепи - могли видети све видљиво. (39)

Сијаваћу данима и месецима, можда жодинама. док ме не ѡробуде сјај и бол. Док не устанем прав као дрво, тврд као камен: Тај и Тај. (199)

⁵⁷ Пре секвенце парцелисаних временских реченица појављује се парцелисани прилог за време.

⁵⁸ У овом примеру је парцелацијом разбијен комплекс временских реченица, а последња из комплекса укључена је у непарцелисану структуру.

⁵⁹ Парцелацијом разбијеном комплексу временских реченица прикључује се и парцелисана конструкција са прилогом за време.

Паћим кад ми је све поћаман. Кад сам здрав, прав - с ловом у цепу. Кад немам никаквих обавеза и могу натенане да дембелишем. (240)

*Пишем кад сјавам. (И будим се празне главе, као да сам буђењем избудио дар.) Кад ходам горе-доле - између четири зида. Кад се свињски, старословенски налочем до падања под астал. Онда највише. Кад крвавооким бизговима по кафанама показујем мајчину и очеву фотографију са венчања - што је последњи степен мог месечног, тако рећи менструалног пада. Кад стојим у светини - на жељезничкој станици, мада не путујем. На стадиону. Кад ми се киша слива с качкета и с рамена, а нигде гостопримљивог крова. Кад сам прибран. Поглавито кад сам луд.*⁶⁰ (127)

3.4.5. **Циљна зависна реченица** показује следеће могућности парцелисања:

а) Најбројнији су примери у којима се циљна реченица парцелише појединачно:

Појели су је моји подстијанари - мислим, они стијални и верни - мришави, жладни пацови. Да не би прождирали мене. (24)

Јуче сам - обренивши се међу солићерима код Новој зробља - заборавио куд сам пошао: изђубљено сам чистио стискове стијанара у једнаким улазима и смерно се јављао нејошћивим лицима. Не бих ли открио шифру, знак. (179)

Свакодневно сам размишљао како да ће некажњено уцмекам. Да ми не би стајала на путу. (276)

Као дечац - носили смо крстиљове на сахранама с мањком родбине. Да зарадимо коју кинту. (279)

б) У неколико примера парцелишу се две циљне реченице у низу:

Док сужурили у кревети - на јосао, у кафане и бурекџинице, на кафу и мали жулаш - схватио сам колико су им пошребне ствари једноставне, ниске и живинске. Да би васкрснули. Да би савладали мучнину. (18)

Онда ћу ја - крварећи из ошворених рана - однећи на свећлоси дана, ма какав био. Да скапа под прагом, као недоношче. Или да живи. (179)

Иусиукнуо је, као некада према конојцима. Да се одмори. Да се привикне. (258)

в) У најмањем броју примера парцелацијом се разбија реченички комплекс са циљном реченицом:

Има дана кад сам главна фора: користићим јо да кажем шта мислим и да људске душе ошварам као конзерве. Да се бар мало наплатим за понижења. (66)

3.4.6. Знатно је мање примера парцелисања погодбене зависне реченице:

Они ће уништићи уметиносћ. Ако није већ уништена, разорена у бити. (155)

⁶⁰ У овом примеру се као трећи парцелат појављује конструкција са прилогом за количину. Временској реченици у четвртм парцелату прикључена је релативна реченица, а у петом - допусна. Шести парцелат је конструкција са именицом у локативу места. У седмом парцелату временској реченици прикључена је независна реченица са имплицираним предикатом.

Бићеће наше робље, служићеће нашим хировима. Уколико вас не потаманимо. (213)

Њен дух ме не узнемирава више. Ако не рачунамо два-три неважна сукоба у сну и ове редове. (227)

Само у једном примеру парцелисане су три погодбене реченице у низу:

Нико неће зајлакајти - како захћевају наши мародерски обичаји - за голим, сиротињским ковчежом. Ако га буде, ако их буде, ако их буде. (196)

3.4.7. Парцелисана **допусна зависна реченица** регистрована је само у три примера:

Видиће ли како најадна љубав дрвећа и биљака - коју преносе њеле и њице - исцњава ћуси ваздух, ишо га морамо удисајти. Макар колико били слаби и неотпорни. (18)

Нешто евројског знања кануло је и у моју мујну, словенскобалканску ѓлавурду - као зејин у воду. Мада не знам чему би ми служило. (232)

Много ми је важније да то буде дубоко, сјрасно и незаборавно. Макар било рак-рака. (240)

3.4.8. Два примера илуструју могућност да **узрочна зависна реченица** буде парцелисана. Интересантно је да је у оба примера парцелацијом разбијен комплекс узрочних реченица, те тако парцелисаној претходи узрочна зависна реченица укључена у непарцелисани део реченичног комплекса.

Мој зидни часовник одабно не њикајаче - јер није навијен. Јер се време посувратило у спиралу: савршено је немерљиво и целовито. (135)

Слушао сам га исцјајно - њомало невољно, њомало задовољно ишо нисам најслабији. Што нисам последњи међу земљацима. (139)

3.4.9. У неколико примера појављују се зависне реченице различитог типа парцелисане у секвенци. Тако су у примеру:

Пангај њоје где може и кад може. Где није забрањено и кад не бију. (41)

парцелисане релативна и временска реченица, а обе доприносе прецизнијем денотирању места односно времена вршења глаголске радње, исказане такође зависном релативном односно временском реченицом, у непарцелисаној реченичној структури. У примеру: *Сам себи ћу да смрсим конце. Кад ми се буде хтело, и како ми се буде хтело.* (94) парцелишу се у секвенци временска и начинска зависна реченица. Док се у овим примерима центар обе парцелисане реченице налази у непарцелисаној, то није случај у примерима који следе:

Разуме се, није ѡројусишла да жалобном црнином исцјакне бледило своје сјарушене курвинске коже. На коју су - као тустити лептири - слетали сви пролазни љубавници. Да се напију самоће. Да оставе ларву. (259)

У овом примеру парцелисана је прво релативна реченица, са адноминалним центром у непарцелисаној реченици која јој претходи, а потом две циљне реченице, са управном предикацијом у парцелисаној релативној реченици.

У преосталим примерима редовно се парцелацијом разбија секвенца допунских реченица, при чему су једна, две или (у једном примеру) три допунске реченице укључене у непарцелисани део реченичног комплекса. Међутим,

парцелисану допунску реченицу од њеног центра може да раздваја интерполи-сана зависна реченица другог типа или јој је таква прикључена. Уп. примере:

Он се - ђокој њежовој јаловој души - свесрдно шрудио да ђа нико ни по чему не ђамђи. Да буде исти са свима - и празан попут свих. Што је закон опстанка под овим небом. (64)

Први парцелат у овом примеру представља допунска зависна реченица са центром у непарцелисаној реченици, а други апозитивна релативна, са центром у парцелисаној допунској која јој непосредно позиционо претходи.

Остаје ми да сђусђим ролетђне. Које сам одавно скинуо, ветра и кише ради, видљивости ради. Или да било како - ђебадима, поњавама с пода, хартијетинама - замрачим прозоре. Или да ископам рођене очи, које ме на искушење и грег наводе. Што се не усуђујем, овако узнемирен и себи сувишан. (198)

Управо у овом примеру, интерполисањем парцелисане релативне реченице, допунске, из два следећа парцелата, удаљене су од свог центра у непарцелисаној реченици. Она је уједно управна и релативној реченици која, будући атрибуцка, има номинални центар. последњи парцелат је релативна (апозитивна) реченица којој је друга допунска управна, а од које је позиционо удаљена интерполисаном релативном (атрибуцком) реченицом.

Исђадало је да ђе Срби, и уођиђије Славјани - фађђа ђроваљана и алава, скођђски ждђрољубна - изумређи од ђумања и клођања. Да ђе начисто нестати с лица земље - и то колико до Божиђа, а можда и пре. Уколико не усвоје тетђине савете. (224-225)

Овде је прво парцелисана допунска са центром у непарцелисаној реченици, а затим погодбена зависна реченица са центром у парцелисаној допунској реченици.

3.5. КОМПЛЕКСИ КОМБИНОВАНИХ ПАРЦЕЛАТА

Овде анализирам примере низова парцелисаних јђзичких јђдиница различитог нивоа, при чему се парцелати из истог низа могу појављивати у адвербалној или адноминалној синтагми, а непарцелисана реченица не мора обавезно бити и управна за све парцелисане конструкције. Тај низ условно зовем „комплекс комбинованих парцелата”.

Имајући у виду да се у свим примерима ради о парцелисању неистоврсних јђзичких јђдиница у секвенци, сто пђдесђ регистрованих примера са „комплексима комбинованих парцелата” сврсала сам у два типа.

1) Комплекси комбинованих парцелата - тип А

У овом типу непарцелисана реченица је и управна за све парцелате, с обзиром на то да се у ђој налази центар (или центри) свих парцелисаних конструкција из низа. У оквиру типа А примери се диферђцирају на следеће подтипове:

А₁ - сви парцелати из низа појављују се у адвербалној позицији (са предикатом управне реченице као центром) или у адноминалној (центар је именска рђч из управне реченице);

A₂ - неки од парцелата из низа појављују се у адвербалној, а други у адноминалној позицији.

2) Комплекси комбинованих парцелата - тип Б

Код примера овог типа непарцелисана реченица није управна свим парцелатама, већ се центар неким од њих налази у парцелату који им позиционо претходи. Овде сам, условно, увела појмове **примарни** (са центром у непарцелисаној реченици) и **секундарни** (са центром у неком од примарних) **парцелат**.

Сваки од наведених типова илустроваћу примерима. Прво ћу анализирати примере А₁ типа којих је регистровано 47. Уп. примере:

За свећину - ја сам ђорд, уображен, надмен. Сигуран у себе. Опседнут једном једином мишљу: сопственом величином. Бронзани споменик у траљавом људском обличју. (32)

Овде се у првом и другом парцелату појављују конструкције са придевом као центром у функцији лексичког језгра предиката управне реченице. У трећем парцелату имамо конструкцију са именицом као центром у истој функцији.

Замислиће мене - шридесет шрогодишње, њајшечко, појескомеди-шашивног човека - како џецим у бившој соколани, сада шџаиру, као кокошка на јајима. Између пензионера, уседелица и официруша. Не мрдајући, јербо столице шкрипе. (66)

У првом парцелату налазе се три именице у генитивној конструкцији са значењем места, а у другом глаголски прилог времена садашњег, коме је, као додатна експликација, прикључена узрочна зависна реченица. И именице и прилог појављују се у адвербалној функцији, са управном предикацијом у непарцелисаној реченици.

Племићи, хероји, реформатори и влашћодрици - и њима сличан олош без одговорности - вероватно су једном уобразили да су просвећени, премудри и савршени. Да су најбољи и начистији - есенција човечанства. Из таштине и дуга времена. Из глупости и самољубља. (125)

У овом примеру се у првом парцелату налази допунска зависна реченица, а у другом и трећем конструкције са именицама у каузалном генитиву.

Комплекси комбинованих парцелата типа А₂ уочени су у 29 примера.

Уп.:

Проучио сам њај сложени механизам: вешио баратам својим урођеним мазохизмом. Наследним и националним. Својом способношћу самомучења. Све док се поштенски не издовољим и не успавам. Док не клонем на отоман у кујни. (81)

Први парцелат састоји се од два придева у адноминалној позицији. Други парцелат представља конструкција са именицом као центром у функцији синтаксичко-семантичке допуне глагола у предикату управне реченице. Последња два парцелата су временске зависне реченице.

Пробудио сам се у свом кревету. Као и увек. Без машине, с једном ципелом. Неописиво мамуран, изгубљен, полалуд. (164)

Овде је прво парцелисана поредбена конструкција. У другом парцелату су конструкција са именицом у везаном генитиву и конструкција са именицом у квалитативном инструменталу. Трећи парцелат је низ од три придева у функцији апозитива.

У моју кућу се - средином њролећа, из ласџавица и зумбула - уселила нека моја џеџка уседелица. Звезцајући наруквицама, као освајачким кастањетама. Некадашња машамода, моткаста, спарушена - премазана ратним бојама и карминима. Ретке косе у девичанским локнама и са шишкама на челу, утегнута у шарене, свилене хаљине. (222)

У првом парцелату појављује се глаголски прилог садашњег времена као центар парцелисане конструкције. Други парцелат садржи конструкцију са именицом као центром у функцији апозиције субјекатског конституента управне реченице, затим низ од два предива у функцији апозитива и конструкцију са придевом као центром, такође у апозитивној функцији. Трећи парцелат је комбинација конструкције са именицом у квалитативном генитиву, конструкције са именицом у квалитативном инструменталу и конструкције са придевом као центром, опет у функцији апозитива.

Чини ми се да сам њромукло њевушио неџиџо без мелодије и речи - њоџуџи немака коме се враџиџо џлас. Изненада. Али који не верује својим гласним жицама, својим органима за артикулацију. (247)

Прилог за начин појављује се у првом парцелату, а релативна зависна реченица у другом.

Чак 81 пример комплекса комбинованих парцелата припада типу Б. Уп. примере:

Крећем се међу њима, као међу кулисама лавиринџа. Сваког часа. Као међу циркуским огледалима у кући смеха и ужаса на Старом вашаришту. Тамо где смо ђикали из блата, из жуте проје и тачкица. (19)

У првом парцелату је именица у блокираном темпоралном генитиву, а у другом је то поредбена конструкција. Оба парцелата имају за главну предикацију глагол у непарцелисаној реченици, за разлику од релативне реченице из трећег парцелата чији се номинални центар налази у парцелисаној конструкцији за компарацију која јој непосредно позиционо претходи. Тако су прва два парцелата примарна, а трећи секундаран.

Моје срце - џрејџџџика џриџњечена ужасом, склоно инфаркџу - куца џамо, џобоће у џуџџџџџ џрудном кошу бараке. Где позна сваку криву пукотину на зиду, сваки лежај. Сваку кржљаву, жилаву травку међу камењем. Сваку бору на сапатничком, сегичном лицу. Свако светлуцаво дугме на униформи. (42)

Као што се види, у првом парцелату је релативна зависна реченица са номиналним центром у непарцелисаној реченици. Преостала три парцелата су секундарна и у њима се појављују конструкције са именицама у акузативу директног објекта, а управна предикација им је у парцелисаној релативној реченици.

Никада - ни за живу џлаву, ни џо коју цену, чак ни кад су му сахрањивали браћу и сесџре, исџраћали и женили рођаке, сџарински чврсџо џовезане - није

хитео да крочи из дворишћа. Као да је свуд около смртоносно омча. Губаво подручје. Наелектрисана жица. (64)

Први парцелат је поредбена зависна реченица са центром у непарцелисаног реченици. Други и трећи парцелат су конструкције са именицама у номинативу и функцији субјеката, а управна предикација им је у парцелисаног поредбеног реченици. Та два парцелата представљају парцелисане сегменте, парцелацијом разбијене секвенце субјекатских конституената.

4. ЗАКЉУЧАК

Изузетно висока фреквенција примера парцелације у проучаваној језичкој грађи наводи на закључак о изразитој Стевановићевој склоности ка разграђивању реченичног модела конституисаног према традиционалним принципима. Парцелација је језичко средство којим Стевановић онеобичава граматiku своје реченице, постиже синтаксичку напетост и изражајан ритмички образац. Парцелисањем низова различитих реченичних конституената остварује промену ритма, а парцелатима у препонованој позицији - синкопију у ритму реченице.

У позицији парцелисаног дела језичког исказа у роману *Константин Горча* најчешће се појављује именица или конструкција са именицом као центром, нешто ређе зависна реченица, а у неупоредиво мањем броју примера придев или конструкција са придевом као центром и прилог или конструкција са прилогом. Различити реченични конституенти односно функције - у оквиру ове четири категорије парцелацији подложних језичких јединица - показују следеће могућности да буду парцелисане:

Парцелисана именица, редовно као центар конструкције, у функцији субјекта појављује се само у изолованим примерима и при том чешће у препонованој позицији. Међутим, чак у педесет примера парцелисани субјекат се јавља као део секвенце разбијене парцелацијом.

Парцелисане конструкције апозицијског карактера само изузетно се појављују као експликације субјекта у непарцелисаног реченици исказаног прономиналним обликом, а знатно чешће онда када је субјекат исказан именицом.

Именица у позицији лексичког језгра предиката парцелише се често, подједнако самостално као и у секвенци.

Именица у акузативу директног објекта само по изузетку се парцелише уколико није део објекатске секвенце. Уобичајена је парцелација директног објекта који је део објекатске секвенце и при том парцелисана именица у акузативу (а) прецизније експлицира објекат у смислу његовог конкретнијег денотирања или идентификовања, (б) прецизније експлицира објекат у смислу описивања, (ц) именује појединости сврстане под претходно изречени објекат, (д) на стилском плану проширује, на основу еквације, поље значења претходно именованог појма или се парцелацијом (е) у ритмичке сврхе пресеца ситуација набрајања у секвенци објеката. У првом случају парцелисана именица у акузативу директног објекта може се појавити самостално или успоставити секвенцу, у другом случају парцелише се искључиво самостално, у трећем - редовно у секвенци. У четвртном случају парцелисана именица се не мора појавити у једночланој структури јер постоји могућност појављивања детерминатора, а

понекад се парцелише секвенца таквих именица. У петом случају се парцелисана именица може појавити самостално или успоставити секвенцу.

Примери парцелисаног објекатског и субјекатског генитива нису регистровани у језичкој грађи.

Партитивни генитив и генитив изузимања забележени су у ограниченом броју примера.

Парцелацији су наподложније падежне конструкције са значењем места, при чему су најфреквентније локативне конструкције. Знатно ређе и у уједначеном броју примера појављују се генитив и акузатив места, док се датив места, слободни и везани инструментал места само у изолованим примерима јављају у парцелисаној позицији.

Знатно мањи број примера илуструје могућност да буду парцелисане падежне конструкције са значењем времена и начина.

Само у спорадичним примерима парцелишу се падежне конструкције са значењем намене, те социјативне, каузалне, циљне и егзистенцијалне конструкције. Исто се може рећи и за квалитативне конструкције и конструкције са функцијом синтаксичко-семантичке допуне глагола.

Веома су фреквентне конструкције за компарацију које се најчешће појављују са везничким елементом **као**. Спорадично се парцелишу поредбене конструкције с прилогом **попут**, а само изузетно с предлогом **од**, и прилошким елементом **колико**.

Знатно је мање парцелисање именице у адноминалној позицији.

После конструкције са именицом у позицији парцелисаног дела исказа појављује се зависна реченица. Најчешће се парцелише допунска реченица, при чему су најбројнији примери у којима се парцелацијом разбија комплекс допунских реченица. Осим као допуна семантичке садржине глагола у предикату управне реченице, допунска реченица се појављује и као допуна неком именичком, придевском или прилошком центру. После допунских, по учесталости следе релативне, поредбене, временске и циљне реченице. Само по изузетку парцелишу се погодбене, допусне и узрочне реченице. У једној групи примера парцелишу се у секвенци зависне реченице различитог типа.

Придев се у парцелисаној позицији појављује у знатно мањем броју примера него што је то случај са именицом (или зависном реченицом). И парцелисани придев се, као и именица, чешће јавља у адвербалној него у некој од адноминалних позиција.

Најфреквентнији су примери у којима парцелисани придев има функцију лексичког језгра предиката.

Придев у функцији апозитива такође се може наћи у парцелисаној позицији. При том се управна реченица парцелисаном апозитиву може појавити са експлицираним субјекатским конституентом или без њега.

Само у ограниченом броју примера парцелацији подлеже придев у адноминалној позицији.

Изненађује прилично мали број примера у којима се у позицији парцелисаног синтаксичког конституента појављује прилог. Најфреквентнији су примери са парцелисаним прилогом за начин, док се у осталим својим значењима

(време, место, количина) парцелисани прилог јавља неупоредиво ређе. Интересантно је да се веома често у парцелисаној позицији среће глаголски прилог садашњег времена.

У језичкој грађи је уочена група примера, названа „комплекси комбинованих парцелата”. Они представљају секвенце парцелисаних језичких јединица различитог нивоа и/или различитих синтаксичких функција. С обзиром на управну реченицу, ови примери су класификовани у тип А - уколико се у непарцелисаној реченици налази центар (или центри) свих парцелисаних структура из низа (подтип А₁ - сви парцелати из секвенце појављују се само у адвербалној или само у адноминалној позицији и подтип А₂ - неки парцелати из низа појављују се у адвербалној, а други у адноминалној позицији) и тип Б - центар примарних парцелата налази се у непарцелисаној реченици, а центри секундарних у неком од примарних парцелата.

Парцелација се постиже интонационом аутономизацијом у постпонованој и, у мањем броју примера, у препонованој позицији. Од конструкција са именицом као центром могућност да се нађу у препонованој позицији показују следећи реченични конституенти: субјекат, објекат који није део секвенце, објекат који је део секвенце, блокирани темпорални генитив, конструкција за компарацију. Од зависних реченица уочена је само временска реченица у препонованој парцелисаној опозицији, мада би се такво понашање могло очекивати од свих зависних реченица које се иначе могу појавити у иницијалној позицији у односу на главну реченицу. Од прилога само се прилог за време показује подесним за парцелисање у препонованом положају. Придев није уочен ни у једној од својих функција парцелисан у препонованој позицији, што је разумљиво јер се он по правилу реализује као несамостални реченични конституент у именичкој синтагми.

Биљана Рац

ПАРЦЕЛЛЯЦИЯ КАК ТИПИЧНЫЙ СИТАКСИЧЕСКИЙ ПРИЕМ В РОМАНЕ КОНСТАНТИН ГОРЧА ВИДОСАВА СТЕВАНОВИЧА

РЕЗЮМЕ

Парцелляция или процесс выделения фразовых конституентов и придаточных предложений в самостоятельные структуры является типичным синтаксическим приемом сербского писателя Видосава Стевановича. В его романе в парцеллированной позиции встречается имя существительное, придаточное предложение, имя прилагательное и наречие. Парцеллаты отмечены в пост-позиции, и реже в пре-позиции. Парцелляцией языковых единиц писатель нарушает традиционную структурную модель и придает нестандартность грамматике своего предложения.

ОПОРНЫЕ СЛОВА: парцелляция предложения, парцеллат, современный сербский язык, конституенты предложения, падежные конструкции, придаточное предложение, комплексы комбинированных парцеллатов.

ГЛАГОЛСКИ ПРИДЕВИ КАО КОНДЕНЗАТОРИ РЕЧЕНИЧНОГ САДРЖАЈА

*Рађено под руководством
доц. др Владиславе Пејровић*

САЖЕТАК

У раду се анализира синтаксичка употреба глаголских придева, тачније, испитује се када се они могу схватити као кондензатори реченичног садржаја. Анализа је вршена на грађи из научног текста.

Грађа је показала да се глаголски придеви у улози реченичног кондензатора употребљавају у различитим синтаксичким функцијама и да при том најчешће сажимају садржај релативне реченице.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: српски језик, XX век, глаголски придеви, реченични кондензатори, научни текст.

Познато је да се глаголски придеви, осим у глаголској служби, могу употребљавати и као деklinабилне форме, тј. као прави придеви.¹ Радни глаголски придев у служби правог придева гради се само од непрелазних глагола, и то углавном од оних свршеног вида, али и од малог броја глагола несвршеног вида, а трпни глаголски придев од прелазних глагола (и свршеног и несвршеног вида) и од већине повратних. Због тога је трпни глаголски придев овако употребљен много фреквентнији од радног.

Међу ауторима постоје разлике у тумачењу синтаксичких употреба придева, а самим тим и глаголских придева, као и терминолошка неслагања. М. Бурзан у својој књизи *Глаголски придеви у српскохрватском и мађарском језику* коментарише становишта неких аутора и при том даје најпотпунији преглед синтаксичких функција придева.²

Она полази од становишта М. Стевановића, који каже да именичке одредбе исказане придевом могу имати три различите функције: **атрибутску, атрибутско-прилошку и апозитивну**. При том се атрибутом означава стална особина појма, а разликује га од остале две функције то што се њиме одређује још неодређен појам. Атрибутско-прилошка одредба означава особину појма за

¹ На то је скренута пажња у појединим радовима наших лингвиста. В. нпр. А. Белић: **О променљивости радног (прошлог) глаголског придева**, Наш језик (Београд), II, 1934, стр. 33-39; М. Стевановић: **Рефлексивни глаголи и променљивост радног глаголског придева**, Наш језик (Београд), VII, 1940, стр. 196-205; М. Стевановић: **Савремени српскохрватски језик II**, Београд: Научна књига, 1979, стр. 720-734. и др.

² М. Бурзан: **Глаголски придеви у српскохрватском и мађарском језику**, Нови Сад: Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике, 1990. Њена подела синтаксичких функција придева изгледа овако: 1) именичка одредба, а) атрибут, б) апозитивни атрибут, 2) атрибутско-прилошка одредба, 3) апозитив, 4) именица (у различитим синтаксичким функцијама), 5) именски део предиката.

време вршења радње означене предикатом. Дакле, реферише се о привременој особини која укључује и нијансу прилошког значења. Апозитиви се, као и атрибутско-прилошке одредбе, односе на већ одређен појам (накнадно су додати), али су за разлику од њих више самостални реченични конституенти. И они су везани за радњу исказану предикатом и могу указивати на узрок вршења те радње.

М. Бурзан за разлику од поменутог аутора не прихвата његово мишљење да је „накнадно додавање одредбе једини релевантан критериј за њихово функционално разврставање”.³ Наиме, она сматра да је тај критериј прихватљив само кад су у питању глаголски придеви у именичкој синтагми. Тако она раздваја **атрибут**, као именичку одредбу која означава њену сталну особину, од **апозитивног атрибута**, именичке одредбе која јој је накнадно додата. Што се тиче разликовања одредби које поред везе са именичким појмом остварују и везу са предикатом, М. Бурзан истиче као битан моменат њихов однос према предикату. Уколико је у првом плану истакнуто стање субјекта за време вршења радње исказане предикатом, тада глаголски придев стоји у координираном односу са предикатом. За ту функцију М. Бурзан преузима Стевановићев термин **атрибутско-прилошка одредба**. А за онај тип одредбе који детерминиште именицу и самосталан је у односу на њу, а при том стоји у субординираном односу са предикатом, узима термин **апозитив**. М. Бурзан у синтакстичке функције придева убраја и појављивање придева као **именице у различитим синтаксичким функцијама**, а уз то помиње и његово појављивање у саставу предиката. При том она ту позицију глаголског придева, било да се он налази у склопу копулативног предиката било као допуна глаголима непотпуног значења, назива **именским делом предиката**.

У овој анализи придржаваћу се поделе коју је предложила поменута ауторка уз једну малу измену. У **прави придев** (од сада ћу га тако називати) уврштавам само оне примере са глаголским придевом који је препонован у односу на именицу, а **апозитивним атрибутом** сматрам случајеве са придевом у постпозицији у односу на именицу. Да учиним овакво разграничење, навела ме је могућност унеколико другачије интерпретације примера са глаголским придевом у овим двама позицијама. То је управо у складу и са тумачењем З. Тополињске, изнетим у раду *Рестрикција насупрот айозиције: две врсте айрибутиа именичке синтагме*.⁴

Анализирајући функције глаголских придева у српскохрватском и проналазећи им пандане у мађарском језику, М. Бурзан је приметила и то да се глаголски придеви употребљени као атрибутско-прилошке одредбе могу интерпретирати помоћу везничког скупа **а при том** као у примеру:

„Унезверена и забринута одлазила је у банке. —> Одлазила је у банке а при том је била унезверена и забринута.”⁵

³ М. Бурзан, Исто, стр. 14.

⁴ З. Тополињска: *Рестрикција насупрот айозиције: две врсте атрибута именичке синтагме*, Јужнословенски филолог (Београд), XXXVII, 1981, стр. 1-11.

⁵ М. Бурзан, Исто, стр. 40.

Поменута ауторка такође је установила да се глаголски придеви у функцији апозитива, тј. они који ступају у субординиран однос са предикатом, могу интерпретирати као различити типови зависних реченица: узрочних, временских, начинских, допусних, условних и сл., као и то да се неки од глаголских придева у овој функцији могу интерпретирати као зависна реченица са комплексним значењем.⁶ Другим речима, М. Бурзан је указала на то да се глаголски придеви у функцији атрибутско-прилошке одредбе и у функцији апозитива могу схватити као кондензатори реченица; први као кондензатори независних, а други као кондензатори зависних реченица.

Кондензатори реченичног садржаја могу бити и глаголски придеви у другим синтаксичким функцијама, као на пример у функцији апозитивног атрибута. Такви примери се могу интерпретирати као релативне реченице. О томе говори и З. Тополињска у свом већ помињаном раду.⁷ Ова ауторка даје семантичко разграничење употребе **правог и апозитивног**, односно **рестриktivног и апозитивног атрибута** (како их она назива). Наиме, З. Тополињска сматра да је рестриktivни атрибут неодвојиви део именичке синтагме и да првенствено идентификује именички појам, а да тек секундарно казује нешто више о самом том појму, тј. ближе га описује. За апозитивни атрибут, пак, каже да је он спољашњи модификатор именичке синтагме, али да ипак не функционише као самостални део реченичне конструкције. Он првенствено реферише о неким својствима датог појма, а тек факултативно га идентификује. Стога она сматра да се рестриktivни атрибут никако не може непосредно развити у реченичну предикацију (може, али секундарно), а да апозитивни атрибут то може. На тај начин се глаголски придев у функцији апозитивног атрибута може сматрати кондензатором релативне реченице.

О проблему језичке кондензације у нашој литератури највише је писао М. Радовановић.⁸ Тај проблем се своди на појављивање нереченичних језичких средстава у површинској структури реченице уместо реченице са финитним глаголским обликом. При том та дубинска реченица може да буде координирана или субординирана у односу на главну реченицу. У својим радовима М. Радовановић истиче да је појава језичке кондензације „облик испољавања опште, а актуелне тенденције у језику ка номинализовању исказа”⁹ и да нарочито неки функционални стилови, као нпр. административни, новинарски, научни, правни, политички и сл., погодују организацији реченичне структуре са доста језичких кондензатора. Употреба језичких кондензатора у овим функционалним стиловима условљена је неким нелингвистичким моментима као што су интелектуализованост, уопштеност и апстрактност тематике.¹⁰

⁶ М. Бурзан, Исто, стр. 42-44.

⁷ З. Тополињска, Исто.

⁸ М. Радовановић: **Именица у функцији кондензатора**, У: Зборник за филологију и лингвистику (Нови Сад), XX/1, стр. 63-144; XX/2, стр. [81] - 160, 1977; М. Радовановић: **Списи из синтаксе и семантике**, Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића; Нови Сад: Добра вест. 1990. (поглавље: **Номинализација**, стр. [11]-50).

⁹ М. Радовановић: **Списи из синтаксе и семантике**, стр. 15

¹⁰ М. Радовановић, Исто, стр. 15.

По тумачењу М. Радовановића, постоје две основне „врсте” реченичних кондензатора. Као прве истиче оне који су непосредно деривирани из одговарајуће базичне реченице, а као друге наводи оне са појавом имплицирања површинске предикације која може да се развије у реченицу са финитним глаголским обликом на основу познавања правила језичке компетенције. У прве убраја *вербиде* (инфинитив и партиципе), *девербајивне именице*, *девербајивне прилоге* и *придеве* и *деадјективне именице*, а у друге апозитивна образовања, именице које нису девербативне и деадјективне, лексичке сигнализаторе пресупозиције, просентенцијализаторе и реченичне еквиваленте.¹¹

У досадашњој литератури глаголски придеви као кондензатори реченичног садржаја разматрани су у књижевним текстовима и при том су потврђене само три функције у којима се они таквим могу сматрати, а то су: функција апозитивног атрибута, атрибутско-прилошке одредбе и апозитива.

То је био један од разлога што сам се определила за другачији тип корпуса, за научни текст, у којем сам анализирала употребу глаголских придева као кондензатора реченичног садржаја. Примере сам сакупила из књиге М. Ивић *О вуковом и вуковском језику*,¹² и то само оне примере који припадају њеном тексту, а не примере из цитата, као ни оне из фуснота.

Као што је познато, кондензација је језички феномен везан за специјалне функционалне стилове, па тако и за научни. Као језичко средство које доприноси сажимању реченица употребљава се и глаголски придев. Мој задатак је био да покажем у којој је мери овај глаголски облик присутан у научном тексту у односу на већ утврђену његову учесталост у књижевним текстовима. С тим у вези намера ми је била да укажем на неке нејезичке моменте који мотивишу његову појаву уопште, а посебно у одређеним типовима текста, другим речима, да ли се они могу сматрати функционално стилски обележеним језичким средством.

Настојала сам да издвојим све случајеве када се глаголски придев може сматрати реченичним кондензатором. Класификација ексцерпираних примера је извршена према већ напред назначеним критеријима, а при анализи сам се служила тестом парафразе као најпогоднијим поступком за утврђивање значења кондензоване реченице. При томе нису навођени сви примери, већ само онолико колико је било довољно да се илуструје понашање глаголских придева у одређеном непосредном окружењу. Њихову фреквенцију изражену у процентима дала сам у закључцима.

У првом делу (I) анализирам употребу глаголског придева у именичкој синтагми, у позицији атрибутско-прилошке одредбе и апозитива, а у другом делу (II) указашу и на неке друге употребе овог облика.

¹¹ М. Радовановић, Исто, стр. 14.

¹² М. Ивић: *О Вуковом и вуковском језику*, Београд: Библиотека XX век, 1997. (У овој књизи штампани су многи радови које је М. Ивић објављивала по разним научним часописима, али и неки који су овде први пут објављени.)

I ГЛАГОЛСКИ ПРИДЕВИ У АТРИБУТСКОЈ, АТРИБУТСКО-ПРИЛОШКОЈ И АПОЗИТИВНОЈ ФУНКЦИЈИ

1) ИМЕНИЧКА ОДРЕДБА

а) Прави атрибут

Глаголски придеви се најчешће употребљавају као прави атрибути, и то нешто чешће без икаквих додатака него са њима. Они су, по мишљењу З. Тополињске, „употребљени примарно да би идентификовали учеснике ситуације о којима је реч, а не, односно само секундарно и ради информације...”.¹³ У складу са тим издвајам примере када је глаголски придев употребљен: а) без додатака; б) са различитим додацима; ц) са одговарајућом допуном.

У примерима **а-типа** запажа се да је њихова примарна функција да идентификују појам на који се односе:

- *Износ новца плаћен за купљену ствар (61);*
- *Он је с поносом указивао на своје необразоване земљаке (63);*
- *Или да се затечени, већ унеколико уходани, претежно „славјаносербски” језик војвођанске културне елије консолидује или да се затечено стање ипш је могуће више игнорише. (37);*
- *Сам се Вук, (...), већ увелико свршава међу представнике оног другог, урбанизованог слоја српског друштва (55);*
- *Србска синтакса садржи материјал нашег језика из писаних извора (98);*
- *Да се сакупљена грађа доследно размотри (104);*
- *Даничићеви коментари се не свде искључиво на разматрање сакупљених примера (106);*
- *Па макар се при остварењу научног дела и пробали оквири постављене шеме (106);*
- *Као предосећајући да никад неће написати обећану књигу Србске синтаксе (106);*
- *Подвајање је по себи нежељена појава (113).*

Чини се да неки од тих примера представљају устаљени спој речи или терминолошку синтагму (нпр. *писани извори*), а у неким случајевима употреба трпног придева је плеонастична, па се он може испустити, а да се при том не наруши ни граматичност нити информативност датих исказа (*оквири постављене шеме и оквири шеме*).¹⁴

За примере у којима се глаголски придеви удружују са различитим одредбама или допунама (**типови б и ц**) може се рећи да они секундарно и саопштавају нешто о појму на који се односе.

¹³ З. Тополињска, Исто, стр. 8.

¹⁴ Уз именице апстрактног значења ствар, појава, пример атрибутска одредба је семантички обавезна.

- У *џ о р е* **наведеном** *примеру* (57);
- Вук *јонекад*, *кад сам пише*, *уместо* *тамо* **забележеног** *израза*, *одабирао* *други*, **незабележен** *израз*. (54);
- Уданима *Карађорђеви* и *Милошеви* Србије *уложа руског одиста* је *могла бити* *пресудна* у *навођењу* **описмењених** *Војвођана* и *Србијанаца* *на то да се, у о в д е* *размаираном случају*, *уместо* *за...* (70);
- Појављују се, *сасвим природно*, *после* *већ с њим* *завршене* *реформе*, и *нови представници* *језичког стандарда* (76);
- Та *и* *и* **расута**, *недовољно кохерентно* **изложена** *зайажања* *нису* *привукла* *пажњу* *какову* *заслужују* (110);
- *Постоје синтаксичке конструкције* *којима* **присутна** *одредба* *уз* *именицу* *испољава* *карактер* *оба-везности* (*неиспустивости*) (106);
- *Да обавести* *чишћаоца* *о* *дистрибуцији* **наведених** *примера* *у* *језику* (105).

Тако би се наведени примери могли интерпретирати као кондензатори реченичног садржаја: *У џ о р е* **наведеном** *примеру* → у *примеру* који је *џоре* *наведен*; *Уместо* *тамо* **забележеног** *израза* → *уместо* *израза* који је *тамо* *забележен*; **Присутна** *одредба* *уз* *именицу* → *одредба* која је *присутна* *уз* *именицу*.

Показује се да именски појам који је носилац именичке синтагме постаје антецедент базичне релативне реченице. Њу на површинском нивоу репрезентује атрибутски употребљен глаголски придев за који се везују различити додаци или допуне.¹⁵

б) Апозитивни атрибут

Апозитивним атрибутом М. Бурзан сматра само ону именичку одредбу која је накнадно додата појму. Наведеним термином обухватам сваку именичку одредбу која је у постпозицији у односу на именицу. По тумачењу З. Тополињске, стављање именичке одредбе у постпозицију јесте један од начина на који се обогаћује именичка синтагма новом садржином уз извесну модификацију. У ову позицију се заправо „ставља садржина која треба да привуче пажњу адресата путем контраста у функционалној перспективи.”¹⁶ Апозитивни атрибут је често, али не и обавезно, одвојен зарезима. Њега карактерише и то што се он скоро увек употребљава са неком допуном, па се може развити у релативну реченицу.

Најчешћи су примери глаголских придева уз које се појављује допуна у локативу:

- *Тако да су речима* **коришћеним** *у* *писаном* *тексту* *изворишће* *и...* (115)
- *речима* *које су коришћене* *у* *писаном* *тексту*;

¹⁵ Удруживање глаголског придева са одредбама и допунама управо их повезује са глаголским, нереченичним предикацијама.

¹⁶ З. Тополињска, Исто, стр. 9.

– *Стијановићево излагање о временским глаголским облицима, објављено у студијама...* (118) → *Стијановићево излагање које је објављено у студијама;*

Чести су и примери са допуном у инструменталу:

– *Умного случајева долази до изражаја један несјоразум, изазван нејпрецизношћу њермина кљижевни* (138) → *несјоразум који је изазван нејпрецизношћу њермина...*;

– *Али, њо некој несрећној њтрадицији, непроветраваној здравом анализом на бази истјоријске чињенице...* (140) → *њтрадицији која није ѡроветјравана здравом анализом...*

Има доста и примера где се за глаголски придев везује допуна у генитиву:

– *Уграмајџикама, које ѡриказују језик данашњице, мођу Chesio нађи ѡримери наведени из народне ѡезије* (142) → *ѡримери који су наведени из народне ѡезије;*

– *... да цело стиолеће протекло од рођења једног књижевног језика значи ...* (147) → *цело стиолеће које је ѡројекло од рођења...*

Уз глаголски придев у функцији апозитивног атрибута појављује се и допуна у дативу:

– *Саојштио их је усјујно, ѡишуђи о нечем друђом, ѡрви ѡуђи у ѡисму упуђеном ѡредседнику...* (110) → *ѡисму које је било уђуђено ѡредседнику...*;

– *Ауђори народњака, желеђи да ѡекстиове намеђене ѡевању сачине ѡ мери и укусу* (188) → *ѡекстиове који су намеђени ѡевању...*

Бележим и допуну у акузативу:

– *Био је ѡри ѡом сајети својим ѡек рођеним језиком, неђијким, недораслим још за научно казивање* (109) → *језиком који још није дорасио за научно казивање;*

– *... од неких чврстио ѡстиављених нормативних језичких ѡравила, обавезних за све који срјски ѡворе и ѡишу* (195) → *нормативна језичка ѡравила која су обавезна за све који срјски ѡворе и ѡишу.*

Забележила сам и два примера са глаголским придевом без допуне:

– *Уђраду се одевни мађеријал веђ обођен ѡродаје ѡ радњама* (181) → *одевни мађеријал који је веђ обођен;*

– *Људи, чак и они необавештени, које нико никад није уђозоравао...* (196) → *чак и они који нису обавештени...*

Необична је употреба глаголског придева као апозитивног атрибута за који је везана намерна реченица:

– *Уђом новијем лексикођрафском делу, међу ѡримерима наведеним зађио да би се ѡјтврдило њено ѡстијање...* (69) → *који су наведени зађио да би се ѡјтврдило...*

Међу примерима нашао се и један трпни придев изведен од глагола **звати** који тражи експликацију тзв. предикативног номинатива:

– *Кад се, на ѡример, Шумадинац Лазар Арсенијевић, звани Бађи Лака...* (70) → *којеђ зову Бађи Лака.*

У свим наведеним примерима глаголски придев у позицији апозитивног атрибута понаша се као кондензатор релативне реченице. Његова је примарна функција да нешто саопшти о појму, да га детерминише, квалификује, а управо постпозициона маркираност му то омогућава. Он спада у кондензаторе који су директно деривирани из одговарајуће дубинске реченичне структуре. Са глаголским предикатом га повезује то што се удружује са одредбама и допунама.

2) АТРИБУТСКО-ПРИЛОШКА ОДРЕДБА

Глаголски придев употребљен у овој функцији остварује истовремено семантичку везу и са именским, углавном субјекатским појмом, и са предикатом главне реченице, односно њиме се обично означава неко својство субјекта за време вршења радње означене главном предикацијом. Он стоји у координираном односу са предикатом и може се развити у независну реченицу са значењем пратеће околности помоћу везничког скупа **и при том**.¹⁷

Међу примерима бележим само два тако употребљена глаголска придева.

– *Даће нам је она језичка норма која живи, **омасовљена**, у свакодневном животињу заједнице.* (139) → *и њи њом је омасовљена;*

– *Низали су се један за другим у уједначеном свечаном ритму, њажљиво исковани десетерци, чудесно **усклађени**.* (197) → *и њи њом су били чудесно усклађени.*

Глаголски придев и у овој синтаксичкој позицији има улогу реченичног кондензатора, па се може деривирати из синтаксичке структуре са финитним глаголским обликом.

3) АПОЗИТИВ

Глаголски придеви у функцији апозитива детерминишу именицу (односно најчешће је то субјекат реченице), али се од апозитивног атрибута разликују по томе што су потпуно (позиционо и интерпункцијски) самостални у односу на њу. Будући да остварују везу и са предикатом главне реченице, како сам већ истакла, они стоје у субординираном односу са њим. По томе се разликују од атрибутско-прилошке одредбе. Дакле, могу да се развију у зависну реченицу са различитим значењима (узрока, услова, допуштања, времена и сл.), али врло често сажимају и реченицу са комплексним значењем.

Од девет регистрованих примера са апозитивном функцијом глаголски придев у два случаја има значење узрока, тако да се може развити у зависну узрочну реченицу. Као сигнализатори тога значења често се појављују и делови везничког скупа (нпр. *будући...*).

– *Као основни **с**тандардни, издаја се **на**сујроџи **ос**тјалима, онај њежов њојавни вид који, будући најмасовније **усвојен**, најверније одсликава...* (116)
→ *будући да је најмасовније усвојен;*

¹⁷ Тај термин и тумачење су преузети из рада М. Радовановића: **Именица у функцији кондензатора**, стр. 94,95.

– У првом реду због тога што су наши грамајичари, **обузети** мисијом одржавања „десетерачког језика“, губили контролу... (165) → пошто су били обузети мисијом одржавања „десетерачког језика“.

У Грамајичи српскохрватског језика за странце говори се о томе да глаголски придев радни, поред атрибутске, може заменити и допусну реченицу и да при том може бити уведен субјункторима ма, (па) макар, али и не мора.¹⁸ Али, поред ових, могу се појавити још неки везници (иако...) који су такође сигнализатори допусног значења. У мом корпусу глаголски придев је два пута употребљен са значењем допуштања или концесије, па се тада може интерпретирати као предикат допусне реченице:

– ... да је, иако од првог дана емоционално **везан** за свој мајерњи, јекавски изговор, експлицитно изашао пред јавност... (73) → иако је од првог дана био емоционално везан за свој мајерњи, јекавски изговор;

– Овакво уверење, ма колико **изгледало** научно парадоксално, имало је у даљем прегледу... (74) → ма колико да је изгледало научно парадоксално.

Глаголски придев може и да сажима зависну реченицу са условним значењем:

– У целини **гледано**, језик народњак сирада (190) → Ако се гледа у целини...

Када се апозитивно употребљен глаголски придев сматра кондензатором зависне реченице са комплексним значењем, онда се он може истовремено интерпретирати као предикат више зависних реченица. Тако налазим примере са глаголским придевом када се он може тумачити и као кондензатор узрочне и као кондензатор временске реченице. То је у складу са давним запажањем да су темпорално и каузално значења веома блиски, посебно онда када је глаголским предикатом обележена активност којој претходи активност означена неким другим предикатом. И овде се везник може појавити као сигнализатор, али не реченичног значења, већ као сигнализатор anteriornosti, тј. претхођења у времену. Нпр.:

– **Уиђени**, наима, у ишћу податка, у сјању смо с поузданошћу закључили: (72) → Пошто смо уиђени... / Будући да смо уиђени...;

– Или да се зашћени, већ неколико **уходани**, претешно „славјаносербски“ језик војвођанске културне елије консолидује, нормира... (37) → Или да се зашћени, претешно „славјаносербски“ језик војвођанске културне елије, пошто се већ уходао/будући да је већ уходан, консолидује, нормира...;

– Не једном се у прошлости десило да неки народ, **поробљен** од сирани другога, прими из језика освајача у своје разне изразе... (173) → пошто је поробљен... / будући да је поробљен...

Глаголски придев је кондензатор узрочне реченичне предикације, ако следећи пример интерпретирамо тако да је „уверење“ претходило превођењу, а ако је ово „уверење“ настало приликом превођења, онда је могућа и другачија интерпретација. Нпр.:

¹⁸ Павица Мразовић, Зора Вукадиновић: **Граматика српскохрватског језика за странце**, Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад: добра вест, 1990, стр. 109.

– Преводио је, рецимо, немачко von Mund zu Mund (sprechen) на најдиректнији начин, (...), **уверен**, с правом, да превод аутентично нашки звучи. (57)

а) јер/ пошто је био уверен...

б) и при том је био уверен...

Глаголски придев у овој функцији није увек у постпозицији у односу на именицу. Он може да се нађе и препонован у односу на њу или интерполисан у именичку синтагму, као што то потврђују и претходни примери. Без обзира на позицију, глаголски придев представља реченични кондензатор који је директно деривиран из одговарајуће дубинске реченичне структуре.

II ДРУГЕ УПОТРЕБЕ ГЛАГОЛСКОГ ПРИДЕВА

Овде ћу поменути још неке синтаксичке позиције у којима се глаголски придев може реализовати у реченици српског језика. Биће речи о његовој употреби у позицији **именских речи**. Прво издвајам (**а-тип**) примере са глаголским придевом када он врши функцију неког именичког конституента, а затим указујем и на његову појаву у саставу предиката (**б-тип**), где чини његово семантичко језгро.

а) ИМЕНИЦА

Сви аутори су сагласни са чињеницом да се придев употребљава и као именица, и то у различитим синтаксичким позицијама, дакле, може имати вредност именичког конституента. То важи и за глаголски придев. Досад није било помена о томе да се глаголски придев у овој функцији може сматрати кондензатором реченичног значења. Мишљења сам да се и тада он може развити, додуше секундарно, у релативну реченицу која би за свој антецедент имала показну заменицу **онај, -а, -о** у одговарајућем облику.

Глаголски придев овако употребљен најчешћи је у облику генитива са значењем посесије или тзв. експликативног генитива уз именицу као управну реч у датој синтагми:

– *Плаћом је њада било прихваћљиво називаћи (...), дакле не само редовне припадљивости **запослених**, него и школарину...* (61) → *оних који су зајослени;*

– *Шта је све Стојан Новаковић о тој теми рекао и колика је тежина **реченог**...* (111) → *оног што је речено;*

– *Он то постојеће тек накнадно, пошто заживи у кружовима **образованих**...* (114) → *оних који су образовани.*

У неколико примера супстантивизирани глаголски придев у облику номинатива врши функцију субјекта. Уколико је у саставу глаголског придева префикс **не-**, онда се при интерпретацији појављује негирани облик глагола **јесам** или **бити** као део предиката реконструисане релативне реченице:

– *Неућућени мисле да су лексичко благо Српског рјечника и Вуков изражајни фонд једно исто.* (54) → *Они који нису ућућени...;*

– **Небудни** су у њим рубрикама ојшужени за жрећ йрошив чистйойе књижевној језика... (164) → Они који нису били будни...;

– Ако нам се каже **ухапсили су аутора те песме**, ми не йомишљамо аушйоматйски на шйо да је **ухапшени** йо йрофесији йисац... (176) → онај који је ухайшен...

У једном примеру глаголски придев у облику акузатива заузима позицију објекта:

– Да йодсейшм, рецимо, **заинтересоване** на ... (160) → оне који су заинтйересовани...

Глаголски придев у именичкој функцији појављује се и у облику датива:

– Али-Љубомир Сшйјановић је ишак овим својим радом йосшйгао оно шшйо је само **одабранима** дашйо. (132) → онима - који су одабрани...

Овако употребљен глаголски придев, дакле, могуће је секундарно развити у предикацију (на основу језичке компетенције), због његове семантичке и лексичке повезаности са глаголом од којег је изведен.

б) ИМЕНСКИ ДЕО ПРЕДИКАТА

У овој позицији глаголски придев се употребљава као део предиката, и то:

- 1) уз копулативни глагол и
- 2) као допуна семикопулативних глагола.

Овај глаголски придев не кондензује реченично значење, будући да се већ налази уз финитни глаголски облик са којим чини целовит предикат као његово семантичко језгро. Ипак, илустрације ради, навешћу по један пример: 1) ... **да су и доследна и недоследна екавишшйна једнако оправдане и народне** (38); 2)...у чшйјим **се** оквирина **ископнелом** **показала** језичка акшйуелностй једној од најславнијих сшйоменика наше изражајне кулшйуре (68).

ЗАКЉУЧАК

Испитујући употребу глаголског придева на грађи ексцерпираној из књиге М. Ивић *О Вуковом и вуковском језику*, утврдила сам да се он врло често појављује у улози реченичног кондензатора. Он се у тој улози може наћи не само употребљен у функцији айозийшивној айрибушя, айрибушйско-йрилошке одредбе и айозийшива, већ и онда када је употребљен као прави атрибут и када је супстантивизиран, па врши функцију неког именичкој коншйшшйуеншя. При том се глаголски придев употребљен као прави атрибут може сматрати кондензатором реченичног садржаја тек кад се уз њега нађе неки додатак или каква семантичка допуна. Управо то његово удруживање са додацима и допунама повезује га са глаголским предикатом и омогућује да се тако употребљен глаголски придев интерпретира као реченица са финитним глаголским обликом.

На 203 стране текста забележила сам 107 примера када се глаголски придев може сматрати кондензатором реченичног садржаја. Ако се узме у обзир да улогу реченичних кондензатора врше и многа друга језичка средства,¹⁹

¹⁹ Која све језичка средства могу имати улогу реченичних кондензатора може се видети у овде већ наведеним радовима М. Радовановића.

онда је јасно (на основу изнесених података) да у том смислу ни улога глаголског придева није занемарљива. Он се у овој улози не појављује једино у случајевима када је употребљен као прави атрибут без икаквих додатака и када се нађе у саставу сложеног предиката у чијем је првом делу глагол непотпуног значења. У свим осталим позицијама може се сматрати кондензатором реченичног садржаја. Иначе, његово појављивање, изражено у процентима, изгледа овако:

1. а) у функцији правог атрибута у конструкцији са додацима и допунама - 36,45% примера;

б) у функцији апозитивног атрибута - 42,99% примера;

2. у функцији атрибутско-прилошке одредбе - 2,8% примера;

3. у функцији апозитива - 8,41% примера;

4. као именички конституент - 9,34% примера.

При том, кондензатором који је директно деривиран из одговарајуће базичне реченице може се сматрати глаголски придев употребљен у позицији: а) апозитивног атрибута; б) атрибутско-прилошке одредбе и ц) апозитива, а кондензатором који се секундарно може развити у реченицу са финитним глаголским обликом (на основу познавања правила језичке компетенције) глаголски придев у позицији: а) правог атрибута са различитим додацима и допунама и б) неког именичког конституента.

У највећем броју случајева глаголски придев кондензује релативну реченицу (у 95 примера, што процентуално износи 88,78% од укупног броја случајева) и то у позицији: а) правог атрибута у конструкцији са додацима и допунама; б) апозитивног атрибута и ц) именичког конституента (у функцији субјекта, објекта или у адноминалној конструкцији). Ретки су примери када глаголски придев сажима неку зависну адвербијалну реченицу (када је употребљен као апозитив), а најређи, бар у овом корпусу, када сажима реченицу са значењем пратеће околности (када је употребљен као атрибутско-прилошка одредба).

На основу свега реченог, може се констатовати да преовлађују конструкције које имају за циљ да још прецизније одреде именички појам, односно оне које кондензују релативне реченице. Разумљиво је што се у овом типу текста релативна реченица врло често супституише или сажима, тј. кондензује неким синтаксичким средством. Уместо те реченице у старом српском језику, нарочито у оном вишег стила (нпр. у богослужбеном и књижевном), употребљавали су се партиципи. У ту се сврху данас користе пре свега придеви, па и они глаголски који представљају данашње континуанте некадашњег пасивног партиципа претерита и партиципа перфекта. То је у складу са тежњом ка економији израза и већој мобилности исказа, што је условљено неким нелингвистичким моментима као што су, рецимо, интелектуализованост, уопштеност и апстрактност тематике.

На самом крају треба истаћи и то да се у разматраном научном тексту често налази и по неколико глаголских придева у истој реченици, употребљених у различитим функцијама. Сем тога, и овом анализом је потврђено да је у функцији правог придева много више примера са трпним глаголским придевом него са радним.

Марина Пејировски

ПРИЧАСТИЈА В КАЧЕСТВЕ КОНДЕНСАТОРОВ ПРЕДЛОЖЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

В настоящей работе анализируется синтаксическое употребление причастий, точнее, исследуется возможность их употребления в качестве конденсаторов предложения. Анализ проведен на материале научного текста.

Материал показал, что причастия в качестве конденсаторов предложения употребляются в разных синтаксических функциях, причем чаще всего конденсируют относительное предложение.

ОПОРНЫЕ СЛОВА: сербский язык, XX век, причастия, конденсаторы предложения, научный текст.

ФУНКЦИЈЕ ИНФИНИТИВА У ГОВОРУ БАЧКОГ МОНОШТОРА

Рађено под руководством
проф. др Драгољуба Петровића

САЖЕТАК: У овом раду даје се преглед функција инфинитива у говору Бачког Моноштора. Село се налази у северозападној Бачкој, а сврстава се у славонски дијалекат. Инфинитив се бележи у функцији предикативног комплементизатора семи-копулативних глагола, објекатског комплементизатора уз неколико глагола са дативском рекцијом (*помоћи, забранили, дајти*), као и уз глаголе са значењем *'намеравајти'*. Напокон, инфинитив се јавља и као кондензатор финалне клаузе уз циљне и каузативне глаголе, те у субјекатској функцији и у функцији комплементизатора придева.

На крају рада додати су и дијалекатски текстови.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: славонски дијалекат, синтакса, инфинитив

1. Бачки Моноштор је село у западнобачком Подунављу, удаљено од Сомбора 12 километара. Моношторски атар "са северне стране се сучељава са атаром села Бездана, са истока сомборским, са јужне стране са атаром села Купусине, а са запада са Дунавом" [Бељански, 1986:7]. Према попису из 1993. године, село има 4. 425 становника, од којих се већина осећа припадницима шокачке етничке групе¹.

2. П. Ивић је овај говор прво сврстао у посавски икавски дијалекат [1985:197], а потом у славонски дијалекат [1994:269], подвлачећи да је "веома [...] вероватно да су говори славонског типа у Бачкој и Барањи резултат миграција, а не наставак говора аутохтоних Словена на том подручју. Ипак се треба чувати преурањених закључака, посебно у односу на Барању" [1994: 287-288]. Дајући класификацију славонског дијалекта, С. Секереш у јужнобарањски поддијалекат уврштава "мјеста у сјеверозападној Бачкој: Бачки Моноштор, Брег (Бачки Брег) и Сантово", обједињујући их у западнобачки говор [1967: 138, 141]². Он сматра, позивајући се на Ј. Цвијића, да у овим местима "вјеројатно има потомака старог панонско-славенског становништва" [1980:135].

¹ Саговорници свој језички идиом називају *шочакским*, а језичке корекције према шумадиско-војвођанском окружењу препознају као *сомборски*.

² По С. Секерешу, "главне су карактеристике западнобачког говора: 1. Нови акут на претпоследњем слогу у ријечима типа *на̀род, бра̀да, удба̀ци, на̀говара̀и*. 2. Икавска замена ја-та (*ди́ти, сни́ж, сви́док, мисе́ц*). 3. Контракција вокалског скупа -уо у -о: *чо, изо, обо*. 4. Употреба скупа -иш *мјесто -иш* у барањском говору (*виши́шница, шти́ука, криш́ен, приши́и*). 5. Творба хипокористичких имена м. р. наставком -а (*Пе́ра, Па́ва, Ђва*). 6. Употреба наставка -е у дат. и лок. синг. именица ж. р. на -а (*сеси́ре, баке, у собе, на ку́ће*). 7. Додавање протетског о- код показних замјеница *та́ја, та́а, та́о (о́таја, о́таа, о́тао)*. 8. Мјесто неодређених замјеница *неи́ко, неи́шо, неко́ји* употребљавају се облици *нико, ниши́а, нико́ји*. 9. Мјесто приједлога к са дативом употребљава се приједлог *код* са генитивом (*о́ишио је код Ма́ице, идем код Пе́ре*)" [1967:141]. В. о овоме и С. Секереш 1980:135-205.

радит; Штã мѡжемо, тãко мѡра бѣи; А-Мѣшко ако-нѣма посѡ, а Рѣ-жица-ѣ рѣпу ѡвѣк ѣмат, у рѣпу ѣ ѡвѣк мѡѣ ѣи; А мѣ ѡндале нѣсмо имãли чãмцеве, не мѡжемо ѣи; Не мѡжем јã тѣбе-вала шкѡловãи, ѣмаш тѣ ѡца и мãјку па-нек-ти-шкѡлују; Какѡ сам јã мѡѣла брãи до-Бѡжѣна кукурѣзе? Сãмо да се мѡ-жем опрѡстит тѡга дѣда; Тѡ ѣрѣба ѣѡјси; Не-мѡжем, ѣто, ка[д] [j]е ѣрѣбалѡ кѣвãи, не-мѡже Ёвица сãма; Бѣла-сам у-Сѡмбѡру ка[д]-[j]е-Ўгор ѣрѣбо рѣковãи⁵; Јã не-смѣјем јѣси мãка; А-кад-ѡѣ ѣи кѣи, јã нѣму прѣжим мало-нѡваца; Ўди, само-да-ѡѣи ѡѣи.

Пример *Каѣ-сам-зãвѣшила шкѡлу*, радит [$\leftarrow$ Мора се радити $\leftarrow$ Чѡвек мора радити], ѡма, нѣма коѣ-кѣи да-ѣи мѡжеи сѣдиѣи, ѡма у-рѣу и-свã-куд радит [$\leftarrow$ Мора се радити $\leftarrow$ Чѡвек мора радити], посебно је занимљив. На први поглед, наиме, овде се ради о инфинитиву у позицији независног предиката (инфинитив типа А) у просекутивном значењу (“нешто се налаже генерално, дакле без непосредног обраћања неком конкретном лицу” [М. Ивић, 1972:116]). Међутим, чини се ипак реалнијим овакве примере третирати као комплементизаторе уз имплицирани модални глагол. Интерпретацију примера одређује контекст, с тим што природа инфинитива модалном глаголу намеће форму “конгруентну” са анонимним агенсом.

Овде би се, условно, могли издојити примери са инфинитивом као комплементизатором уз глаголе типа *волеѣи, знаѣи* будући да они као *мѡдалиѣиѣи* стоје на граници између модалних и пунозначних глагола. Наиме, уз инфинитивни комплементизатор ови глаголи понашају се као модални с обзиром на то да се њима изриче став према радњи исказаној инфинитивом:

Знãш какѡ-сам јã вољѣла сланѣну јѣси; И-дãн дãнас јã вѡљим рãдиѣи; Коѣ-се вѡљи кѣриѣи, тãј-се кѣри; Ђне вѡљу ѡѡ код-мѣне; Не-знãм оби- [да ли бих]-сãд знãла замѣсиѣи; Знãла-сам јã и-ѣкãѣи.

С друге стране, од модалних глагола издваја их обележје транзитивности, што инфинитивном комплементизатору даје елементе објекатске функције. У категорију семикопулативних глагола иду и фазни глаголи:

Кат-смо-напрãвили кѣћу, ѡнда-се прѡпиѡ, ѡнда-[j]е ѣѡчо ѣѣи; При-сѣãло-[j]е ѣãдãи.

Будући да се у свим наведеним примерима ради о комплексном предикату ($\text{semicor V} + \text{Lex}_{\text{inf}}$), агенси обеју радњи су идентични, што представља једно од кључних диференцијалних обележја склопа $\text{semicor V} + \text{Lex}_{\text{inf}}$ без обзира на то о ком се типу семикопулативног глагола ради⁶.

⁵ *рѣковãи*, -ујем, поћи у војску / рат (нем. *ins Feld rücken*) [Секереш, 1980:191].

⁶ Уз семикопулативне глаголе инфинитив као допуна сасвим је обичан у говору Баније и Кордуна [Петровић, 1978:137], у говору личких јекаваца [Драгичевић, 1986:189-190], у говору Змијања [Петровић, 1972:173], у западнѡбѡсанским говорима [Дешић, 1976:293-297], у икавскошћакãвским говорима у околини Дервенте [Баѡтић, 1983:168], у бачким говорима [Поповић, 1968:241], у говору Срема [Николић, 1964:368] и у говору Мачве [Николић, 1966: 281]. У свим овим говорима јãвља се и конструкцијã *да + ѣрезѣи*, с тим што је у говору околине Дервенте, како свѡдочи Ј. Баѡтић, “присуство везе *да + ѣрезѣи* [...] толико ријетко да се може

Као што се из примера види, објекат суперординиране радње (исказане каузативним глаголом) иступа као агенс субординиране (тј. радње исказане инфинитивом).

3.1.2.2. Инфинитив је бележен и уз групу семантички разнородних глагола који му својом рекцијом дају статус објекатског комплементизатора. Уз глаголе са општим значењем *‘намеравајџи’* (*џиланирајџи, мислијџи...*) агенс управне радње идентичан је агенсу зависне:

А ја џиланирала оличијџи сџбу [≤ Шта сам планирала?]; Мислили смо олијџи у-Сџмбор.

Индириктни објекат уз глаголе “уз које и данас стоји датив” [Белић, 1969: 183] иступа као агенс инфинитивом кондензоване субординиране клаузе:

Помџџо-ми Матџја унџи [≤ Шта ми је Матија помогао]; Забранила-ми џијџи кџфу; Па-ми-не-џџи сџавајџи.

3.2. У говору Бачког Моноштора инфинитив у субјекатској функцији није чест и у основи се слаже са стањем које је Д. Ђупић констатовао за говор Бјелопавлића, а што је вероватно својствено већини штокавских говора⁹: “У говору Бјелопавлића није природна конструкција у којој инфинитив има функцију субјекта [...]. Овдје се такве конструкције претварају у субјекатску реченицу, у којој је, истина, инфинитив, односно оно што он именује – субјекат, али није наглашен [...]: *Тџишкџ е џчијџи, Није лџко рџдијџи*” [1977:163]. Ипак, и на основу свега неколико забележених примера може се, уз извесне резерве, разликовати (1) инфинитив у конструкцијама *Adv + Cop (+ Log Sub_{Dat}) + Inf*, (2) инфинитив у егзистенцијалним конструкцијама и (3) инфинитив као каузајџор:

(1) *Тџ-је тџко лџџо сџавајџи; Тџишкџ-се џџма џосвађџајџи, ни?* (2) *Није тџ бџло тџко џисџи ко-сџде, свџшта;* (3) *Срамџџа-га рџџ да-није полођџо; Сџџрџ-ми-је изџџ сџџ; Ни-ми-је жџ умрџџи, већ-ми-је-жџ вас осџџавијџи; Игрџмо мџ брез-бџџге, а-џџтру-нам-се мџџи дџџ џт рџџит.*

3.3 Инфинитив се јавља и као комплементизатор придева, при чему је интерпретација примера условљена семантиком управног и зависног дела:

Нисам-ја лџџа умрџџи [≤ (Ја мислим) умрети је глупо (субјекатџиска функција)]; Нисам бџла рџџа обџлџџијџи-га [≤ Нисам га радо обџлазила (независна џредикајџи)]; па-смо-бџле жџџне и-лџџа џисџи [≤ Желеле смо јести лука (објекатџиски комџлементџизајџор)].

4. Уочава се висока фреквентност инфинитива¹⁰. Бележен је у функцији предикативног комплементизатора семикопулативних глагола,

⁹ По прегледаним дијалекатским монографијама субјекатски инфинитив се по правилу не помиње, или се његова употреба само илуструје примерима чији домет није шири од оног забележеног у говору Бјелопавлића.

¹⁰ У говору Бачког Моноштора, ипак, у 120 минута снимљеног разговора пису забележене конструкције *за + инфинитив*, за разлику од великог броја штокавских говора у којима је ова конструкција сасвим обична – уп. говор Баније и Кордуна [Петровић, 1978:137], говор личких јекаваца [Драгичевић, 1986: 192], западнобосански јекавски говор [Дешић, 1976:292-]

објекатског комплементизатора уз неколико глагола са дативском реакцијом (*помоћи, забранићу, даћу*), као и уз глаголе са значењем *‘намераваћу’*. Напокон, инфинитив се јавља и као кондензатор финалне клаузе уз циљне и каузативне глаголе. Присуство инфинитива у овим позицијама не одваја битније говор Бачког Моноштора од већине западних штокавских говора [уп. Петровић, 1978:137; Драгичевић, 1986:189-190; Петровић, 1972:173; Дешић, 1976:293-297; Баотић, 1983:168]. Инфинитив у овим позицијама није, изгледа, редак ни у војвођанским говорима [уп. Поповић, 1968:241; Николић, 1964:368], међутим, за разлику од војвођанског окружења, у говору Бачког Моноштора у тим позицијама није бележена конструкција *да + њрезенић*. Будући да Моношторци поред свог дијалекатског идиома користе српски стандард у којем конструкција *да + њрезенић* хвата све више маха, није сасвим јасно зашто ова конструкција интензивније не продира и у њихов дијалекатски идиом. За озбиљније закључке требало би извршити знатно шири истраживања, али се може претпоставити да ликвидација инфинитива која се “шири са југоистока према северозападу” [Грицкат, 1975:97] просто још увек није захватила говоре северозападне Бачке. Известан утицај на чување инфинитива у говору Бачког Моноштора могла је извршити и католичка црква пошто Моношторци имају богослужење на хрватском стандарду у којем се инсистира на инфинитиву.

Инфинитив у субјекатској функцији и као комплементизатор придева помиње се само у неколико дијалекатских монографија [Ђупић, 1977:163, Пижурица, 1981:211], али из чињенице да се у већини прегледаних монографија инфинитив у тим позицијама не помиње, не може се извести закључак о његовој специфичности у говору Бачког Моноштора. Будући да се при истраживању народних говора у фокус обично стављају фонолошки и морфолошки проблеми, сасвим је разумљиво да сва синтаксичка питања не могу бити равномерно третирана.

ТЕКСТОВИ

И-[ј]-џто тако. Кажем овјма мџма љзбеглицама комшјјама: “Мџне мџрате свј слџшат тџде”. Кажу џни: “Зашто, комшјнице”. Ја-сам најстарј становњк љ-том сокаку, у-тџ љлице. Овџ су свџ насељеници. Онај дрџги рџт ка[д]-[ј]-е-прџшо, онј прџко свј-су-се досељџли, мислим-из-Моноштџра-су, ал-су-из-дрџги сокакева дџшли вамо, јџл. Ја, онда-ка[д]-ја љмрем, џнда овџ комшјја иза-мџи леђи, рџко, онда-ђе-џн бџт најстарј, џн-ђе-ми замџњит. А-овџ-су свџ насељеници.

*

Имџ-[ј]-е у-Моноштџру прџја дџвџјку, прија-војске онда-ка-ђе-џт у-војску џнда-су-се ваља.... Мартџну... Она-се и-сџд љвик мџне јџви, ал-ја љџ нџкад не пџтам

-293], говор околине Дервенте [Баотић, 1983:168], говор околине Колашина [Пижурица, 1981:211], црмнички говор [Милетић, 1940:363] и говор Мрковића [Вујовић, 1969:352]. Ова појава сасвим је обична и у језику већине српских војвођанских писаца из прошлог века [уп. нпр. Кашић, 1968:128; Херити, 1983:307].

јел-пише Йгору, јел-не-пише... Њезина тѣта-е ўдана за-мѣе тѣтке сѣна. Кат-су-били ва́ше тетка-Марѣје свѣтови цѣрини, како́-се зовѣ она, онда били-су и-овѣ свѣтови, па-су-и-вамо-и[х] звѣли, јал, у-свѣтове, а-онѣ-[ј]е тѣтка-баш, мо́ру та́мо ити... Тѣшко-се њѣма посвѣ́жат, ни? Шта-ја-ма́рим, нек-ўзме кога́ ђе, ја не-ма́рим.

*

Тако ко-и-са́де. Ни́је баш-свѣ, ето-ишло-се зарад-мла́де, ѣто, а-пѣкло-се ко-и- са́де и-то́рте и кѣглуфи-се пѣкли и-кѣвало-се и-свѣ йсто тако ко-и-са́де. Са́мо-ето-што при́ја-се ни́је ишло по́-пар, ѣ-пар да-йѣу, јал, ве́-дивѣјке и мла́де же́не, ђне-се кѣру́ кот-свира́ча јал, а му́шки, ђни... кой-се во́љи кѣрит та́ј-се кѣри, кой ни та́ј йѣ. Ни́је би́ло тако ко-са́де, да... са́д свѣ ѣ-пар йѣу кот-свира́ча, двѣ три́ ако-се-кѣру, то-[ј]е-свѣ.

*

Слу́шјај, па-мо́гло-се би́рат, ал-йма кое-и-састѣву, јал, же́не, ма́ме, кой како́. Ни́су йшле тако код-момѣка́ ко-са́т што-йѣу. Ни́су тако йшле уну́тра. Мо́мак ако-и-до́ђе ко-цѣре, ал-цѣра ни́је йшла код-мо́мка ни́када, ве́-једѣмпут ѣто-ју испрѣси, при́ја-су ре́кли прѣси, а-сад-ка́жу ве́ру. Онда ето-йѣу, ал-док-ни́ до́тле-се не-йѣ. Йју́, кад-би-при́ја ђшли код-мо́мка у-кѣу, да... Ето-ова́ј комши́ја, он-йѣ у-Беѡград у-шко́лу, ал-йма дивѣјку ђтале и[з]-се́ла. Та-ни́кад не-иѣ уну́тра ве́-на-про́зор. Он спа́ва та́мо у-за́дње со́бе... На пе́нцер, ај-на-пе́нцер, па-ми́ ка́жемо пе́нцер, и-ја́ ма́ло го́споцки, кат-сам-у-го́споцком сока́ку, свѣ го́спѡда око-ме́не, па-да́. А-ђни једѣнпут, њѣ двѡј се-дивѣну́ тако на-пе́нцеру, а-ја́ ка́жем: “Рѣжице, а-за́што не-йѣш уну́тра”. Ка́же ђна: “Па-не́у кад-ми, ѣ́то, Ми́шка не-пѣше”, ка́же, “не-при́ми ми-уно́три”. “Како́-ти не-при́ми”, ре́ко, “за́што?” А-ви́сок-им про́зор, пе́нцер јал, па-не-мо́же, три́ба да-ју-повѣче ма́ло. јал. А ја́ ка́жем Рѣжице: “Стѣни, а-ти́, Ми́шко”, ре́ко, “ува́-ти-ју за́-руке, а-ја́-у-ју ма́ло по́дић”. А-ни́гди ни́ког ни́ би́ло, а-ја́ њу́ тако ли́по ла́-тим, па-ма́ло-ју по́дигнем. Ми́шава-е, тако ко-и-ти́. Ја́ њу́ тако и-јѡна уи́йшла уну́тра, јал, и-ја́ кѣни до́жем, по́тли до́ђе њеѡва ма́ма, ка́же ђна ме́не: “Марѣја”, ка́же, “па-Рѣжица код-на́с”. Ре́ко: “Како́-е до́шла?” Ка́же ђна: “Па-ја́ не́-знам како́-е до́шла, ви́дим њезине ци́пѣле су-та́мо”. Ре́ко: “зна́ш како́-[ј]е до́шла?” Ка́же: “Како́?” “Па-ја́ њу́ ма́ло потѣцкала и-јѡна ђшла”. Ка́же: “Вала-ни́сте то́ ра́дили”. “Па-јѣсам. Ја́-ти ка́жем да-јѣсам. А-шта́ да-ју-гле́ду”, ре́ко, “ту́ на́пољу, ни́?”. И-са́д... дола́зи код-њѣ. А-ђна не́ма шко́ле, зна́ш. А-ба́ка, йма ба́ку, ста́ра ба́ка, осамдешѣс го́дина, ста́ра [ј]е. Вна ме́не ка́же: “Хат-Ма́рија, ха́т”, Маца́рица. Ка́же: “Хат-Ма́рија, хат-Ми́шко би́те ве́лик чѡвек”, ка́же. А ни́је ве́лик, ма́ли је. Ка́же: “Хат-Рѣжица ре́па”, ка́же. Рѣжица йѣ у ре́пу, јал. Ре́ко: “Ба́ко, а-Ми́шко ако-не́ма посѡ, а-Рѣжица-ѣ ре́пу ўвик ймат, у-ре́пу-ѣ ўвик мо́ћ ити”. “Хат-Ма́рија, ни́је до́бро”, ка́же, “ђн ве́лик чѡвек”. Он-ѣ йт за-инжи́ѣра, јал-ѣ-јѡш йт за-да́ље, ва́ла. Йѣ у-Беѡград у-шко́лу. “Ѣ, ба́ко”, ре́ко.

*

Ни́је то́ ко-при́ја. При́ја ми́ то... па-на-ко́рзу, па-сва́куд. А-са́д-се заву́чу по-ти-би́рцуза и-по-кѣна и-по-дру́ги се́ла и... Ми́ при́ја йшле ра́цит у-Кара́нѣцу, то́ код-Бе́рега та́мо. Та́мо-сам ја́ би́ла двѣ го́дине под-ўгово́рем. Па-пи́шице йѣмо с-не-

дйльом послѣ-пѣдне прико-Бездѣна, па-каналем јѣ и-мѣја јѣтрва. Пѣтли-смо бйле јѣтрве, а-прѣја-смо бйле кѣме. Мѣ стѣ пѣсама испѣвамо и-мѣ у-Карапѣнце, беѣара-ца... Буѣурак нѣ-главу мѣтнемо, што-нѣсимо за-јѣло, стѣ пѣсама и-мѣ у-Карапѣнце. Измѣшљаш какѣ ѣнеш пѣсму, тѣко пѣваш. И-нѣтраг пѣшице, бѣме до-шѣс сѣти рѣдимо и-пѣшке нѣтраг. Дѣѣмо субѣтом и недѣльом послѣ-пѣдне ѣпе нѣзад... Вѣ-мо-смо ишле прѣко, ѣто у-тѣ Барѣну, рѣдит, тѣмо у-јѣдну пустѣру. Сѣт кат-сам-јѣ тѣ ишла с-ѣ-тим Штрангѣрем, кат-смо-ишли рѣдит, кат-смо-мѣ тѣмо ѣшле, јѣ кѣжем ѣгѣве женѣ: “Јѣл тѣ, друг-Ѧнице, ... нѣсмо-ми-тѣ бйле у-жѣтве?” Кѣже ѣна: “Па-јѣ-смо”. Па,-реко,- -јѣ кѣ да-би-рѣкла, дѣвно [ј]е бйло, ко-да-би-јѣ рѣкла да-смо-мѣ тѣ рѣдѣле. Кѣже: “Јѣсмо ал-мѣло-[ј]е опрѣвито сѣде.” Кѣже ѣна: “Ѧто, тѣ-е тѣ шѣма, тѣ у-тѣ барѣке-смо спѣвале.” Па,-реко,-јѣ глѣдим. Јѣ, Мѣрине,-реко, што-си-тѣ пѣметно урѣдијо, тѣ нѣс сѣд дѣно, послѣ-пѣдне-нас нѣтраг. У-трѣ сѣта, пѣлак четѣри, мѣ кот-кѣѣ. А-мѣ ѣнда по-дѣи недѣље мѣрали бѣт тѣмо, у Барѣѣ, па-кад-нѣма-нас кѣ... Прико-Дѣнава мѣраш ѣт, јѣл, тѣј Вѣлѣки Дѣнав, на-Бѣгѣну, ал-нѣјвише-смо ѣв-дал ишли на-Кѣзук, нѣје бйла кѣмпа, вѣѣ-чѣмцем. Код-Бѣтѣне-[ј]е кѣмпа бйла, тѣде. Сѣд ѣма мѣст, а-прѣја-[ј]е бйла кѣмпа. Вѣше-смо-се нарѣдили прѣја нег-сѣде, вѣше. Ѧ, ноѣѣм, жѣтва ка-дѣѣ, јѣдѣн сѣт, вѣѣ-нѣс вѣѣ бригадѣр: “Дѣште се,” тѣки је бѣјо, “Гѣспу-вам лѣѣбим, дѣште-се.” Ѧвѣче игрѣмо до-кѣѣ дѣба тѣмо, свѣрѣ, јѣл, нѣпољу. Игрѣмо мѣ брез-бѣйге, а-ѣјутру-нам-се мѣрѣи дѣѣ ѣт рѣдит, а-мѣрали-смо. Бѣме. Са[д]-[ј]е-гѣспѣцки посѣ какѣ-се рѣди. Аѣтѣбус однесѣ-ти, донесѣ-ти и-штѣ.

*

Ѧма свѣки дѣн мѣса у-сѣдам сѣти. Ко-ѣѣ мѣже ѣт свѣки дѣн... Јѣ-сам ишла скѣро свѣки дѣн. Па-нѣ-ми дѣлеко цѣква, ал-тѣко нѣкако-сам-се одвѣкла, па-ѣваким дѣнем не-ѣѣем, ал-с-недѣльом ѣбавѣзно ѣѣем. Та-ѣмамо нѣкаког пѣпу, тѣј-што-[ј]е бѣјо у-Бѣрегу, тѣ-[ј]е јѣш тѣде. Двајспѣт-гѣдина дѣнас је дѣржо от-какѣ [ј]е свѣѣнѣк. Дѣнас-је дѣржо вѣлѣку мѣсу. Нѣсам бйла на-мѣсе, па-не-мѣжем, ѣто, ка[д]-[ј]е-трѣба-ло кѣвати, не-мѣже Ѧвица сѣма, јѣл. Двајспѣт гѣдина дѣнас-му-је какѣ-[ј]е пѣп. Па-вѣла не-вѣѣи ни-ѣн нѣс кад-мѣ ѣѣга не-вѣѣимо. Нѣкаки-је ѣнѣко ѣдвратѣн, нѣје ѣнѣки... Ѧвѣј дѣѣѣ и[з] Сѣмбѣра, тѣј млѣди што-[ј]е-тѣмо у-капѣле, ѣто-код-Ѧвице, тѣј долѣзи. Ѧвѣј бѣјо сѣд мѣсец дѣна... дѣ бѣјо, Бѣже, у-Словѣнѣ, јѣл-је-бѣјо у-Хрѣѣц-ке у-бѣѣи нѣгѣди, па-[ј]е дѣшо за-Петрѣвдѣн. Мѣсец дѣна нѣ бѣјо кот-кѣѣ, од-мѣја јѣш, какѣ-[ј]е Брѣшѣнѣчево пѣшло. Ѧнда [ј]е ѣѣо и-јѣѣто сѣ[д]-[ј]е дѣшо, за-Петрѣвдѣн. Ѧвѣ[ј]-[ј]е свѣки дѣрѣи дѣн долѣзијо мѣсу кѣзѣт. А-ѣко-ѣма сѣрана, ѣнда мѣра свѣки дѣн дѣѣ. Тѣј бѣме, тѣ јѣсте за-пѣпа, тѣј што-дѣѣ. Тѣ-је долѣзио код-мѣне јѣдно-трѣпут четѣрѣут Гѣранѣм. Јѣсте, Гѣран-је код-нѣѣ минѣштрѣво, а-сѣд не-ѣѣѣ вѣше ни-у-цѣкву. Е,-сѣд-је бѣјо ѣ-ну недѣљу у-цѣкви ѣвѣј кѣзо мѣсу, нѣв и[з]-Сѣмбѣра. И кѣжем: “Гѣране, ѣјд мѣло у-цѣкву, тѣј вѣш пѣпа, знѣш какѣ лѣпа мѣса бѣде.” “Дѣбро, тѣѣа, пробѣди-ми, ѣѣу,” кѣже. И-јѣ нѣѣ пробѣдила и-ѣшо-[ј]е. Ѧјде,-реко, нег-ти-мѣло пѣпа вѣди тѣмо. Бѣјо ѣн тѣ двѣпут трѣ код-мѣне. Ѧни рѣдили дѣва тѣде, Ѧгор и-Гѣран и-Мѣтѣја и-јѣш јѣдѣн и[з]-Сѣмбѣра бѣјо тѣ ш-нѣма. А-јѣдна Цѣганка ѣмрла, па-[ј]е-дѣшо на-сѣрану, ѣсто нѣш нѣ бѣјо кот-кѣѣ ѣнда. Кѣже мѣне Гѣран: “Нѣш пѣпа дѣшо сѣранѣт јѣдну Цѣганку.”

*

Ја-сам брала кукурџе до-Божйћа, а-деветнајстога јануара сам-се-аперйса-ла. А-ништа болѡва нйсам имала, нйшта. Кат-су-ми-пронашли, кажу мѡрате аперйсат. Кажем: Штѧ-ћу аперйсат кад-ми-ништа не-болй. Каже Стојѧновић, лекѧр и[з]-Сомбѡра: Не-болй-вам, ал-ако-вам-забѡли, ѡнда-ће-вам бити кѧсно. А-поврѧћала-сам, мнѡго-сам поврѧћала. Јйла не-јйла сѧмо поврѧћам. Берѣм кукурџе. Знаш какѡ мй берѣмо, однесѣм тѧмо до-приколице, онѧј ѳзме са-рамѣна, а-јѧ за-приколицу, па-ѡпе нѧтраг. Јѧ-се тѡ и-сѧма чѳдим какѡ-сам јѧ мѡгла брѧти тѧко. Ѳнда мѣне тѧј бригадѣр пйта, кат-сам-се-аперйсала, кад-ми дѡшо вйдит, кѧже: “Тѳћманка”, тѧко-су-ми свй звѧли, ѣто, штѧ да-рѧдим кат-сам-Тѳћманова, нй?. Кѧже: “Какѡ-си тй мѡгла брѧти до-Божйћа кукурџе, док-нйсмо завршили”. Па,-реко: “Вйдијо-си нйсам бйла нѧтраг”. Кѧже: “Нйси, ал-си-бйла за-приколицом, свѧку тѡрбу кад-однесѣш”... И-ј-ѣто дебѣло црйво аперйсала. И-дѧн дѧнас још-йћем на-контрѡле. На-контрѡле мѡрам йти. Сѧт-су штрѧковали тѳде у-Сомбѡру лекѧри. Јѧ пйтам: “Јел-јѡш штрѧку-је мѡја докторйца”. Кѧже: “Немѡјте јѡш йти, јѡш мѧло причѣкајте”. А-лѧне нйсам йшла, йшла-сам у-прѡлиће. Кѧже мѡја докторйца мѣне: “Марйја, па-јѧ већ-мйслим да-вй нйсте ни-живи”. “Па-нйсам-ја лѳда умрйт”,-реко. Ѳна-се смйје, кѧже: “двик-сте располѡжени. Тѧку ймате бѡлест, а-ѳвик-сте располѡжени”. Па-ѣто, штѧ-ћу. Тѧ-[ј]е бѡлест увѧтила-ми и-штѧ мѡжем. Ал-сам-рѧдила бѡме. И-дѧн дѧнас јѧ вѡљим рѧдит. Тѡ-[ј]е мѡја зѣмља, ал-ѡни рѧду, Матйја и-двица. Тѡ-сам јѧ ѧйма дѧла нек-ѡни ѡру, а-јѧ копѧм. Нѣма дѧна да-јѧ не-отйћем дѡнле и-да-јѧ мѧло не-пошѳшкам тѧмо. Штѧ мѡжемо, тѧко мѡра бит.

*

Ѳнда-се йшло шѣс рѧзреда у-шкѡлу. Кат-сам-завршила шкѡлу, рѧдит ѡма, нѣма кот-кѳће да-тй мѡжеш сйдити, ѡма у-рѣпу и-свѧкуд рѧдит, свй. Кѡ-[ј]е мѡго шкѡловат ѡнда. Нйко. Нѧз бйло пѣ[г] дицѣ. Имѧла-сам двѧ брѧта и-нѧс трй сестрѣ: двицина мѧма, и-ѣто тѧ-што-[ј]е тѳде, и-ѣто јѧ, и-јѡш двѧ брѧта. Нйсмо нйкад бйле тѳжне. Ствѧрно, сѧд-је нѧрод тужнй. Јѧ кѧжем што-јѣсте. Прија мй тѧки ка[д]-смо-бйли млѧди ѳ, брйга нѧма за-свѣ. Дѧј тй у-сѣло, на-кѡрзу. Бйло игрѧнки, јѧл. Нйје бйло пѣткѣм ко-сѧде игрѧнке ни-субѡтом већ-недйљом сѧмо. Сѧмо-се недйљом игрѧло. Бйло дѡбро. Цѳре и-мѡмци и-жѣне глѣдѳ, мѧме, да-вйдиш какѡ глѣдѳ. Дѡбро бйло, штѧ-јѧ знѧм. Нйсмо знѧли за-нйкаку тѳгу, за-нйкаку жѧлос. Јѧ не-знам, мй-смо нѧрод бйли вѣсели. Овй-су мнѡго тужнй. Мй-смо йшле прико тѧмо ѳ-те пустѧре, ѣто ди-тѧ Хрвѧцка, јѧл. Прико-смо йшли у-Барѧњу, па-не-дѡбјемо нѡвце йсто по-двй-три недйље, па-мй нйсмо кѳкале. Ка-дѡбјемо, дѡбјемо. Ка-дѡђемо кѳћи, а-мѧма кѧже: “Нѣмамо ни-дйнара”. “Дѡбро, узѧјмите, вѧла-ћемо дѡбит”. Ал-смо-ѳвик бйли располѡжени. Нйсмо бйли ко-сѧде овй млѧди, свй набрѳндани, јел-тѧко. Нй сѧ[д] што-сте-вй млѧди, йма јѡш млѧђи,-па... дво-ти нѧжга Гѡрана. Он-је-ѳвик набрѳндан. Тй да-вйш какѡ-се нѧс двѡј свѧђамо. Мйсли кѡгод тй-вала више-нйкат се-нѣће ни-помйрит. А-кад-ѡће йт кѳћи, јѧ нѣму прѳжим мало-нѡваца. Лѳби-ми, ни-брйге, ко-да-нй бйло нйшта.

*

Са[д]-[ј]е дру́ги жи́вот, онда-[ј]е би́јо дру́ги жи́вот. Ма́јка-ми би́ла бѣлесна и-ѡтац, петна́јз го́дина сам-ње́ слѹжи́ла, ма́јку и-ѡца. И-ѣто, ѡни по́мрли, онда-сам до́била, ѣто, кѹ́ћу. Ста́ра-[ј]е би́ла, ми́слим, ни́ би́ла онáко ста́ра, ал-ни́ би́ла ко-са́де. Ё́то та́ка би́ла ко́ ма́јка-Оли́вина, са́мо ни́ би́ла тршћáра. Ђнда-смо ја́ и-овáј, ѡн ра́дијо у-шѹмске, и-та́ко-ју поди́гнемо, ка́ко-су-нам да́ли. Ми́-смо на-гла́внѣ ѹли́це тѹде, па-су-нас-ти́рали спрáт да-пра́вимо, а-ми́ не́ћемо. Шта́-ће-нам спрáт, ни́? Ка́ко-су-нам да́ли та́ко-смо напра́вили.

*

Ка́ко-сам-се ѹдала? Па-ѣто та́ко. Ни́сам имáла свáтове, већ-на-вѹру ѡшла, до́шла у-кѹ́ћу и-ѣто ѹдала-сам-се и-ѣто та́ко жи́вила. По́сли до́бијо ѡн на-жи́вце и-ѡчо. Би́јо у-Бѣограду у-бо́лнице четѹр пѣт мисѣци, жи́вци по́пушћали сасвѣм. Кат-смо-напра́вили кѹ́ћу, онда-се прѡпи́јо, онда-[ј]е по́чо пѣти. И-ј-ѡнда ѣто пѣјо-[ј]е и-пѣјо и-ѡшла-сам ја́ ис-кѹ́ће. Кѡ-га зна́ за́што. Ка́же: Кѹ́ћу-смо напра́вили, ви́ше-не-мо́рам чу́ват. Зна́ш ка́ко-[ј]е би́ло?. Кад-Ёви́ца-се ѹдала, онда-смо ми́... још-ни́смо имáли та́ко... сѡбе-смо имáли, ал-ни́смо имáли та́ко ствáрѣ у-сѡбе. А-ѡн ка́же ме́не: “Са́д ми́ мо́рамо кѹ́пит јѣдну-сѡбу”. Ишли-смо Ёви́ци кѹ́пит у-да́р ветри́ну и-ми́ та́ко онда јѣдну-сѡбу кѹ́пимо. Ка́же: “Тѹ-ће до́ћ Бе́решци, а-ми́ не́мамо ни јѣдну сѡбу та́ку”. Слу́шај, то́-смо свѣ створѣли из-дѣсет прѣсти́. Ни́откал ни́смо, да-смо-би́ли богáти, са́мо ра́дили. На́ра́дили-смо-се.

(Марија Перишкић, 1925, Бачки Моноштор)

ЛИТЕРАТУРА

Баотић, Јосип (1983), *Икавскошћакавски љовори у околини Дервенѣ*, БХДЗБ, Сарајево, књ. IV, 7-209.

Белић, Александар (1969), *Истѡрија срѣскохрвајског језика. Речи с конјугацијом*, књ. II, св. 2, Београд.

Бељански, Миленко (1986), *Бачки Моноштор између 1801. и 1920. године*, Сомбор.

Вујовић, Лука (1969), *Мрковићки дијалекаѣи (с крајѣким осврѣтом на сусједне љоворе)*, СДЗБ, Београд, књ. XVIII, 73-398.

Грицкат, Ирена (1975), *Сѣудије из истѡрије срѣскохрвајског језика*, Београд (Народна библиотека СР Србије)

Дешић, Милорад (1976), *Зајаднобосански ијекавски љовори*, СДЗБ, Београд, књ. XXI, 1-316.

Драгичевић, Милан (1986), *Ѓовор личких јекаваца*, СДЗБ, Београд, књ. XXXII, 7-241.

Ивић, Милка (1972), *Проблемаѣика срѣскохрвајског инфиниѣива*, ЗФЛ, XV/2, Нови Сад.

Ивић, Павле (1985), *Дијалекѣолоѣија срѣскохрвајског језика. Увод и иѣокавско наречје*, Матица српска, Нови Сад.

Ивић, Павле (1994), *Срѣскохрвајски дијалекѣи. Њихова сѣрукѣура и развој. Прва књѣга. Оиѣиѣа размаѣирања и иѣокавско наречје*, Сремски Карловци - Нови Сад.

- Јовић, Душан (1968), *Трстенички говор*, СДЗБ, Београд, књ. XVII, 1-241.
- Кашић, Јован (1968), *Језик Милована Видаковића*, Нови Сад (Филозофски факултет).
- Мелвингер, Јасна (1985), *Инфинитивна кондензација финалне зависне клаузе у савременом хрватском или српском*, НССУВД, X, Београд, 123-133.
- Милетић, Бранко (1940), *Црмички говор*, СДЗБ, Београд, књ. IX, 209-663.
- Николић, Берислав (1964), *Сремски говор*, СДЗБ, Београд, књ. XIV, 201-398.
- Николић, Берислав (1966), *Мачвански говор*, СДЗБ, Београд, књ. XVI, 179-313.
- Петровић, Драгољуб (1972), *О говору Змијања. IV део. Синтаксис*. ЗФЛ, Нови Сад, књ. XV/2, 151-153.
- Петровић, Драгољуб (1978), *Говор Баније и Кордуна*, Нови Сад – Загреб.
- Пижурица, Мато (1981), *Говор околине Колашина*, Титоград (ЦАНУ, Посебна издања, књ. 12).
- Поповић, Иван (1968), *Говор Госпођинаца у светлости бачких говора као целине*, Београд (САНУ, Посебна издања, књ. CDXXXV).
- Секереш, Стјепан (1967), *Класификација славонских говора*, ЗФЛ, X, Нови Сад, 133-147.
- Секереш, Стјепан (1980), *Говор Хрватска у западној Бачкој*, ЗФЛ, XXIII/1, Нови Сад, 130-207.
- Суботић, Љиљана (1989), *Језик Јована Хаџића*, Нови Сад (Матица српска).
- Херити, Питер (1983), *Књижевни језик Емануила Јанковића*, Нови Сад (Матица српска).
- Ђупић, Драго (1977), *Говор Бјеловарлића*, СДЗБ, Београд, књ. XXIII, 1-226.

Вишња Кризманчић – Слободан Павловић

ФУНКЦИИ ИНФИНИТИВА В ГОВОРЕ БАЧКИ МОНОШТОР

Резюме

В настоящей работе авторы дают обзор функций инфинитива в говоре села Бачки Моноштор. Село находится в северозападной части области Бачка и его говор принадлежит славонскому диалекту. Инфинитив отмечается в функции предикативного комплементизатора семикопулятивных глаголов, комплементизатора объекта с несколькими глаголами, которые сочетаются с дательным падежом (*помочь, воспретить, дать*), а также с глаголами со значением 'намереваться' и, наконец, инфинитив встречается в качестве конденсатора финальной клаузы с глаголами цели и каузативными глаголами, затем в функции субъекта и в функции комплементизатора прилагательных.

Опорные слова: славонский диалект, синтаксис, инфинитив.

ПРАГМАТИЧКА ЗНАЧЕЊА ИМПЕРАТИВНОСТИ У СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ¹

*Рађено под руководством
проф. др Свенке Савић*

САЖЕТАК

Различита значења императивности посматрају се са становишта прагматике у два језика - српском и руском. Користе се достигнућа теорије Бондарка (1989) која омогућава да се категорија императивности сагледа као јединство различитих језичких нивоа узимањем у обзир два основна плана - плана садржаја и плана израза.

Одабрани су примери из лепе књижевности (7 дела из српске и 4 из руске) у преводима на одговарајуће језике - српски и руски, из речника, а само делимично из разговорног језика.

Установљавају се три основне функције императивности: директивна, комисиона и превентивна, од којих се детаљније анализира само прва. Установљавају се степени директивности и њихова одговарајућа значења у зависности од контекста. Управо у степенима директивности могу се уочити разлике између двају одабраних словенских језика који иначе показују велике сличности.

Резултати истраживања најпре потврђују валидност једног теоријског приступа на конкретном материјалу двају језика. Откривају се неке специфичности за сваки језик посебно, о чему до сада није саопштавано у литератури о императивности у српском и руском језику.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: императивност, руски језик, српски језик, прагматика, степен директивности, контрастивна/конфронтативна анализа.

У литератури на српском језику конструкције са императивним значењем биле су предмет лингвистичких проучавања са акцентом на облику заповедног начина, што и јесте централно значење императивности, али не и једино, како би се на основу литературе дало судити. Потпуно су описани облици императива, као и начин творбе.² Оно што је разлика у односу на истраживања исте категорије у руском језику јесте да се не поставља проблем императивне **парадигме**. Већина лингвиста укључује у њен састав облике императива другог лица јединине и првог лица множине. За изражавање императивног значења у трећем лицу јединине и множине, констатује се, коришћење аналитичких конструкција (реца 'нека' + презент 3 лица). Из оваквог описа није јасно да ли су ти облици укључени у императивну **парадигму** или не. Само Тошовић (1988) у својој граматици прецизира да се ради о аналитичким облицима императива.

Поред граматика постоји низ радова који непосредно или посредно дотичу питање конструкција са императивним значењем и то, што је за наш приступ

¹ Захваљујем се проф. др Свенки Савић за професионалну и људску помоћ приликом оформљавања овог рада током мог стручног усавршавања на Филозофском факултету, Одсек за српски језик и лингвистику, пројекат „Психолингвистичка истраживања“ (1997).

² Упореди за српскохрватски језички простор граматике: Брабец-Храсте, 1961; Катичић, 1986; Костић, 1961; Кратка граматика, 1967; Палевих, 1962; Маретић, 1963; Мразовић-Вукадиновић, 1990; Стевановић, 1962; Тошовић, 1988; Ђорац, 1974; Шимундић, 1974; Приручна граматика, 1979.

важно, са **прагматичког** становишта, више или мање.³ Нажалост, број таквих радова није велик, што нам даје могућност да у српском језику категорију императивности проучимо детаљније осветљавајући је у односу на руски језик, што до сада у литератури није чињено. Овде се излаже основа приступа док ће детаљније подаци бити изнети у магистарској дисертацији.

ЕМПИРИЈСКИ МАТЕРИЈАЛ КОРИШЋЕН У АНАЛИЗИ

Корпус емпиријског материјала на којем је извршена анализа чини 8000 примера из лепе књижевности у српском и руском језику,⁴ који су преведени с једног језика на други, а објављени у периоду од 1937. до 1985. У неколико случајева су консултовани различити преводи истог дела да би се установиле могуће прагматичке варијанте имепративних конструкција. Поред примера из лепе књижевности, одабирани су и примери куварских рецепата. Осим тога, у раду се наводе и примери из разговорног српског језика.

ТЕОРИЈСКИ И МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР

Прагматички приступ подразумева проучавање значења у односу на употребу и то у неком контексту.⁵ У истраживању прагматичких компоненти језичке комуникације важни су следећи елементи:

МОДЕЛ КАТЕГОРИЈЕ ИМПЕРАТИВНОСТИ У СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ

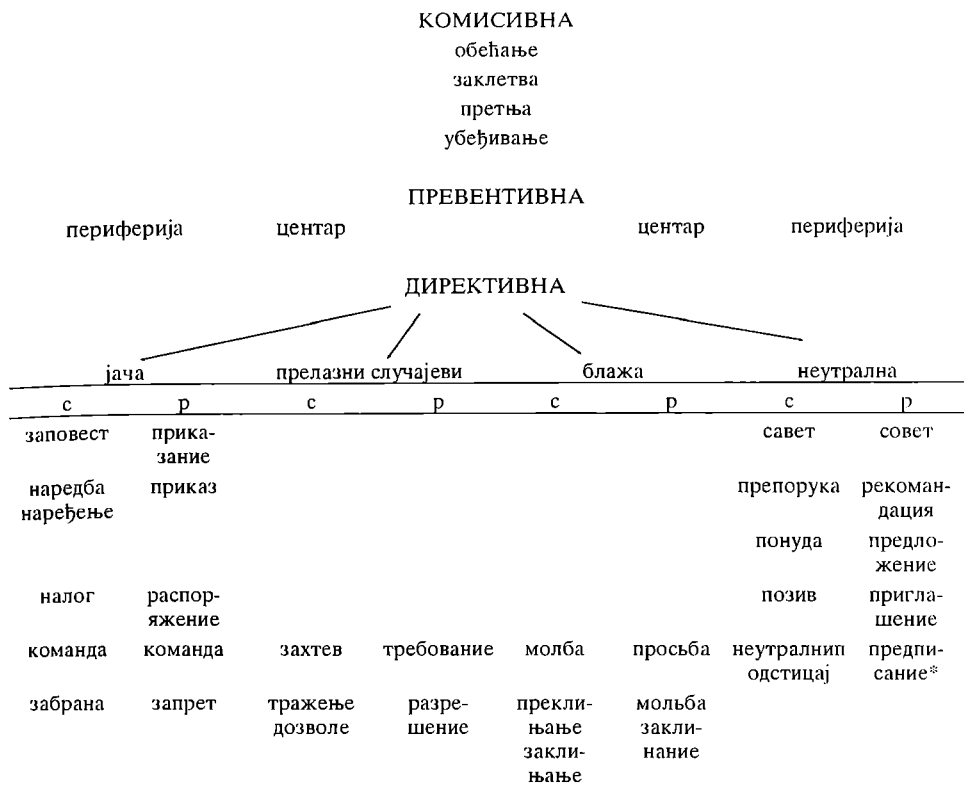
ИМПЕРАТИВНОСТ

ПРОПО- ЗИЦИЈА	<i>јлан садржаја</i>	<i>јлан израза</i>	ПЕРЛО- КУЦИЈА
	намера		
	говорник	слушалац	
	референт А	референт Б (В)	

³ Упореди радове: Војводић, 1990, 1997; Вуковић, 1991; Ивић, 1958; 1972; Личен, 1987; Мирић, 1983; 1993; Стојановић, 1989; Тошовић, 1995.

⁴ Укупно је одабрано 7 дела из српске и 4 дела из руске књижевности објављена у периоду од 29 година (1960-1989): романи на српском: А.НД Андрић И. На Дрини ћуприја. Београд-Сарајево, 1968. 431с; Л.ЛГ Лалић М. Лелејска гора. Београд, 1976. 386с.; Ћ.СД Ћосић Д. Далеко је сунце. Београд, 1976. 386с.; Ћ.К Ћосић Д. Корени. Београд, 1984. 364с. комедије на српском: Н.НП Нушић Б. Народни посланик // Нушић Б. Избор. Сарајево, 1960. С. 15-70.; Н.ОЧ Нушић Б. Обичан човек // Дела Б. Нушића. Београд, 1965. Књ.5.С.5-84.; Н.П. Нушић В. Покојник // Нушић В. Избор. Сарајево, 1960. С.71-142. романи на руском: Г.М. Горький М. Мать //Горький М. Полн. собр. Соч.: В 25т. М., 1970. Т.8.С.5-48; Т.В.иМ Толстой Л. Война и мир: В 2т. М., 1952; Ш.ПЦ. Шолохов М. Поднятая целина: В 2т. М., 1989. Т.л. 702с. приповетка на руском: Г.ТБ. Гогољ Н. Тарас Бульба // Гогољ Н. Избр. сочинения: В 2т. М., 1976. Т.1.С.234-329. Речници: Речник српскохрватског књижевног језика (САНУ), Речник српскохрватског књижевног и народног језика (МС), Словарь русского языка (МАС). Из женских листова који излазе у Београду: „Базара“ (1997) и „Практична жена“ (1997), односно из „Књиге о здравој храни“ на руском језику, такође су одабирани примери из рецепата. Сви примери су припремани за анализу тако што су исписивани на картице заједно са контекстом из којег се могло одредити прагматичко значење у сваком појединачном случају.

⁵ Прагматика се данас дефинише различито у литератури, али се углавном можемо сложити са Карнаповим схватањем да се ради о језичкој анализи која експлицитно полази од говорника и саговорника, односно, корисника језика.

*Легенда: с=српски; р=руски; А=први говорник; Б=саговорник; В=други саговорник.

Одабрана је теорија функционално-семантичког поља Бондарка зато што омогућава да се категорија императивности сагледа као јединство различитих језичких нивоа. У њој се разликује план САДРЖАЈА и план ИЗРАЗА. План садржаја је „вишестепени систем језичке семантичке супкатегоризације” (Бондарко 1984, 23) и у погледу императивности одређујемо 5 супкатегорија сачињених на основу типа односа особа које су у комуникацији:

Супкатегорије плана садржаја	Подаци о особама (А; Б; Ц)
1. референт	- сви конкретни учесници говорне ситуације (А-Б; А-Б-Ц);
2. локуција	- изговарање (учесници: говорник - саговорник);
3. прескрипција	- подстицање (учесници: прескриптор - извршилац);
4. пропозиција	- радња (не) мора да се изврши;
5. перлокуција	- последице прескриптивне ситуације.

Пет одабраних супкатегоризација помажу да покажемо да говорник може бити истовремено и прескриптор, односно онај који иницира да се нешто изврши. И обратно, слушаалац може бити истовремено и извршилац прескрипције. Оваква вишестепена подела омогућава нам да сагледамо категорију императивности као сложен механизам који има у плану садржаја ЦЕНТАР И ПЕРИФЕРИЈУ. Подела на ове две сфере је на основу начина на који су учесници комуникације укључени (увучени) у ситуацију императивности. Свакако је центар императивности **директивност** у којој постоји једнозначно подударање говорника и **прескриптора**, односно саговорника и **извршиоца прескрипције**, као два (са)учесника императивности, што показује пример 1:

Пример 1: прескриптор и један извршилац:

- *Не ћуцај док ђа не видиш. Чекај ђа на сѣо мейара.* (Ђ. ДС.74)

Прескриптор (говорник) утиче да извршилац (саговорник) испуни оно што је изречено.

Међутим, примери 2-8 показују постојање различитих других типова реализације императивности у зависности од начина на који су особе укључене у императивну ситуацију, што се одређује термином периферија. Ту прескриптор није увек говорник, односно, извршилац прескрипције није увек саговорник, него нека друга особа.

Наводимо по један пример за сваку могућност периферије.

Пример 2: и прескриптор и извршилац ситуације заједно су извршиоци:

Миле, сине, да се љољубимо и ѡрекрсѣимо. (Ј.ЛГ.114)

Пример 3: прескриптор, слушаалац као посредник и неприсутни извршилац:

... ако видиш Вадрића или Иванића, или Лада - нека свраѣе. (Ј.ЛГ.55)

Пример 4: аутопрескрипција (прескриптор и извршилац су иста особа):

Дај да ѡйѣнем - не верујем више очима, ни ушима. (Ј. ЛГ.403)

Пример 5: говорник је преносилац, прескриптор није учесник говорне ситуације:

Речено је да буде реда, да не иде нико из куће... (Т.Р. и М.215)

Пример 6: говорник-извршилац цитира прескрипцију која је у претходној ситуацији полазила од слушаоца - прескриптора:

Идиѣ ви у Пеѣроѡрад, ѣо је најбоље. А ја ћу вам ѡисаѣи - рече она.

У Пеѣроѡрад? Да идем? Да, леѣо, да идем. (Т. РиМ.820)

Пример 7: говорник преноси слушаоцу информацију о прескриптивним односима између неучесника говорне ситуације:

Па нас ѡозва, веријеш ли, све и намесѣи ѡред икону. Ходи, вели, амо, Михајло, ѡоклони му се до земље, и ѣи се, жено, ѡоклони, и ви унучад, ѡоклониѣ се. (Т.РиМ.583)

Пример 8: прескрипција има уопштени карактер:

Ех, драѣи мој, - рече на ѣо Плаѣон. - Од ѣамнице и ѣорбице никад се не одреци. (Т.РиМ.582)

Наведени примери из српског језика и из превода на српски са руског указују на вишестепену везу између учесника императивне ситуације. Тиме скрећемо пажњу на могућност сагледавања плана садржаја одвојено од плана изражавања (више или мање) који „укључује не само опште законитости које су својствене свим језицима, него и индивидуално-језичке особине приказивања појмовног опажања реалности од стране људског колектива” (Бондарко, 1983, 51).

Категорија императивности може се представити као сума категоријалних ситуација по критерију намере говорника. За наше излагање важне су три такве ситуације: **КОМИСИВНА, ПРЕВЕНТИВНА и ДИРЕКТИВНА од којих детаљније разматрамо само директивну, као централну, док су прве две овде објашњене само у главним назнакама да покажу опсег поља императивности.**

Код КОМИСИВНЕ ситуације, углавном се ради о 'обећању', 'заклетви', 'претњи' или 'убеђивању' у којем говорник сам преузима одговорност за извршење радње и у низу случајева је сам извршава. Услов је да слушаца унапред не прихвата тачку гледишта саговорника, или заузима неутралну позицију, што омогућава сумњу и неодобравање. Приликом 'обећања' и 'заклетве' изриче се активна улога говорника, приликом 'претње' нагласак је на нежељеној радњи, приликом 'убеђивања' пажња се концентрише на степен уверености говорника, тачније на његове аргументе. У сваком случају, све ситуације подразумевају активни утицај на слушаоца са циљем да он поверује говорнику и прихвати његово становиште, или изврши одговарајућу радњу.

У ПРЕВЕНТИВНОЈ ситуацији се поред информисања о жељи говорника да упозори или спречи реализацију радње која угрожава будућност, регулише и понашање извршиоца радње како би предузео мере за спречавање нежељеног догађаја. Обично кажемо да је превентивна категоријална ситуација моносемична, односно представља само значење упозорења. Особеност превентивне ситуације јесте у начину изражавања императивног значења, јер је задатак говорника не само да упозори на нежељене последице, него и да их спречи.

ДИРЕКТИВНА ситуација је она у којој се побуђује извршилац да радњу изврши. Уочљиве су две врсте директивности: информациона, којом се побуђује саговорник да пружи информацију, и неинформациона, у којој је примарна особина изостављена.⁶

У све три категоријалне ситуације (директивној, комисивној и превентивној), анализира се прагматичка функција ИСКАЗА као вишезначна и за директиве има следеће степене значења: јачи, прелазни, блажи и неутрални.

СТЕПЕНИ ДИРЕКТИВНИХ ЗНАЧЕЊА У СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ

ЈАЧИ СТЕПЕН

Код императивних облика јачег степена установили смо следеће услове:

1. *претходни услов - извршилац прескрипције (не)жели (у ситуацији забране) да изврши радњу ако нема прескрипције одговарајућеј ишиа;*

⁶ Ево неколико примера: - *А куд си наумио? Кужи нам! - уишша ойейи један од њих. - Ја у Можайск. Ти си, ваљда, госпoдин? Да. - Како се зовеш? - Пейтар Кириловић (Т.РиМ.304) Ту убрајамо и примере из интервјуа (на радију, ТВ или у спонтаној разговорној ситуацији): „Кажите нам...”*

2. извршилац зависи од прескриптора - зајоведа лице које има виши друштвени статус;

3. прескриптор има право захтева од извршиоца одређен тип понашања - извршавање прескрипције је обавезно;

4. прескриптор не објашњава зајовест;

5. разликују се приватне и јавне ситуације: у приватним, односе моћи одређује сам прескриптор, док се у јавним, друштвена хијерархија одређује одговарајућом конвенцијом израза.

У постојећој литератури о императивности у српском језику најфреквентнији су термини 'заповест', 'наредба', 'наређење' (мада се спорадично помињу и друге, али не објашњавају). Међутим, у два одабрана језика различита је ситуација па ћемо овде навести неколико примера како бисмо оправдали приступ са становишта садржаја, који овде приказујемо. Најпре на примерима из речника. Према подацима из једнојезичних речника српског језика (САНУ, МС), 'наредба' и 'наређење' имају синонимично значење, док је у руском 'приказ' званичнији облик и означава прескрипцију која полази од званичног заступника, а 'приказание' шири по значењу и додирује се са семантичким пољем распоряжение. Упоредимо два примера (9-10):

Пример 9:

- *Одситуајте, ојситуајте скорей ој сїен!* - *закричал Кошевой* (Г.ТБ.289)

- *Повуците се, брже се повуците од зицина!* - *завикне Кошевој-ајаман.* (Г.ТБ.70)

Пример 10:

- *Держи шуда, - приказал Давыдов кучеру...* (Ш.ПЦ.23)

- *Терај онамо - нареди Давидов кочијашу...* (Ш.УЛ.19)

Што се тиче 'распоряжения' у српском језику нема одговарајућег термина. Користи се општи, као што су 'налог', 'наређење', понекад 'одлука', што сведочи о незваничном карактеру прескрипције. Ако се ради о административном документу, чешће се употребљава термин 'наредба' (САНУ, књ. 14, стр. 75). Међутим, ова прагматичка варијанта значења има специфичну нијансу која је забележена у речнику руског језика као „бринути се о сређивању, организацији нечега; руководити привредом” (МАС, том 3, стр. 655) за коју постоје примери у српском језику у ситуацији када говорник захтева да се изврши више радњи или их расподељује, што показује пример из лепе књижевности:

Пример 11:

- *Сїреми санке и коње да одведеш Вукашину у Паланку. Све лейо да сїремиш и.. брзо вози! Позови ми Ђорђа. Исїлаји му онолико колико сам синоћ рекао.* (Ч.К.81)

'Команда' се може сматрати 'наредбом'. Али има разлога да се анализира одвојено, пошто је команда усмена прескрипција у устаљеном кратком облику, која се ограничава сфером функционисања и захтева хитно извршење. Осим тога, команда је увек обележена у језику на одређен начин: у руском и српском

то је облик именице која се користи независно, или су то устаљене структуре глаголског или адвербијалног типа:

Пример 12:

Офицер се окреће и командује: Вод у сѝрелце! Пушке на љошѝовс! (Ђ.К.156)

Офицер обернулся и оѝдал команду: Взвод! Разомкнись! Винѝовки на ѝрицел! (Ђ.К.136)

Пример 13:

На месѝа, ѝозор сад!

На сѝарѝ, внимание, марш!

Пример 14

На месѝу вољно.

Вољно.

У команди облик именице мења своје лексичко значење, постаје термин. Како сматра Проничев, команде су подсистемни знаци и сваки такав знак може да одговара комбинованој императивној ситуацији (Проничев, 1991):

Пример 15:

- Друѝови! Бомбе! - разјарено командова Уча. (Ђ.ДС.77)

Наведена команда подразумева низ поступака пре него што ће се бомбе доставити на захтев.

'Забрана' има специфичну функцију, она је реакција говорника на намеру саговорника, тачније да онемогући његову радњу. Суштина забране је у прекиду радње која се извршава или у њеном спречавању да отпочне, тачније, ради се о одрицању радње или поступка. Забрана може бити директна и индиректна (у облику савета, претње, сугестије и сл.). Директна забрана има генерализовани или конкретно усмерени карактер. Генерализована забрана нема конкретног саговорника јер је циљ да се спречи недопустива радња било кога, било када:

Пример 16:

Пушење забрањено!

Пушење није дозвољено!

Овде се не ѝуши!

Не љазѝѝе ѝраву!

Хвала шѝо не љазѝѝе ѝраву.

Овде се убрајају и пословице, моралне изреке:

Пример 17:

Ни лудом ѝеци, ни ѝаметѝноме оѝављај.

Не убиј!

Не сведочи лажно ѝроѝив ближњеѝа своѝа!

Разликујемо ове уопштене забране од конкретних које могу бити објашњења

- када говорник указује на разлог забране:

Пример 18:

- *Јевџо, не луџај! Глава ће да љрсне!* (Ђ.К.83)

Могу бити забране и без објашњења, а да нису уопштене, у случајевима када говорник поставља неопозиву забрану што му је омогућено вишим друштвеним статусом:

Пример 19:

- *Ех, џи!*

- *Немој џи да уздишеш!* - *љуџну се секретџар, са дрхџањем у џласу.* (Ш.УЛ.27)

Показали смо да степен јаке императивности има читав низ подзначања зависно од комуникативне ситуације и улоге учесника говорног догађаја, али пре свега од намере говорника. За такву намеру говорници одабирају језички израз. Језички израз може одражавати блажу (примери 20-25) или неутралну (примери 26-28) директивност. У језичком изразу налази се информација и о друштвеном статусу саговорника. Друштвени статус који упућује на блажи или неутрални директив:

1. *џрескриџџор не захџева обавезно извршавање џрескриџџије;*
2. *друшџџвени џоложај, џрисуџносџ/одсусџџво власџи не уџиџе на каракџџер џрескриџџије; у односу на џџо учесници џговорне сџџуације су равноџравни, моџућа је зависносџ џрескриџџџора од извршиоца џрескриџџије, меџуџџим, џџа зависносџ није конвенџионално условљена; оваква сџџџуација каракџџерџише и формалну и личну сферу комуникаџије;*
3. *резулџџаџ џговорноџ деловања може да се ориџенџише и на џговорника и на саџговорника;*
4. *корисџи се и џринџџиј „смањивања имџераџџивносџи” коџи џодразумева џџумачење џодсџџџџања;*
5. *акџџивно се реализује џринџџиј учџџивносџи.*

БЛАЖИ СТЕПЕН

Молба

Специфичност таквих исказа је у томе што је резултат радње, коју извршава саговорник, усмерен у корист говорника: молба, преклињање, заклињање. Појам 'молба' у српском језику има шире значење од оног у руском језику јер укључује у свој обим различите степене интензивности такве говорне ситуације. На пример, у административном језику молба у српском покрива и оне употребе које у руском значе заявление, запрос. 'Молба', за разлику од руског језика, користи се и као званични документ.

Пример 20:

Да ли ћеџе биџџи џџако добри да дођеџе к мени џџџо џре. (Н.ОЧ.18)

Често се учтиве молбе формулишу као питање којим се ублажава категоричност и изражава већи степен уљудности. Говорник се информише о могућности извршења молбе (пример 21), односно о могућности слушаоца да изврши молбу (пример 22):

Пример 21:

Могу ли да Вас замолим. = (Не) могу ли я вас попросимъ.

Не бих ли Вас могао замолити. = (Не) могу ли я вас попросить.

Пример 22:

Можеће ли = (Не) можеће ли вы

Не бисће ли / Не бисће моћи. = (Не) моћи бы вы.

Питање-молба⁷ са модалним елементом 'хтети' у српском и руском језику функционише у различитим областима. У српском помоћу глагола 'хтети' изражава се питање о спремности слушаоца и нека врста понуде, док у руском има значење само понуде. У примеру 24 имамо тај случај, док је пример 23 молба за спремност:

Пример 23:

- *Вы бы ложились, йора* (Г.М.31)

- *Хоћеће ли лећи? Добро је.* (Г.М.33)

Пример 24:

- *Хоћеш ли да йи покажем врбу где су ме остиавили?* (Б.К.145)

- *Хочешь, я йокажу тебе иву, где меня остиавили* (Б.К.127)

'Преклињање' и 'заклињање' имају елементе убеђивања или тражења милосрђа (у обраћању Богу):

Пример 25:

- *Неће јој Боџ дайи йорода. Како сме да йомисли? То је највећи ѓрех. Ойросйи ми, ѓосйоде, ѓрешној. Ойросйи ми, мноџо сам несрећна.* (Б.К.131)

НЕУТРАЛНИ СТЕПЕН

Скрећемо пажњу на још један тип директива за који је специфична узајамна зависност учесника комуникационе ситуације, а овде ћемо их условно назвати неутрални типови. Неутрални тип није заснован на приоритету моћи и друштвеног статуса; карактерише га равноправан однос између учесника разговора. Ради се о значењу 'савета', 'понуде', 'позива', 'препоруке', 'неутралног подстицаја'. Разликују се две врсте савета: када се савет тражи од учесника ситуације, оног који је компетентан за дати проблем (пример 26) и када се не тражи савет већ се даје по иницијативи говорника, и тада може бити: благовремен и очекиван (пример 27), односно, непотребан и неприхватљив (пример 28).

⁷ У српском језику конструкције са негацијом у функцији питања-молбе могуће су само уз глагол 'моћи' у потенцијалу. За разлику од руског језика, мало су фреквентне конструкције са негацијом, нарочито у питањима о могућности слушаоца, јер неопходан степен учтивости се постиже и позитивном формулацијом (Мирѣћ, 1993).

Савет

Пример 26:

- *Погледали су ђа ѿамо сѿручни људи и рекли: „Најјефѿиније би вас кошѿало да ђа офарбаѿе, ѿа да ђа бациѿе! (Ш.УЛ.23)*

Пример 27:

- *Приђиѿе к мајци дјецо: мајчина молиѿва сѿасава и на води и на сухој земљи. (Г.ТБ.14)*

Пример 28:

- *Али боље је да ђа сви заједно - ако два ѿромаше, ѿрећи неће. Касно је сад, осѿави. (Л.ЛГ.99)*

Додајмо овде да се разликују ситуације искреног и неискреног савета. У свакодневној комуникацији често се крше принципи вођења дијалога, у овом случају принципа искренности, о чему пише Грајс. У нашем примеру, савет се даје не у корист саговорника него у корист говорника (пример 29):

Пример 29:

- *Боље је да ви ѿу сѿвар уредиѿе некако избеђавајући јавностѿ. Ја, верујѿе, немам рачуна да вам дајем овакав саветѿ, јер кад бих најисао, ја бих вам много више најлаѿио, овако за саветѿ морам се задовољити и са хиљаду динара. (Н.НП.195)*

Препорука

Ограничена је сфером употребе јер се препоручује обично у званичној комуникацији. Као подврста препоруке могу да се сматрају упутства, рецепти. У српском језику овакво прескриптивно значење се изражава безлично, или помоћу императива, а у руском је уобичајен инфинитив:

Пример 30:

- *Три омања ѿлава ѿарадајза добро се оѿеру, оѿѿфикари им се ѿеѿељка, ѿа се заједно с кором исецају на дебеле резанце. (Базар, 97)*

- *Сѿручки зеленоѿ сладкоѿ ѿерца обмѿѿѿ, обрезаѿѿ верхушки вмесѿе со сѿеблем и вычисѿѿѿ семена.*

Понуда

Понуда личи на савет. Међутим, важна особина понуде је спремност говорника да делује у корист не само помоћу говора, него и спремност да учествује у извршењу радње коју нуди. Зато у српском и руском при понуди често се користе облици првог лица множине:

Пример 31:

- *Да изнесемо касу! Нека виде иѿѿа има Прерово. (Ђ.К.154)*

- *Давайѿе вынесем кассу! Пускай ѿсмойряѿѿ, чѿѿо есѿѿ у нас в Прерове. (Ч.К.134)*

Позив

Позив обично јасно указује на место, време циљ или се то у позиву подразумева. Позивајући, говорник вербално или на нивоу подразумевања, јавља саговорнику да се обавезује да изврши неку конкретну радњу:

Пример 32:

- *Баш добро, ваша свейосѣи, кад бисѣи и ви изволели!* - рече он.
- *Прљаво је - одговори кнез Андреј и намршиѣи се.*
- *Сада ћемо вам очисѣиѣи.* (Т.РиМ.167)

У овом примеру последњи исказ јесте вербализација обавезе.

НЕУТРАЛНИ ПОДСТИЦАЈ

Указујемо на још један тип неутралности императивног значења. У руском језику то се обележава као 'предписаніе совершитъ действие' чему у српском одговара термин 'неутрални подстицај'. То је случај када се означава прагматички неоптерећен поступак, када ни ситуација ни контекст који је ближе одређује, не садрже средство за одређено тумачење те ситуације:

Пример 33:

- *Ви, млади, насѣавиѣи - рече кад се срце расѣури у луѣѣви.* (Ћ.К.15)

Процењујемо на основу ширег текстовног контекста да су учесници разговора равноправни. Не можемо одредити да ли је радња у корист говорника и/или слушаоца. Онај који говори само констатује чињеницу да се радња наставља. Ради се о прескрипцији чији резултат мора бити позитиван, али одсуство резултата неће утицати на последице развоја догађаја, из чега произлази неутрални карактер прескрипције (примери 34-35):

Пример 34:

- *Толѣ, засвирај радикалку!* - сеѣи се Аѣима. (Ћ.К.151)

Пример 35:

- *Тамо, ѣамо је ѣредседник, иди - ѣоворио је сѣарац, сѣално ѣраѣеѣи Давидова.* (Ш.УЛ.20)

Прелазни ѣиѣ

Установили смо и прелазни тип између јачег и блажег директива, који чине 'захтев', 'тражење', 'дозвола'.

ЗАХТЕВ И ТРАЖЕЊЕ

Обе категорије имају особину категоричности: говорник је убеђен да има право да натера неког да изврши неку радњу. Према томе захтев је ближи заповести. Међутим, говорник, за разлику од ситуације заповести, не може да очекује потчињавање. Извршење захтева зависи од воље саговорника. Захтев и тражење нису обавезно засновани на моћи и друштвеном положају и могу да се карактеришу особинама које су својствене благом императивном типу:

Пример 36:

- *Маѣи скочила с ѣосѣеѣе, али се на враѣиѣа собе ѣојавио Павле и мирно рекао: Ви лежиѣи - нисѣи здрави.* (Г.М.51)

Мајка је статусно виша од сина, али је прескриптор син, он захтева. Овај захтев иде у корист онога који је исказ изговорио, али је циљ да се смири мати. Додајмо још и запажање да у руском језику за 'захтев' и 'тражење' има само један термин 'требование'. Поређење сведочи да се помоћу двају синонимичних тер-

мина у српском језику изражава двојни карактер те ситуације, јер је у питању захтев када се ради о прескрипцији, а тражење када се ради о блажем захтеву.

Дозвола

Дозвола се заснива на приоритету власти и друштвеног положаја, али такође није обавезно извршење радње. Ситуација дозволе узвратна је реакција. Прескриптор није иницијатор остварења радње, јер углавном дозвола се тражи (вербално или невербално):

Пример 37:

- *Војнице! - њоново рече Вјесовичиков. - Диђни књиђе! Сви су се жандари окренули њему, зајим њогледали официра. Он њоново диже главу и њогледавши широку њојаву Николеву испишјујући њогледом, њоцеди кроз нос: „Де-е... Подиђнише...”* (Г.М.53)

Више неподударања има при анализи јачег степена директива. У српском се употребљавају углавном исти термини за различита прагматичка значења. Није могуће одредити једнозначно подударања, јер значења су блиска и семантичка поља се делимично поклапају, наиме тешко је направити границу јер је ограничен број особина које се узимају за критериј разлике.

У конфронтативној анализи⁸ блиских језичких структура, какве су српски и руски језик, треба указати на терминолошка подударања јер кроз њих видимо прелазни карактер императивних значења:⁹

српски	заповест	наређење	наређење	захтев
	наредба		налог	тражење
руски	приказ	приказание	распоряжение	требование

ЗАКЉУЧАК

Циљ је у овом раду био да се прикаже један начин анализе категорије императивности у српском и руском језику у теорији функционално-семантичких поља Бондарка (1989), како би се приказала вишеслојност ове категорије. Најпре се структура имепративности одређује као јединство садржаја и израза (о чему у овом раду није било детаљније анализе). Вишеслојност садржаја откривамо у зависности од вишеслојности говорног лица: говорник, прескриптор, референт А, односно лице које слуша: слушаалац референт Б (В), извршилац прескрипције.

⁸ Користимо се термином конфронтативна анализа (уместо 'контрастивна', што је у литератури на српском језику уобичајено) да укажемо на вођење рачуна о културним елементима који утичу на семантичко поље неке конструкције или речи, у нашем случају конструкције са имепративним значењем. Овај приступ је целисходан за наш рад јер различите културе имају различите предносне судове, односно, сличне културе показују већи степен сличности у вредносним судовима који ће се онда регистровати у језичким конструкцијама.

⁹ Скрећемо пажњу на питања терминологије у спровођењу конфронтативне анализе јер „општелингвистичка и граматичка теорија још увек не обрађују довољно пажње на изграђивање и терминологијацију појмова који одражавају могућну онтолошку сличност двају или више категоријалних значења” (Пипер, 1993).

Намера је основни критериј за поделу садржаја. Да би се боље осветлила сама намера говорног лица, установљени су центар и периферија опсега садржаја императивности. Центар је директивни јер репрезентује најрегуларнију специфичност императивне ситуације, али су и друге две, комисијна и превентивна, такође део исте категорије императивности.

Другим речима, теорија функционално-семантичких поља показала нам је нове димензије категорије императивности које смо можда интуитивно и наслућивали али их нисмо методолошки дорадили тако да се сагледа сва слојевитост ове категорије. Теоријски приступ је разрађиван на материјалу руског језика па је на материјалу српског показао нове димензије.

Искористили смо богат емпиријски материјал српског и руског језика да установимо елементе за конфронтативну анализу категорије императивност, што може послужити као модел и за конфронтацију императивности у другим, несродним, језицима. У томе видимо остварење циља који смо себи поставили.

ЛИТЕРАТУРА

- Бондарко, А. *Функциональная грамматика*. Лењинград, 1984.
- Бондарко, А. *Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектиологии*. Лењинград, 1993.
- Брабец, И., С. Живковић, М. Храсте. *Грамматика хрватско-српског језика*. Загреб, 1961.
- Војводић, Д. Функционално-семантичко поље као лингвистички модел у испитивању хрватско-српског језичког система. *Научни саставак слависта у Вукове дане*, 20/2, 1991, 269-279.
- Војводић, Д. Перформативни искази као резултат међусобне условљености лексичких и граматичких значења глагола. *Научни саставак слависта у Вукове дане*, 22/2, 1993, 129-139.
- Вуковић, М. Императивни облици за 1. лице сингулара у руском и српско-хрватском језику. *Славист*, Сарајево, 1991, Г.11, бр. 2, 221-232.
- Ивић М. Употреба вида у словенском императиву с негацијом. *Славјанская филологија*, 2, 1958.
- Ивић, М. Проблематика српскохрватског инфинитива. *Зборник за филологију и лингвистику*, 25/2, 1972, 115-138.
- Катичић, Р. *Синтакса хрватског књижевног језика*. Загреб, 1986.
- Костић, Д. *Преглед граматике српскохрватског језика*. Београд, 1961.
- Крајка граматика хрватско-српског књижевног језика за странце*. Загреб, 1967.
- Лалевић, М. *Синтакса српскохрватског књижевног језика*. Београд, 1962.
- Левингер, Ј. Прагматичка синонимија и прагматичка еквиваленција у комуникацији. *Конјативна језичка исцртавања*. (Нови Сад), 94, 202-206.
- Личен, М. *Говорни чин директива и њихова језичка реализација у немачком и српскохрватском језику*. Нови Сад, 1987.
- Маретић, Т. *Грамматика хрватског или српског књижевног језика*. Загреб, 1963.
- Марић, Д. Особености упитног исказа у текстовима типа интервјуа. *Зборник радова Института за српски језик и књижевност*. (Нови Сад), 1983, св. 5, 135-141.

Мразовић, П., Вукадиновић, З. *Грамаџика срѣскохрвајског језика за сѣиранце*. Сремски Карловци - Нови Сад, 1990.

Пипер, П. О поређењу граматичких структура руског и српскохрватског језика на функционалној основи. Нови Сад, 1993, 51-67.

Приручна грамаџика хрвајскога књижевног језика. Загреб, 1979.

Проничев, В. *Именные односѣавные предложения в русском литературном языке в соѣосѣавлении с сербохрвајским*. Ленинград, 1991.

Стевановић, М. *Савремени срѣскохрвајски језик, II Синѣакса*. Београд, 1978.

Стојановић, А. Инклузивни императив у научном стилу. *Јужнословенски филолог*, XLV 1989, 127-136.

Тошовић, Б. *Руска грамаџика у ѣоређењу са срѣскохрвајском*. Сарајево, 1988.

Ђорац, М. *Сѣилисѣиѣка срѣскохрвајског књижевног језика*. Београд, 1974.

Шимундић, М. *Хрвајски или срѣски језик*. Марибор, 1974.

Алина Маслова

ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ЗНАЧЕНИЯ ИМПЕРАТИВНОСТИ В СЕРБСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

РЕЗЮМЕ

Различные значения императивности в двух языках - сербском и русском рассматриваются с точки зрения прагматики. Используются достижения теории А. Бондарко (1989), которая дает возможность рассмотрения категории императивности как единства разных языковых уровней, имея в виду два основных плана: план содержания и план выражения.

Отобраны примеры из художественной литературы (7 произведений из сербской и 4 из русской) в переводе на соответствующие языки - сербский и русский, примеры из словарей, и только частично из разговорной речи.

Установлены три основных функции императивности: директивная, комиссивная и претентивная, из которых более подробно анализируется только первая. Устанавливаются степени директивности и их соответствующие значения в зависимости от контекста. Именно в степенях директивности проявляются различия между двумя славянскими языками, имеющими много общих черт.

Результаты исследований прежде всего служат подтверждениям известного теоретического подхода на конкретном материале двух языков. В каждом из них отмечаются некоторые специфические черты, о которых в литературе о императивности в русском и сербском языках до сих пор не было никаких данных.

ОПОРНЫЕ СЛОВА: императивность, русский язык, сербский язык, прагматика, степень директивности, контрастивный / сопоставительный анализ.

НЕОЛОГИЗМИ, КОВАНИЦЕ И ИНДИВИДУАЛНО ОЗНАЧЕНЕ РЕЧИ У РЕЧНИКУ СРПСКОХРВАТСКОГ КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА

Рађено под руководством
проф. др Вере Васић

САЖЕТАК

У Речнику српскохрватског књижевног језика, I-III Матице српске - Матице хрватске, IV-VI Матице српске, 1967-1976¹ постоји слој маркираних лексема, којем припадају неологизми, кованице и речи са ознаком индивидуално. Пописом овако кодираних лексема оформљена је листа према којој је утврђена бројност нових речи у РМС. Анализирани су извори и дефиниције као лексикографски параметри. Извршена је анализа према врсти речи и семантичка анализа којом се показало да су најбројније именице мушког рода којима се именује вршилац радње. Анализом деривационе базе утврђено је да је највише неологизама, кованица и индивидуалних речи настало суфиксалном и сложеносуфиксалном тврбом од именичке и глаголске основе.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: неологизам, кованица, индивидуално означена реч, деривација, лексикологија

1. УВОД:

Дефинисање неологизма, кованице и речи са ознаком индивидуално

Нове речи се са променама и развојем друштва некад брже, некад спорије јављају. Када реч настане, или када се преузме заједно са новим предметом, појавом или појмом, без обзира на њене формалне одлике, она почиње да се шири утолико брже уколико ефикасније попуњава лексичку празнину присутну у свести говорних представника једног језика. Данас се велика пажња посвећује праћењу појаве нових речи у свим европским земљама, нпр. у Русији сваког месеца излази *Свеска нових речи* које су се појавиле у средствима јавног информисања и у новообјављеним књигама. Код нас су се као резултат интересовања за нове речи појавили речници нових речи Ј. Ђирилова (1982) и И. Клајна (1990). У овом раду се под новим речима подразумевају неологизми, кованице и индивидуално означене речи, одређене као такве у РМС.

Дефиниције неологизма

Није једноставно дефинисати неологизме у првом реду стога што их различити узроци изазивају. Са социolingвистичког становишта *неологизам* је нова реч изазвана променама у друштву, уметности, технологији, техници, науци, моди. Са психolingвистичког становишта неологизми настају из комуникацијских потреба да у речнику говорника испуне лексичку празнину, тренутну или сталну. Тренутна празнина настаје када говорник не може да се сети

¹ У даљем тексту РМС

неке речи која постоји у лексикону датог језика, а стална је празнина када за дати појам не постоји одговарајућа реч у језику (E. Clark, према Савић, 1980).

У првој дефиницији се као узрок настанка неологизма истиче друштвени развој, који условљава појаву нових достигнућа у различитим областима људског живота. У другој дефиницији је наглашен индивидуални и когнитивни разлог за појаву нове речи.

Постоје дефиниције које су етимолошки оријентисане. Ј. Ђирилов (1982) неологизме назива новим речима. Већина нових речи које је унео у *Речник нових речи* позајмљена је из страних језика, пре свега из енглеског, док су неке настале током изградње социјализма.

Клајн (1990) под неологизмима (и кованицама) сматра индивидуалне језичке творевине, настале од старих језичких средстава и променом значења.

Из дефиниције Јована Ђирилова произилази као битна особина неологизма његово *стирано порекло* и особина *новог*. Ново као обележје неологизма је проблем, јер се поставља питање да ли је неологизам нова реч уопште, нерегистрована лексичка јединица или она која је нова у општој употреби, нова реч општедруштвено разумљива и применљива. У том погледу се дефиниције разликују јер, по неким ауторима, са преласком речи у општу употребу престаје и потреба да се она означава као неологизам, а по другима та потреба се тек тада јавља.

Иван Клајн наглашава три битна обележја неологизма: 1. да је индивидуална творевина - што његову дефиницију приближује психолингвистичким дефиницијама; 2. настанак неологизма од старих језичких средстава - што упућује на проблеме грађења речи и морфодеривационе процесе и потпуније сагледавање проблема везаних за неологизме; 3. промена значења.

Ј. Мелвингер (1985) је дефинисала неологизме са прагматичког становишта. Према њој „неологизам је новоскована реч која још није ушла у активан речник, тј. није још општеприхваћена”. Овој дефиницији сродне су дефиниције руских лингвиста, које су у распону од сасвим поједностављене дефиниције В.В. Лопатина (1973), према којој су неологизми „нове речи које улазе у језик”, до прагматичке дефиниције Н. М. Шанског (1975), по којој су неологизми „речи које се појављују у језику у улози појединачних јединица, још неукључених у активни речник. По њему, оне остају неологизми док се употребљавају као речи чије су особине свежина и необичност, док се коначно не усвоје језиком”.

По А. В. Калинину (1978), неологизам буквално значи 'нова реч'. Њиховом употребом уноси се свежина и новина у говор. Са становишта социолингвистике појам неологизма дефинише Н. М. Фомина (1978). По њој се „новим речима, неологизмима, зову такве речи које се појављују да означе нове појмове”. Нарочито активно се попуњавају новим речима савремени и научнотехнички и термилошки системи. П.П. Шуби (1979) истиче да „нове појаве и јављања, предмети траже називе, јер основна је функција лексике као првог елемента комуникације да одрази стварност, тј. читав разнолики свет и односе у којима живи друштво. Тако у језику ничу нове речи, неологизми (гр. neos-нов и logos-реч)”.

Стиче се утисак да је у самом називу неологизам (neos-нов и logos-реч) садржана најкраћа могућа дефиниција, а уједно и заједничка компонента свих

наведених дефиниција. Као проблем се намеће: који су то критеријуми за процјењивање шта је то нова реч, тј. неологизам.

Предмет овог рада су **неологизми** који припадају лексичком фонду РМС. Према дефиницији која се наводи у РМС под неологизмом се подразумева „нова реч начињена за нове појмове, често по угледу на стране језике”.

Дефиниције кованице

Кованица, као лексикографска ознака уз неку реч, често се појављује у низу: нова реч, неологизам, иновирана реч, што је присутно и у дефиницијама у којима се неологизам одређује кованицом, или се оба термина наводе синонимично. Намеће се питање да ли је проблем терминолошке природе, два различита термина везана за исту језичку појаву, или постоји разлика у значењу и структури кованица и неологизама.

У дефиницији неологизма је значајан критеријум да су то нове речи за нове појмове, док је код кованица таква иницијација изостављена; по правилу се истиче да кованица није у духу језика, што је приближује неологизму који често настаје по узору на стране језике.

У *Енциклопедијском речнику лингвистичких термина* (1969), под одредницом *кованица* (ф) - стоји „(ново)образование//neugebildetes Wort/coined word//mot forge, formation nouvelle//) - ковина.² Творба кованица умјетно створена за неку сврху. Творба кованица - стварање нове, уметне ријечи; такођер и процес стварања такве речи индивидуална кованица (р. индивидуалное н-ие)-ријеч коју говорник (или аутор неког дјела) скује за једну одређену прилику”.

У *Лексикону страних речи и израза* (1980), Милан Вујаклија одређује кованицу као „нову реч направљену по угледу на стране језике, стара реч са новим значењем”.

У *Уводу у израду Речника САНУ* (чл. 317) „неол. (неологизам) је ознака за речи нове, још неодомаћене, које нису постале калкирањем страних речи, а по начину грађења нису типичне кованице (нпр. *уазбучивач*, *боксач*). Ако су такве речи (направљене било путем калкирања било путем извођења одн. стварања на домаћем терену) већ одомаћене, код њих се не стављају никакве ознаке.”

У *Речнику књижевних термина* кованице су „речи вештачки начињене 'сковане' за неку прилику, најчешће у некој струци за нове појмове или у производњи за нове стројеве и поступке, затим у књижевности, публицистици и др. У стручним речницима најчешће су кованице из грчко-латинских ризница. Кованица је израз са негативним призвуком, створен у нашој домаћој филолошкој традицији, у страном се језицима тај појам обично назива 'новотворином' - неологизмом или другачије. У новије време стваралачки језички поступак (нпр. *Лазе Костића*, *Павића*).”

У РМС се под кованицом подразумева „новоскована вештачки начињена реч која није у духу језика.”³

² Умјетна ријеч, умјетно створена за неку сврху.

³ Кованица није дефинисана у уводу РМС већ у објашњењу кованице као одреднице.

Одредбе новоскована и вештачки начињена реч нису довољно јасне. Новосковано се може односити на форму новонастале речи, а „вештачки” на начин настанка, усиљен или неуобичајен. *Није у духу језика* критеријум је који такође не казује много, прво зато што зависи од субјективне процене, а друго, што указује на стране узор, чиме се кованица изједначава са калком.

Дефиниције индивидуалне речи

дефиниција је појам који се користи за означавање нечега

У РМС „индивидуално је ознака за хапаксе⁴ или речи које су измислили поједини књижевници које имају одређено стилско значење, типично за време, подручје или писца који је такву реч употребио” (из предговора РМС).

По *Енциклопедијском речнику лингвистичких термина* (1969), „индивидуална реч је она коју говорник или аутор неког дела скује за једну одређену прилику”.

Неологизам, кованица и индивидуално означена реч као лексикографске јединице

Неологизам, кованицу и индивидуално означену реч могуће је посматрати као лексикографске јединице које имају утврђену структуру лексикографског чланка. Ову структуру чине: акцендована одредница, граматички подаци, подаци о пореклу речи, дефиниција појма, контекст и извор.

У раду о стилским одредницама у Речнику српскохрватског књижевног језика МС-МХ, Бабић (1981, 79-91) све одреднице распоређује у 6 група: граматичке, етимолошке (о језицима из којих речи потичу), значењске (опис, дефиниција, синоними, пренесено и фигуративно значење), подручне, стилске које су издиференциране на: експресивне (барбаризми, хипокористици, пејоративно), слојне (песнички, фамилијарно), дијалекталне и територијалне (штокавски, кајкавски), временско-честотне (архаизми, застарело, неологизми, ријетко, неодомаћено) и нормативне.

Бабић сматра да неологизам није само у функцији временске одреднице, јер то није само реч начињена у новије време. Реч одређена као неологизам обично даје стилско одређење: реч је начињена у новије време, а најчешће није у складу са творбеним саставом.

У нормативне одреднице сврстао је ознаку *кованица*. Под нормативним одредницама он подразумева оне које дају нормативна одређења о речима које означавају, а с њима и њихову стилску вредност. *Индивидуално* је сврстао у слојне одреднице.

Бабић такође истиче, да је ознака *неол*, у предговору РМС споменута заједно са ознаком *ков*. Неологизам и кованица су изједначени па није јасно зашто се за један појам употребљавају синоними. За речник то није у потпуности прихватљиво зато што неологизам има шире значење од кованице. Ако би неологизам значио само *нову реч за нови појам*, тада га у речнику, који иначе

⁴ Хапакс је реч коју је неко измислио и само једном употребио.

не даје временске одредбе, не би требало бити „ако пак треба да значи што друго, тада га треба јасно одредити према одредници *ков.* и сродним *необ, индив, неод*”⁵ (Бабић, 1981). Од означених неологизама, по њему, неки то јесу, а неки су само условно. Све неологизме је сврстао у три групе: I нове речи за нове појмове настале у XIX веку (*блашобран*); II нове речи за старе појмове (*дорука, јушник*); III речи настале у XIX веку (*целисходан, домисао, клујодер, мокрионица, кишобран*).

Кованица је чешћа ознака којом су обухваћене речи несистемског грађења, али није употребљена само у том значењу, јер је налазимо и у речима системског грађења (*бројидба, цесџоградња, јесџвионица, коњокрошја*). „Неке би речи могле добити и коју другу ознаку, а како означеница са *необ.* нема много, а требало би их бити, као што показују многи примери са *индив, неол, неодом*, очито је да аутори нису тој одредници дали већу вредност” (Бабић, 1981).⁶

О дефиницији и извору као лексикографским параметрима

При објашњавању значења речи означених као неологизми у РМС примењују се најчешће *синонимске дефиниције* (цигаретник - муштика, бориште - борилиште), *ојисне* (ветровка - кратки капут од тканине кроз који не пробија ветар; грбовница - владарска повеља којом се племићу додељује грб) и *ојисно-синонимске* (мокрионица - јавно место где се мокри, писоар).

Извори неологизама у РМС су: 1. књижевна дела савремених и писаца XIX века; изворна и преведена дела; 2. стручна литература и приручници из области здравства и спорта; 3. дневни листови и књижевни часописи; 4. неке су речи без наведеног извора. Најстарији извори су из 1885. године, а најновији из 70-их година овог века.

Речи означене као кованице дефинисане су у РМС најчешће *синонимима* (бродограђење - бродоградња, бродопратња - конвој, веледушје - великодушно-ст, велесјај - раскош, гладара - тамница, егидоноша - штитоноша, замотач - омот, злопознат/о - злогласан, злосин - зликовац, жезлоноша - владар, заставоноша - заставник), *синџагмама* (газдовић - газдинског порекла, главокрет - покрет главом, добрурад - тежи добру, жижара - слаба лампа, законочувар - чувар закона, перорез - целни ножић, првоучитељ - први учитељ), *или ојисно* (показница - посуда нарочитог облика од драгог метала у којој се чува хостија, прстовет и прстохват - онолико чега колико се може захватити са два прста или три прста, равнодушник - онај који је равнодушан према свему).

Извори уз одредницу кодирану као кованица показују да су кованице најбројније у књижевним делима, затим у часописима и дневним новинама. Значајан показатељ за разлоге настанка кованица је и податак о броју уџбеника

⁵ Необ. као речнички кодни знак значи необично, неод. значи неодомаћено.

⁶ Бабићев став потврђују следећи примери: *дво-* као први део сложенице придева и именица показује да је оно што значи основа другог дела сложенице удвојено, двоструко. Овај облик је врло продуктиван, у РМС има преко 200 речи које у првом делу имају дво, а само је 5 речи означено ознаком *ков.* *Једно-* као први део сложенице значи: један, једнак, исти. Веома је продуктивно у грађењу сложеница и у низу од 109 речи само је једна кованица.

Међу именичким неологизмима, кованицама и индивидуално означеним речима највише има именица мушког рода.

2.3. Семантичка анализа неологизама, кованица и индивидуалних речи

Семантичка анализа је извршена за именичке неологизме и утврђено је да су најбројније именице које означавају предмете, што значи да је најчешће појава нових, непознатих предмета условила појаву нове речи.

род именичких неологизама	лице	предмет	место	појава, радња и делатност	појам
мушки	13	12	4	6	1
женски	1	5	5	2	2
средњи	0	1	3	2	0
укупно	14	18	12	10	3

Табела 3. Дистрибуција именичких неологизама према значењу

Највише је именичких кованица и речи са ознаком индивидуално које означавају лице (вршиоца радње), затим предмете, радњу, стање и делатност. Број именица према семантичкој анализи се не поклапа са укупним бројем именица због појаве полисемичних речи.

род именичких кованица	лице и животиња	предмет и материја	место	појава, радња и делатност	појам
мушки	87	32	6	17	13
женски	18	18	6	10	11
средњи	0	6	2	7	7
укупно	105	56	14	34	31

Табела 4. Дистрибуција именичких кованица према значењу

род именичких индивидуално означених речи	лице и животиња	предмет и материја	место	појава, радња и делатност	апстрактни појмови, време, особина, мера	делови тела и чула
мушки	74	6	5	44	2	2
женски	32	17	13	40	8	2
средњи	4	5	5	15	4	1
мушки и женски	1	0	0	0	0	0
укупно	111	28	23	99	14	5

Табела 5. Дистрибуција именичких индивидуалних речи према значењу

новостворене речи	лица и животиње	предмет и материја	место	појава, радња делатност	остало ⁷
неологизми	105	56	14	34	31
кованице	111	28	23	99	19
индивидуално означене речи	14	18	12	10	3
укупно	230	102	49	143	53

Табела 6. Дистрибуција новостворених речи према значењу

2.3. Опис и резултати анализе деривационе базе

Деривација неологизама

Деривационим творбеним процесом од укупно 71 неологизма настала је 21 реч (29.57%). Све новонастале речи су именице. Од могућих постојећих творбено-деривационих модела употребљен је само суфиксални. Деривациона база је најчешће глаголска основа или општи део, знатно ређе именичка, док је придевска сасвим ретка.

1.0 гл + суф = им⁸

бориште, окованка, стајанка, доручковаоница, мокрионица, дотичница, дотичник, спремник, забавист(а), трошило, промицба.

2.0 им + суф = им

благајништво, ветровка, грбовница, цигаретник, јушник, кишњак, животињизам, шумац.

3.0 прид + суф = им

здравство

Деривација кованица

Деривацијом је изведено 50 речи (21,45%), 43 именичких кованица (12.95%), 5 (1.51%) придевских и 2 (0.60%) глаголске кованице, од именичких, глаголских, придевских и прилошких основа. При грађењу именичких кованица најпродуктивнија је деривација од глаголских основа, затим именичких, док је деривација од прилошких и придевских основа веома слабо плодна. У грађењу придевских и глаголских кованица једино је заступљена именичка основа.

⁷ Под „остало” су сврстане новостворене речи са врло разноврсним значењем (особина, времена, мера, делова тела, чула, термина, апстрактна значења).

⁸ гл, им, прид лево од знака једнакости ознаке су за основу или општи део.

ИМЕНИЦЕ

1.0 им + суф = им

балзамар, законар, везист(а), газдовић, експлозивац, зонац, гладара, жижара, грозовина, крварке, мудријашница, ножиште, ружик.

2.0 гл + суф = им

брис, бројидба, врбовник, губитник, одморник, облачиља, облачитељ, од-
обрачунарац, одмарача, окрепник, згртиште, ређај, показница, тресалица
мимоилазница, обујмица, обасјавач, руковач,
облачило, трептало, трпило,

3.0 прид + суф = им

увећаница .

4.0 прил + суф = им

буквализам, храброћа

ПРИДЕВИ

1.0 им + суф = прид

бродитељан, младостан, бродоносан, зечаст.

ГЛАГОЛИ

1.0 им + суф = гл

маштирати, тајнисати.

Деривација индивидуално означених речи

Деривацијом је изведено 236 индивидуалних речи (48.65%), 170 именица (35.05%), 27 придева (5.56%), 27 глагола (5.56%) и 12 прилога (2.47%). Именице су грађене од именске основе која је најплоднија (66), од глаголске основе која је такође плодна (54), прилошке (13) и придевске основе (12). У грађењу придева најплоднија је деривација од именске основе (21), затим глаголске (15), док су придевска (3) и прилошка (2) слабо плодне основе. Индивидуални глаголи су најчешће изведени од именске основе (12), а од глаголске основе је изведено 4 индивидуалне речи. Овако изведени глаголи имају стилску вредност (емотивно су обојени и изражавају специфичан став према основи, нпр. дисати: дишутати). Деривацијом су изведени прилози од именске (6), глаголске (3) и придевске (1) основе.

Деривација је најплоднија од именских, глаголских и придевских основа. Овакви резултати су очекивани. Према Бабићу (1986) такав је творбени модел карактеристичан за творбу речи у српскохрватском језику.

ИМЕНИЦЕ

1.0 им + суф = им

авлијанер, акционост, бунтовка, жаљ-
ка, пољанка, хранка, гршт, жаљ, зар,
кив, булварштина, крокодиловштина,
громовина, јадовина, путераш, рогу-
љаш, друмац, церебралац, мирак, јо-
тиста, прошај, ноћад, пејсажа, јастуч-
је, јерје, чудевеније, коштур, колник,
презорник, чудник,

зликовник, судбеник, женијалац, ми-
рисар, правописар, чудовило, молитве-
ниште, гајбиште, глумачење, комеш-
њава, језикање, месоћа, мирисаље, го-
летија, каноничија, крвија, дворица,
димњача, дјевана, кошарана, жарић,
женскароња, маштина, прашаст, кот-
ловање.

2.0 гл + суф = им

блејкуша, брстиља, будило, говорило, звонило, крепило, ступило, чувило, бујина, букнуло, зафрканост, жалност, врцана, газињак, глоготац, зборац, звекац, дакавац, глушнина, говорица, говорка, жаљка, зибалка, заносиљка, горук, грувај, кованица, записница, гулионица, дошлић,

зашлац, поставилац, преводницац, згр-тадија, зрилиште, нудиште, изним, мазура, надим, намен, окреп, папат, смот, искусник, поразник, крхор, мирисаље, олакшак, мутизам, смрса, смамуља.

3.0 прид + суф = им

бољша, глупкавост, глупковање, големак, дугалка, језичанство, јествионица, кекавштина, крезубача, младеж, мекаква, румење.

4.0 прил + суф = им

грохотљивац, евентуалац, жмиркавице, заједица, кривница, заједност, кривник, кривнина, мрачнота, уплашењак.

ПРИДЕВИ**1.0 им + суф = прид**

будућностан, гудан, артистоидан, артистократски, грохотски, знаменски, снопски, будалински, бундаст, утрост, србаст, гумијаст, грожђев, гунђарошки, запеташки, јантарно, лептирично, крпендава, крпењав, челиков.

2.0 гл + суф = прид

блисукав, гукав, гњеждав, брстив, јаукљив, вребан, гргоран, замиран, звечан, затезит, звизак, јествен, разбив.

3.0 прид + суф = прид

грубав, глупкав, горчан.

4.0 прил + суф = прид

деснични, евентуалски.

ПРИЛОЗИ**1.0 им + суф = прил**

буктињасто, нервозасто, хртасто, грајомице, мрвичаво, оковно.

2.0 гл + суф = прил

буновито, јурно, кључало.

3.0 прид + суф = прил

глупкаво

ГЛАГОЛИ**1.0 им + суф = гл**

бокнути, бумнути, брншати, бубрежати, дланати, тајнисати, намигушати, псалмодијати, жеђавати, ледовати, мравовати.

2.0 гл + суф = гл

дишутати, жмицнути, коврцнути, клепутити.

деривација	неологизми		кованице		индивидуалне речи	
именице	број	%	број	%	број	%
гл + суф	11	52.38	21	48.83	65	38.25
им + суф	9	42.85	16	37.20	72	42.35
прид + суф	1	4.76	1	2.32	17	10.00
прил + суф	0	0.00	3	6.97	16	9.41
укупно	21	100	43	100	170	100

Табела 7. Дистрибуција именичких новостворених речи према деривационим моделима

деривација	кованице				индивидуалне речи					
	придеви		глаголи		придеви		глаголи		прилози	
	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%
гл + суф	0	0.00	0	0.00	18	39.13	7	25.95	4	33.33
им + суф	5	100	2	100	23	50.00	19	70.37	6	50.00
прид + суф	0	0.00	0	0.00	3	6.52	0	0.00	2	16.66
прил + суф	0	0.00	0	0.00	2	4.34	1	3.70	0	0.00
укупно	5	100	2	100	46	100	27	100	12	100

Табела 8. Дистрибуција придевских, глаголских и прилошких новостворених речи према деривационим моделима

Композиција неологизама

Композиција или слагање је такав начин грађења у коме нова реч настаје од основа две или више речи. Реч настала слагањем назива се сложеница или композита. Две се основе најчешће повезују спојним форматом -о-, -е- или -и-. Некада сложенице могу бити и без спојног вокала.

Композицијом је настало 6 (8.45%) неологизама, од тога 5 (7.04%) именица и 1 (1.40%) придев.

Уочени су следећи творбено-композициони модели:

им + им = им	прид + о + им = им	им + им = им	гл + им = им	прид + о + им = прид
врпцотека, плодоред	тупомир	пољоприрад	вадичеп	црнознак

Композиција кованица

Композицијом је настало 49 кованица (14.75%), 33 (9.93%) именица, 14 (4.21%) придева и 2 (0.60%) глагола, од именичких, глаголских, придевских, бројних и прилошких основа. Заступљена су оба типа сложеница, сложенице са спојним вокалима *о*, *а*, *и* и просте сложенице. Најпродуктивнији образац у

грађењу именица је им + о + им = им. Придеви су сложени од именских и придевских основа (прид + о + им и им + о + прид), као и глаголи. Композицијом није настао ни један прилог.

ИМЕНИЦЕ

1.0 им + о + им = им

богомрак, водоопскрба, мотопарк, паромлин, паропила, пароплуг, писмохрана, редодржава, риболог.

2.0 гл + о + им = им

видокруг

3.0 прид + е + им = им

велемоћ, велесјај.

4.0 прил + а + им = им

контракомита

5.0 бр + о + им = им

првосан

6.0 гл + и + им = им

кажирука, кажичас, метичизма, смичикапа, разбивојска, трпиказна.

7.0 прид + о + им = им

брзовлак, електрочелик, злосин, милоглас, милодах, милодух.

8.0 им + им = им

мотокотач, револверташна, разбивојска, трпикозна.

9.0 прид + им = им

миомирис

10.00 прил + им = им

нискостепен

ПРИДЕВИ

1.0 прид + о + им = прид

брзодух, криволук, кривонокат, равнорог.

2.0 им + о + прид = прид

ватросталан, врагомио, паметодостојан, перолак.

3.0 прид + о + прид = прид

жедидбеноправни, злопознат.

ГЛАГОЛИ

1.0 прид + о + гл = гл

злогледати

2.0 им + о + гл = гл

гласовирати

Композиција индивидуалних речи

Композицијом је настало 26 (5.35%) речи, 16 (3.29%) именица, 8 (1.64%) придева, 1 (0.20%) прилог и 1 (0.20%) глагол. Именице су изграђене од именичких, глаголских и прилошких основа. Заступљене су сложенице са спојним вокалом *о* и просте сложенице. Најпродуктивнији је образац *им+о+гл=им*. Придеви су сложени од глаголских и именичких основа. У грађењу придева најзаступљенији је образац *прид+о+им=прид*. Овако настали придеви облички су слични именици, али је њихово значење придевско. Прилог који је настао од две именске основе није карактеристичан за грађење прилога у српскохрватском језику, он је по облику као именица, али му је значење прилошко. Глагол је настао од прилошке и глаголске основе.

ИМЕНИЦЕ

1.0 *им + о + гл = им*

буквојед, ватробој, врагозов, длакождер, земљозор, земљоскок, каомет, славоход.

2.0 *им + о + им = им*

винодол, гладомора, крвожеђ, сунцотрак.

3.0 *прил + о + гл = им*

криволет

4.0 *гл + им = им*

брусипета, вуциметла, вуцимјешина, затепикрух, разбитуга, рушитруд, требијезик.

ПРИДЕВИ

1.0 *гл + о + им = прид*

вијоног

4.0 *прид + о + прид = прид*

гололичан

2.0 *им + о + гл = прид*

вртоплет, златоблист.

5.0 *им + о + им = прид*

квргокор, смртоглав.

3.0 *прид + о + им = прид*

голозид, голоок, голопупак, злодоб, тужнокос.

6.0 *прид + им = прид*

голопер

ПРИЛОЗИ

1.0 *им + им = прил*

крижиноге

ГЛАГОЛИ

1.0 *прил + у + гл = гл*

полуснити

композиција	неологизми		кованице		индивидуалне речи	
именице	број	%	број	%	број	%
им+о+им	2	40.00	10	30.30	3	18.75
им+е+им	0	0.00	0	0.00	0	0.00
гл+им	0	0.00	0	0.00	0	0.00
прид+о+им	1	20.00	8	24.24	0	0.00
им+им	1	20.00	2	6.06	0	0.00
гл+им	1	20.00	2	6.06	6	37.5
прил+а+им	0	0.00	1	3.03	0	0.00
бр+о+им	0	0.00	1	3.03	0	0.00
прид+им	0	0.00	1	3.03	0	0.00
прил+им	0	0.00	1	3.03	0	0.00
гл+и+им	0	0.00	4	12.12	0	0.00
гл+о+им	0	0.00	1	3.03	1	6.25
им+о+гл	0	0.00	0	0.00	5	31.25
прил+о+гл	0	0.00	0	0.00	0	0.00
укупно	5	100	33	100	16	100

Табела 9. Дистрибуција новостворених именичких речи према композиционим моделима

композиција	неологизми		кованице		индивидуалне речи	
придеви	број	%	број	%	број	%
прид+о+им	1	100	4	28.57	5	62.5
им+о+прид	0	0.00	5	35.71	0	0.00
прид+о+прид	0	0.00	2	14.28	1	12.5
им+о+им	0	0.00	0	0.00	0	0.00
прид+им	0	0.00	0	0.00	1	12.5
гл+о+им	0	0.00	0	0.00	0	0.00
им+о+гл	0	0.00	0	0.00	0	0.00
укупно	1	100	14	100	8	100

Табела 10. Дистрибуција новостворених придевских речи према композиционим моделима

композиција	кованице		индивидуалне речи	
	број	%	број	%
им+о+гл	1	50.00	0	0.00
прид+о+гл	1	50.00	0	0.00
прил+у+гл	0	0.00	1	100
укупно	2	100	1	100

Табела 11. Дистрибуција новостворених глаголских речи према композиционим моделима

Сложеносуфиксална творба неологизама

Сложеносуфиксалном творбом настају сложенице, тако што се при слагању истовремено додаје и суфикс (суфикс се везује за сложену основу). На овај начин настао је 31 неологизам (43.26%), од тога 18 именица (23.35%) и 13 придева (18.30%). Заступљени су следећи сложеносуфиксални творбени модели:

ИМЕНИЦЕ

1.0 им + о + гл + суф = им

блатобран, стројопис, плиновод, плиномер, клуподер, душогупка, кавоточје, пивоточје.

2.0 прид + о + гл + суф = им

високоградња, дуботисак.

3.0 прил + о + гл + суф = им

самовоз, самовез, самолет.

4.0 им + о + им + суф = им

стројобравар, стројослогар.

5.0 прил + им + суф = им

противколац

ПРИДЕВИ

1.0 прид + о + им + суф = прид

високоморалан

2.0 прид + о + гл + суф = прид

високоразвијен, висококвалификован, високоприносан, високоморалан, високонадарен, високообразован, високоразвијен, душоморан, јадоносан.

3.0 прид + им + суф = прид

црнознак

Сложеносуфиксална творба кованица

Сложеносуфиксалном творбом настало је 200 (60.24%) кованица, 136 (40.96%) именица, 63 (9.28%) придева и један прилог (0.30%). У грађењу именичких кованица најпродуктивнији је образац им+о+гл+суф, а у грађењу придевских кованица такође им+о+гл+суф.

ИМЕНИЦЕ

1.0 им + о + им + суф = им

богомрачје, злоумник, мирозов, облакоглавац.

2.0 им + о + гл + суф = им

богопсовац, бременоносац, градоносац, језиколовац, класоловац, митопримац, фирмоносац, фирмописац, храноносац, богомрзник, градоначелник, крводилац, стрвојелац, богослужитељ, бриголом, ватромет, житород, зглобомаз, земљовод, земљолежа, зимогроз, зимоход, змијоплет, зрнхврат, каменомет, колопјев, кугловод, ледобран, ликорез, паровоз, перорез, прсобран, прстовет, прстохврат, бродограђење, бродопратња, рудокопња, тираномржња, цестоградња,

ореденоносац, парцоловац, платодавац, поклонодавац, поклонопримац, смисоловац, водоградња, ватроноша, градобија, груповођа, егидоноша, жезлоноша, заставоноша, лекопија, муњобија, хлебојеђа, гласовирач, гласовирачица, крајпуташ, домоуправитељица, домоустројитељка, женоубица, мајкоубица, законочувар, писмосликар, зглобомазница, мукодавница, језикоградитељ, коњокрота, паропловидба, ратоводство, рукаводржак.

3.0 прид + о + им + суф = им

босоходац, далековидац, лакописац, брзоплавка, брзотисак, велеславље, далекописач, мекослон, хладноков.

4.0 прид + им + суф = им

брзојав, брзојез, милопој, гласноговорник, равнодушник, истозвучница, истозначница, миловоња, хитропловка, хитропреља.

5.0 прил + им + суф = им

масноуст, милогласје, многостручје, малоземљаш, многољудство.

6.0 бр + о + им + суф = им

двопотез, двоветежњак, једноволник, двометраш.

7.0 прил + о + гл + суф = им

муктогриз, муктопија.

9.0 гл + гл + суф = им

ругопис

8.0 гл + им + суф = им

палидрвце

10.0 зам + е + гл + суф = им

себемучење

ПРИДЕВИ

1.0 им + о + гл + суф = прид

богосличан, бригоморан, бродоплован, громоносан, громородан, громотресан, златогласан, злопамтан, јунакородан, змијоплет, племенољубив,

мукодаван, паклоломан, плодогубан, просторотворан, прсогушан, радиољубан, тугородан, цветокитан, чаропојан, штитоносан, вододржљив, рукопипљив.

2.0 прид + о + гл + суф = прид
брзоморан

3.0 прид + им + суф = прид
миобратски

4.0 прид + о + гл + суф = прид
брзорезни, пуноплатежни, високо-
поштован, добрознан, пунонадежан.

5.0 прил + гл + суф = прид
гласногрли, краткоходан, милодаран,
милозборан, плиткознан.

6.0 прил + им + суф = прид
краснопојасни, хладноратни, кратко-
часан, милодушан, просторновременс-
ки, хладноратнички, хладноратов-ски.

7.0 прид + о + им + суф = прид
густогрив, густокос, густорун, љуто-
трн, густогриван, дугоколутичан, пу-
ногласан, кратковалник.

8.0 им + о + им + суф = прид
злосавестан, среброгласан, ћудоредан,
лавогрив, цесторедарствени.

9.0 прил + о + им + суф = прид
крепконог

Сложеносуфиксална творба индивидуалних речи

Сложеносуфиксалном творбом настало је 50 (10.30%) индивидуалних ре-
чи, 32 (6.59%) именице, 14 (2.88%) придева, 2 (0.41%) глагола и 2 (0.41%) прилога.
У грађењу именица најпродуктивнији је образац им+о+гл+суф, у грађењу при-
дева такође им+о+гл+суф, глаголи су настали од именичких основа у комбина-
цији са бројним и придевским, али је овакав начин грађења глагола неплодан.
Прилози су изграђени од бројних основа у комбинацији са именичком и глагол-
ском основом.

ИМЕНИЦЕ

1.0 прил + о + им + суф = им
ласноћудник, маломожданин, малоумље.

2.0 им + о + гл + суф = им
виноточница, виноточница, законодавилац, зловидјелица, зловидовац, језиконо-
сац, њушкорезац, крвотецбина, буковојед, врагозов, вртоплет, земљозор, зем-
љоскок, златоблист, камомет.

3.0 бр + о + им + суф = им
двоземац, двопапкарење, дворепина, двособица, једнодневност, двобојник.

4.0 им + о + им + суф = им
горостасина, горостасић, мудролкиња, громогласник, квргокор, сунцотрак.

5.0 бр + о + бр + суф = им
двоједица

7.0 прид + о + им + суф = им
грдоликост, тужнокос

6.0 прил + о + гл + суф = им
брзозборица

8.0 им + о + прил + суф = им
злочестоћа

9.0 прил + им + суф = им

истонође

10.0 прид + о + гл + суф = им

кривоклетва

11.0 гл + о + им + суф = им

вијоног

ПРИДЕВИ

1.0 им + о + им + суф = прид

главотрупан

3.0 им + о + гл + суф = прид

злогледан, јатомичан, крвопилан

2.0 бр + о + им + суф = прид

дводушан

4.0 прид + о + гл + суф = прид

лакомрзан

5.0 прид + о + им + суф = прид

младопутан, младомомачки, језиколовачки.

ГЛАГОЛИ

1.0 бр + о + им + суф = гл

двојезичити

2.0 прид + о + им + суф = гл

лаконоћати

ПРИЛОЗИ

1.0 бр + о + гл + суф = прил

двојечрочке

2.0 бр + о + им + суф = прил

двокљунимице

Сложеносуфиксална творба је плодна у грађењу именица и придева, а неплодна у грађењу глагола и прилога.

сложеносуфиксална творба	неологизми		кованице		индивидуалне речи	
именице	број	%	број	%	број	%
им + о + гл + суф	8	44.44	78	57.35	12	37.5
прид + о + гл + суф	2	11.11	13	9.55	1	3.12
им + о + им + суф	2	11.11	4	2.94	5	15.65
прил + о + гл + суф	3	16.66	3	2.20	1	3.12
прил + им + суф	3	16.66	12	8.82	1	3.12
прил + гл + суф	0	0.00	9	6.61	0	0.00
бр + о + гл + суф	0	0.00	7	3.14	1	3.12
бр + е + им + суф	0	0.00	1	0.37	6	18.75
бр + о + им + суф	0	0.00	2	1.47	1	3.12
гл + им + суф	0	0.00	1	0.73	0	0.00
гл + гл + суф	0	0.00	1	0.73	0	0.00
зам + е + гл + суф	0	0.00	1	0.73	0	0.00
бр + о + бр + суф	0	0.00	0	0.00	0	3.12
прид + о + им + суф	0	0.00	3	2.20	1	3.12
прид + е + им + суф	0	0.00	1	0.73	0	0.00
им + о + прил + суф	0	0.00	0	0.00	1	3.12
прил + о + им + суф	0	0.00	0	0.00	3	9.37
гл + о + им + суф	0	0.00	0	0.00	0	0.00
укупно	18	100	136	100	32	100

Табела 12. Дистрибуција именичких новостворених речи према сложеносуфиксалним моделима

сложеносуфиксална творба	неологизми		кованице		индивидуалне речи	
	број	%	број	%	број	%
придеви						
прид + о + им + суф	1	7.69	8	12.69	3	21.42
прид + о + гл + суф	11	84.61	10	15.87	1	7.14
прид + им + суф	1	7.69	1	1.58	0	0.00
им + о + гл + суф	0	0.00	23	36.5	6	42.85
прил + гл + суф	0	0.00	5	7.93	0	0.00
прил + им + им + суф	0	0.00	6	9.52	0	0.00
гл + о + им + суф	0	0.00	1	1.58	1	7.14
им + о + им + суф	0	0.00	5	7.93	2	14.28
прил + о + им + суф	0	0.00	0	0.00	0	0.00
бр + о + им + суф	0	0.00	0	0.00	1	7.14
укупно	13	100	63	100	14	100

Табела 13. Дистрибуција придевских новонасталих речи према сложеносуфиксалним моделима

Префиксација неологизама

Префиксација је посебан начин слагања речи. У првом делу сложенице је предлог или одрична речца *не*.

Због тога што те речи долазе само на првом месту испред основа пунозначних речи, оне се сматрају посебним творбеним јединицама и називају се префикси, а ова творба префиксална творба или префиксација.

Префиксалном творбом су настала два именичка неологизма (2.81%), по моделу преф+им=им (*домисао* и *дорука*).

Префиксација кованица

Префиксацијом је настало 6 речи (1.80%), 3 (0.90%) именичке кованице од префикса и именичке основе и 3 (0.90%) глагола од префикса и глаголске основе.

ИМЕНИЦЕ

1.0 преф + гл = гл

докорак, претположај, узположај.

ГЛАГОЛИ

1.0 преф + им = им

натходати, надјеживати, окорамити.

Префиксација индивидуалних речи

Префиксацијом је настало 37 речи (7.26%), 7 именица (1.44%) и 30 (6.18%) глагола од префикса и глаголске основе. Префиксација је најплоднији творбени процес у грађењу глагола.

ИМЕНИЦЕ

1.0 преф + им = им

настан, разбрак.

ГЛАГОЛИ

1.0 преф + гл = гл

докајати, доканути, долећи, досветити, задрегнути, задрмуцати, задумити, заогрлити, застићи, згалити, згргорити, изасјати, измљаскати, изрикнути, искљунути, испихати се, набубнути, натиткати, одмудровати, одрадовати, одситнити, очаприти, проуздисати, разнеродити, разударати, распандрцати.

префиксација	неологизми		кованице		индивидуалне речи	
именице	број	%	број	%	број	%
преф + им	2	100	3	100	7	100
укупно	2	100	3	100	7	100

Табела 14. Дистрибуција именичких новонасталих речи према префиксалним моделима

префиксација	кованице		индивидуалне речи	
глаголи	број	%	број	%
преф + гл	3	100	30	100
укупно	3	100	30	100

Табела 15. Дистрибуција глагослких новонасталих речи према префиксалним моделима

Префиксално-суфиксална творба неологизама

Префиксално-суфиксалном творбом добијају се изведенице у чијем грађењу учествују префикси, основа и суфикси.

Префиксално-суфиксалном творбом настало је 12 (16.90%) неологизама, свих 12 су именице. Заступљени су следећи префиксално-суфиксални творбени модели:

ИМЕНИЦЕ**1.0 преф + гл + суф = им**

причин, просвјед, отпресак,
природнина, прекршник.

2.0 преф + им + суф = им

доумак, доумица, избочник,
ужурбаник.

3.0 преф + прид + суф = им

замладник, пречистунац.

Префиксално-суфиксална творба кованица

Префиксално-суфиксалном творбом настале су 23 (6.62%) кованице, 12 (3.61%) именичких, 4 (1.20%) придевске, 3 (0.90%) глаголске и 1 (0.30%) прилошка. Најплоднији образац у грађењу именица је преф+гл+суф са најфрек-

вентнијим префиксима *не* (одречна речца) и *до* (предлог). Префиксално-суфиксална творба није плодна у грађењу придева, глагола и прилога.

ИМЕНИЦЕ

1.0 преф + гл + суф = им

доводница, замотач, навођач, неуздржник, нечисница, нечуј, одоцнилац, предупис, полух, претпрега.

2.0 преф + им + суф = им

допрозорје, одсољење, окорекац.

ПРИДЕВИ

1.0 преф + им + суф = прид

надуман, назидни.

2.0 преф + гл + суф = прид

настањив, неусудан.

ПРИЛОЗИ

1.0 преф + гл + суф = прил

неуступно

ГЛАГОЛИ

1.0 преф + им + суф = гл

ражабити се, узлатити.

Префиксално-суфиксална творба индивидуалних речи

Префиксално-суфиксалном творбом настала је 101 (20.82%) индивидуална реч, 45 (9.21%) именица, 36 (7.24%) глагола, 14 (2.88%) придева и 6 (1.23%) прилога.

ИМЕНИЦЕ

1.0 преф + им + суф = им

долисница, застранак, застраниште, несретко, неспомена, несанка, подобрвље,

посмртенче, посмртичар, пристрање, прозрачје, протужница.

2.0 преф + гл + суф = им

замајница, избавница, замерник, замуцак, застајак, заобишлица, заскочица, пристегница, заокретац, полетанац, запљускај, засецај, претискај,

записиво, засукало, надувало, уплашењак, затрлица, заходица, зауставка, изврџба, надизина, непретрпница, неснашће, неспавлија.

3.0 преф + прид + суф = им

затуцанство, несмисленик, несмисленица.

4.0 преф + прил + суф = им

иаполак, неизбријанко.

ГЛАГОЛИ

1.0 преф + им + суф = гл

загромадати, затиптакати, загнајати, замобивати, затеноркати, затрепушати, изгалијати, измелемати, исцикцати, налеђати се, размантијати се, заиглити се, зајарчити, залопатати, залолужити, запанчити,

заглавочити, замаказати, заоловити се, застазити, затополити, исловити, наигличити, окљунити се, подножити, полутријити, помарксистити, озвркнути.

2.0 преф + гл + суф = гл

задубијанити, зафиљашити, затрзакати, заћутивати, ожеравити, умуцкати.

ПРИДЕВИ**1.0 преф + им + суф = прид**

бешчељустан, изјадан, изебран, превимен.

2.0 преф + гл + суф = прид

загрљаст, заманички, заупокојенички, замиран, застојни, незбесан, изблеушан, смамуцкав.

ПРИЛОЗИ**1.0 преф + им + суф = прил**

бешћудно, зазубичаво, потетураво, наушице, нарепице

2.0 преф + бр + суф = прил

заједино

префиксално-суфиксална творба	неологизми		кованице		индивидуалне речи	
именице	број	%	број	%	број	%
преф + гл + суф	5	50.00	12	80.00	29	64.44
преф + им + суф	4	33.33	3	20.00	12	26.66
преф + прид + суф	2	16.66	0	0.00	4	8.88
преф + прил + суф	0	0.00	0	0.00	0	0.00
укупно	12	100	15	100	45	100

Табела 16. Дистрибуција именичких новостворених речи према префиксално-суфиксалним моделима

префиксално-суфиксална творба	кованице		индивидуалне речи	
придеви	број	%	број	%
преф + им + суф	2	50.00	9	64.28
преф + гл + суф	2	50.00	5	35.71
укупно	4	100	14	100

Табела 17. Дистрибуција придевских новостворених речи према префиксално-суфиксалним моделима

префиксално-суфиксална творба	кованице		индивидуалне речи	
	број	%	број	%
прилози				
преф + им + суф	0	0.00	4	66.66
преф + гл + суф	1	100	1	16.66
преф + бр + суф	0	0.00	1	16.66
укупно	1	100	6	100

Табела 18. Дистрибуција прилошких новостворених речи према префиксално-суфиксалним моделима

Сложено-префиксална творба

Сложено-префиксална творба није заступљена у грађењу неологизама и индивидуалних речи, а овим творбеним процесом настала је само једна кованица. У сложено-префиксалној творби учествују префикс и две или више основа које граде сложеницу.

1.0 преф + гл + им = им
разгонивојска

Грађење речи од фраза

Срастањем фразних конституената и додавањем суфикса изведене су кованице: *будибокснамњак* и *незнабоџ*, као и индивидуалне речи: *мождабиџић* и *гољоликаш*. Овај начин грађења је облик суфиксалне творбе.

Новостворене речи у полусложеницама

Сви примери полусложеница су именице у номинативу сингулара, кованице (*џексџолић-куџла*, *чувар-кула*) и индивидуална реч (*див-џећина*).

творбени процес	неологизми		кованице		индивидуалне речи	
	број	%	број	%	број	%
деривација	20	28.16	49	14.75	279	57.52
композиција	6	8.45	49	14.75	26	5.36
сложено-суфиксална творба	31	43.66	200	60.24	49	10.10
префиксације	2	2.81	6	1.80	37	7.62
префиксално-суфиксална творба	12	16.90	23	6.92	91	18.76
сложенопрефиксална творба	0	0.00	1	0.30	0	0.00
творба од фраза	0	0.00	2	0.60	2	0.41
полусложенице	0	0.00	2	0.60	1	0.20
укупно	71	100	332	100	485	100

Табела 19. Дистрибуција новонасталих речи према творбеним процесима

3. ЗАКЉУЧАК

Према дефиницији да су неологизми речи начињене за нове појмове појављују се одступања, јер су у ред неологизама сврстане речи које нису ознака за нешто ново, нити у материјалном свету, нити у појмовном смислу. На пример *боришиће* је кодирано као неологизам, мада постоје термини *борилишиће*, *сјорџско изралишиће*, *арена*. Међутим, у односу на то да је стари садржај исказан новом формом оправдано је што је реч означена као неологизам. Затим *душођубац* за који је језички еквивалент *лихвар* или *зеленаш*, као и *шуйомир* према *гљуџак* или *клуџодер* према *лош ђак*. Ове речи могу бити неологизми због наглашене експресивне функције, духовитог назива за нешто што одувек постоји. На основу другог критеријума изреченом у дефиницији неологизма, а то је настанак неологизма по узору на стране језике, У РСМ није обележено уз ознаку неол. који је страни језик узор. На пример речи *самолетџи* и *самовоз* су означене као неологизми, али не стоји да су оне по руском обрасцу, оне задовољавају и услов да буду језички калк. По узору на самолет и самовоз настао је неологизам *самовез*, мада постоји реч *краваџа* као њен језички еквивалент.

Неологизми се морају посматрати кроз однос садржаја и форме. Нов садржај захтева нову форму, али исто тако нов садржај може бити исказан и старом формом, док стара форма може попримити нов садржај. Има случајева када речи као што су архазми и историзми, као супротан пол неологизмима, поново оживе у језику и тада постају неологизми (нпр. *џрбовница*).

Неоспорно је да се под неологизмима подразумева реч вреднована са временског аспекта, тако да временска релативност условљава и релативност сваке конкретне лексичке јединице у том погледу. Нешто што је било неологизам у одређеном тренутку након дужег временског периода престало је то бити. То је случај са речима типа *здравствџеностџи* и *здравствџо*, које су у моменту када се организовала здравствена заштита кроз институције за целокупну популацију и биле неологизми, јер су се односиле на нови вид друштвене организације, или *џлиномер*, *џлиновод* као називи за предмете у моменту када се спроводила гасификација. Ради потврде овог става упоређена је листа неологизама пописаних из РСМ са речима које је Ђирилов (1982) унео у *Речник нових речи*. Једино је реч *вџџировка* одређена као неологизам и у РСМ и у *Речнику нових речи*.

Према резултатима семантичког рангирања главно место припада речима којима се именују људска бића. Најчешће је особа именована према физичким и карактерним особинама, статусу у друштву, друштвеној и политичкој улози (неол. *шуйомир*, *клуџодер*, *шумац*, *доџичник*, *џрекришник*), а ређе према занимању (неол. *сџројослоџар*, *сџројобравар*); (ков. *којекаковић*, *лекоџија*, *мајкоубица*, *меџичизма*, *џлаџодавац*, индив. *блебџџан*, *бољџиш*, *бркаџло*, *искусник*, *кривник*, *хранко*). Често су ове речи веома стилски обојене и имају наглашену експресивну функцију (*буквоџед*, *враџозов*, *законодавилац*, *зловидовац*, *будалаковић*, *заносиљка*, *брусџиџа*). Појава ових речи није изазвана појавом нових послова, делатности и радњи у друштвеној пракси и стварности, које су тражиле имена, односно речи за њихове вршиоце, већ су то речи које претежно означавају особу према карактерним особинама и физичком изгледу, друштвеној функцији и то најчешће у негативном смислу. Бројност ових речи указује на

велику могућност лексичке диференцијације, нпр. за глупог човека појављује се читав низ речи које директно или метафорично то значе (*шуйомир, будалаковић, ђлујкав, изблеушан, несмисленик, несмисленица, буквојед, маломождани*).

На основу резултата добијених анализом деривационе базе утврђено је да су у грађењу неологизама, кованица и индивидуално означених речи заступљени сви творбени процеси карактеристични за грађење речи у српскохрватском језику. Они творбени типови који су најпродуктивнији у грађењу именица уопште, најплоднији су и у грађењу именичких неологизама, кованица и индивидуално означених речи.

За кованице постоје одговарајући еквиваленти у нашем језику. Функција кованице је превасходно стилски обојена и експресивна. Кованице су високо-економичне речи, једном речју се сажима низ речи обједињених једним значењем.

Индивидуално означене речи изузете из контекста су готово неразумљиве. Оне су језгровите и од свих посматраних речи највише стилски обојене.

О појави нових речи током времена мењао се став. Негативан, пуристички, став према новим речима, које, уосталом, могу настати као резултат пуристичког деловања, замењивањем стране речи домаћом (*самолети, дорука*), није у потпуности оправдан, јер оне доприносе развоју језика, на шта указује и савремена лингвистика.⁸

Као језички ентитет у коме се види креативност, неологизам је материјализација креативног приступа језику, али сам језик показује да то није ни тако брзо, ни тако лако. На основу анализе примера из РМС можемо претпоставити да ће се неологизми и даље периодично јављати, да ће бити највише именица, и то именица мушког рода које значе вршиоца радње, да ће у грађењу нових речи од творбених процеса доминирати деривација и сложеносуфиксална творба како би се избегло синтагматско образовање, јер је свакако у одређеним контекстима експресивније *клујодер* него *лош ђак*.

ЛИТЕРАТУРА

Бабић, С. (1986), Творба ријечи у хрватском књижевном језику, Нацрт за граматику, ЈАЗУ, Загреб.

Бабић, С. (1981), Стилске одреднице у нашим рјечницима, Језик 28, Загреб, 3, 79-91.

Барић, Е. и др. (1979), Приручна грамика хрватскога књижевнога језика, Завод за језик, Институт за филологију и лингвистику, Школска књига, Загреб.

⁸ Погледати: Савић, С. (1984), Принципи стварања неологизама у српскохрватском језику, Зборник радова за лексикологију и лексикографију, Нови Сад-Београд, 161-171.

Савић, С. (у штампи), Нове речи у поезији Момчила Настасијевића.

Марковић, Д. (1986), Лингвистичка анализа кованица Лазе Костића, Прилози проучавања језика, 22, Нови Сад, 145-161.

Лађевић, М. (1993), Неологизам као лексикографска јединица, Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад, 137-142.

Бошковић, Р. (1978), Развитаk суфикса у јужнословенској језичкој заједници, Одабрани чланци и расправе, Титоград, стр. 49-177.

Гортан-Премк, Д. (1983), О речнику нових речи, Наш језик, XXVI, Нови Сад, 42-47.

Костић, Д. (1987), Оперативна граматика српскохрватског језика, Просвета, Београд.

Лађевић, М. (1993), Неологизам као лексикографска јединица, Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад, 137-141.

Марковић, Д. (1986), Лингвистичка анализа кованица Лазе Костића. Прилози проучавању језика, 22, Филозофски факултет, Нови Сад, 145-161.

Мелвингер, Ј. (1984), Лексикологија, Педагошки факултет, Осиек.

Савић, С. (у штампи), Нове речи у поезији Момчила Настасијевића.

Савић, С. (1984), Принципи стварања неологизама у српскохрватском језику, Лексикографија и лексикологија, Нови Сад-Београд, 161-171.

Стевановић, М. (1964), Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма), Научно дело, Београд.

Ђирилов, Ј. (1982), Речник нових речи, Народна књига, Београд.

Ђирилов, Ј. (1989), Хрватско-српски рјечник иначица; Српско-хрватски речник варијанти, Стилос, Београд.

Шипка, М. (1997), Сендвичара, палачинкара, печењара, Језик данас, 2, Нови Сад, 11-13.

Gordana Štasni

THE NEOLOGISMS, COINED WORDS AND INDIVIDUALLY MARKED WORDS IN THE MATICA SRPSKA DICTIONARY

ABSTRACT

In the dictionary of the Serbo-Croat literary language (*Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*, I-III Matica srpska-Matica hrvatska, IV-VI Matica srpska, 1967-1976) there are 71 lexemes marked as neologisms, 332 marked as coined words and 485 individually marked words. An analysis of the lexicographic source and definition was made on the collection of these words. The analysis of word class and the semantic analysis reveals that the most frequent are nouns indicating agent (*nomen agentis*, masculine). A derivational analysis shows that the largest number of neologisms, coined words and individually marked words were derived from noun and verb bases in the process of suffix and complex-suffix derivation.

KEYWORDS: neologisms, coined words, individually marked words, derivation, lexicology

MORFOLOŠKA ADAPTACIJA POZAJMLJENICA IZ NEMAČKOG JEZIKA

*Rađeno pod rukovodstvom
prof. dr Gordane Vuković*

SAŽETAK

Ovaj rad zasniva se na proučavanju pozajmljenica iz nemačkog jezika koje ulaze u leksikon savremenog govornika, kao i pozajmljenica nekada korišćenih od strane starijih govornika, a danas zamenjenih rečima domaćeg porekla. Cilj rada jeste da se utvrdi na koji način su se ove pozajmljenice adaptirale na morfološkom nivou u jeziku primaocu, tj. srpskom jeziku. Analiza je pokazala da su u korpusu najbrojnije nominalne pozajmljenice. Znatno je manji broj glagola, dok ostalih vrsta reči, ili nema, ili se pojavljuju u zanemarljivo malom broju. Imenice su uglavnom preuzimane kao imenice, glagoli kao glagoli, pri čemu su se modeli, po kojima su oblikovani, prilagodili morfološkom sistemu srpskog jezika.

KLJUČNE REČI: germanizmi, jezici u kontaktu, morfološka adaptacija, nemački jezik, pozajmljenice, srpski jezik, terminologije, transmorfemizacija.

UVODNO RAZMATRANJE

Svaki jezik je izložen uticajima drugih jezika još od vremena svog nastanka. „Najprostija vrsta uticaja jednog jezika na drugi jeste 'pozajmljivanje' reči. U slučaju kulturne pozajmice uvek postoji verovatnoća da će se posuditi i reči u vezi sa njom.”¹ Otuda i srpski jezik, s obzirom na svoju istorijsku i kulturnu prošlost, sadrži veliki broj pozajmljenica. Prisutan je uticaj „grčkog jezika u ranom periodu, zatim uticaj italijanskog i latinskog u primorju, turskog kod Srba, a na severu i severozapadu i iradijacija nemačkog i mađarskog, kojima se od XVIII veka pridružuju elementi 'jezika francuskog salona' i 'rasprostranjeni evropeizmi nejasnog porekla’”.² Značajan je i uticaj ruskog i češkog, a pre svega engleskog jezika u najnovijem periodu.

Kako Ivan Pudić u svom referatu „Germanizmi u Vukovom 'Srpskom rječniku’” (Pudić [1977], 273 i dalje) ističe, kontakti Slovena i Germana potiču još iz predistorijskog vremena. Postojali su kontakti prajūžnoslovenskog i istočnogermanskog jezika i pre doseljavanja na Balkan. Oni su nastavljeni na Balkanu i traju do IX veka kada sa tih prostora nestaju istočni Germani. Međutim, za ovaj rad mnogo zanimljiviji su kontakti sa zapadnim Germanima, kasnijim Nemcima, posebno na teritoriji današnje Vojvodine.

Prvi administrativni i politički kontakti, koji su se odrazili na jezik, nastaju nakon bitke na Mohaču (1526) dolaskom Ferdinanda Habsburga na mađarski presto. Posebno jak nemački uticaj oseća se, dakle, od XVI veka sa otvaranjem nemačkih škola u Vojnoj granici (jugoistočna granica Habsburške monarhije na kojoj su uglavnom bili naseljeni Srbi). Od presudnog je značaja, međutim, bila kolonizacija nemačkog življa na tle današnje Vojvodine u XVIII veku, koja se odvijala u više etapa i koja je rezultirala stvaranjem velikog broja nemačkih naselja u Banatu, a krajem veka i u Bačkoj. U cilju germanizacije, osim

¹ Sapir (1992 [1921]), 147 [193].

² Ивић (1978), 238-239.

jezika administracije, 1780. godine nemački jezik proglašen je i glavnim predmetom školske nastave.

Ovakvi istorijski, kao i kulturni, ekonomski i društveni uslovi, rezultirali su velikim brojem germanizama, kako u književnom tako i u govornom, svakodnevnom jeziku. Mnogi od njih održali su se do danas.

Predmet ovog rada jesu upravo ti germanizmi koji ulaze u leksiku savremenog govornika, kao i u leksiku kojim su se stariji govornici nekada koristili, ali je ona danas zamenjena rečima domaćeg porekla, npr. *tancšul*, *lihthof*, *švermovati*, *kraval*, itd. Nastojala sam da utvrdim kako su se reči iz nemačkog jezika, kao jezika davaoca, adaptirale na morfološkom nivou u jeziku primaoca, tj. srpskom jeziku.

Građu sam prikupila od osoba starijih od 65 godina. Tri sagovornice su rođene i žive u Novom Sadu. Druge dve sagovornice i jedan sagovornik takođe žive u Novom Sadu, ali su rođeni u manjim mestima Bačke i Banata, Kikindi, Nadalju i Odžacima. Zamolila sam ih da mi kažu reči i izraze kojih se sećaju iz svojeg detinjstva i mladosti, stavljajući u središte pažnje pozajmljenice iz nemačkog jezika. Sakupljena građa sadržala je reči domaćeg i stranog porekla (germanizme, turcizme, romanizme, italijanizme, mađarizme, reči poreklom iz latinskog i grčkog jezika), koje su se koristile ili se još uvek koriste na tlu Vojvodine. Iz tog velikog korpusa izdvojila sam i obradila pozajmljenice iz nemačkog jezika.

Prikupljeni materijal pokazuje da je najviše nominalnih pozajmljenica, znatno je manje glagola, a svega su dva priloga i jedan pridev. S obzirom na to da drugih vrsta reči nema, morfološku adaptaciju pratila sam na najbrojnim kategorijama, imenicama i glagolima.

Adaptacija modela na morfološkom nivou odnosi se najpre na osnovni oblik reči, a potom na morfološke karakteristike. Svaka posmatrana reč gradi se po obrascu:

slobodna morfema + vezana morfema ili

slobodna morfema + nulta vezana morfema.

Transmorfemizacija tj. *supstitucija*³ na morfološkom nivou zasniva se upravo na takvom građenju reči. U zavisnosti od toga, kako je utvrdio Rudolf Filipović, razlikuju se tri tipa transmorfemizacije.⁴

Nulta transmorfemizacija

Prvi stepen supstitucije javlja se kada je model preuzet u jezik primalac kao slobodna morfema, pa nema potrebe za morfološkom adaptacijom osnovnog oblika: slobodna morfema + nulta vezana morfema. Ovaj tip se najčešće primenjuje kod imenica, kada se u oba jezika (srpskom i nemačkom) one završavaju na konsonant i nemaju vezanu morfemu.

³ Svaki aspekt koji se prenosi zove se *importacija*, a svaki koji se zamenjuje nekim ekvivalentom jezika primaoca zove se *supstitucija*.

⁴ Prema: Filipović (1986). I dalje ću se u ovom radu najdoslednije držati Filipovićevih teorijskih pogleda i terminoloških rešenja. U tom smislu preuzimam i neke od osnovnih Filipovićevih definicija.

Nemačka reč

Pozajmljenica u srpskom

osnova + *nulti sufixs*

slobodna morfema + nulta vezana morfema

der Krawall

kraval

der Anzug

žancug

die Luft

luft

Nulta transmorfemizacija javlja se u *primarnoj adaptaciji*,⁵ a njene promene se kvalifikuju kao *primarne promene*.

Kompromisna transmorfemizacija

Drugi stepen supstitucije javlja se kada pozajmljenica zadržava sufixs, vezanu morfemu iz jezika davaoca (koja je doduše fonološki adaptirana), ali nije u skladu sa morfološkim sastavom jezika primaoca. Taj samo delimično adaptirani oblik modela predstavlja kompromisnu repliku⁶ na morfološkom nivou. Iako kompromisna replika uglavnom teži potpunoj adaptaciji, ipak među pozajmljenicama ima dosta primera kompromisne transmorfemizacije, koje se upotrebljavaju kao kompromisne replike, bez izgleda da se dalje transmorfemizuju. One se u morfološkom smislu smatraju inovacijama u sistemu. Najčešći primer kompromisne transmorfemizacije jeste kompromisna replika sa vezanom morfemom *-er*.

Nemačka reč

Pozajmljenica u srpskom

osnova + *sufiks*

slobodna morfema + vezana morfema

der Schinder

šinter

der Schlosser

šloser

der Schuster

šuster

Potpuna transmorfemizacija

Treći stepen supstitucije nastavlja adaptaciju vezane morfeme jezika davaoca, koja ne odgovara morfološkom sastavu jezika primaoca. Rezultat toga jeste replika kompletno prilagođena sastavu jezika primaoca.

Nemačka reč

Pozajmljenica u srpskom

die ~~der~~ Spenadel

špenadla

der Schemel

šamla

⁵ *Primarne promene* karakteristične su za dvojezičnost i nose sve osobine adaptacije u primarnom periodu. Nestalne su i zato uzrokuju varijante koje predstavljaju kompromisne replike. *Sekundarne promene* su stalne i nepromenljive, pa su varijante retke. Pošto se replika integrisala u jezik primalac, retko podležu promenama.

⁶ Ako elemenat X, prilikom prelaska iz jezika davaoca u jezik primalac, zadrži neke osobine jezika davaoca, tada se taj oblik naziva *kompromisna replika*.

MORFOLOŠKA ADAPTACIJA IMENICA

U nemačkom jeziku kao jeziku davaocu i u srpskom jeziku kao jeziku primaocu imenice imaju specifične nastavke u osnovnom obliku, tj. u nominativu. Najveći broj imenica sva tri roda u nemačkom završava se na konsonant, osim grupe imenica ženskog roda koje u nominativu imaju nastavak *-e*.

Adaptacija nemačkih modela na konsonant odvija se putem nulte transmorfemizacije, kada se model zadržava bez ikakvih promena u jeziku primaocu. S obzirom na tu činjenicu, najveći broj pozajmljenica dobija morfološka obeležja imenica muškog roda koje u nominativu imaju nulti nastavak, a u genitivu singulara nastavak *-a* (pripadaju prvoj imeničkoj vrsti). Ove pozajmljenice dosledno se menjaju po paradigmi imenice *dečak*.

<i>Nemačka reč</i>	<i>Pozajmljenica u srpskom</i>
der Schleier	<u>šlajer</u>
der Bleiweis	plajvaz
die Einfahrt	ajnfort
<u>die Feder</u>	feder
<u>das Schreibbuch</u>	<u>šlajbok</u> /
das Mieder	mider

Dakle, jasno se uočava da je najčešći rod pozajmljenica iz nemačkog jezika upravo muški rod. Međutim, kako je rod u nemačkom jeziku čisto gramatički, za razliku od srpskog jezika koji razlikuje i prirodni i gramatički rod, izvesnih odstupanja ima, npr. imenica *das Fräulein* (imenica srednjeg roda koja se završava na konsonant) preneti je u naš jezik kao imenica ženskog roda *frajla*. To je sasvim razumljivo jer se pri označavanju odraslih živih bića u srpskom jeziku upotrebljava prirodni rod. Još jedno odstupanje nalazimo kod pozajmljenica nastalih adaptacijom modela koji se završavaju nastavkom *-el*. Tom prilikom formant *-e-* se gubi a replika dobija nastavak *-a*.

<i>Nemačka reč</i>	<i>Pozajmljenica u srpskom</i>
der Pantoffel	pantofla
der Stanitzel	štanicla
die Kugel	kugla
die Sicherheitsnadel	zihernadla
die Spenadel	špenadla

Prilikom adaptacije ovakvih modela koji se završavaju na *-el* postoje i drugačiji, verovatno stariji oblici replika. I kod njih se formant *-e-* iz nastavka gubi, ali replike ne dobijaju nastavak (završavaju se na konsonant) i ostaju muškog roda. Međutim, kod ovakvih pozajmljenica moguća je ravnopravna upotreba oba roda, i muškog i ženskog.

<i>Nemačka reč</i>	<i>Pozajmljenica u srpskom</i>
der Spiegel	špigl / špigla

Isti je slučaj i kod nekih modela koji se završavaju nastavkom *-en*.

<i>Nemačka reč</i>	<i>Pozajmljenica u srpskom</i>
der Kragen	kragl / kragna

ali:

der Nachtkasten

natkasna

Nemačke imenice ženskog roda na *-e* ostaju ženskog roda i kao pozajmljenice. ali pozajmljenice dobijaju nastavak *(-la)* ili *-na*. U ovom slučaju izvršena je potpuna transmor-femizacija. Ove pozajmljenice pripadaju drugoj imeničkoj vrsti (menjaju se po paradigmatu imenice *žena*).

Nemačka reč

Pozajmljenica u srpskom

die Schleife

šlajfna

die Strähne

štringla

die Mütze

micna (mici'vica - mici'kap'a)

die Niete

nitna

die Nocke

nokla

Ovde bih dodala i jedno zapažanje koje je u suprotnosti sa zapažanjem Pavice Mrazović u vezi sa nemačkim imenicama na *-er*.⁷ Po njenom mišljenju imenice muškog roda na *-er*, nomina agentis, imaju u srpskom jeziku nastavak *-ar*. Međutim, u ovde posmatranom korpusu sve imenice tog oblika u srpskom jeziku zadržavaju nastavak *-er* (nulta transmorfeizacija).

Nemačka reč

Pozajmljenica u srpskom

der Schinder

šinter

der Schlosser

šloser - bravar

der Schuster

šuster - obućar

der Binder

pinter - bačvar

MORFOLOŠKA ADAPTACIJA GLAGOLA

Osnovni oblik glagola u nemačkom i srpskom jeziku gradi se po istom principu:

glagol u nemačkom: osnova + *-en / -eln*

glagol u srpskom: osnova + *-ti / -ći*.

U formiranju osnovnog oblika glagola-pozajmljenice, od modela jezika davaoca uzima se samo osnova, bez nastavka, ona postaje osnova pozajmljenice, a svi ostali formanti uzimaju se iz jezika primaoca. Adaptacija glagola vrši se prema principima tvorbe jezika primaoca:

Osnova (preuzeta od modela) + formant + nastavak.

Za obrazovanje osnovnog oblika glagolske pozajmljenice od svih formanata koji se javljaju u tvorbi glagola u srpskom jeziku koriste se samo dva, *-a-* (5 pozajmljenica u uzorku) i *-ova-* (12 pozajmljenica u uzorku).

⁷ Mrazović (1996), 213.

Svi glagoli–pozajmljenice imaju nastanak *-ti*.

Nemačka reč

Pozajmljenica u srpskom

bremsen

bremzati

hofieren

hofirati

sparen

šparati

bedienen

bedinovati

stutzen

štucovati

passen

pasovati

Glagolske pozajmljenice izvedene na taj način ne pokazuju nikakva odstupanja od paradigme glagolske vrste kojoj pripadaju. Pozajmljenice sa formantom *-ova-* pripadaju IV (a) glagolskoj vrsti, a one sa formantom *-a-* pripadaju VI (a) glagolskoj vrsti.

LEKSIČKO-SEMANTIČKA ANALIZA

Nakon leksičko-semantičke analize 133 lekseme pozajmljene iz nemačkog jezika, pokazalo se da postoji nekoliko grupa pozajmljenica koje pripadaju različitim oblastima kulturnog i društvenog života. Vešna Berić-Đukić, baveći se pozajmljenicama u predvukovskom periodu, u referatu „Lingvistička adaptacija nominalnih pozajmljenica iz nemačkog jezika u predvukovskom periodu”⁸ ističe veliki broj različitih oblasti života kojima one pripadaju, između ostalog administrativnom, vojničkom životu, bankarstvu, botanici, zoologiji, kulinarstvu, nazivima delova odeće, itd. Pozajmljenice iz ovog uzorka deo su svakodnevnog govora, što pokazuju i sfere koje obuhvataju: *terminologija kuće i pokušstva* (36), *nazivi delova odeće* (22), *kulinarstvo* (14), *zanimanja iz različitih oblasti života* (12), *saobraćaj* (4) i razno.

Moram napomenuti jednu bitnu činjenicu: razlike u kulturno-ekonomskom razvoju urbanih i ruralnih sredina već su bile veoma izražene kada su moji sagovornici bili mladi (period između dva svetska rata). Zato rođeni Novosađani imaju u svom leksičkom fondu reči koje pripadaju najrazličitijim oblastima gradskog života, koji je umnogome drugačiji od onog seoskog. Jasno, to se prvenstveno tiče imeničkog dela leksikona (kojim se imenuju i inventarišu apstraktni i konkretni koncepti datog kulturnog obrasca).

Analiza glagola, međutim, nije dala posebne rezultate. S obzirom na to da je njihov broj u uzorku mali (18) u odnosu na broj imenica (112), ne izdvajaju se oblasti kojima pripadaju, ali je i tu tipološka razlika prema kriterijumu selo/grad itekako uočljiva.

ZAKLJUČAK

Obradeni materijal pokazuje da su u mom korpusu najzastupljenije nominalne pozajmljenice, odnosno imenice. One su u naš jezik ulazile sa novim predmetima, tj. proizvodima materijalne kulture strane našem čoveku u određenom periodu njegovog kulturno-istorijskog razvoja. U našem uzorku, po frekventnosti, na drugom su mestu glagoli. Zatim su tu dva priloga i jedan pridev, dok ostalih vrsta reči i nema. Imenice su

⁸ Berić-Đukić (1993), 11-23.

uglavnom preuzete kao imenice, glagoli kao glagoli, s tim što su se modeli prilagodili morfološkom sistemu jezika primaoca. Tako su transmorfemizovani modeli, tj. pozajmljenice postale gotovo sastavni deo leksikona savremenog srpskog jezika, iako je njihova upotreba uglavnom vezana za teritoriju Vojvodine.

U izgovornom aspektu replike srazmerno lako se prepoznaje izgovorni lik modela. Međutim, iako sam materijal sakupila od starijih govornika, pozajmljenice često nemaju autentičan izgovor kao u periodu kada su preuzete (veoma je teško utvrditi kojim putem je i kada neka reč prešla u drugi jezik, ali je srazmerno sigurno da je u ovom slučaju u pitanju nekoliko vekova), već su pored postojećih (primarnih) fonoloških adaptacija, verovatno izvršene i neke naknadne (sekundarne) promene na tom planu.

Sa leksičko-semantičkog stanovišta uočavaju se razlike u leksici govornika odraslih u gradu i onih odraslih na selu. To je rezultat različitog stepena i tipa kulturno-ekonomskog razvoja sela i grada. Potpuno je očekivano da se samo u leksici govornika iz grada pojavljuju reči tipa: *tancšul*, *hauzmajstor*, *konditoraj*, *šlafrok*. Pri tom, leksika kojom se podjednako koriste i jedni i drugi obuhvata terminologiju kuće i pokućstva, nazive delova odeće i kulinarstvo (mada bi se i tu mogla uočiti distinkcija između pozajmljenica koje upotrebljavaju govornici odrasli na selu i govornici odrasli u gradu). Primetila sam, takođe, da u jeziku govornika (koji su poreklom) iz ruralne sredine ima, u odnosu na broj domaćih reči i turcizama, znatno manji broj germanizama. Razlike u morfološkoj adaptaciji pozajmljenica iz nemačkog jezika između gradskog i seoskog stanovništva, međutim – nema.

REČNIK

ajnfort/ajnfor/, -a, m = velika ulazna kapija ili vrata (die Einfahrt)

ajzliban, -a, m = voz (die Eisenbahn = željeznica)

amper, -a, m = kofa (der Eimer = kofa, čabar, vedro)

ancug, -a, m = odelo (der Anzug)

apcigovati = oduzeti, odbiti (abziehen)

aufzac, -a, m = činija za kolače (der Aufsatz)

bademantil /bademantl/, -a, m = ogrtač posle kupanja (der Bademantel)

banak, -nka, m = uzdignuti deo od nekoliko cigala u zapečku za sedenje, klupa (die Bank = klupa)

bedinovati = služiti (der Bedienter = sluga/bedienen = služiti)

bircuz, -a, m = gostiona (das Wirtshaus)

birtaš, -a, m = kafedžija, gostioničar (kao i bircuz, birtija od das Wirtshaus = gostionica)

bremzati = kočiti (die Bremse/bremsen)

ceger, -a, m = torba sa ručkom (der Zöge; ziehen = vući)

cuksfirer, -a, m = podoficir (der Zugsführer)

cušpajz, -a, m = varivo (die Zuspeise)

driker /druker/, -a, m = vrsta dugmeta, kopče (der Drücker)

feder, -a, m = opruga (die Feder)

federmeser, -a, m = britva (die Feder = pero, opruga + der Messer = nož)

- firanga**, -e, f = zavesa (der Vorhang; dijalekatski Fürhang)
- firnajz**, -a, m = razređivač za farbu, lak, pokost (der Firnis)
- frajla**, -e, f = gospodica (das Fräulein)
- fraklič**, -a, m = flaša za rakiju obično od 1/2 dl (bavar. frackele)
- frtalj**, -a, m = četvrt, četvrtina (vierter Teil)
- fruštuk**, -a, m = doručak (das Frühstück)
- furtom** = stalno, neprestano (fort und fort) *furtom*
- girtla** /girtl/, -e, f = pojas (der Gürtel)
- gong** /kong/, -a, m = hodnik (der Gang)
- grenadirmarš**, -a, m = testo sa krompirom (verovatno od der Grenadier = vojnik; ne navode ni Klajić ni Skok)
- haustor**, -a, m = ulazna vrata, kapija (das Haus = kuća + das Tor = vrata)
- hausmajstor** /hausmajstor/, -a, m = domar (der Hausmeister)
- hekleraj**, -a, m = proizvod heklanja (häkeln)
- hofirati** = udvarati se (hofieren)
- ma. a* **jankel** /jankl/, -a, m = sako, kratak gornji kaput (austr. Jankerl preko mađ. jankli)
- kapa**, -e, f = kapa (die Kappe)
- gl. m. a* **kastrola**, -e, f = šerpa, lonac (iz franc. casserole)
- kerma**, -e, f = kvasac (germ./lat. germen = pupoljak)
- kibic-fenster**, -a, m = isturen prozor (der Kiebitz = posmatrač/kiebitzen = posmatrati + das Fenster = prozor)
- kilar** /kiler/, -a, m = hladnjak (motora), posuda sa ledom za hlađenje pića (der Kühler = motor, posuda)
- kirbaj**, -a, m = crkvena slava (die Kirchweih)
- konditoraj**, -a, m = poslastičarnica (lat./nem. condire = zasladiti, začiniti/die Konditorei)
- kragna** /kragn/, -e, f = kragna, okovratnik (der Kragen)
- kraval**, -a, m = galama (der Krawall)
- krigla**, -e, f = čaša sa drškom (der Krug = vrč, bokal)
- kuglov** /kuglof/, -a, m = vrsta kolača (der Gugelhupf)
- kuršmit**, -a, m = veterinar (der Kürschmied = živinar)
- ler**, -a, m = prazan hod motora (leer = prazan)
- licider** /licitar/, -a, m = kolači koji se kupuju na vašaru (der Lebzelter)
- liferant**, -a, m = isporučitelj robe, dobavljač (lifern)
- ligeštul**, -a, m = ležaljka, stolica od drveta i platna za ležanje (der Liegestuhl)
- lihthof**, -a, m = svetlarnik (licht = svetao + der Hof = dvorište / der Lichthof)
- lotre**, -i, f = stranice seoskih kola; merdevine (die Leiter)
- luft**, -a, m = vazduh (die Luft)
- luftirati** = provetravati (die Luft)
- mašna**, -e, f = traka za kosu (die Masche)
- melšpajz**, -a, m = kolač (das Mehl = brašno + die Speise = hrana, jelo)

- mešter** /meštar/, -a, m = majstor (der Meister od lat. magister)
- micna**, -e, f = kapa-beretka (die Mütze)
- mider**, -a, m = steznik, korset, grudnjak (das Mieder)
- milihbrot** /milhbrot/, -a, m = slavski kolač (die Milch = mleko + das Brot = hleb) ?
- modla**, -e, f = kalup za pravljenje kolača (das Modell = uzor, obrazac)
- najgvirc** /najkvirc/, -a, m = vrsta začina (das Neugewürz)
- natkasna** /nahtekastn/, -e, f = noćni ormarić (der Nacht = noć + der Kasten = ormar)
- nitna**, -e, f = metalna spojka, metalni ukras na odeći (die Niete)
- nokla** /nokle/, -e, f = knedla (die Nocke)
- ober**, -a, m = glavni konobar (ober = gornji, viši; der Ober = der Kellner)
- pančovati** = mešati se, petljati se (der Pansch, Pansch = mešavina/pantschen = mešati)
- pantofla**, -e, f = papuča (der Pantoffel)
- pasovati** = odgovarati (passen)
- piksla**, -e, f = kutija, limenka (die Büchse; grč. pyxis)
- pinter**, -a, m = bačvar (der Binder = koji nešto povezuje)
- plackarta**, -e, f = rezervacija sedišta (die Platzkarte)
- plajvaz**, -a, m = olovka (der Bleiweis = olovno belilo)
- rajsferslus**, -a, m = „cibzar“ (der Reissverschluss)
- rekla**, -e, f = kaput, sako; bluza za starije (das Röcklein)
- sličuga**, -e, f = klizaljka (der Schlittschuh)
- sofort** = odmah (sofort = odmah)
- sokna**, -e, f = kratka čarapa (die Socke)
- supa**, -e, f = tečno jelo od iskuvanog mesa i razne zeleni, sa začinima (die Suppe)
- šalukatre**, -i, f = rešetkasti kapci na prozorima (austr. Schabegatter; kod nas prvi deo prema francuskom jaloux <žalu>)
- šalter**, -a, m = prekidač (der Schalter) [Schalter ist Schalter]
- šamla**, -e, f = mala niska stolica bez naslona (der Schemel)
- šaraglje**, -i, f = zadnji deo kola (der Schragen = stalak, nogari)
- šatirati** = senčiti (schattieren)
- šaum**, -a, m = pena, ulupano belance (der Schaum)
- šinter**, -a, m = strvoder, onaj koji sakuplja lešine (der Schinder)
- šlafrok** /šlofrok/, -a, m = kućna haljina (schlafen = spavati + der Rock = kaput)
- šlajbok**, -a, m = novčanik (das Schreibbuch = beležnica)
- šlajer**, -a, m = veo (der Schleier)
- šlajfna**, -e, f = traka, kravata (die Schleife)
- šlajfovati** = strugati, oštритi (schleifen)
- šlah**, -a, m = gumeno crevo, meh, cev (der Schlauch)

šlajf

šlah

šlog /šlag/, -a, m = moždani udar, kap (der Schlag)

šloser, -a, m = bravar (der Schlosser)

šmajhlovati = laskati, umiljavati se (schmeicheln)

šminka, -e, f = sredstvo za privremeno ulepšavanje lica (die Schminke)

šmuk, -a, m = nakit (der Schmuck)

šnajder, -a, m = krojač (der Schneider)

šne, -a, m = sneg, umučeno belance (der Schnee)

špacir /špacija/, -a, m = šetnja (das Spazier)

špajz, -a, m = ostava za hranu (die Speise = jelo, hrana/Speisekammer = ostava; [ispušten drugi deo reči])

šparati = štedeti (sparen)

šparheld /šparherd/, -a, m = šporet (sparen = uštedeti + der Herd = ognjište)

špeceraj, -a, m = mešovita roba (lat./nem. species/die Spezerei = mirodija)

špecija, -e, f = začín (lat./nem. species/die Spezies = vrsta)

špenadla, -e, f = čioda (die Spenadel) – ~~Stecknadel~~

špengler, -a, m = limar (der Spengler)

špigl /špigla/, -a, m = ogledalo (der Spiegel)

isto!! **špilhozne**, -i, f = štramplice (das Spiel = igra + die Hose = pantalone) /strampeln

šrafčiger, -a, m = ključ (alatka) za zavrtanje ili odvrtanje šrafova (der Schraubenzieher)

štanicla, -e, f = kesa (der Stanitzel)

šteker, -a, m = utikač (der Stecker)

štelovati = nameštati (stellen)

vir → **štimovati** = usklađivati, slagati se /računi štimaju/ (stimmen)

štirak, -rka, m = sredstvo koje se stavlja u veš posle pranja radi čvrstine (die Stärke = jačina, skrob)

štrand, -a, m = plaža (der Strand)

štrik, -a, f = uže (der Strick)

štrikati = plesti (stricken)

štringla, -e, f = svitak vune (die Strähne)

štucovati = potkresivati, skratiti (stutzen)

šuster, -a, m = obućar (der Schuster)

švermovati = čeznuti, sanjariti (schwärmen)

švinglovati /švindlovati/ = varati, zavaravati (der Schwindel = obmana, laž; schwindeln)

tancšul, -a, m = škola plesa (der Tanzschule)

tišler, -a, m = stolar (der Tisch = sto)

trinkelt /tringeld/, -a, m = napojnica, bakšiš (trinken = piti + das Geld = novac; das Trinkgeld)

unterciger, -a, m = vrsta ogrtača (das Unterzeug = donje rublje; ne navode ni Klajić ni Skok)

unterhaltovati = zabavljati se (unterhalten sich)

unterhozen, -a, m = dugačke gaće (die Unterhose - ne navode ni Klajić ni Skok)

vandrokač, -a, m = prvobitno mladi kalfa na „vandrovcu“ (putovanju radi sticanja iskustva), kasnije skitnica uopšte (wandern = putovati)

vangla, -e, f = velika zdela, široka posuda (der Weidling = pečurka)

viklovati = namotavati, omotati, savijati (wickeln)

ziherica, -e, f = pribadača (sicher = siguran)

zihernadla, -e, f = pribadača (sicher = siguran + die Nadel = igla)

BIBLIOGRAFIJA

Berić - Đukić, Vesna (1993), *Iz kontaktne lingvistike*, Univerzitet Novi Sad, Filozofski fakultet, Novi Sad.

Filipović, Rudolf (1986), *Teorija jezika u kontaktu*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti - Školska knjiga, Zagreb.

Ивић, Павле (1978), „Matthias Rammelmeyer: Die Deutschen Lehnübersetzungen im Serbokroatischen. Beiträge zur Lexikologie und Worbildung“, *Зборник за филологију и лингвистику*, XXI/1, Нови Сад, 236-250.

Klajić, Bratoljub (1978), *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.

Mrazović, Pavica (1996), „Germanizmi u govornom jeziku Vojvodana“, *Олексичким позајмљеницама: Зборник радова са научног скупа „Стране речи и изрази у српском језику, са освртом на исти проблем у језицима националних мањина“*, Градска библиотека - Институт за српски језик САНУ, Суботица - Београд, 209-230.

Пудић, Иван (1977), „Германизми у Вуковом 'Српском Рјечнику'“, *Научни састајак у Вукове дане: Реферати и саопштења* 6/1, Београд, 273-289.

Sapir, Edvard (1992 [1921]), *Jezik*, Dnevnik, Novi Sad [u prevodu Jasmine Grković-Mejdžor].

Најнаша Буђарски

МОРФОЛОГИЧЕСКАЯ АДАПТАЦИЯ СЛОВ, ЗАЙМСТВОВАННЫХ ИЗ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

РЕЗЮМЕ

Работа основывается на исследовании слов, заимствованных из немецкого языка, входящих в лексикон современного носителя сербского языка и на изучении некоторых заимствованных слов, которые раньше употреблялись носителями языка старшего возраста и которые сегодня заменены словами сербского происхождения. Цель работы была установить, каким образом все эти заимствованные слова адаптировались на морфологическом

уровне в сербском языке в Воеводине. Анализ показал, что в корпусе значительно больше заимствованных имен существительных. Значительно меньше заимствованных глаголов, и то время как остальных частей речи в данном корпусе или нет или они встречаются в незначительном количестве. Имена существительные в основном заимствованы как имена существительные, глаголы как глаголы, причем модели формирования слов адаптировались к морфологической структуре сербского языка (по модели 'нулевой трансморфемизации', 'компромиссной трансморфемизации' и 'полной трансморфемизации'). Исследованная лексика больше всего относится к терминологии дома, домашней обстановки, одежды, семантических кругов связанных с названием понятий из повседневной общественной и частной жизни (профессия, движение, развлечение). При этом не замечено никаких структурных отличий в адаптации заимствованных слов в соотношении городская / сельская среда. Между тем в самом составе лексического фонда замечены различия, указывающие на различия в сфере экономики и культуры между городской и сельской средой.

ОПОРНЫЕ СЛОВА: германизмы, контактирующие языки, морфологическая адаптация, немецкий язык, заимствованные слова, сербский язык, терминология трансморфемизация.

SRPSKA OBREDNA TERMINOLOGIJA - STRUKTURA I PROBLEM EKVIVALENATA U POLJSKOM JEZIKU

*Rađeno pod rukovodstvom
prof. dr. Danku Šipke*

1. UVOD

Srpska obredna terminologija sačinjena je na osnovu „Srpskog mitološkog rečnika” Kulišića (1970). Preuzeli smo iz njega termine iz ove tematske grupe i sastavili spisak osnovne terminologije sa prevodom svakog termina na poljski jezik. Radi se o projektu na preseku kulturologije (koja obuhvata i etnologiju) i lingvistike. Obred nije razmatran sa etnološke strane, nego je pažnja bila usmerena na lekseme koje se odnose na kulturu, a iz jezikoslovne perspektive.

Rezultate istovremenog istraživanja jezika i kulture često koriste etnografi. Naročito se to vidi u istraživanjima sistema srodnosti i grupe leksema koje služe za nazive članova rodbine. Poznavanje temelja etnologije neophodno je svakom lingvisti koji se bavi dijalektologijom. Rejoni dijalekata vrlo se često poklapaju sa rejonima koji se razlikuju prema vrstama narodne kulture. U takvim je slučajevima saradnja dijalektologa i etnologa vrlo važna.

Pretpostavljamo stoga da će i ovaj rad naći primenu u raznim naučnim krugovima i možda će biti proširivan i nastavljen.

Prvi glavni cilj bio je da se sakupi terminologija srpskih obreda i običaja, da se da informacija o vrsti reči, poljski ekvivalent termina ili njegov predlog i primer upotrebe na srpskom jeziku. Svi ovi podaci predstavljeni su u Dodatku I.

Drugi cilj bio je opis leksičkog polja, sve ovo - kakva je etimologija, tvorba reči, morfologija - naći ćemo u narednim poglavljima.

2. OPIS LEKSIČKOG POLJA

Pre nego što počnemo da se bavimo leksičkim poljem napomenimo da je leksikologija lingvistička disciplina koja se bavi istraživanjem leksike određenog jezika. U poljskom jeziku tvorba reči je zajednički deo leksikologije i morfologije, a etimologija ulazi u sastav dijahrone leksikologije. Leksikologija se može baviti leksikom jednog ili više jezika. Ovaj se rad oslanja na srpski i poljski jezik, tako da se radi o kontrastivnoj leksikologiji.

Imamo nekoliko metoda pomoću kojih možemo kompletirati leksičko polje. Ova kojom smo se ovde poslužili oslanja se na rečnike koji već postoje - „Srpski rječnik” Karadžića (1852) i „Srpski mitološki rečnik” Kulišića (1970) - i biranje reči koje odgovaraju kriterijumima pripadnosti oblasti razmatranog polja (takav kriterijum je ovde veza sa srpskim obredima i običajima). Ova metoda, kao i sve ostale, nije idealna. S jedne strane imamo već pripremljene reči koje se upotrebljavaju često ili retko (ove poslednje mogli bismo prevideti u samostalnom njihovom izboru), s druge strane rečnik nameće svoj izbor leksema.

U prvom delu poglavlja naći ćemo podelu leksičkog polja koja se sastoji od osam tematskih grupa. Karakteristične osobine vrsta reči terminološkog sistema srpskih obreda i običaja nalaze se u poglavlju 2.2. Sledeći opis leksičkog polja je tvorba reči - poglavlje 2.2.1. Trebalo je da ovaj opis pokaže sistem formalno-semantičkih odnosa u koje ulaze reči u istom periodu sa drugim rečima. Najzad je predstavljena etimološka analiza, koja je sačinjena na osnovu Skokovog „Etimologijskog rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika” (1974).

2.1. Opšta podela

Prvi deo klasifikacije razmatranog polja daje opštu karakteristiku leksema. Prilično jednostavna podela, kojom se ovde služimo, lepo predstavlja sliku prikupljenog materijala. Osnova za stvaranje sedam tematskih grupa bila je karakteristična osobina koja se ponavlja u svim odrednicama u jednoj grupi. Ovu podelu ilustruje tabela II koja se sastoji od osam tematskih grupa:

1. mitska i legendarna bića,
2. bića povezana sa hrišćanstvom,
3. mesta,
4. nazivi za dane, svece,
5. radnje,
6. jela,
7. biljke, životinje, predmeti, vremenske pojave i ljudi, koji imaju posebno značenje,
8. ostalo.

1. Prva grupa ima 35 leksema. Sastoji se od vlastitih imena, npr. *Kemza*, *Baba Jega* i opštih termina, npr. *mora*, *vila*. To su mitska i legendarna bića, koja najčešće simbolišu čudovišta i duhove opasne po ljude. Mali deo ove grupe čine bića koja su zaštitnici čoveka.

2. Drugi deo čine pre svega imena svetaca, kao što su *sveti Jovan*, *sveta Petka Paraskeva*, koja ulaze i u četvrtu grupu, jer su istovremeno nazivi za praznike. Zajednički termini za obe grupe nalaze se u drugoj grupi i označeni su kurzivom. Imamo ovde i opšte termine, npr. *anđeo*, *kum*. Ukupno imamo 32 lekseme.

3. Treća grupa sastoji se od 23 lekseme koje označavaju mesta. Većina tih mesta povezana je sa različitim duhovima koji vole da borave tamo, npr. *vodenica*, *raskršće*. Osim toga naći ćemo tu i sveta mesta npr. *gaj*, *nebo*. Pre svega se tu nalaze opšti nazivi.

4. Sledeća grupa, koja je najbrojnija, jer ima 86 termina - to su nazivi za dane i svece. Njena veličina može se objasniti time što tu imamo nazive hrišćanskih praznika, npr. *Đurđevdan*, *Uskrs* i narodne nazive, npr. *gorešnjaci*, *babini kozlići*. Tako da imamo nekoliko naziva za jedan dan ili neki period u godini.

5. Peta grupa - radnje, sastoji se od 15 termina. Ovaj deo je temelj svih ostalih, jer se ovde nalaze nazivi za obrede ili običaje, npr. *zaricanje*, *kađenje*. Sve ostale grupe su samo dopuna ovog dela. Karakteristično je za tu zbirku da se u njoj nalazi dosta imenica glagolskog porekla, koje su namerno uvršćene umesto glagola.

6. Najmanja grupa, koja ima samo 11 termina, posvećena je jelima.

7. Ukupno ova grupa ima 83 naziva. To su: biljke (17), životinje (24), predmeti (22), vremenske pojave (6) i ljudi (14) posebnog delovanja. Posebno delovanje je ovde shvaćeno

dvojako: pozitivno ili negativno, odnosno - ili koristi čoveku (*hamajlija*) ili predstavlja za njega opasnost i treba ga izbegavati (*ćuran*).

8. U poslednjoj grupi nalaze se reči koje nemaju zajedničke osobine. Svaki od tih termina toliko je specifičan, da bi sam za sebe mogao činiti posebnu grupu. Za ovu podelu to nije potrebno, tako da se tih 16 reči nalazi zajedno u osmoj grupi.

2.2. Morfološki opis

Terminologija obreda i običaja sastoji se od imenica i prideva. Izuzetak je jedan broj koji se pojavio zajedno sa imenicom (*Tri jerarha*). Leksičko polje o kojem govorimo ima 215 jednočlanih termina (imenice) i 92 višečlana termina. Imenice čine same termine, a takođe učestvuju u tvorbi višečlanih termina sa drugim imenicama, a pre svega sa pridevima, dok se ovi poslednji u ovoj terminologiji nikad nisu pojavili kao jednočlani termini. Nedostatak glagola nije slučajna, jer nas je više zanimala statička nego dinamička strana reči, tako da smo namerno uključili imenice glagolskog porekla.

Vredi obratiti pažnju na imenice koje u ovoj terminologiji imaju samo jedninu. Povezano je to sa značenjem datog termina, npr. *babica* - jednina, *babice* - množina, ali ovde samo *babice*. Takva situacija može izazvati nesporazum, naročito kod ljudi za koje srpski jezik nije maternji, tim pre što se ne mogu naći slični termini u dvojezičnim rečnicima.

Tabela 1. Podela imenica (prosti termini)

IMENICE 215 (70%)					
Imenice sa singularom i pluralom 197 (91.6%)			Imenice samo sa pluralom 18 (8.4%)		
muški rod	ženski rod	srednji rod	muški rod	ženski rod	srednji rod
103 (52.3%)	59 (30%)	35 (17.7%)	10 (55.6%)	8 (44.4%)	0 (0%)

Tabela 2. Podela složenica

SLOŽENICE	92 (30%)
pridev - imenica	76 (82.6%)
imenica - imenica	8 (8.8%)
pridev - imenica - pridev	3 (3.3%)
pridev - imenica - imenica	3 (3.3%)
imenica - imenica - pridev	1 (1.0%)
broj - imenica	1 (1.0%)

2.2.1. Tvorba reči

U poljskoj lingvistici tvorba reči je deo morfologije (i tako je urađeno i ovde) nasuprot srpskoj lingvistici, gde ulazi u leksikologiju. U ovom delu su predstavljeni načini tvorbe leksike u terminološkom sistemu srpskih obreda i običaja. Iskoristili smo sinhronijsku tvorbu reči koja opisuje formalno-semantičke odnose, u koje istovremeno ulaze reči prema drugim rečima. To nam predstavlja tabela III.

Stvar koju u ovoj oblasti treba razgraničiti jeste tvorba jednočlanih i višečlanih termina. Poslednji se grade po sintaksičkim obrascima, a jednočlani po obrascima tvorbe reči u srpskom jeziku. Predstavljena istraživanja tiču se prostih i složenih termina, samo što smo kod ovih poslednjih obradili jedan član, koji je u tabeli obeležen kurzivom, tako da ga smatramo prostim terminom. U tvorbi svih termina koje tretiramo kao jednosložne prisutni su sledeći tvorbeni načini:

1. sufiksacija (*bab-ica*),
2. prefiksacija (*po-korizmić*),
3. prefiksarno-sufiksna tvorba (*za-dušn-ice*)
4. slaganje (*blag-o-slov*),
5. složeno-sufiksna tvorba (*jedn-o-dan-ci*).

U sistemu terminologije srpskih obreda i običaja ne može se naći složeno-prefiksalni način tvorbe. Taj način je i inače veoma redak, tako da to nije nikakva specifičnost ovog sistema.

ZAKLJUČAK

Sufiksna tvorba nije najzastupljenija samo po frekvenciji nego i po broju sredstava koja u njoj učestvuju. Najčešći su: *-ica* (*brazdanica*), *-ni* (*bogorodični*), *-ac* (*svetac*), *-ak* (*petak*), *-nje* (*venčanje*). Ostali su mnogo ređi, npr. *-la* (*metla*), *-uša* (*prporuša*). (Sve vrste sufiksa koji učestvuju u ovoj terminologiji predstavljeni su u tabeli 4, a prefiski u tabeli 3.) Pomoću sufiksa su pre svega građeni prisvojni pridevi (*babino*), lica ili životinje karakteristične po nekoj osobini (*jarac*), nazivi jela (*varica*) i imenice glagolskog porekla (*vezivanje*).

Prefiksna i prefiksarno-sufiksna tvorba malobrojna je u tom sistemu. Pojavila su se dva prefiksa *-ne* (*nekršteni*) i *-po* (*pokorizmić*), a reči koje su nastale pomoću prefiksa i sufiksa imamo četiri: *za-duš-nice*, *ras-krš-će*, *po-duš-je* i *po-nedelj-ak*.

Takođe složena i složeno-sufiksna tvorba ne pokazuju nikakve osobenosti u odnosu na celokupan sistem srpskog jezika. Kao rezultat slaganja dobili smo nekoliko reči, npr. *Bogojavljenje*, *krstonoša*, *međudnevica*.

Sve tvorbeni osobine ove terminologije svedoče o tome da se ovde radi o tvorbenom sistemu karakterističnom za srpski jezik.

Tabela 3. Prefiksi

Prefiks	Broj primera	Procent
-	278	97.9
po-	3	1.1
ne-	1	0.4
ras-	1	0.4
za-	1	0.4

Tabela 4. Sufiksi

Sufiks	Broj primera	Procent
l	2	3
-	168	59.2
-ica	17	6.0
-ni	12	4.2
-ac	10	3.5
-ak	9	3.2
-nje	7	2.5
-enje	6	2.1
-in	6	2.1
-ić	4	1.4
-nji	4	1.4
-ski	4	1.4
-ište	3	1.1
-uća	2	0.7
-ar	2	0.7
-eni	2	0.7
-ina	2	0.7
-je	2	0.7
-ji	2	0.7
-ka	2	0.7
-lo	2	0.7
-stvo	2	0.7
-a	1	0.4
-uć	1	0.4
-ani	1	0.4

-av	I	0.4
-ev	I	0.4
-ic	I	0.4
-ice	I	0.4
-ik	I	0.4
-ilo	I	0.4
-inja	I	0.4
-lište	I	0.4
-lica	I	0.4
-nik	I	0.4
-ova	I	0.4
-uša	I	0.4
-va	I	0.4

Tabela 5. Izvedenice i složenice

DERIVACIJA	Prosti termini	Složeni termini	Prosti i složeni termini
Nemotivisani izraz	94 (33,2%)	44 (15,5%)	138 (49%)
Sufiks	74 (26.00%)	39 (14.00%)	113 (40.00%)
Prefiks	1 (0.35%)	1 (0.35%)	2 (0.70%)
Prefiks + sufiks	4 (1.30%)	0 (0.00%)	4 (1.40%)
SLOŽENICE			
Dve leksičke osnove	16 (5.65%)	1 (0.35%)	17 (6.00%)
Dve leksičke osnove +sufiks	1 (0.35%)	0 (0.00%)	1 (0.35%)
Dve leksičke osnove +interfiks	4 (1.40%)	1 (0.35%)	5 (1.75%)
Dve leksičke osnove +interfiks +sufiks	3 (1.05%)	0 (0.00%)	3 (1.05%)

2.3. Etimološki opis

Kad je reč o izvorima terminologije srpskih obreda i običaja, treba istaći da se radi o sistemu koji se počeo stvarati veoma rano. Mnogo termina potiče još iz baltoslovenske epohe, a većina je postala u praslovensko doba. Toliko star sistem odrazio se u svim slovenskim jezicima, dakle i u poljskom jeziku. Značenja termina mogla su se promeniti pod uticajem okolnosti u kojim su se razvijala, ali reči kao *gaj*, *baba*, *bič* i druge nisu strane Poljacima ni dan-danas.

Automatski se nameće i drugi zaključak povezan sa početkom stvaranja i formiranja tog sistema. Kao što smo pretpostavili, stranih reči nije mnogo u ovoj terminologiji. One

čine 7,2% celine. Najčešće su to turcizmi, što nije nikakvo iznenađenje, i reči grčkog porekla. Osim toga, pojavila se i po jedna reč iz francuskog, praslovenskog i ruskog jezika. Strani termini su predstavljeni u tabeli 6.

Tabela 6. Strane reči

Strane reči	Etimologija
1. ala	tur. ala
2. <i>aloviti</i> ljudi	tur. ala
3. ambar	tur. ambar
4. anatema	gr. anathema
5. andeo	gr. angelos
6. <i>arhandeo</i> Gavriilo	gr. arhangelos
7. <i>arhandeo</i> Mihailo	gr. arhangelos
8. avet	tur. afet
9. aždaja	tur. aždaha
10. balvan	tur. balvan
11. bunar	tur. bunar
12. burma	tur. burmak
13. đavo	gr. diabolos
14. hamajlija	tur. hamail
15. idol	gr. eidolon
16. katran	tur. katran
17. koljivo	gr. hollnvon
18. mazija	fr. mazer
19. nemušti	stsl. nemušti
20. tavan	tur. tavan
21. žrtva	rus. жертва

Tabela IV predstavlja etimologiju terminologije srpskih obreda i običaja, pre svega urađenu na osnovu Skokovog „Etimologijskog rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika” (1974). U tabeli su rimskim brojevima označene sveske, a arapskim strane na kojima se nalaze reči iz složenih termina koje smo proučili sa etimološke strane. Ako nema nikakvih reči u rubrici *poreklo*, to znači da dati termin potiče iz praslovenske ili sveslovenske epohe, a njegova etimologija objašnjena je u Skokovom rečniku pod istim terminom kao ovde. Reči obeležene znakom + nisu iz praslovenske epohe, one su mlađa generacija. Nekoliko termina je obeleženo izrazom od kojeg potiču, iako ih nema u Skokovom rečniku, a šest termina, nažalost, nismo uspjeli da etimološki ispitamo.

Nakon sakupljanja i poređenja svih termina domaćeg porekla dobili smo rezultate koji su predstavljeni u tabeli IV. Kao što se vidi, oni potpuno potvrđuju pretpostavke o tome

da terminologija srpskih obreda i običaja potiče iz praslovenske ili čak baltoslovenske epohe. Iz tog perioda vodi poreklo 211 reči, što čini 74,6 % svih domaćih termina.

Tabela 7.

	Prosti termini	Složeni termini	Složeni i prosti termini
Praslovensko poreklo	44 (15.60%)	20 (7.00%)	64 (22.60%)
Kasnije slovensko poreklo	95 (33.60%)	52 (18.40%)	147 (52.00%)
Kasnije poreklo	52 (18.30%)	14 (5.00%)	66 (23.30%)
Nepoznato poreklo	6 (2.10%)	0 (0.00%)	6 (2.10%)

3. POLJSKI EKVIVALENTI SRPSKIH TERMINA

Pre nego što damo ili predložimo poljske ekvivalente, treba podvući da se radi o rečima koje su povezane sa kulturom često specifičnom i poznatom samo srpskom društvu. Naišli smo ovde na dosta teškoća jer je trebalo preneti značenje jedne kulture u drugu, što je ponekad sasvim nemoguće.

U tabeli V nalaze se tri kolone (termin, ekvivalent, nedostatak ekvivalenta). Ekvivalente smo dali onim terminima koji imaju svoj odraz u poljskoj kulturi. Kriterijum je tu bio postojanje obreda, praznika ili predmeta, koji je jasan poljskom primaocu, a nije prevod, jer je ponekad prevođenje reči dosta jednostavno, ali ipak treba dati objašnjenje u belešci, s obzirom na nedostatak ekvivalenata u poljskoj kulturi, npr. *biserka-perelecza*. Tako da prevod nije komplementaran ekvivalentu.

Povoljni ekvivalenti su (tabela V drugi stubac):

1. Nazivi obreda, praznika, koji postoje i u Poljskoj, npr: Uskrs - *Wielkanoc*. Naravno, ne znači da su običaji povezani za ove praznike isti kod Srba i kod Poljaka.

2. Životinje, biljke i predmeti u svakodnevnoj upotrebi, kao što su *kapa*, *sekira*, *kukavica*, čije etnološko značenje treba objasniti ne samo poljskom primaocu, već i prosečnom govorniku srpskog jezika.

3. Nazivi praznika kao što je *Đurđevdan*, čiji se poljski ekvivalent (dzień świętego Jerzego) kalendarski poklapa sa Đurđevdanom, ali se u poljskoj kulturi ne slavi kao praznik.

4. Termini kao što su *aždaja*, *bauk* prevode se kao *smok* i *potwór*. Ovi ekvivalenti mogu zadovoljiti prosečnog čitaoca, ali za etnologa su nedovoljni, jer *zmaj*, *aždaja*, *bauk* i dr. razlikuju se među sobom, a u jednostavnom prevodu to se ne vidi. U takvim slučajevima, kad prevodimo slična bića u stručnoj literaturi, nužan je precizan opis (takav koji je već urađen u poljskoj verziji ovog rada).

Ekvivalenti kojima treba dati objašnjenja su *Baba Jega* i *babino leto* (tabela V, drugi stubac). Oni su poznati poljskom primaocu, ali njihovo značenje je malo drukčije nego u srpskom jeziku. U prvom slučaju to nije ličnost koje se boje deca, nego prurušeno čeljade s kojim se zbijaju šale. Babino leto u srpskom jeziku ima uže značenje nego u poljskom, označava samo tople, jesenje dane, a nije naziv za paučinu koju nosi vetar.

U trećoj koloni (tabela V) nalaze se preuzeti srpski nazivi ili predloženi poljski ekvivalenti. Kako u jednih tako i u drugih treba dati objašnjenje u belešci. Preuzeli smo ove reči, čije prevođenje izaziva puno teškoća, a ponekad je čak i nemoguće, jer u toj grupi nalaze se termini specifični samo za srpsku kulturu, kao što su *badnjak* ili *česnica*. Pošto su to reči vrlo bitne i karakteristične za srpski narod, čije je objašnjenje neophodno poljskom primaocu, opredelili smo se za preuzimanje srpskih termina (naravno kad ne postoji poljski ekvivalent), jer tada prevod ne gubi na autentičnosti i lepoti.

Neki termini imaju poljski ekvivalent, npr. *sveta Paraskeva - święta Paraskewa*, ali se nalaze u grupi gde je predlog poljskog naziva. Njihovo ubrajanje u tu kategoriju objašnjava se time da je većina Poljaka katoličke veroispovesti a Srba pravoslavne. Tako da neki svetac ili praznik ima svoj ekvivalent na poljskom jeziku, ali je poznat samo malom broju Poljaka.

Količinski i procentualni tekst odnosi termina sa ekvivalentima i bez njih su predstavljeni u tabeli 8.

Tabela 8.

Termini sa poljskim ekvivalentom 193 (63.5%)		Termini bez poljskog ekvivalenta 111 (36.5%)	
Postoji povoljan ekvivalent	Postoji poljski ekvivalent, ali treba dati objašnjenje	Preuzeti srpski naziv	Predlog poljskog ekvivalenta
191 (62.8%)	2 (0.7%)	44 (14.5%)	67 (22.0%)

Ako se prevodi tekst sa elementima etnologije, onda je rad prevodioca otežan, jer treba ne samo znati karakter naroda, njegov mentalitet i istoriju, nego treba i analizirati ljudska ponašanja, njihov odnos prema obredima i stvarima povezanim sa kulturom. Bitno je takođe praćenje razvoja ili gubitka običaja. Neki od njih se menjaju, doživljavaju svoj procvat, a drugi, suprotno, gube značenje, pa čak i nestaju. Količina praznika i obreda, a pre svega njihovo lokalno različito imenovanje mogu predstavljati ozbiljan problem u prevođenju srpske književnosti. Sledeći važan elemenat za prevodioca je poznavanje stepena religioznosti naroda i njegov odnos prema crkvenim zakonima.

Nabrojali smo samo neke teškoće sa kojima se sreće prevodilac književnosti povezane sa srpskom obrednošću. Način da se one savladaju jeste naravno poznavanje stručnih radova iz etnologije, ali pre svega individualna opservacija ljudi, njihovog ponašanja na srpskom području, jer samo lično upoznavanje srpskog mentaliteta i kulture kao i njena konfrontacija sa teorijom može dati željen efekat.

4. ZAVRŠETAK

Terminologija srpskih obreda i običaja bila je u Poljskoj skoro sasvim nepoznata i zanemarena, mada je vrlo zanimljiva i trebalo bi da bude bliska poljskom primaocu s obzirom na zajedničke, slovenske korene. Ona je ne samo interesantna, nego može biti i od pomoći u radu dijalektologa i etnologa, a takođe i običnih ljudi, jer ulazi u široko shvaćenu kulturu čije poznavanje može olakšati shvatanje umetnosti, književnosti i srpskog mentaliteta.

Predstavili smo ovde samo osnovnu terminologiju s obzirom na nedostatak materijala i prilično višeznačne granice te oblasti.

Unutar ovog sistema izdvajaju se tematske grupe koje smo predstavili u poglavlju 2.1. Glavni deo rada je činilo sakupljanje materijala i njegovo razmatranje sa tvorbeno i etimološke strane. Radi se ovde o tvorbenom sistemu karakterističnom za srpski jezik, u kojem dominira sufiksacija (40% svih termina), zato poreklo većine termina (74.6%) prema pretpostavkama potiče iz praslovenskog doba.

Trudili smo se da nađemo poljske ekvivalente za srpske termine. Uz termine koji nemaju svoj odraz u poljskoj kulturi (a ima ih 36.5%) opredelili smo se za preuzimanje srpskih naziva, da prevod ne bi gubio na autentičnosti i lepoti. Bez obzira na prevod, takav termin mora biti objašnjen u belešci.

U principu, ovaj rad je samo osnovni materijal koji bi se mogao razviti. Jedna od mogućnosti je koncentracija samo na jedan obred, na primer na svadbu i stvaranje specijalističke terminologije za ovu temu. Takav problem može se razmatrati i sa etnološke strane, na primer u poređenju sa poljskom obrednošću. Naravno, ovaj materijal može se i proširiti prikupljanjem većeg broja termina. Najzad, što se čini vrlo zanimljivo, na osnovu ovog rada mogao bi nastati rad o srpskim obredima, ne samo sa terminima, nego i sa širim opisom običaja na poljskom jeziku.

Nadamo se da će ovaj rad koristiti lingvistima, etnolozima i svima koji se bave kulturom i životom Slovena i da će rad na ovoj problematici biti nastavljen.

5. LITERATURA

- Babić, S., *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb 1986.
- Bandić, D., *Narodna religija srba u 100 pojmova*, Beograd 1991.
- Bogišić, B., *Pravni običaji u Slavena*, Zagreb 1866.
- Bystron, J.S., *Tematy, które mi odradzano*, Warszawa 1980.
- Clifton, J. A., *Introduction to cultural anthropology*, Boston 1968.
- Drobnjaković, B., *Etnologija naroda Jugoslavije*, Beograd 1960.
- Etnološko društvo SR Srbije, *Etnološke sveske 1: Obredna praksa u Srbiji*, Beograd 1978.
- Fisiak, J., *Contrastive linguistics and the language teacher*, Oxford 1981.
- Gluhak, A., *Hrvatski etimološki rječnik*, Zagreb 1993.
- Grzegorzczkova, R., Laskowski, R., Wróbel, H., (red.) *Gramatyka współczesnego języka polskiego - Morfologia*, Warszawa 1984.
- Karadžić, V.S., *Kovčević za jezik, istoriju i običaje Srba sva tri zakona*, Beč 1849.
- Karadžić, V.S., *Život i običaji naroda srpskog*, Beč 1867.
- Karadžić, V.S., *Srpski rječnik*, Beč 1852.
- Klaić, B., *Veliki rječnik stranih riječi*, Zagreb 1974.
- Kulišić, Š., Petrović P.Ž., Pantelić N., *Srpski mitološki rečnik*, Beograd 1970.
- Leach, E.R., *Ritual*, w: IESS, T. 13., 1968.
- Levi-Strauss C., *Mythologiques*, Paris 1970.
- Miodunka, W., *Podstawy leksykologii i leksykografii*, Warszawa 1989.

Moszyński, K., Kultura ludowa Słowian. T.2, cz. 1., Warszawa 1967.

Nedeljković, M., Kalendar srpskih narodnih običaja i verovanja za prostu 1995, Valjevo 1994.

Nedeljković, M., Slava u Srba, Beograd 1991.

Polański, K., (red.) Encyklopedia jezykoznawstwa ogólnego, Wrocław 1995.

Ranković, Lj., Srpske slave i verski običaji, Valjevo 1995.

Samardžija, M., Leksikologija hrvatskoga jezika, Zagreb 1995.

Skok, P., Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb 1971-4.

Srpska kraljevska akademija, Srpski etnografski zbornik (knjiga 40): Život i običaji narodni (knjiga 16), Beograd 1927.

Stanojčić, Ž., Popović Lj., Gramatika srpskog jezika, Beograd 1992.

Staszczak, Z., Porodični ritual kao izraz promena običaja na selu, Beograd 1982.

Staszczak, Z., (red.) Słownik etnologiczny. Terminy ogólne, Warszawa 1987.

Vuković, M.T., Narodni običaji, verovanja i poslovice kod Srba, Beograd 1981.

6. DODATAK

Tabela I

<i>Termin</i>	Gram. kat.	Poljski ekvivalent	Primer
adamsko koleno	s (Adj N)	2 (pokolenie Adama)	4 Oj, Koviljka, koleno adamsko, prosta duša tvojih roditelja
ala	N	2 smok	4 Jak kao ala.
aloviti ljudi	s (Adj N)	2 (ludzie smoki)	4 Alovite ljude puška ne ubija.
amajlija => hamajlija	N		
ambar	N	2 stodoła	4 U vrijeme gladi često priviđaju (vampiri) oko (...) ambara žitijeh.
anatema	N	2 (wyklęty, przeklęty)	4 Po crkvenim predanjima anatema je otpadnik od Boga.
anatema	N	2 (wyklęty, przeklęty)	4 Anatema ga bilo.
andeo	N	2 anioł	4 Bog je stvorio anđela pre ljudi.
arhandeo Gavriło - 6.07 (29.07)	s (N N)	2 (Anioł Gabryel)	4 Letnji Arandelovdan posvećen arhandelu Gavrilu
arhandeo Mihailo - 29.09 (12.10)	s (N N)	2 (Archanioł Michał)	4 Sveti arhandeo Mihajlo proslavlja se kao domaći zaštitnik.
avet	N	2 upiór, zmora, - widmo, zjawia	4 Suv kao avet
avetinja => avet	N		
aždaja	N	2 smok	4 Dok zmija zmije ne proždere, ne može aždaja postati.

Baba Jega	s (N N)	2 (Baba Jaga)	4 Prilikom Uskrsa održavaju se igre sa Babom Jegom.
Baba Korizma	s (N N)	2 (Wielkopostna Baba Jaga)	4 Bacila Baba Korizma jedan štap.
Baba Marta	s (N N)	2 (Kupryśna Baba)	4 Baba Marta označava u narodu sve vremenske nepogode u martu.
Baba Roga	s (N N)	2 (Baba Jaga)	4 Baba Roga kupi nestašnu decu i odvodi ih u svoj stan.
Baba Ruga	s (N N)	2 (Baba Jaga)	4 Baba Ruga, kojoj se decu rugala, pa je po tome dobila ime.
baba	N	2 baba	4 U svim staroslovenskim verovanjima baba je bila demonsko biće.
babice	N	2 (babice)	4 Posebno su babice opasne noću.
babini jarci => babini kozlići	s (Adj N)		
babini kozlići	s (Adj N)	2 (lodowate koziołki)	4 Poređenje sa verovanjima raznih naroda ukazuje da babini kozlići bi mogli predstavljati lunarno biće.
babini pozajmenici => babini kozlići	s (Adj N)		
babini ukovi => babini kozlići	s (Adj N)		
babino leto	s (Adj N)	2 (babie lato)	4 Babino leto je naziv za tople jesenje dane.
badnja nedelja	s (Adj N)	2 (Tydzień przed Bożym Narodzeniem)	4 Badnja nedelja je sedmica pred Božić.
badnjak	N	2 (badnjak)	4 Postoji običaj da jedno lice bdi, čekajući dok badnjak pregori.
Badnje veče 24. 12 (06.01)	s (Adj N)	2 Wigilia Bozego Narodzenia	4 Na neki način Badnje veče ima karakter zadušnica.
bujanje	N	2 odrzekanie, zarzekanie choroby	4 Bujalo se kod ognjišta, govoreći: Kako voda odlazi, tako da ode i bolest.
balvan	N	2 idol	4 Balvan označava idola.
barenica	N	2 (barenica)	4 Paru iz barenice neki vezu za kesu nadi dobre tecerine.
basma => bujanje	N		
bauk	N	2 potwór	4 Pogle, otac kraj sustava luga, zar ne vidio noćnoga bauka.
beda	N	2 bieda	4 Našla ga beda.
bela nedelja	s (Adj N)	2 (Biały Tydzień)	4 Poslednji dan bele nedelje to je dan slobodnog narodnog veselja i još slobodnije šale.
beli dani 25. 12 (07. I) do 04. 01 (17. I)	s (Adj N)	2 (białe dni)	4 Beli dani padaju u sedmičnu nedelju posle Trojicama.

beli luk	s (Adj N)	2 czosnek	4 Belin lukom majke mažu decu, da ih ko ne urekne i da ih veštice ne pojedu.
beli petak => blagi petak	s (Adj N)		
belutak	N	2 żwir	4 Svaki lovac treba da nosi pod pojasom ... okrugao belutak, uzet s reke
bes	N	2 bies	4 Ušao mu bes (detetu), pa nikako da se smiri.
bič	N	2 bicz	4 Prvu zmiju od godine treba ubiti bičem.
biljani petak	s (Adj N)	2 (polny piątek)	4 Biljani petak je ispred Đurdevdana
biserka	N	2 (Perelecza)	4 Biserka krije ogromnu snagu.
Blaga Marija 22.07 (04.08)	s (Adj N)	2 (Błoga Maria)	4 Na dan Blage Marije može se raditi u polju, ali samo na mobu.
blagi dani	s (Adj N)	2 (święte dni)	4 Ide jesen idu blagi dani.
blagi petak	s (Adj N)	2 (Błogi Piątek)	4 Blagi petak je u sedmici svetle nedelje.
blagoslov	N	2 błogosławieństwo	4 Blagoslov se izriče u prigodnoj prilici dragoj ličnosti kao izliv srdačnosti.
Blagovesti 25.03 (07.04)	N	2 Zwiastowanie.	4 Ako kukavica zakuka pre Blagovesti, onda će u selu biti preko godine dosta zmija.
božićnji post	s (Adj N)	2 Adwent	4 Božićni post traje šest sedmica.
bob	N	2 bób	4 Bacale babe bob i gatale.
Bog	N	2 Bóg	4 Bog će dati koji mu se moli.
Bogojavljenje 06.01 (19.01)	N	2 Objawienie Pańskie; Święto Trzech Króli.	4 Ako je na Bogojavljenje oblačno ili pada sneg onda će biti rodna godina, ako je vedro, leto će biti sušno.
Bogorodica 15.08 (28.08)	N	2 Wniebowzięcie NMP	4 O sveta Bogorodice, pomози joj lakost.
Bogorodični pojas 31.8 (13.09)	s (Adj N)	2 (Pas Bogarodzicy)	4 Praznik pojasa svete Bogorodice je ustanovljen u spomen čuda koje se dogodilo bolesnoj carici Zoji.
Bogorodični pokrov 01.10 (14.10)	s (Adj N)	2 (Całun Bogarodzicy)	4 Praznik bogorodičnog pokrova, uveden najpre u ruskoj crkvi, prihvaćen je od XII veka u pravoslavnom svetu.
bogova brada => božja brada	s (Adj N)		
bogu brada => božja brada	s (N N)		
bosiljak	N	2 bazylija	4 Bosiljkom se štiti novorođenče.
Božić 25.12 (07.01)	N	2 Boże Narodzenie	4 Za vreme Božića u običajima se posebna pažnja poklanja žitu.
božićna kokoš	s (Adj N)	2 (kura pieczona na Boże Narodzenie)	4 Božićna kokoš je u direktnoj vezi sa novim žitom.
božićna pečenica	s (Adj N)	2 (prosię pieczona na Boże Narodzenie)	4 Božićna pečenica se ubija do podne, dok dan napreduje.

božićna slama	s (Adj N)	2 Wigilijna sloma	4 Božićna slama ima isto značenje i istu moć kao poslednji snop.
božićni hleb	s(Adj N)	2 (chleb pieczony na Boże Narodzenie	4 Božićni hleb simbolički je predstavljao useve.
božja brada	s (Adj N)	2 (boža broda)	4 U većini predela u Srbiji božju bradu ne znaju nego strukove išćupaju s klasjem.
Branopolja => Poljobranija	N		
brašno	N	2 mąka	4 Nalazimo verovanje u mističnu snagu određenog brašna i testa - božićnog testa.
bratimljenje	N	2 bratanie się	4 Bratimljenja se spominju u našim starijim narodnim pesmama, pa postoje i danas.
brazdanica	N	2 (brazdanica)	4 Brazdanicu jedu ponekad na njivi.
brazdionica => brazdanica	N		
britva	N	2 brzytwa	4 Britva gubi svoju moć čim promeni vlasnika.
brzino kolo	s (Adj N)	2 (szaleńcze koło)	4 Neki čovek imao je livadu, kojom se nije nikada koristio jer je u njoj bilo brzino kolo.
bubamara	N	2 biedronka	4 Poleti, polet!, bubamaro, otkuda će doći svatovi.
bukavac	N	2 (wampir)	4 Bukavcu sličan je drekavac u Bosni.
bunar	N	2 studnia	4 Bunar bi mogao biti ulaz u donji svet.
bunjište	N	2 śmietnik	4 Bunjišta se izbegavalo, da se ne bi nagraisało.
burma	N	2 obrączka	4 Burme i sam čin obručenja simbolizuju vernost.
Časne verige => Verižnjaci	s (Adj N)		
česnica	N	2 (česnica)	4 Česnica je prvobitno predstavljala hleb od novog žita.
četvrtak	N	2 czwartek	4 Svi su dani dobri dani, a četvrtak ponajbolji.
čista nedelja	s (Adj N)	2 (Czysty Tydzień)	4 Ispred naredne sedmice je čista nedelja.
čista sreda => pepeljava sreda	s (Adj N)		
Crvena subota => Velika subota	s (Adj N)		
Cveti	N	2 Niedziela Palmowa	4 Cveti su u nedelju ispred Uskrsa.
Cvetna nedelja	s (Adj N)	2 (Tydzień Palmowy)	4 Cvetna nedelja je šesta sedmica uskršnjeg posta.
Cvetna subota => Cveti	s (Adj N)		
ćuran	N	2 indyk	4 Ćuran se u izvesnim slučajevima klaao na temelju nove kuće.
daća	N	2 stypa	4 Od svakog jela sa daće ostavljalo se pomalo na grobu.
đavo	N	2 diabeł	4 Ni đavo nije tako crn kao što ljudi govore.

Đurđić 03.11 (16.11)	N	2 (Đurđić)	4 Đurđić je šesti praznik po učestalosti.
dodole	N	2 (dodole)	4 Udri kišo, sitna roso, ej dodo, ej dodole.
dožinjatica	N	2 (dožinjatica)	4 Kod Srba graničara veruje se da će letina roditi gdje se jede dožinjatica.
drekavac	N	2 (krzykacz)	4 Drekać dosađuje svojim roditeljima, ali retko, jer se boji pasa.
dren	N	2 dereń żółty	4 Želim ti da budeš zdrav kao dren.
družičalo => pobusani ponedeljak	N		
duga	N	2 tęcza	4 Da muško prođe ispod duge, postalo bi žensko, a žensko da prođe postalo bi muško.
duh	N	2 duch	4 Duhovi su, po verovanju, dobri ili zli.
Duhovi	N	2 Święto Trójcy Świętej	4 Srbi u okolini Segedina veruju da dete rodjeno na dan Duhova neće biti srećno.
Đurđevdan 23.04 (07.05)	N	2 Dzień Św. dJezego	4 Đurđevdan je najomiljeniji narodni praznik.
Đurđić=> Đurđevdan	N		
duša	N	2 dusza	4 Duša se zamišlja kao dah i vetar.
dušni brav	s (Adj N)	2 (zaduszne jagnię)	4 Dušnog brava ne sme jesti niko iz ne odakle je mrtvac.
gaj	N	2 gaj	4 Svetlih gajeva u vreme našeg mnogoboštva bilo je vrlo mnogo.
gavran	N	2 kruk	4 U narodnim pesmama gavrani nose žalosne glasove o pogibiji u boju.
German 12.05 (25.05)	N	2 (German)	4 Germana praznuju i u njegovu zaštitnu moć veruju Srbi i Bugari.
gladna nedelja => velika nedelja	s (Adj N)		
glog	N	2 głóg	4 Glogov kolac ili trn negde se stalno drži u kući zbog veštica.
gluha nedelja	s (Adj N)	2 (Głuchy Tydzień)	4 Veruje se da ovaj ko ne kine za vreme gluhe nedelje, neće dugo živeti.
glušna nedelja => gluha nedelja	s (Adj N)		
gluva nedelja => gluha nedelja	s (Adj N)		
golub	N	2 gołąb	4 Veruje se da će onoga ko utre svoje golubove snaći nesreća.
gorešnjaci	N	2 (gorešnjaci)	4 Po verovanju, za vreme gorešnjaka orlovi ne piju vodu i od žeđi piše u vazduhu.

gospodinski post	s (Adj N)	2 (Gospodinski post)	4 Po dve sedmice traju petrovski, gospodinski i slavski post.
grad	N	2 grad	4 Eno ale, biće grada.
grob	N	2 grób	4 U grob su ubacivali darove pokojniku, koje će poneti usput na drugi svet.
grobovi	N	2 groby przydrożne	4 Podizanje grobova bilo je poznato u srednjem veku, a posebno se razvilo u Srbiji u XIX veku.
gruvanica => česnica	N		
gušterica => aždaja	N		
guvno	N	2 gumno	4 Ni o trn, ni o grm, već na pometno guvno.
hamajlija	N	2 talizman	4 Hamajlija je predmet kome se pripisuje tajanstvena, zaštitna moć
hrast	N	2 dąb	4 Ostaci kulta hrasta sačuvali su se do najnovijih vremena u obilaženju zapisa.
idol	N	2 božek	4 Stari Sloveni imali su u svojim otvorenim i nepokrivenim hramovima idole.
ispovest	N	2 spowiedź święta	4 Ispovest je potrebna uoči svakog pričešća.
istočni petak => blagi petak	s (Adj N)		
istočni petak	s (Adj N)	2 (błogi piątek)	4 U istočni petak ne valja početi niti završiti bilo kakav posao.
istok i zapad	s (N N)	2 wschód i zachód	4 Istok i zapad imaju svoje posebne kultove koji se ne skrnave.
Ivandan 24.06 (07.07)	N	2 dzień św. Jana	4 Ivandan proslavlja crkva kao dan rođenja sv. Jovana.
jaje	N	2 jajo	4 Jaje ima ulogu i u proricanju.
jama	N	2 jama	4 Jama je ulaz u donji svet.
jand=> drekavac	N		
jarac	N	2 kozioł	4 U narodnoj književnosti đavo se najčešće pretvara u jarca.
jednodanci	N	2 (jednodanci)	4 Ako jedno dete jednodanče umre, umreće i drugo.
jednoničenje	V	2 (poszczenie)	4 Čobani jednoniče da im vukovi ne kolju stoku.
jelen	N	2 jelen	4 Poštovanje jelena pripada lovačkim kulturama još od vremena gornjeg paleolita.
Jeremijindan	N	2 Dzień św. Jeremiasza	4 Na Jeremijindan izbegavani su poslovi i predmeti koji mogu da podsete na predstavu zmije.
kadenje	N	2 kadzenie	4 Svi verski obredi prethodno se obave kadenjem, pa se onda vrše.
kap => idol	N		
kupa	N	2 czapka	4 Magična kapa učini čoveka nevidljivim.

kapište	N	2 miejsce kultu	4 Nemanja je, progoneći ostatke mnogoboštva, rušio njihova kapišta.
katran	N	2 smola	4 Katran je sredstvo za zaštitu od raznih demoni.
Kemza	N	2 (Kemza)	4 Kemza je personifikacija vodenog duha.
kletva	N	2 klątwa, przekleństwo	4 Kletva nastaje kao posledica gneva.
Kokošnji Božić => Sv. Ignjat	s (Adj N)		
kolac	N	2 pal	4 Kazuje se da je predak ovog ili onog roda prvi pobio kolac u selu.
koledar	N	2 kołodnik	4 Koledari su dobijali poklone u hrani od svake kuće.
koljivo	N	2 kutia	4 Koljivo ne kuvaju žene koje imaju svu živu decu.
kornjača	N	2 żółw	4 Stilizovana figura kornjače javlja se kao ornament na ćilimima.
kovač	N	2 kowal	4 Mislilo se da je kovač u vezi sa demonima donjega sveta.
krštenje	N	2 chrzest	4 Krštenje je sveta tajna, kojom čovek postaje hrišćanin i član crkve.
krajputaši => grobovi	N		
kraljice	N	2 (Królowe)	4 Kraljice predstavljaju duha vegetacije.
kraljice i kralje- vi dubočki	s (N N Adj)	2 (Królowie i Królowe ze wsi Duboka)	4 Kraljice i kraljevi dubočki su nastali po selu Dubokoj.
krsnik	N	2 (krsnik)	4 Ne sme da se oda da je krsnik, jer bi odmah umro.
krsno ime	s (Adj N)	2 (święto domowego patrona, slawa)	4 U narodnim molitvama o krsnom imenu redovno se pozivaju Bog i sveci, kao zaštitnici doma.
krst	N	2 krzyz	4 Beži kao đavo od krsta.
krstonoša	N	2 procesja	4 Krstonoše su verske povorke.
Krstovdan	N	2 (Dzien Krzyża)	4 Na vezu zimskog i jesenjeg Krstovdana ukazuje isti naziv za oba praznika.
krstupoklona nedelja => gluha nedelja	s (Adj N)		
krstupoklona nedelja	s (Adj N)	2 (Tydzień Krzyża)	4 Krstupoklona nedelja zove se: gluva nedelja.
krtica	N	2 kret	4 Krticu je, po narodnom verovanju, grehota ubiti.
krug čarobni	s (Adj N)	2 czarodziejski krąg	4 Čarobni krug ima ulogu zaštitnika od zlih demoni i duhova.
kruška	N	2 gruszka	4 Slično verovanje o krušci konstatovano je i kod Lužičkih Srba.
kukavica	N	2 kukółka	4 U nekim predanjima, kukavice su Marta i Marija, sestre Lazareve.

Kuke i verige => Verižnjaci	s (N N)		
kum	N	2 kum, ojciec chrzestny	4 Ni ti meni kum, ni ja tebi stari svat.
kumačnji ponedeljak => pobusani ponedeljak	s (Adj N)		
Kumovska slama	s (Adj N)	2 Droga Mleczna	4 Kumovska slama predstavlja put kojim mogu putovati bogovi.
kumstvo	N	2 kumstwo	4 Kumstvo se smatralo za svetinju, a kum za sveca.
lamnja => ala	N		
lampijer => vampir	N		
lampir => vampir	N		
lapir => vampir	N		
Lastavica	N	2 jaskółka	4 Lastavica je kućni prijatelj.
Lazareva subota	s (Adj N)	2 (Lazareva Sobota)	4 Lazareva subota je prolećna svečanost uoči Cveti.
lazarice	N	2 (Lazarice)	4 Lazarice se najčešće kreću po naseljima.
leptir	N	2 motyl	4 Ako se ubije leptir, uništi se i veštica.
leska	N	2 leszczyna	4 lesca je pridavana lekovita moć.
Lučindan 18.10 (31.10)	N	2 Dzień św. Łukasza	4 Lučindan je deobni dan jeseni i zime.
mačka	N	2 kot	4 Mačka može predskazati smrt.
mačonik	N	2 (czarowniczk)	4 Mačonik nosi razne predmete za podmetanje maotija.
Makavej 01.08 (14.08)	N	2 (Makavej)	4 Čovek može da makne (pomeri) pameću ako ne poštuje Makaveja.
Makevije => Makavej	N		
Makivije => Makavej	N		
Mali Božić => Nova godina	s (Adj N)	,	
mali Uskrs => pobusani ponedeljak	s (Adj N)		
Markovdan, 25.04 (08.05)	N	2 dzień św. Marka	4 Markovdan je blagi dan zemljoradnika.
mazija	N	2 próba ognia i żelaza	4 Mazija je čelik, tvrdo gvožđe i metalna klepala.
Mečkin dan => Sveti Andreja	s (Adj N)		
međudnevice	N	2 (Međudnevice)	4 Uz međudnevicu zmije su najljuće.

mesojede	N	2 (mesojede)	4 Uz mesojede priređuje se proševina devojaka.
metla	N	2 miołta	4 Metla je korisna u domaćem životu.
Mirbožanje => Božić.	N		
Mitrovdan 26.20 (06.11)	N	2 Dzień św. Dymitra	4 Mitrovdan praznuju mnogi rodovi kao krsno ime.
Mladenci (09.03 (22.03)	N	2 (Święto Młodzianków)	4 Ko na Mladence vidi zmiyu treba triput da izgovori: kamen, železo.
Mladi Božić => Nova godina	s (Adj N)		
mladi Uskrs => pobusani ponedjeljak	s (Adj N)		
mora	N	2 zmora	4 Pritisnuo me ko mora.
Mratinci	N	2 (Mratinci)	4 Mratinci su vučji praznici.
mratinski post	s (Adj N)	2 (Marciański post)	4 Mratinski post traje jednu nedelju.
mučni dani -od 13.12 (26.12) do 24.12 (06.01)	s (Adj N)	2 (trudne dni)	4 Mučni dani pripadaju zimi.
nav => drekavac	N		
nebo	N	2 niebo	4 I Bog na nebu ima presto od kamena.
nekršteni dani - od 25.12 (07.01) do 04.01 (17.01)	s (Adj N)	2 (Nieświęcone dni)	4 Uz nekrštene dane se ne posti.
nemušti jezik	s (Adj N)	2 język zwierząt	4 Prvi čovek znao je nemušti jezik, ali ga je izgubio s prvim grehom.
Nežid	N	2 (Nežid)	4 Nežid je i u bugarskom zao duh.
noćnica => mora	N		
Nova godina 01.01 (14.01)	s (Adj N)	2 Nowy Rok	4 Za Novu godinu se obavezno ostavlja glava od pečenice i pola božićnog hleba.
nož	N	2 nóż	4 Nož se naročito često upotrebljavao za zaštitu porodilje od babica.
obetina => zavetina	N		
obrok	N	2 miejsce kultu	4 Obrokom Srbi danas nazivaju vreme jela.
odjek	N	2 echo	4 Narod verije da odjek dolazi kao ruganje demona sa suprotne strane.
odoljen	N	2 waleriana	4 Da zna majka što j' odoljen travka, nikad ne bi ukopala sinka.
Ognjena Marija 07.07 (30.07)	s (Adj N)	2 (Ognista Maria)	4 Ognjena Marija se u narodu smatra za težak praznik.
olovo	N	2 ołów	4 Olovo se u narodu koristilo u praktične i verske svrhe.

orah	N	2 orzech	4 Orah je u narodnom verovanju drvo podzemnoga sveta.
orulja => veštica	N		
ovca	N	2 owca	4 U narodnoj književnosti ovce leči i čuva sv. Sava.
pakao	N	2 piekło	4 Sve poznate predstave o paklu nastale su isključivo pod uticajem hrišćanstva.
paklenik => đavo	N		
panaija => koljivo	N		
pasja nedelja – od 09.01 (27.01) do 15.01 (02.02)	s (Adj N)	2 (Psi tydzień)	4 Pasja nedelja je sedmica zimske sezone.
Pejčindan => sv. Petka Paraskeva	N		
pepeljava sreda	s (Adj N)	2 Środa Popielcowa	4 Pepeljawa sreda je prve sedmice uskršnjeg posta.
petak	N	2 piątek	4 U petak bele nedelje ne posti se.
petao	N	2 kogut	4 U Nišavi su klali petla direktno nad žitom.
Petrovdan 29.06 (12.07)	N	2 Piotra i Pawła	4 U narodu se kazuje da je do podne Petrovdan, a od podne Pavlovdan.
petrovski post	s (Adj N)	2 (Piotrowski post)	4 Po dve sedmice traju petrovski, gospodinski i slavski post.
plakavac => drekaavac	N		
pobušani ponedeljak => pobusani ponedeljak	s (Adj N)		
pobušeni ponedeljak => pobusani ponedeljak	s (Adj N)		
podoranica => brazdanica	N		
podušje	N	2 ofiara, datek dla ratowania duszy.	4 Žene koje imaju umrlu decu za podušje daju deci svojoj i u susedstvu godišnje prvine.
poklade	N	2 zapusty	4 Po verovanju, o pokladnoj večeri kupe se veštice oko kuća.
pokorizmić	N	2 (Pokorizmić)	4 Trajanje pokorizmića je nejednako, jer je Uskrs pokretan praznik.
Pokrižak => Spasovdan	N		
pokrov	N	2 całun	4 Pokrov je u upotrebi kod svih indoevropskih naroda.

Pokrovica => Bogorodični pokrov	N		
polażenik	N	2 (polaženik)	4 Domaćin parče česnice namenjuje polaženiku.
polaznik => polaženik	N		
položajnik => polaženik	N		
ponedeljak	N	2 poniedziałek	4 U mnogim selima setva počinje ponedeljkom.
post	N	2 post	4 Neposredno posle posta u jelu nastaje omršaj.
prazni četvrtak	s (Adj N)	2 (Pusty czwartek)	4 Prazni četvrtak je prvi po Uskrsu.
Preobraženje 06.08 (19.08)	N	2 Przemienienie Puhskie	4 O Preobraženju je poslednji dan kupanja u rekama.
Presveta => Duhovi	N		
pričešće	N	2 komunja św.	4 Vino i hleb u pričešću su telo i krv Hristova.
prikaza => avet	N		
prokletja	N	2 przekłęcie, potępienie	4 Prokletja priređuje se nedeljom i o praznicima.
prokletstvo	N	2 przekłęcie, potępienie	4 Bogorodica je proklela vrbu da ne rađa.
Prokopijevdan	s (Adj N)	2 dzień św. Prokopa	4 Žene strogo praznuju Prokopijevdan zbog dece.
proseni dani– od 19.12 (01.01) do 24.12 (06.01)	s (Adj N)	2 (zimowe dni)	4 Proseni dani zovu se i prosenci.
prporuše	N	2 (prporusze)	4 Kolovoda od prporuša prpac.
prvoposni četvrtak	s (Adj N)	2 (pierwszy czwartek Wielkiego Postu)	4 Prvoposni četvrtak zove se i zaklopiti četvrtak.
psoglav	N	2 (człowiek o głowie psa)	4 Zamišljalo se da psoglavi žive u pećinama.
raj	N	2 raj	4 Raj je mesto gde borave duše umrlih.
ranilo	N	2 (o poranku)	4 Na Cveti ujutru devojke porane pre sunca na ranilo.
raskovnik	N	2 czarnogłów	4 Raskovnik žele da imaju oni koji traže u zemlji novaca (blago).
raskršće	N	2 rozdroże	4 Mnogi prepovedaju da su noću prividali ponešto na raskršću.
rog	N	2 róg	4 Uloga roga u mitologiji raznih naroda je višestruka.
roguša => veštica	N		

rusalje dubočke => kraljice dubočke	s (N Adj)		
ružičalo => pobusani ponedeljak	N		
samovila => vila	N		
savica => svetosavski post	N		
sebični petak => istočni petak	ś (Adj N)		
sekira	N	2 siekiera	4 Kult sekire je postojao još od neolita.
sirna nedelja => bela nedelja	N		
siropusna nedelja => bela nedelja	s (Adj N)		
slava => krsno ime	N		
slavski post	s (Adj N)	2 (slavski post)	4 Po dve sedmice traju petrovski, gospodinski i slavski post.
slepi miš	s (Adj N)	2 nietoperz	4 Slepi miš zbog svog imena ušao je u ljubavnu magiju.
soha => idol	N		
sova	N	2 sowa	4 Ako se sova čuje u selu, predskazuje smrt.
Spasovdan	N	2 Wniebowstąpienie Pańskie	4 Spasovdan je četrdeseti dan po Uskrsu.
Srdevdan	N	2 Dzień św. Sergiusza	4 Na Srdevdan se ne radi sa volovima u polju.
Srebrni car	s (Adj N)	2 Srebrny car	4 O Srebrnom caru pripovedaju ljudi u Srbiji koji su kopali rude.
sreda	N	2 środa	4 Sredom, kao i petkom, posti se.
Sretenje (02.02 (15.02)	N	2 Matka Boska Gromniczna	4 Na dan Sretenja mečka izlazi iz svoje jazbine.
srkača => veštica	N		
srp	N	2 sierp	4 Žetelac obnese srp oko sebe, da se tako zaštiti od žitnog demona.
stožer	N	2 (stup na środku gumna)	4 Pred setvu sa razbije jaje o stožer.
stuha => zduhač	N		
stuhac => zduhač	N		
stuva => zduhač	N		
subota	N	2 sobota	4 Subota je dan mrtvih.
subotan => subota	N		

subotnjak => subota	N		
suđenice	N	2 (losem rządzycze)	4 Verovalo se da postoje tri suđenice.
svadba	N	2 wesele	4 Crkvena zapovest hrišćanima zabranjuje pravljenje svadbe uz post.
sveta Petka Paraskeva 14.10 (27.10)	s (Adj N Adj)	2 (św. Paraskeva)	4 Sveta Petka Paraskeva je bila monahinja, živela je krajem X i u početku XI veka.
svetac	N	2 święty	4 Mnogi su sveci ginuli za svoja verska ubeđenja.
svetac na ramenu	s (N P N)	2 Anioł Stróż	4 Svetac na ramenu je čovekov zaštitnik.
sveti Alimpije 26.11 (09.12)	s (Adj N)	2 (Św. Alimpiusz)	4 Svetog Alimpija praznovali su mutavdžije kao esnafsku slavu.
sveti Andreja 30.11 (13.12)	s (Adj N)	2 Święty Andrzej	4 Sv. Andreja mečku doveja.
sveti Antonije Veliki 17.01 (30.01)	s (Adj N Adj)	2 św. Antoni Wielki	4 Na dan sv. Antonija Velikog pojede se kolač naročito spreman za taj dan.
sveti Atanas Svetogorski 05.07 (18.07)	s (Adj N Adj)	2 (św. Atanazy Świetogórski)	4 Sv. Atanas Svetogorski je osnivaio veliku lavru na Svetoj gori.
sveti Atanasije Veliki 18.01 (31.01)	s (Adj N Adj)	2 (św. Atanazy Wielki)	4 Sveti Atanasije Veliki je veoma zaslužan za učvršćenje pravoslavlja.
sveti Dimitrije => Mitrovdan	s (Adj N)		
sveti Đorđe => Đurđevdan	s (Adj N)		
sveti Ignjat 20.12 (02.01)	s (Adj N)	2 św. Ignacy	4 Neka verovanja vezuju se podjednako za sv. Ignjata i za Božić.
sveti Ilija 20.07 (02.08)	s (Adj N)	2 (św. Eliasz)	4 Kad grmi, veruje se da sveti Ilija gađa davole ili aždaju.
sveti Jovan 07.01 (20.01)	s (Adj N)	2 św. Jan	4 Nad sv. Jovanom višega i pribranijega sveca nema.
sveti Jovan Preteča, Grmodol 25.05 (07.06)	s (Adj N Adj)	2 (Św. Jan Gromowładca)	4 U selima južnog Pomoravlja sveti Jovan Preteča naziva se Grmodol.
sveti Jovan Zlatoust 13.11 (26.11)	s (Adj N Adj)	2 (św. Jan Złotousty)	4 Sveti Jovan Zlatoust rodio se oko 347. godine u Antiohiji.
sveti Luka => Lučindan	s (Adj N)		
sveti Marko => Markovdan	s (Adj N)		
sveti Nikola 06.12 (19.12)	s (Adj N)	2 św. Mikołaj	4 Sveti Nikola podseća na božanstvo Vodanovog tipa.

sveti Pantelija 27.07 (09.08)	ś (Adj N)	2 (św. Pantelija)	4 Mnoge porodice svetuju svetog Panteliju kao krsno ime.
sveti Sava 14.01 (27.01)	s (Adj N)	2 (św. Sawa)	4 Sveti Savo, svoja goveda vrati iz našeg sela.
sveti Simeon 01.09 (14.09)	s (Adj N)	2 (św. Symeon)	4 Od Svetog Simeona počinje jesenja setva žita.
sveti Spiridon 12.12 (25.12)	s (Adj N)	2 (św. Spirydion)	4 Sveti Spiridon za života se raščuo kao čudotvorac.
Sveti vračevi => Vračevi	s (Adj N)		
svetilište	N	2 świątynia	4 Opšta svetilišta bila su pod otvorenim nebom.
svetinje	N	2 cudowne miejsca	4 Svetinje su mesta koje posećuju bolesnici i tamo se putem sugestije leče.
svetli dani	s (Adj N)	2 (jasne dni)	4 Svetli dani su tri uskršnja dana.
svetli ponedeljak	s (Adj N)	2 poniedziałek wielkanocny	4 Svetli ponedeljak je uskršnji ponedeljak.
svetosavski post	s (Adj N)	2 (Sawski post)	4 Svetosavski post drukčije se zove savica.
svinja	N	2 świnia	4 Svinja predstavlja demonsku životinju.
tavan	N	2 sufit	4 Verovanja o kućnjem krovu prenela su se na tavan.
tenac => vampir	N		
tis	N	2 cis	4 Tisov prut štiti putnika.
Todorova subota	s (Adj N)	2 (Todorova sobota)	4 Todorova subota je praznik konja.
Tomindan 06.10 (19.10)	N	2 Dzień św. Tomasza	4 Sv. Toma je iz Galileje.
trapavi petak => istočni petak	s (Adj N)		
trebište	N	2 miejsce kultu	4 Trebišta su napuštena svetlišta.
Tri jerarha 30.01 (13.02)	s (Num N)	2 (Trzej Biskupi)	4 Tri jerarha su posebno svetkovani kao esnafska slava bojadžijskog zanata.
Trifunci	N	2 (Trifunci)	4 Trifunci se praznuju zbog stoke.
Trifundan	N	2 Dzień św. Tryfuna	4 Trifundan je proslava sv. Trifuna iz Frigije.
Trivunci => Trifunci	N		
ubrazdaonica => brazdanica	N		
ureznik => hamajlija	N		
urok	N	2 urok	4 Urok ti voda odnela, mome čedu zdravlje donela.
Usekovanje 29.08 (11.09)	N	2 Męczeństwo św. Jana	4 Ranije se na Usekovanje jednoničilo.

Uskrs	N	2 Wielkanoc	4 Uskrs je najveći praznik hrišćanske crkve.
uskršnji post	s (Adj N)	2 Wielki Post	4 Posle uskršnjeg posta prvo se omrsi uskršnjim jajom.
utvara => avet	N		
vampir	N	2 wampir	4 Vampir se javlja u svako doba godine, ali najviše zimi.
vampirče => vampirović	N		
vampirić	N	2 (wampirek)	4 Svojstva vampirića su ista kao i vampira.
vampirović	N	2 (wampirzłtko)	4 Vampirić može poznati vampira, goniti ga i ubiti.
vaper => vampir	N		
varica	N	3 (varica)	4 Vara vari varice, da se rađu jarice, i bijele jagnjice, i đetić i junčici.
Vartoloma 11.06 (24.06)	N	2 (Vartoloma)	4 Vartoloma strogo kažnjava ljude, koji rade u praznične dane.
Vasiljevdan => Nova godina	N		
vasiljica	N	2 (vasiljica)	4 Naziv vasiljica upućuje na ime sv. Vasilija.
vatra	N	2 watra, ogień	4 Živa vatra se obično vadila leti, periodično ili povremeno.
vatralj	N	2 pogrzebacz	4 Gvozdeni vatralj ima zaštitno svojstvo.
Vavedenje 21.11 (04.12)	N	2 Ofiarowanie N.M.P.	4 Ako na Vavedenje pada kiša, onda će biti rodna godina, a ako je vetrovito, biće nerodna.
Večernjača	N	2 Wenus - Gwiazda Wieczorna	4 Večernjača je naziv za planetu Veneru kada se pojavi kao večernja zvezda.
Velika gospoda => Bogorodica	s (Adj N)		
Velika gospojna => Bogorodica	s (Adj N)		
velika nedelja	s (Adj N)	2 Wielki Tydzień	4 Velika nedelja je neposredno pred Uskrs.
Velika subota	s (Adj N)	2 Wielka Sóbota	4 Uoči Velike subote stavlja se bilje u vodu, pa se izjutra umiva njome.
Veliki četvrtak	s (Adj N)	2 Wielki Czwartek	4 Veliki četvrtak je u strasnoj nedelji.
Veliki petak	s (Adj N)	2 Wielki Piątek	4 Po verovanju, ko umre u Veliki petak, tome duša odlazi u raj.
venčanje	N	2 ślub	4 Predbračni ispit mora biti obavljen na tri nedelje pre venčanja.
venac	N	2 wieniec	4 Igračica dodola ima na glavi venac od bilja i cveća.
veridba	N	2 zaręczyny	4 Veridbu se održava pre venčanja.
Verižice => Verižnjaci	N		

Verižnjaci 16.01 (29.01)	N	2 (Verižnjaci)	4 Na Verižnjake vezuju verige da bi se zavezale čeljusti zverovima.
veselica	N	2 (veselica)	4 U Hercegovini i planinskim delovima Bosne umesto svinje, za Božić ritualno kolju ovcu, koju zovu veselica ili zaoblica.
veštac	N	2 czarownik	4 Veštac je muški pandan veštici.
veštica	N	2 czarownica	4 Veštica najviše napada ljude, a osobito mladu i naprednu decu.
vetar	N	2 wiatr	4 Postoje tihi vetrovi, koji se kreću po tlu zemlje i donose bolesti.
vezivanje	N	2 zawiązywanie	4 Magično vezivanje poznato je u svim krajevima u kojima žive Srbi.
Vidovdan 15.06 (28.06)	N	2 Dzień Świętego Wita	4 Na Vidovdan kukavica prestaje da kuka za izginulim kosovskim junacima.
vila	N	2 wiła	4 Usred polja zeleno jezero. Kod njega su na sastanku vile.
vilač => vilenik	N		
vilenik	N	2 (vilenik)	4 Vilenika ne može niko prevariti.
vilenjak	N	2 (vilenjak)	4 Vilenjaci su, po pravilu, snažniji od običnih ljudi.
vilin izvor => vilina voda	s (Adj N)		
vilina planina	s (Adj N)	2 (Góra Wił)	4 vilina planina toliko je visoka da svojim vrhom dotiče mesec.
vilina voda	s (Adj N)	2 (Źródło wiły)	4 Nekad se verovalo da viline vode pripadaju vilima.
vilina vodica => vilina voda	s (Adj N)		
vilino kolo	s (Adj N)	2 (Koło Wiły)	4 Narod se bojao da nagazi na vilino kolo.
vino	N	2 wino	4 Na Badnje večē ostavlja se vino na stoku za pokojnike.
vjedogonja => vampir	N		
Vlasovdan 11.02 (24.02)	N	2 (Dzień św. Vlasa)	4 Vlasovdan se naročito praznuje u stočarskim mestima.
vodena nedelja	s (Adj N)	2 (Lany Tydzień)	4 Vodena nedelja pripada krugu prolećnih praznika.
vodeni ponedeljak	s (Adj N)	2 Lany Poniedziałek	4 Vodeni ponedeljak je drugi dan Uskrsa.
vodenica	N	2 młyn wodny	4 Vodenica je korisna ljudima, ali je kao i voda opasna po njihov život.
vrač	N	2 znachor, czarodziej	4 Što su pre bili vrači, to su sada lečnici.
vračanje	N	2 czarowanie, wrózenie	4 Devojke i mladići vračali su da dobro udadu.
Vračevi 01.11 i 01.07 (14.11 i 14.07)	N	2 (Lekarze)	4 Vračevi je naziv za sveca Kuzmana i Damnjana.

Vračī => Vračēvi	N		
vreteno	N	2 wrzeciono	4 Vretenom se gone porođajni demoni.
vučari	N	2 (wilczęta)	4 Vučari pevaju i skupljaju darove.
vuk => vampir	N		
vuk	N	2 wilk	4 Sam đavo plaši se vuka.
vukodlak => vampir	N		
žaba	N	2 żaba	4 Žaba služi za lek ljudima i stoci.
zadušna nedelja	s (Adj N)	2 (tydzień zadusnych)	4 Uz jesenju, zadušnu nedelju ne seje se pšenica.
zadušnice	N	2 dzień zaduszny	4 Jela o zadušnicama se ne spremaju kao o daćama.
zaklopiti četvrtak => prvoposni četvrtak	s (Adj N)		
zaklopiti dani (zaklopici)	s (Adj N)	2 (zaklopici)	4 Zaklopiti dani su deset dana pred Sv. Nikolu.
zaoblica => veselica	N		
zapis	N	2 miejsce kultu	4 Svako naselje ima svoj glavni zapis u sredini naselja.
zapis	N	2 talizman	4 Zapise pišu se na papiru
zaricanje	N	2 przyrzekanie, dawanie słowa	4 Uza zaricanje treba se pozvati na višu silu božanstvo: Ako Bog da.
zavetina	N	2 (zavetina)	4 Pored glavne zavetine u mnogim selima su postojale i sporedne.
ždrāl	N	2 żuraw	4 Ako ždralovi lete nisko, godina će dobro roditi.
zdravica	N	2 toast	4 Zdravice su kratke, sažete, često stihovane.
ždrebac	N	2 ogierek	4 Ždrebac neće preći preko groba u kojem je vampir.
zduha => zduhač	N		
zduhač	N	2 (zduhač)	4 Za mnoge istorijske ličnosti verovalo se da su zduhači.
zduhat => zduhač	N		
zduva => zduhač	N		
zduvač => zduhač	N		
zec	N	2 zając	4 Trudna žena ne sme da vidi ubijenog zeca.
živa vatra => vatra	s (Adj N)		
zmaj	N	2 smok	4 Što god ima Srbina junaka, svakoga su odgajile vile, mnogoga su zmajevi rodili.
zmija	N	2 wąż	4 I sunce se raduje kada neko ubije zmiju.
zmijin svlak	s (Adj N)	2 skóra węża	4 Istucani svlak daje se stoci u hrani da je ne ujedu zmije.

Tabela II

1. Mitska i legendarna bića	2. Bića povezana sa hrišćanstvom	3. Mesta	4. Nazivi za dane, svece	5. Radnje	6. Jela	8. Ostalo
1. ala	1. andeo	1. ambar	1. babini kozlići	1. bajanje	1. barenica	1. adamsko koleno
2. aloviti ljudi	2. <i>arhanđeo Gavriilo</i>	2. bunar	2. babino leto	2. bratimljenje	2. božićna kokoš	2. blagoslov
3. anatema	3. <i>arhanđeo Mihailo</i>	3. bunjište	3. badnja nedelja	3. ispovest	3. božićna pečenica	3. daća
4. avet	4. <i>Blaga Marija</i>	4. gaj	4. beli dani	4. jedno-ničiti	4. božićni hleb	4. kletva
5. aždaja	5. Bog	5. grob	5. biljani petak	5. kađenje	5. brazdanica	5. krst
6. baba	6. <i>Bogorodica</i>	6. grobovi	6. blagi dani	6. krštenje	6. česnica	6. krstonoša
7. Baba Jega	7. davo	7. guvno	7. blagi petak	7. mazija	7. dušni brav	7. Kumovska slama
8. Baba Korizma	8. <i>German</i>	8. jama	8. Blagovesti	8. pričešće	8. koljivo	8. kumstvo
9. Baba Marta	9. kum	9. kapište	9. Bogorodični pojas	9. prokletja	9. varica	9. nemušti jezik
10. Baba Roga	10. <i>Ognjena Marija</i>	10. nebo	10. Bogojavljenje	10. venčanje	10. vasiljica	10. podušje
11. Baba Ruga	11. svetac	11. obrok	11. Bogorodični pokrov	11. veridba	11. veselica	11. prokletstvo
12. beli luk	12. svetac na ramenu	12. pakao	12. Božić	12. vezivanje		12. ranilo
13. balvan	13. sv. <i>Petka Paraskeva</i>	13. raj	13. božićnji post	13. vraćanje		13. svadba
14. bauk	14. sv. <i>Alimpije</i>	14. raskršće	14. četvrtak	14. brzino kolo		14. urok
15. beda	15. sv. <i>Andreja</i>	15. svetilište	15. čista nedelja	15. zaricanje		15. vatra
16. bes	16. sv. <i>Antonije Veliki</i>	16. svetinje	16. Cveti	16. zdravica		16. žrtva
17. biserka	17. sv. <i>Atanas Svetogorski</i>	17. tavan	17. Cvetna nedelja			
18. bukavac	18. sv. <i>Atanasije Veliki</i>	18. trebište	18. Duhovi			
19. drekavac	19. sv. <i>Ignjat</i>	19. vilina planina	19. Đurđevdan			

20. duh	20. sv. <i>Ilija</i>	20. vilina voda	20. Đurđić			
21. idol	21. sv. <i>Jovan Preteča Grmodol</i>	21. vilino kolo	21. gluha nedelja			
22. Kemza	22. sv. <i>Jovan</i>	22. vodenica	22. gorešnjaci			
23. mora	23. sv. <i>Jovan Zlatoust</i>	23. zapis	23. gospodinski post			
24. Nežid	24. sv. <i>Nikola</i>		24. poklade			
25. psoglav	25. sv. <i>Pantelija</i>		25. pokorizmić			
26. Srebrni car	26. sv. <i>Sava</i>		26. ponedeljak			
27. suđenice	27. sv. <i>Simeon</i>		27. post			
28. vampir	28. sv. <i>Spiridon</i>		28. prazni četvrtak			
29. vampirić	29. <i>Tri jerarha</i>		29. Preobraženje			
30. vampirović	30. <i>Vartoloma</i>		30. Prokopijevdan			
31. vila	31. <i>Verižnjaci</i>		31. proseni dani			
32. vilenik	32. <i>Vračevi</i>		32. prvoposni četvrtak			
33. vilenjak			33. slavski post			
34. zduhač			34. Spasovdan			
35. zmaj			35. Srdevdan			
			36. sredo			
			37. Sretenje			
			38. subota			
			39. svetli dani			
			40. svetli ponedeljak			
			41. svetosavski post			
			42. Todorova subota			
			43. Tomindan			
			44. Trifunci			
			45. Trifundan			

			46. Usekovanje			
			47. Uskrs			
			48. uskršnji post			
			49. Vavedenje			
			50. velika nedelja			
			51. Velika subota			
			52. Veliki četvrtak			
			53. Veliki petak			
			54. Vidovdan			
			55. Vlasovdan			
			56. vodena nedelja			
			57. vodeni ponedeljak			
			58. zadušna nedelja			
			59. zadušnice			
			60. zaklopiti dani			
			61. zavetina			

Stubac 7. iz tabele II.

7.				
Biljke	Životinje	Predmeti	Vremenske pojave	Ljudi
koji imaju posebno značenje				
1. badnjak	1. bubamara	1. belutak	1. duga	1. dodole
2. beli luk	2. ćuran	2. bic	2. grad	2. jednodanci
3. bob	3. dožinjica	3. britva	3. istok i zapad	3. koledar
4. bosiljak	4. gavran	4. burma	4. odjek	4. kovač
5. božićna slama	5. golub	5. kapa	5. Večernjača	5. kraljice
6. božja brada	6. jarac	6. katran	6. v etar	6. kraljice i kraljevi dubočki
7. brašno	7. jaje	7. kolac		7. krsnik
8. dren	8. jelen	8. metla		8. lazariće

9. glog	9. kornjača	9. nož		9. polaženik
10. kruška	10. krtica	10. olovo		10. prporuše
11. leska	11. kukavica	11. pokrov		11. veštac
12. odoljen	12. lastavica	12. rog		12. veštica
13. orah	13. leptir	13. sekira		13. vrač
14. raskovnik	14. mačka	14. srp		14. vučari
15. zova	15. ovca	15. stožer		
16. tis	16. petao	16. vatralj		
17. hrast	17. slepi miš	17. venac		
	18. sova	18. vino		
	19. svinja	19. vreteno		
	20. vuk	20. zapis		
	21. žaba	21. zmijin svlak		
	22. ždral	22. hamajlija		
	23. ždrebac			
	24. zec			

Tabela III

TERMIN	0	PREFIKS	SUFIKS	SLAGANJE
1. <i>adamsko koleno</i>	+			
2. baba	+			
3. <i>Baba Jega</i>	+			
4. <i>Baba Korizma</i>	+			
5. <i>Baba Marta</i>	+			
6. <i>Baba Ruga</i>	+			
7. babice			-ica, baba	
8. <i>babini kozlići</i>			-ić, koza	
9. <i>babino leto</i>			-in, baba	
10. <i>badnja nedelja</i>			-nji, badnjak	
11. badnjak			-ak, badnji	
12. <i>Badnje veče</i>			-nji, badnjak	
13. bajanje			-nje, badnjak	
14. barenica			-ica, barićet	
15. bauk	+			
16. beda	+			
17. <i>bela nedelja</i>	+			
18. <i>beli dani</i>	+			
19. <i>beli luk</i>	+			
20. belutak			-ak, beli	
21. bes	+			
22. bič	+			
23. <i>biljani petak</i>			-ani, bilje	
24. biserka			-ka, biser	
25. <i>Blaga Marija</i>	+			
26. <i>blagi dani</i>	+			
27. <i>blagi petak</i>	+			
28. blagoslov				blag-o-slov
29. Blagovesti				Blag-o-vesti
30. bob	+			
31. Bog	+			
32. <i>Bogorodični pojas</i>			-ni, Bogorodica	
33. Bogojavljenje				Bog-o-javljenje

34. Bogorodica				Bog-o-rod-ica
35. <i>Bogorodični pokrov</i>			-ni, Bogorodica	
36. bosiljak	+			
37. Božić			-ić, Bog	
38. <i>božićna kokoš</i>			-ni, Božić	
39. <i>božićna pečenica</i>			-ni, Božić	
40. <i>božićna slama</i>			-ni, Božić	
41. <i>božićni hleb</i>			-ni, Božić	
42. <i>božićnji post</i>			-nji, Božić	
43. <i>božja brada</i>			-ji, Bog	
44. brašno	+			
45. bratimljenje			-enje, bratiti	
46. brazdanica			-ica, brazda	
47. britva	+			
48. bubamara				buba-mara
49. bukavac			-ac, bukati	
50. bunjište			-ište, bunjak	
51. česnica			-ica, čest	
52. četvrtak			-ak, četiri	
53. <i>čista nedelja</i>	+			
54. Cveti	+			
55. <i>Cvetna nedelja</i>			-ni, Cveti	
56. ćuran	+			
57. daća	+			
58. dodole			-lo, dodo	
59. dožinjalice			-lica, dožinjati	
60. drekavac			-ac, drekati	
61. dren	+			
62. duga			-a, dug	
63. duh	+			
64. Duhovi	+			
65. Đurđevdan				Đurdev-dan
66. Đurđić			-ić, Đurdevo	
67. duša	+			
68. <i>dušni brav</i>			-ni, duša	
69. gaj	+			

70. gavran	+			
71. German	+			
72. glog	+			
73. <i>gluha</i> nedelja	+			
74. golub	+			
75. gorešnjaci			-ak, goreti	
76. gospodinski post	+			
77. grob	+			
78. grad	+			
79. grobovi	+			
80. gumno	+			
81. hrast	+			
82. istočni <i>petak</i>			-ak, pet	
83. istok i zapad	+			
84. ispovest	+			
85. Ivandan				Ivan-dan
86. jama	+			
87. jarac			-ac, jar	
88. jednodanci				jedn-o-dan-ac
89. jednoničenje			-enje, jednoničiti	
90. jaje	+			
91. jelen	+			
92. Jeremijindan				Jeremij-dan
93. kadenje			-enje, kaditi	
94. kapa	+			
95. kapište			-ište, kap	
96. Kemza	+			
97. kletva			-va, kleti se	
98. kolac			-ac, klati	
99. koledar			-ar, koleda	
100. kornjača			-ača, kovati	
101. kovač			-ač, kovati	
102. kraljice			-ica, kralj	
103. <i>kraljice</i> i kraljevi dubočki			-ica, kralj	
104. krsnik	+			
105. <i>krsno</i> ime			-ni, krst	

106. krst	+			
107. <i>krstupoklona nedelja</i>				krstu-pokloni
108. krstonoša				krst-o-noš-a
109. Krstovdan				Krstov-dan
110. krštenje			-enje, krstiti	
111. krtica			-ica, krt	
112. <i>čarobni krug</i>	+			
113. kruška	+			
114. kukavica			-ica, kuku	
115. kum	+			
116. <i>Kumovska slama</i>			-ski, kum	
117. kumstvo			-stvo, kum	
118. lastavica			-ica, lasta	
119. <i>Lazareva subota</i>			-ev, Lazar	
120. lazarice			-ica, Lazar	
121. leptir	+			
122. leska	+			
123. Lučindan				Lučin-dan
124. mačka			-ka, mac	
125. mačonik	+			
126. Makavej	+			
127. Markovdan				Markov-dan
128. međudnevice				među-dnev-ice
129. mesojede				meso-jede
130. metla			-la, mesti	
131. Mitrovdan				Mitrov-dan
132. Mladenci			-ac, mlad	
133. mora	+			
134. Mratinci			-ac, Mratin	
135. <i>mratinski post</i>			-ski, Mratin	
136. mučni dani			-ni, muka	
137. nebo	+			
138. <i>nekršteni dani</i>		ne-kršteni		
139. Nežid	+			
140. <i>Nova godina</i>			-ina, god	
141. nož	+			

142. obrok	+			
143. odjek	+			
144. odoljen	+			
145. <i>Ognjena</i> Marija			-eni, oganj	
146. olovo	+			
147. orah	+			
148. ovca	+			
149. pakao	+			
150. <i>pasja</i> nedelja			-ji, pas	
151. <i>pepeljava</i> sreda			-av, pepeo	
152. petak			-ak, pet	
153. petao	+			
154. Petrovdan				Petrov-dan
155. <i>petrovski</i> post			-ski, Petar	
156. podušje		po-	po-duš-je	
157. poklade	+			
158. pokoriznić		po-koriznić		
159. pokrov	+			
160. polaženik			nik, polaziti	
161. ponedjeljak		po-	po-nedelj-ak	
162. post	+			
163. <i>prazni</i> četvrtak	+			
164. Preobraženje			-enje, preobraziti	
165. pričešće	+			
166. prokletja	+			
167. prokletstvo			-stvo, prokletja	
168. Prokopijevdan				Prokopijev-dan
169. <i>proxeni</i> dani	+			
170. prporuše			-uša, prpor	
171. <i>prvoposni</i> četvrtak				prv-o-posni
172. psoglav				p(a)s-o-glav
173. raj	+			
174. ranilo			-ilo, ran	
175. raskovnik	+			
176. raskršće		ras-	-krš-će	
177. rog	+			

178. sekira	+			
179. <i>slavski</i> post			-ski, slava	
180. slepi miš	+			
181. sova	+			
182. Spasovdan				Spasov-dan
183. Srdevdan				Srdev-dan
184. <i>Srebrni</i> car			-ni, srebro	
185. sreda	+			
186. Sretenje			-enje, sresti	
187. srp	+			
188. stožer	+			
189. subota	+			
190. suđenice			-ica, suđen	
191. svadba	+			
192. <i>sveta</i> Petka	+			
193. svetac			-ac, svet	
194. <i>svetac</i> na ramenu			-ac, svet	
195. <i>sveti</i> Alimpije	+			
196. <i>sveti</i> Andreja	+			
197. <i>sveti</i> Antonije Veliki	+			
198. <i>sveti</i> Atanas Svetogorski	+			
199. <i>sveti</i> Atanasije Veliki	+			
200. <i>sveti</i> Ignjat	+			
201. <i>sveti</i> Ilija	+			
202. <i>sveti</i> Jovan Preteča	+			
203. <i>sveti</i> Jovan	+			
204. <i>sveti</i> Jovan Zlatoust	+			
205. <i>sveti</i> Nikola	+			
206. <i>sveti</i> Pantelija	+			
207. <i>sveti</i> Sava	+			
208. <i>sveti</i> Simeon	+			
209. <i>sveti</i> Spiridon	+			
210. svetilište			-lišće, svetiti	
211. svetinje			-inja, svet,	
212. <i>svetli</i> dani	+			
213. <i>svetli</i> ponedjeljak	+			

214. svetosavski <i>post</i>	+			
215. svinja	+			
216. tis	+			
217. <i>Todorova</i> subota			-ova, Todor	
218. Tomindan				Tomin-dan
219. trebište			-ište, trebiti,	
220. <i>Tri</i> jerarha	+			
221. Trifunci	+			
222. urok	+			
223. Usekovanje			-nje, usekovati	
224. Uskrs	+			
225. <i>uskršnji</i> post			-nji, Uskrs	
226. vampir	+			
227. vampirić			-ić, vampir	
228. vampirović			-ić, vampir	
229. varica			-ica, Varvara	
230. Vartoloma	+			
231. vasiljica			-ica, Vasilj	
232. vatra	+			
233. vatraľj	+			
234. Vavedenje			-nje, vavesti	
235. Večernjača			-ača, večernji	
236. venčanje			-nje, venčati	
237. veridba	+			
238. <i>velika</i> nedelja	+			
239. <i>Velika</i> subota	+			
240. <i>Veliki</i> četvrtak	+			
241. <i>Veliki</i> petak	+			
242. venac	+			
243. Verižnjaci			-ak, verige	
244. veselica			-ica, veseliti	
245. veštac			-ac, vešt	
246. veštica			-ica, vešt	
247. vetar	+			
248. vezivanje			-nje, vezivati	
249. Vidovdan				Vidov-dan

250. <i>Velika</i> gospojna	+			
251. vila	+			
252. vilenik			-ik, vila	
253. vilenjak			-ak, vila	
254. <i>vilina</i> planina			-in, vila	
255. <i>vilina</i> voda			-in, vila	
256. <i>vilino</i> kolo			-in, vila	
257. vino	+			
258. Vlasovdan				Vlasov-dan
259. <i>vodena</i> nedelja			-eni, voda	
260. vodenica			-ica, voda	
261. vrač	+			
262. vraćanje			-nje, vraćati	
263. Vračevi	+			
264. vreteno	+			
265. <i>brzino</i> kolo			-in, brz	
266. vučari			-ar, vuk	
267. vuk	+			
268. žaba	+			
269. <i>zadušna</i> nedelja			-ni, zadušnice	
270. zadušnice		za	-dušn-ice	
271. <i>zaklopiti</i> dani	+			
272. zapis	+			
273. zaricanje			-nje, zaricati	
274. zavetina			-ina, zavet	
275. ždral	+			
276. zdravica			-ica, zdrav	
277. ždrebac			-ac, ždrebe	
278. zduhač	+			
279. zec	+			
280. zmaj	+			
281. zmija	+			
282. <i>zmijin</i> svlak			-in, zmija	
283. zova	+			

Tabela IV

TERMIN	POREKLO	LOKALIZACIJA
1. <i>adamsko koleno</i>	čeljad	I 305-306
2. baba		I 82
3. <i>Baba Jega</i>		I 82
4. <i>Baba Korizma</i>		I 82
5. <i>Baba Marta</i>		I 82
6. <i>Baba Ruga</i>		I 82
7. babice	baba	I 82
8. <i>babini kozliči</i>	koza	II 173
9. <i>babino leto</i>	baba	II 82
10. <i>badnja nedelja</i>	bdeti	I 128
11. badnjak	bdeti	I 128
12. <i>Badnje večje</i>	bdeti	I 128
13. <i>bajanje</i>	bajati	I 93
14. <i>barenica</i>	vreti	III 623
15. <i>bauk</i>	bau +	I 123
16. <i>beda</i>		I 148
17. <i>bela nedelja</i>	delo	I 412
18. <i>beli dani</i>		I 153
19. <i>beli luk</i>		I 153
20. <i>belutak</i>	beo	I 153
21. <i>bes</i>		I 149
22. <i>bič</i>	biti 2	I 162
23. <i>biljani petak</i>	biti 1	I 158
24. <i>biserka</i>	biser +	I 157
25. <i>Blaga Marija</i>		I 168
26. <i>blagi dani</i>		I 168
27. <i>blagi petak</i>		I 168
28. <i>blagoslov</i>	blag	I 168
29. <i>Blagovesti</i>	blag	I 168
30. <i>bob</i>		I 176
31. <i>Bog</i>	bogat	I 179
32. <i>Bogorodični pojas</i>	Bogorodica, rod	III 152
33. <i>Bogojavljenje</i>	Bog + javiti se	I 763
34. <i>Bogorodica</i>	rod	III 152

35. <i>Bogorodični pokrov</i>	rod	III 152
36. bosiljak	basilek +	I 116
37. Božić	bogat	I 179
38. <i>božićna kokoš</i>	Božić	I 179
39. <i>božićna pečenica</i>	Božić	I 179
40. <i>božićna slama</i>	Božić	I 179
41. <i>božićni hleb</i>	Božić	I 179
42. <i>Božićnji post</i>	Božić	I 179
43. <i>božja brada</i>	bogat	I 179
44. brašno		I 198
45. bratimljenje	brat	I 200
46. brazdanica	brazda	I 203
47. britva	brijati	I 209
48. bubamara	buba	I 223
49. bukavac	bukati	I 277
50. bunjište	bunina +	I 237
51. česnica	čest 2	I 313
52. četvrtak	četiri	I 317
53. <i>čista nedelja</i>		I 328
54. Cveti	cvasti	I 281
55. <i>Cvetna nedelja</i>	Cveti +	I 281
56. ćuran	ćurak 2 +	I 365
57. daća	dati	I 382
58. dodole	dodo +	I 421
59. dožinjalica	žeti 1	III 678
60. drekavac	drečati +	I 432
61. dren		I 435
62. duga	dug 1	I 452
63. duh	dah +	I 372
64. Duhovi	dah +	I 372
65. Đurđevdan	Georgije +	I 559
66. Đurđić	Georgije +	I 559
67. duša	dah +	I 373
68. <i>dušni brav</i>	dah +	I 378
69. gaj		I 544
70. gavran	vran	III 617-618

71. German		
72. glog		I 571
73. <i>gluha nedelja</i>		I 572
74. golub		I 587
75. gorešnjaci	goreti	I 591
76. gospodinski <i>post</i>		III 14
77. grob	grabiti 4	I 601
78. grad		I 604
79. grobovi	grabiti 4	I 601
80. gumno		I 633
81. hrast		I 684
82. istočni <i>petak</i>	pet	II 647
83. istok i zapad	teći	III 450
	pasti	II 615
84. ispovest	vem	III 575
85. Ivandan	Ivan	I 737
86. jama		I 752
87. jarac	jar	I 755
88. jednodanci	jedan	I 767
89. jednoničenje	jedan	I 767
90. juje		I 749
91. jelen		I 771
92. Jeremijindan	Jeremija	I 774
93. kađenje	kaditi	II 13
94. kapa		II 38
95. kapište	kap 3	II 38
96. Kemza		
97. kletva	kleti se	II 97
98. kolac	klati	II 291
99. koledar	koleda	II 124
100. kornjača	kora	II 151
101. kovač	kovati	II 172
102. kraljice	kralj	
103. <i>kraljice</i> i kraljevi dubočki	kralj	
104. krsnik	krst	II 197
105. <i>krsno</i> ime	Krist +	II 197

106. krst		II 197
107. <i>krstupoklona nedelja</i>	Krist +	II 197
108. krstonoša	Krist +	II 198
109. Krstovdan	Krist +	II 197
110. krštenje	Krist +	II 197
111. krtica	krt	II 213
112. <i>čarobni krug</i>	čar	I 295
113. kruška		II 215
114. kukavica	kuku +	II 227
115. kum		
116. <i>Kumovska slama</i>	kum I	II 231
117. kumstvo	kum I	II 231
118. lastavica		II 273
119. <i>Lazareva subota</i>	Lazar +	II 277
120. lazarice	Lazar +	II 277
121. leptir	lepir +	II 289
122. leska		II 298
123. Lučindan	Luka +	II 328
124. mačka	mac 3 +	II 344
125. mačonič		
126. Makavej		
127. Markovdan	Marak +	II 376
128. međudnevice	međa	II 399
129. mesojede	meso	II 410
130. metla	mesti	II 411
131. Mitrovdan	Dimitrije +	I 405
132. Mladenci	mlad	II 439
133. mora	mreti	II 466
134. mratinci	sv. Mrata +	
135. <i>mratinski post</i>	Martin +	II 379
136. mučni dani	mek 4	II 401-402
137. nebo		II 509
138. <i>nekršteni dani</i>	Krist +	II 197
139. Nežid	živ	III 682
140. <i>Nova godina</i>	god	I 584
141. nož	nizati	II 522

142. obrok	reči	II 121
143. odjek	jecati	I 765
144. odoljen	odoljeti	II 544
145. <i>Ognjena Marija</i>	oganj	II 546
146. olovo		II 544
147. orah		II 562
148. ovca		II 579
149. pakao		II 588
150. <i>pasja nedelja</i>	pas 2	II 611
151. <i>pepeljava sreda</i>	pepeo	II 638
152. petak	pet	II 647
153. petao	pevati	II 672
154. Petrovdan	Petar 2 +	II 649
155. <i>petrovski post</i>	Petar 2 +	II 649
156. podušje	dah +	I 373
157. poklade	klasti	II 90
158. pokorizmić	korisma +	II 154
159. pokrov	kriti se	II 199
160. polaženik	laziti	II 278
161. ponedjeljak	delo	I 412
162. post		III 14
163. <i>prazni četvrtak</i>	prazan	III 28
164. Preobraženje	raziti +	III 115
165. pričesće	čest 2	I 313
166. prokletja	kleti se	II 98
167. prokletstvo	kleti se	II 98
168. Prokopijevdan	Prokopije +	
169. <i>proseni dani</i>	prostiti	III 51
170. prporuše	prpor +	III 55
171. <i>prvopasni četvrtak</i>	post +	III 14
172. psoglav	pas	II 611
173. raj		III 100
174. ranilo	ran	III 106
175. raskovnik	raskovati +	
176. raskršće	Krist +	II 198
177. rog		III 153

178. sekira	seći	II 250
179. <i>slavski</i> post	sluti	III 289
180. <i>slepi miš</i>		II 433
181. sova		III 307
182. Spasovdan	Spas +	
183. Srdevdan	Srd +	
184. <i>Srebrni</i> car	srebro	III 318
185. sreda		III 319
186. Sretenje	sresti +	III 319
187. srp		III 322
188. stožer	stog	III 337
189. subota		III 299
190. suđenice	sud 2	III 356
191. svadba	svat	III 369
192. sveta Petka	svet	III 370
193. svetac	svet	III 370
194. <i>svetac</i> na ramenu	svet	III 370
195. <i>sveti</i> Alimpije	svet	III 370
196. <i>sveti Andreja</i>	svet	III 370
197. <i>sveti</i> Antonije Veliki	svet	III 370
198. <i>sveti</i> Atanas Svetogorski	svet	III 370
199. <i>sveti</i> Atanasije Veliki	svet	III 370
200. <i>sveti</i> Ignjat	svet	III 370
201. <i>sveti</i> Ilija	svet	III 370
202. <i>sveti</i> Jovan Preteča	svet	III 370
203. <i>sveti</i> Jovan	svet	III 370
204. <i>sveti</i> Jovan Zlatoust	svet	III 370
205. <i>sveti</i> Nikola	svet	III 370
206. <i>sveti</i> Pantelija	svet	III 370
207. <i>sveti</i> Sava	svet	III 370
208. <i>sveti</i> Simeon	svet	III 370
209. <i>sveti</i> Spiridon	svet	III 370
210. svetilište	svet	III 371
211. svetinje	svet	III 371
212. <i>svetli</i> dani	svanuti +	III 368
213. <i>svetli</i> ponedeljak	svanuti +	III 368

214. svetosavski <i>post</i>	post	III 14
215. svinja		III 372
216. tis		III 473
217. <i>Todorova</i> subota	Todor +	
218. Tomindan	Toma +	
219. trebište	trebiti se +	III 501
220. <i>Tri</i> jerarha		III 500
221. Trifunci	Trifun +	
222. urok	reći	III 121
223. Usjekovanje	sjeći	III 249
224. Uskrs	kres	II 194
225. <i>Uskršnji</i> post	kres	II 194
226. vampir		III 564
227. vampirić	vampir	III 564
228. vampirović	vampir	III 564
229. varica	Varvara +	
230. Vartoloma		
231. vasiljica	Vasilj +	
232. vatra	vatra +	III 569
233. vatalj	vatra +	III 569
234. Vavedenje		
235. Večernjača	veče	III 570
236. venčanje	venac	III 591
237. veridba	vera	III 603
238. <i>velika</i> nedelja		III 573
239. <i>Velika</i> subota		III 573
240. <i>Veliki</i> četvrtak		III 573
241. <i>Veliki</i> petak		III 573
242. venac		III 591
243. Verižnjaci	verige	
244. veselica	veseo	III 578
245. veštac	vešt	III 603
246. veštica	vešt	III 603
247. vetar	vijati 2	III 588
248. vezivanje	vezati	III 583
249. Vidovdan	Vid +	III 585

250. <i>Velika gospojna</i>		III 573
251. vila		III 593
252. vilenik	vila	III 593
253. vilenjak	vila	III 593
254. <i>vilina planina</i>	vila	III 593
255. <i>vilina voda</i>	vila	III 593
256. <i>vilino kolo</i>	vila	III 593
257. vino		III 594
258. Vlasovdan	Vlaħo +	
259. <i>vodena nedelja</i>	voda	III 611
260. vodenica	voda	III 611
261. vrač		III 616
262. vračanje	vrač +	III 616
263. Vračevi	vrač +	III 616
264. vreteno	vreti se	III 627
265. <i>brzino kolo</i>	brz	I 222
266. vučari	vuk	III 636
267. vuk		III 636
268. žaba		III 669
269. <i>zadušna nedelja</i>	dah +	I 373
270. zadušnice	dah +	I 373
271. <i>zaklopiti dani</i>	klep 5	II 96
272. zapis	pisati	III 662
273. zaricanje	reći	III 121
274. zavetina	veće	III 590
275. ždral	žerav	III 672
276. zdravica	zdrav	III 646
277. ždrebac	ždrebe	III 673
278. zduhač	stihija +	III 334
279. zec		III 647
280. zmaj		III 657
281. zmija	zmaj	III 657
282. <i>zmijin svlak</i>	zmaj	III 657
283. zova	baz	I 125

Tabela V

I STUBAC „+” postoji povoljan ekvivalent

„++” postoji ekvivalent, ali treba dati objašnjenje u belešci

II STUBAC „+” preuzeti srpski naziv

„++” predlog poljskog ekvivalenta

TERMIN	EKVIVALENT	NEDOSTATAK EKVIVALENTA
1. adamsko <i>koleno</i>		++pokolenie Adama
2. ala	+smok	
3. aloviti ljudi		++ludzie smoki
4. ambar	+stodola	
5. anatema	+wyklety	
6. andeo	+aniol	
7. arhandeo Gavriilo	+aniol Gabryel	
8. arhandeo Mihailo	+archaniol Michal	
9. avet	+upiór	
10. aždaja	+smok	
11. baba	+baba	
12. <i>Baba Jega</i>		+Baba Jega
13. <i>Baba Korizma</i>		++Wielkopostna Baba Jaga
14. <i>Baba Marta</i>		++Kapryсна Baba Jaga
15. <i>Baba Ruga</i>	++Baba Jaga	
16. babice		+babaice
17. <i>babini kozlići</i>		++Lodowate koziolki
18. <i>babino leto</i>	++babie lato	
19. <i>badnja nedelja</i>	+Tydzien przed Bozym Narodzeniem	
20. badnjak		+badnjak
21. <i>Badnje veče</i>	+Wigilia Bozego Narodzenia	
22. <i>bajanje</i>	+odrzekanie choroby	
23. balvan	+idol	
24. barenica	+burenica	
25. bauk	+potwór	
26. beda	+bieda	
27. <i>bela nedelja</i>		++Bialy tydzien
28. <i>beli dani</i>		++biale dni
29. <i>beli luk</i>	+czosnek	

36. blagi dan		+Blagi dan
37. blagi petak		++Blagi piatek
38. blagoslov	+błogosławieństwo	
39. Blagovesti	+Zwiastowanie	
40. bob	+bób	
41. Bog	+Bóg	
42. Bogorodični pojas		++Pas Bogarodzicy
43. Bogojavljenje	+Objawienie Paskie	
44. Bogorodica	+Wniebowzięcie NMP	
45. Bogorodični pokrov		++Welon Bogarodzicy
46. bosiljak	+bazylią	
47. Božić	+Boże Narodzenie	
48. božićna kokoš		++kura pieczona na Boże Narodzenie
49. božićna pečenica		++prosię pieczone na Boże Narodzenie
50. božićna slama	+słoma wigilijna	
51. božićni hleb		++chleb pieczony na Boże Narodzenie
52. božićnji post	+adwent	
53. božja brada		++boza broda
54. brašno	+maka	
55. bratimljenje	+bratanie się	
56. brazdanica		+brazdanica
57. britva	+brzytwa	
58. bubamara	+biedronka	
59. bukavac		+wampir
60. bunar	+studnia	
61. bunjište	+smietnik	
62. burma	+obraczka	
63. česnica		+czesnica

64. četvrtak	+czwartek	
65. čista nedelja		++czysty tydzień
66. Cveti	+Niedziela Palmowa	
67. Cveta nedelja		++Tydzień Palmowy
68. ćuran	+indyk	
69. daća	+stypa	
70. dodole		+dodole
71. dožinjlica		+dozynialica
72. drekavac		++krzykacz
73. dren	+deren zólty	
74. duga	+teczu	
75. duh	+duch	
76. Duhovi	+świeto Trójcy Świętej	
77. Đavo	+diabeł	
78. Đurđevdan	+dzień św. Jerzego	
79. Đurđić		+Dzurdzić
80. duša	+dusza	
81. dušni brav		++zaduszne jagnię
82. gaj	+gaj	
83. gavran	+kruk	
84. German		+German
85. glog	+glóg	
86. gluha nedelja		++Głuchy Tydzień
87. golub	+golab	
88. gorešnjaci		+goreszniaci
89. gospodinski <i>post</i>		+Gospodzinski post
90. grob	+grób	
91. grad	+grad	
92. grobovi	+groby przydrożne	
93. gumno	+gumno	
94. hamajlija	+talizman	
95. hrast	+dab	
96. idol	+idol	
97. istočni <i>petak</i>		++blogi piątek
98. istok i zapad	+wschód i zachód	
99. ispovest	+spowiedz św.	

100. Ivandan	+dzien sw. Jana	
101. jama	+jama	
102. jarac	+koziol	
103. jednodanci		+jednodanci
104. jednoničenje		++poszczenie
105. jaje	+jajo	
106. jelen	+jelen	
107. Jeremijindan	+dzien sw. Jeremiasza	
108. kađenje	+kadzenie	
109. kapa	+czapka	
110. kapište	+miejsce kultu	
111. katran	+smola	
112. Kemza		+Kemza
113. kletva	+klatwa	
114. kolac	+pal	
115. koledar	+kolednik	
116. koljivo	+kutia	
117. kornjača	+zółw	
118. kovač	+kował	
119. kraljice		++Królowe
120. <i>kraljice</i> i kraljevi dubočki		++Królowe i Królowie ze wsi Dubok
121. krsnik		+Kyrśnik
122. <i>krsno</i> ime		+slawa
123. krst	+krzyz	
124. <i>krstupoklona nedelja</i>		++Tydzien krzyza
125. krstonoša	+procesja	
126. Krstovdan		++Dzien krzyza
127. krštenje	+chrzest	
128. krtica	+kret	
129. <i>čarobni krug</i>	+czarodziejski krag	
130. kruška	+gruszka	
131. kukavica	+kukulka	
132. kum	+kum, ojciec chrzestny	
133. <i>Kumovska slama</i>	+Droga Mleczna	
134. kumstvo	+kumostwo	
135. lastavica	+jaskółka	

136. <i>Lazareva</i> sobota		+Lazarewa sobota
137. lazarice		+lazarice
138. leptir	+motyl	
139. leska	+leszczyna	
140. Lučindan	+dzień św. Łukasza	
141. mačka	+kot	
142. mačonik		++czarowniczka
143. Makavej		+Makawej
144. Markovdan	+dzień św. Marka	
145. mazija	+próba ognia i żelaza	
146. međudnevice		+meżdiudnewice
147. mesojede		+mesojedzie
148. metla	+miotła	
149. Mitrovdan	+dzień św. Dymitra	
150. Mladenci		+Mładency
151. mora	+zmora	
152. Mratinci		+mratincey
153. <i>mratinski</i> post		++Marcinski post
154. mučni dani		++trudne dni
155. nebo	+niebo	
156. <i>nekršteni</i> dani		++nieświęcone dni
157. nemušti jezik	+język zwierząt	
158. Nežid		+Niezyt
159. <i>Nova godina</i>	+Nowy Rok	
160. nož	+nóż	
161. obrok	+miejsce kultu	
162. odjek	+echo	
163. odoljen	+waleriana	
164. <i>Ognjena</i> Marija		++Ognista Maria
165. olovo	+olów	
166. orah	+orzech	
167. ovca	+owca	
168. pakao	+piekło	
169. <i>pasja</i> nedelja		++Psi tydzień
170. <i>pepeljava</i> sreda	+Środa Popielcowa	
171. petak	+piątek	

172. petao	+kogut	
173. Petrovdan	+Piotra i Pawła	
174. <i>petrovski</i> post		++Piotrowski post
175. podušje	+ofiara	
176. poklade	+zapusty	
177. pokorizmić		+pokorizmić
178. pokrov	+calun	
179. polaženik		+polazenik
180. ponedeljak	+poniedziałek	
181. post	+post	
182. <i>prazni</i> četvrtak		++pusty czwartek
183. Preobraženje	+Przemienienie Panskie	
184. pričešće	+komunia sw.	
185. prokletja	+klatwa	
186. prokletstvo	+przeklecie	
187. Prokopijevdan	+dzien sw. Prokopa	
188. <i>proseni</i> dani		++zimowe dni
189. prporuše		+pyrporusze
190. <i>prvoposni</i> četvrtak	+pierwszy czwartek Wielkiego Postu	
191. psoglav		++czlowiek o glowie psa
192. raj	+raj	
193. ranilo		++o poranku
194. raskovnik	+czarnogłów	
195. raskršće	+rozdroze	
196. rog	+róg	
197. sekira	+siekiera	
198. <i>slavski</i> post		++Sławski post
199. slepi miš	+nietoperz	
200. sova	+sowa	
201. Spasovdan	+Wniebowstapienie Panskie	
202. Srđevdan		++dzien sw. Sergiusza
203. <i>Srebrni</i> car	+Skarbnik	
204. sreda	+sroda	
205. Sretenje	+Matka Boska Gromniczna	
206. srp	+sierp	
207. stožer		+stozer

208. subota	+sobota	
209. sudenice		++losem rzadzace
210. svadba	+slub	
211. sveta Petka		++sw. Paraskewa
212. svetac	+swiety	
213. svetac na ramenu	+Aniol Stróz	
214. sveti Alimpije		++sw. Alimpiusz
215. sveti Andreja	+sw. Andrzej	
216. sveti Antonije Veliki	+sw. Antoni Wielki	
217. sveti Atanas Svetogorski		++sw. Atanazy Swietogórski
218. sveti Atanasije Veliki		++sw. Atanazy Wielki
219. sveti Ignjat		++sw. Ignacy
220. sveti Ilija		++sw. Eliasz
221. sveti Jovan Preteča		++sw. Jan Gromowladca
222. sveti Jovan	+sw. Jan	
223. sveti Jovan Zlatoust		++sw. Jan Zlotousty
224. sveti Nikola	+sw. Mikołaj	
225. sveti Pantelija		+sw. Pantelija
226. sveti Sava		+sw. Sawa
227. sveti Simeon		++sw. Symeon
228. sveti Spiridon		++sw. Spirydion
229. svetilište	+swiatyna	
230. svetinje	+cudowne miejsce	
231. svetli dani		++jasne dni
232. svetli ponedeljak	+Wielki Poniedziałek	
233. svetosavski post		+Swetosawski post
234. svinja	+swinia	
235. tavan	+sufit	
236. tis	+cis	
237. Todorova subota		+Todorowa subota
238. Tomindan	+dzien sw. Tomasza	
239. trebište	+miejsce kultu	
240. Tri jerarha		Trzej Biskupi
241. Trifunci		+Trifunci
242. urok	+urok	
243. Usjekovanje	+sw. Jana	

244. Uskrs	+Wielkanoc	
245. <i>uskršnji</i> post	+Wielki Post	
246. vampir	+wampir	
247. vampirić		++wampierek
248. vampirović		++wampirzatkan
249. varica		+warica
250. Vartoloma		+Wartoloma
251. vasiljica		+wasilica
252. vatra	+ogien	
253. vatraľj	+pogrzebacz	
254. Vavedenje	+Ofiarowanie N.M.P.	
255. Večernjača	+Gwiazda Wieczorna	
256. venčanje	+ślub	
257. veridba	+wesele	
258. <i>velika</i> nedelja	+Wielki Tydzien	
259. <i>Velika subota</i>	+Wielka Sobota	
260. <i>Veliki četvrtak</i>	+Wielki Czwartek	
261. <i>Veliki petak</i>	+Wielki Piątek	
262. venac	+wieniec	
263. Veriznjaci		+Werizniaci
264. veselica		+weselica
265. veštac	+czarownik	
266. veštica	+czarownica	
267. vetar	+wiatr	
268. vezivanje	+zawiazywanie	
269. Vidovdan		++dzien sw. Wita
270. <i>Velika</i> gospojna	+Wniebowzecie N.M.P.	
271. vila	+wila	
272. vilenik		+wilenik
273. vilenjak		+wileniak
274. <i>vilina</i> planina		++Góra Wil
275. <i>vilina</i> voda		++Zródelko Wil
276. <i>vilino</i> kolo		++Kolo Wil
277. vino	+wino	
278. Vlasovdan		++dzien sw. Własa
279. <i>vodena</i> nedelja		++Lany Tydzien

280. vodenica	+mlyn wodny	
281. vrač	+znachor	
282. vračanje	+czarowanie	
283. Vračevi		++Lekarze
284. vreteno	+wrzeciono	
285. brzino kolo		++szalencz kolo
286. vučari		++wilczeta
287. vuk	+wilk	
288. žaba	+zaba	
289. zadušna nedelja		++tydzien zadusny
290. zadušnice	+dzien zadusny	
291. zaklopiti dani		+zaklopite dni
292. zapis	+miejsce kultu	
293. zaricanje	+przrzekanie	
294. zavetina		+zawetina
295. ždral	+zuraw	
296. zdravica	+toast	
297. ždrebac	+ogierek	
298. zduhač		+zduhacz
299. zec	+zajac	
300. zmaj	+smok	
301. zmija	+waz	
302. zmijin svlak	+skóra weza	
303. zova	+czarny bez	
304. žrtva	+ofiara	

NEKE INTERFERENTNE POJAVE U PREVODU ROMANA „ESTERA” LASLA NEMETA

*Rađeno pod rukovodstvom
prof. dr Mirjane Burzan*

SAŽETAK

Cilj ovog rada bio je da se izdvoje, prikažu i analiziraju neke karakteristične interferentne pojave u srpskom prevodu romana „Ester” Lasla Nemeta, istaknutog mađarskog književnika, koji je sačinio dr Ljuba Popović. Autor se ograničava na sintaksički nivo. Razmatra red reči u nominalnoj frazi, glagolsku rekciju, kongruenciju subjekta i predikata u broju, izostavljanje enklitičkog oblika lične zamenice u funkciji objekta, upotrebu neadekvatnog veznika u temporalnim rečenicama i upotrebu demonstrativne zamenice umesto lične.

Prezentovani primeri potvrđuju da je uticaj polaznog jezika snažan, što nekad dovodi do odstupanja od norme ciljnog jezika.

KLJUČNE REČI: interferencija, prevod, sintaksa.

O. Laslo Nemet, književnik, esejist i prevodilac, jedan je od najuglednijih savremenih mađarskih autora. Njegova književnoumetnička preokupacija kretala se prvenstveno u okvirima romana i drama, kojima je i preporodio i unapredio mađarsku prozu dvadesetog veka. Pored dela izrazitog umetničkog dometa, njegovo stvaralaštvo obuhvata i značajna dela iz oblasti esejistike i književne kritike, što mu je obezbedilo visok ugled i autoritet. Nesumnjivo je da je i jezički postupak ovog književnog stvaraoca uticao na jezičko osećanje, pa i postao uzor jezičkog ponašanja širih slojeva predstavnika mađarskog jezika.

Dela Lasla Nemeta tematikom i visokom literarnom vrednošću prevazilaze okvire jezičke i kulturne sredine iz koje potiču. Tako je roman „Égető Eszter”, prvi put objavljen 1956. godine,¹ ubrzo preveden na srpski jezik. Prvo izdanje ovog prevoda, koji je sačinio dr Ljuba Popović, objavljeno je 1960. godine, a zbog svoje popularnosti ovaj roman je, u istom prevodu, 1972. godine doživeo još jedno izdanje.²

Prevođenje je jedan od vidova međujezičkog kontakta i stoga se, kao i u svakom međujezičkom kontaktu, mogu očekivati ogrešenja o normu ciljnog jezika nastala pod uticajem polaznog. Ovaj rad ima za cilj da ovako nastala ogrešenja, interferentne pojave, evidentira, a ona najfrekventnija da prezentira i analizira. Predmet naše analize biće pojave koje pripadaju očiglednoj interferenciji.³ Izdvojene su interferentne pojave na različitim jezičkim nivoima, ali ćemo se ovde ograničiti samo na one koje pripadaju sintaksičkom nivou. Grupisaćemo ih u nekoliko kategorija i ilustrovati primerima.

¹ U ovom radu smo koristili izdanje: Németh László, *Égető Eszter*, Budapest, 1965 (Magvető) 5-817.

² Ovo izdanje je i uzeto kao predmet naše analize. Isp. Laslo Nemet, *Ester*, preveo dr Ljuba Popović, Subotica - Beograd, 1972 (Minerva) 7-693.

³ Podelu interferencije na očiglednu i skrivenu izvršio je Rozencvejg, isp. б.ло. Розенцвейг, языковые контакты, Ленинград, 1972, 25.

1. Jedna od najčešćih manifestacija interferencije polaznog jezika u razmatranom prevodu jeste neadekvatna distribucija atributa u odnosu na imenicu koju određuje, što ćemo ilustrovati sledećim primerima:

... a maga bőrének az izgalma, amelyjel a szemével elkerült Szilágyit látta a bankettasztal fölött (502)

...sopstveno uzbuđenje kojim je očima izgavanog Siladija videla iznad banketskog stola (425).

A vendégüknek akkor adták századszor egy szinpadra átírt regényt... (509)

Tada su po stoti put davali za pozornicu prepravljenu jednu priču njihovog gosta... (431)

A felesége pedig az ostrom alatt elrabolt ékszereit próbálta visszaszerezni... (676)

Njegova žena pokušavala je da vrati svoje za vreme opsade pokradene nakite... (571)

Ezek a becsődült zsellérfiak egész más valami volt... (458)

Ova ovamo dovučena sirotinjska deca su nešto sasvim drugo... (389)

.....hagyta, hogy a nagy ebéden élvértelenedett agyak s a szellemi vérszivásra érkezett látogatók a szalonban kissé vontatottan egymásra találjanak (514)

...pustila je da se velikim ručkom obeskrvljeni mozgovi i na duhovnu hranu prispeli posetoci postepeno upuste u razgovor (435)

Az azóta eltelt zavaros hónapokban Méhes családja is úgy járt mint sok bombázástól féltő család... (687)

U otada prošlim mutnim mesecima i Meheševa porodica je prošla kao mnoge porodice koje su se plašile bombardovanja... (580)

... s másnap a patikába bekukkanó Gulácsinak előhozta a dolgot (527)

...sutra dan je u apoteku slučajno naišlom Gulaciiju iznela slučaj (446)

U rečenicama iz originala u funkciji atributa ostvarene su konstrukcije čiji su osnovni konstituenti glagolski pridev prošli (perfektivni) i glagolski pridev sadašnji (imperfektivni) a zauzimaju preponovanu poziciju u odnosu na imenicu koju određuju. U prevodu se javljaju trpni⁴ i radni pridevi u istoj službi u istom poretku.

U distribuciji glagolskih prideva sa dopunama i dodacima u odnosu na upravni član imeničke fraze postoji razlika u dva jezika. Naime, u mađarskom jeziku svi atributi jedne imenice, bez obzira na njihov broj i na jezičko sredstvo kojim se realizuju, zauzimaju prenuklearno polje. Na isto mesto se raspoređuju i konstrukcije s glagolskim pridevima.⁵ U srpskom jeziku, pak, glagolski pridevi sa svojim zavisnim elementima, u neutralnom poretku, dolaze u poziciju iza upravnog člana.⁶ Budući da u konkretnim slučajevima nije u pitanju stilski obeležen poredak reči, glagolski pridevi sa svojim zavisnim članovima trebalo je da se nađu iza imenice koju određuju.

⁴ Trpni pridev je najčešći prevodni ekvivalent mađarskog perfektivnog prideva. Isp. o ovome u knjizi Mirjane burzan, *Glagolski pridevi u srpskohrvatskom i mađarskom jeziku*, Novi Sad, 1990 (Filozofski fakultet u Novom Sadu, Institut za južnoslovenske jezike) 130. - skraćeno: Burzan, 1990.

⁵ Bencédy-Fábián-Rácz-Velesovné, *A mai magyar nyelv*, Budapest, 1988. (Tankönyvkiadó) 264.454. - skraćeno: Bencédy, 1988.

⁶ Isp. Pavica Mrazović, *Red reči u nominalnoj frazi nemačkog i srpskohrvatskog jezika*, Godišnjak Saveza društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije, br. 3, Beograd, 1989, 217-218.

U posljednjem primeru, pored neadekvatnog mesta atributa, ukazali bismo na još jednu pojavu koja nije u duhu jezika prevoda, a rezultat je uticaja polaznog teksta. Kao prevodni ekvivalent u funkciji atributa ostvaren je radni glagolski pridev neprelaznog aktivnog glagola (*naići*), koji se ne upotrebljava sa ovakvom funkcijom (osim u situacijama kada se u značenju glagola izgubila komponenta kretanja, ali to u našem primeru nije slučaj).⁷ Relativna rečenica bi, u ovom slučaju, više odgovarala.⁸

2. U posmatranom prevodu nailazimo i na nekorektno iskazane reksijske odnose.⁹ Ovoga puta ograničićemo se na glagolsku frazu. Reksijski odnosi u izdvojenim primerima proveravani su u najvećim rečnicima savremenog srpskog jezika,¹⁰ u najkompetentnijem značenjskom rečniku mađarskog jezika,¹¹ kao i u srpsko-mađarskim rečnicima glagolske rekcije.¹² U slučajevima za koje nismo našli potvrdu u rečnicima konsultovali smo informatore.¹³ Sledeći primeri ilustruju ovaj tip interferentnih pojava:

...ő monda, hogy nem élhet nélkülém és én ...on je rekao da ne može da živi bez mene i
ráneveltem magam (320) ja sam sebe vaspitala na to (274)

Uz glagol *vaspítati* pored objekta (iskazanog refleksivnom zamenicom *sebe*) ostvarena je i dopuna u obliku konstukcije *na + akuzativ* (u ovom slučaju pokazne zamenice). U originalu se nalazi glagol *ránevel* u kome prefiks *rá-* iskazuje onaj odnos koji u srpskom jeziku izriče predlog *na* uz *akuzativ*. Primeri u RMS potvrđuju jedino formu direktnog objekta (*vaspítati nekoga*). Napominjemo da je u ovom primeru glagolska leksema neadekvatno upotrebljena u značenju *naviknuti* (*nekoga na nešto*).

...monda, amikor Eszter jeleiből megértet- ...rekao je kad je iz Eserinih pokreta primetio
te hogy mit akar (351) šta joj je namera (300)

Uz glagol *primititi* autor prevoda ostvaruje predlog *iz* sa *genitivom*. U mađarskom jeziku uz glagol *megért* stoji imenska reč sa sufiksom *-ból*, *-ből* što odgovara srpskom *genitivu* s predlogom *iz*. U rečnicima ne nalazimo potvrdu za ovakvu mogućnost dopune ovog glagola. Naši informatori, međutim, kao korektna rešenja navode i ova: *primititi nešto na osnovu nečega, nešto po nečemu*, kada je u pitanju značenje koje ima ovaj glagol u

⁷ Isp. Mihailo Stevanović, *Savremeni srpskohrvatski jezik (gramatički sistemi i književnojezička norma)*, II, sintaksa, Beograd, 1979 (Naučna knjiga) 724.

⁸ Lični glagolski oblik u funkciji predikata relativne atributske rečenice javlja se kao ekvivalent participia izvedenih od intransitivnih glagola koji znače radnje. - isp. Burzan, 1990, 114.

⁹ O nekorektnom iskazivanju reksijskih odnosa pod uticajem mađarskog jezika vidi i kod Mirjane Burzan, *Srpski jezik u dijaspori, O problemima rekcije*, Naučni sastanak slavista u Vukove dane 25/2, Beograd, 1996, 339-345.

¹⁰ *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*, I-VI, 1967-1976, Matica srpska (kao suizdavač prva tri toma pojavljuje se i Matica hrvatska) - u daljem tekstu: RMS; *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, I-15, Beograd, 1959-1997 - u daljem tekstu: RSANU.

¹¹ *A magyar nyelv értelmező szótára*, Budapest, 1959-1962 (A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete) 1-7.

¹² Vladislava Petrović, Kosta Dudić, *Rečnik glagola sa gramatičkim i leksičkim dopunama*, Beograd, Novi Sad, Sarajevo, 1989 (Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Zavod za izdavanje udžbenika, SOUR „Svetlost” - OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva) 5-123; Mirjana Burzan, Vladislava Petrović, Jožef Vajda, *Srpsko-mađarski rečnik glagolske rekcije, Szerb-magyar igei vonatkoz szótára*, Novi Sad, 1992 (Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu, Institut za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu) 3-262.

¹³ Pet profesora srpskog jezika iz Novog Sada bili su naši informatori.

navedenoj rečenici. Znači, i u ovom slučaju imenska reč uz glagol upotrebljena je prema pravilima mađarskog jezika.

Az öreg Gyévi elmondta, *hogy fogtak hozzá* Stari Đevi je ispričao kako su prionuli štednji
a *takarékossághoz* (353) (302)

U mađarskom jeziku uz glagol *hozzáfog* stoji imenica sa nastavkom *-hoz*, *-hez*, *-höz* (*hozzáfog valamihez*). Prevodilac uz glagol *prionuti* uvodi dativ koji odgovara u mađarskom imenici sa sufiksom *-hoz*, *-hez*, *-höz* (*prionuti nečemu*). Ovako iskazanu dopunu uz navedeni glagol ni jedan od naših informatora ne prihvata kao standardnu. RMS uz ovu glagolsku leksemu daje primere u kojima dopuna stoji u obliku: *na+akuzativ*.

Ha *máson* nem, a mađártejen *vicceltek* (16) Ako ni na čemu, ali na račun šnenokla uvek
se šalilo (16)

I u ovom primeru javlja se interferencija u okviru glagolske fraze. Imenska reč uz glagol *viccel* ima nastavak *-on*, *(-én)* što u srpskom odgovara *lokativu* s predlogom *na*. U prevodu je, u prvom delu rečenice, ostvarena upravo ova predložno-padežna konstrukcija koja, međutim, ne može da stoji uz glagolsku leksemu *šaliti se* (*šaliti se na nečemu*). U značenju sa kojim je ovaj glagol upotrebljen u navedenom primeru naši informatori ostvaruju ovakvu dopunu: *šaliti se na račun nečega, nekoga*. Ovakav reksijski odnos ostvaren je u drugom delu rečenice.

Majd a *feleségére irányítva ezt a szivel-* I onda upućujući ljubaznost na svoju ženu:
yességet: -Azonnal, kedves (447) -Odmah, draga (379)

U srpskom jeziku uz glagol *upućivati* sa značenjem u kakvom je upotrebljen u navedenom primeru reksijski odnos je ovakav: *uputiti nešto nekome*. U originalu je imenska reč dobila sufiks *-ra*, *-re*: *irányít valamit valakire* (*upućuje nešto na nekoga*). I u ovom slučaju nailazimo na prevodilačko rešenje koje je nastalo pod uticajem mađarskog jezika.

3. Zabeležene su i neke pojave odstupanja od kongruencijskih pravila,¹⁴ što se vidi iz sledećih primera:

Ebéd után *elmosogattak Esztivel* (629) Posle ručka su s *Estikom* oprali ono malo
sudova (532)

Meg *akarjuk nézni* a várost *Méhessel* (503) Hoćemo s *Mehešom* da pogledamo varoš
(426)

Épp *számitgattuk a fiúkkal* (456) Upravo smo izračunali s dečacima (387)

U navedenim primerima uz socijativnu konstrukciju ostvaren je predikat u pluralu. Iako subjekti nisu iskazani, iz konteksta se može zaključiti da je u pitanju jedno lice, dakle: ...ona s Estikom...;...ja sa Mehešom...;...ja sa dečacima... U srpskom jeziku se, u ovim slučajevima, predikat realizuje singularskim oblikom jer se pojedinačna vršenja iste radnje

¹⁴ Ove interferentne pojave registruje Mirjana Burzan, isp. *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske narodnosti*, Novi Sad, 1984 (Filozofski fakultet u Novom Sadu, Institut za južnoslovenske jezike) 101.

tako povezuju da predstavljaju jedinstvenu akciju.¹⁵ U prevodu je ostvaren predikat u pluralu, onako kako stoji u originalu. Napominjemo da je u mađarskom jeziku, u rečenici sa socijativnom konstrukcijom (társhatározó), moguće ostvariti predikat u pluralu ukoliko subjekat nije iskazan.¹⁶

4. Pod uticajem mađarskog jezika došlo je i do izostavljanja enklitičkog oblika lične zamenice u funkciji objekta.¹⁷ Ovu pojavu ćemo prikazati sledećim izborom rečenica:

Már meg is szavazták erre a célra a <i>Kucsera-féle házat</i> ... Szóval, már oda is <i>adták</i> - csodálkozott Lajkó... (453)	Već su u tom cilju i izglasali <i>onu Kučerinu kuću</i> ... Dakle, već su <i>dali</i> - čudio se Lajko... (385)
---	---

A <i>rostélyos</i> végtelen gumilepénynek tünt fel, amely hajnalig sem fog a torkán lemenni. Amikor <i>odahozták</i> elé, följánlotta Józsefnek a felét... (493)	Učinilo joj se da je <i>rosbratna</i> gumena lepinja koja ni do jutra neće stići do njenog stomaka. Kad su joj <i>doneli</i> , polovinu je ponudila Jožefu... (418)
--	---

Amit azonban mellel meg tudott, az egészen <i>elkeserítette</i> . (813)	A što je uzgred doznala, to je sasvim <i>ogorčilo</i> . (689)
---	---

De vacsorára ittmarad velünk?...De már otthon is <i>várnak ám</i> ... (463)	Ali na večeri ćete ostati s nama?...Ali kod kuće <i>čekaju</i> ... (393)
---	--

Uz istaknute glagolske oblike u originalnom tekstu nije posebno iskazan određeni objekat oblikom lične zamenice za treće lice singulara (isp. prva tri primera), odnosno lične zamenice prvog lica istog broja (isp. poslednji primer), što je potpuno u duhu polaznog jezika. Ukoliko je, naime, prethodno pomenut, pojam određenog objekta u trećem licu ne mora da se iskaže jer sam glagolski oblik objekatske konjugacije ukazuje na njega. Objekatska konjugaciona forma u predikatu ostvaruje se i u slučaju kada je subjekat prvo, a objekat drugo lice singulara. Naravno, i u ovakvim sintaksičkim okolnostima neće se realizovati određeni objekat. Čak i u slučajevima kad je predikat u obliku subjekatske promene a određeni objekat drugo, pa i prvo lice singulara, ovaj će izostati jer se podrazumeva.¹⁸ U ovome se ispoljava razlika u odnosu na ciljni jezik. Stoga se uz glagole *dati*, *doneti*, *ogorčiti*, *čekati*, očekuju objekti u obliku ličnih zamenica, a oni su izostali pod uticajem polaznog teksta.

5. Uticaj mađarskog jezika ispoljava se i u upotrebi neadekvatnog veznika u temporalnim rečenicama. Naime, umesto očekivanog veznika *kad* registrovali smo slučajeve u kojima temporalnu klauzu uvodi veznik *ako*; on je u tim primerima prevodni ekvivalent veznika *ha*.

¹⁵ Milka Ivić, *Značenja srpskohrvatskog instrumentala i njihov razvoj (sintaksičko-semantička studija)*. Posebna izdanja Srpske akademije nauka, knj. CCXVII, Institut za Srpski jezik, Beograd, 1954. knj.2. 165.

¹⁶ Bencédy, 1988, 251.

¹⁷ Ovu pojavu kao posledicu interferencije beleži Mirjana Burzan, *Interferentne pojave u upotrebi ličnih zamenica srpskohrvatskog jezika registrovane u govoru učenika pripadnika mađarske narodnosti*, Kontrastivna jezička istraživanja, Simpozijum, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Novi Sad, 1980, 400.

¹⁸ Bencédy, 1988, 271, 283.

- Ha otthon volt, költség miatt dohogott... *Ako* je bio kod kuće mumlao je zbog izdata-
(356) ka... (303)
- Lőrincke akkor volt boldog, *ha* a nagyapja Mali Lerinc bio je onda srećan *ako* je oko dede
körül ügyeskedhetett. (340) mogao da se provredni. (290)
- De ő mindig mosolyog, *ha* a gondjaimat Ali ona se i dalje smeši *ako* pomenem svoje
emlegetem. (448) brige. (380)

U mađarskom jeziku veznik *ha* je prevashodno veznik pogodbenih rečenica, ali se njime uvode i hipotetičko-temporalne rečenice u kojima on može biti zamenjen vremenskim veznikom *amikor* (*kada*). Da se ne radi o kondicionalnim rečenicama u originalu, govori činjenica da njihovi predikati ne označavaju radnje koje ne postoje već radnje koje se ponavljaju ili su se ponavljale, a njihovim ispunjenjem realizovale su se i radnje iskazane predikatima glavnih rečenica. S druge strane, veznik *ha* u njima može biti zamenjen veznikom *amikor*, a da pri tom rečenica ne menja značenje.¹⁹ Kako je, ipak, upotreba veznika *ha* najfrekventnija u pogodbenim rečenicama, autor ga prevodi veznikom *ako* koji u srpskom ne uvodi temporalnu rečenicu.

6. Prisutna je i upotreba demonstrativne zamenice umesto lične:²⁰

- Az a Bayárd-lovag, az nem tudja méltányolni magát. *Annak* most a tanyások gyerekeiből kell ilyen gőzölő fejű intellektüeleket nevelnie... (520) Onaj vitez Bajar neće umeti da vas ceni. *Onaj* sad hoće iz salašarske dece da stvori ovakve usijane glave intelektualaca... (440)
- Most halkabb javaslat következett. *Erre* eleinte József is szelídebben felelt (470) Sad je dolazio mirniji predlog. *Na ovaj* je u početku i Jožef blaže odgovarao (399)
- Szilágyi jött meg egy kisebb csoporttal. A séta végéig *azokat* vallatta, nézegette (462) Silađi je došao s jednom manjom grupom. U šetnji je *ove* ispitivao, saslušavao (392)

U navedenim primerima u izvornom tekstu ostvarene su demonstrativne zamenice, koje se u mađarskom jeziku pojavljuju u istoj funkciji kao i lične. Realizovanje demonstrativnih zamenica u prevodu jedan je od vidova uticaja polaznog jezika, jer bi, u ovim slučajevima, lične zamenice bile više u duhu srpskog jezika. Ovo ćemo ilustrovati prevodima sa srpskog na mađarski jezik:

- ...tvoja štednja zavisi jedino od tebe. *Na nju* treba da ide sva tvoja pažnja i sva tvoja snaga. (Andrić, 24)²¹ ...a takarékság viszont csak téled függ. *Erre* kell irányulnia minden figyelmednek, minden erődnek. (Herceg, 23)²²
- ...te naše slabosti (...); *one* gutaju sve plodove naših sposobnosti i napora... (Andrić, 24) ...a gyengeségeink (...). *Ezek* nyelik el munkánk és erőfeszítéseink minden gyümölcsét... (Herceg, 24)

¹⁹ Bencédy, 1988, 416.

²⁰ Upotrebu demonstrativnih zamenica umesto ličnih konstatuje Mirjana Burzan, *Problemi standardnog srpskog jezika u dijaspori*, Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku, br. XXVII/1-2, 1994, 106.

²¹ Ivo Andrić, *Gospodica*, Sarajevo, 1981 (Sabrana dela Ive Andrića, Knjiga treća, Udruženi izdavači).

²² Ivo Andrić, *A kisasszony - Nyuszkai*, Budapest, 1963 (Európa Könyvkiadó, preveo Herceg János).

7. Prezentovani primeri iz prevoda romana jednog velikog mađarskog autora i njihova analiza potvrđuju da je i u međujezičkom kontaktu, koji se ostvaruje u procesu prevođenja, uticaj polaznog jezika snažan i da prevodilac često ne može dosledno da drži razdvojene kodove dvaju jezika, što nekad rezultira odstupanjima od norme ciljnog jezika. Izdvojeni primeri interferencije, ovoga puta samo očigledne, dopunjuju i potvrđuju spisak manifestacija tipičnih u kontaktu mađarskog sa srpskim jezikom.

Dužanka Zvekić-Dužanović

NÉHÁNY INTERFERENCIA-JELENSÉG NÉMETH LÁSZLÓ
„ÉGETŐ ESZTER” CÍMŰ REGÉNYÉNEK FORDÍTÁSÁBAN

ÖSSZEFOGLALÁS

Ennek a dolgozatnak az a célja, hogy kiemelje, bemutassa és elemezze a jellegzetes interferencia-jelenségeket Németh László „Égető Eszter” című regényének szerb fordításában, amelyet dr. Ljuba Popović készített. A szerző a mondatokra korlátozza vizsgálódásait. Foglalkozik a főnévi csoport szórendi kérdéseivel, az igevonzatokkal, az alany és az állítmány számbeli egyeztetésével, a személyes névmás enklitikus alakjának tárgyesetben való elmaradásával, a meg nem felelő kötőszavak használatával az időhatározói mellékmondatokban, valamint a személyes névmásnak mutató névmással való felcserelésével.

A bemutatott példák arról tanúskodnak, hogy erőteljes a forrásnyelv hatása, ez olykor a célnyelv szabályaitól való eltéréshez vezet.

KULCSSZAVAK: interferencia, fordítás, mondat.

ПРВО ЛИЦЕ ЈЕДНИНЕ ПРЕЗЕНТА У ГОВОРУ ГОРЊЕ ПЧИЊЕ

Рађено под руководством
проф. др Драгољуба Петровића

САЖЕТАК : У овом раду, на основу грађе која је сабрана на подручју Горње Пчиње, аутор покушава да укаже, пре свега, на две појединости везане за наставак у 1. лицу јединице презента у назначеној зони: 1) на статус ове граматичке морфеме у оквирима глаголског система у целини и 2) на њен географски распоред. Глаголи су разврстани по Белићеву класификацију, а прилике у Горњој Пчињи упоређене су са онима у Баљачи (између Бујановца и Прешева), са кумановским говором, као и са говором Мрковића.

За све упоређиване говоре заједничко је да имају уопштен наставак -м код глагола VIa Белићеве врсте (односно код глагола а-групе у кумановском говору). Географски посматрано на крајњем северистоку Горње Пчиње (Црвени Град) не чува се наставак -у, у најсевернијим од испитиваних пунктова (Коћура и Радовинда) недоследно се употребљава наставак -у, а у свим осталим пунктовима од југоистока према западу Горње Пчиње (Пролесје, Голочевце, Шајинце, Шапранце) наставак -у изузетно је доследан. Примећују се и две занимљиве појаве везане за место акцента у 1. лицу јединице презента код глагола са наставком -у.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Горња Пчиња, морфологија, наставак у првом лицу јединице презента.

Међу дијалектолозима одавно је познато да је у говору околине Врања сачуван стари наставак у 1. лицу јединице презента. Александар Белић¹ у својој студији о говорима источне и јужне Србије напомиње да је генералисање наставка -м у 1. лицу јединице презента извршено у току XIII века, али да у Врању и околини то није случај. Тамо је, код старијег становништва, наипазно врло често на облике са наставком -у, мада се и ту чују и облици са наставком -м. Белић наводи и двадесетак примера са наставком -у забележених махом у Врању. Шездесет година касније, Данило Барјактаревић² је објавио рад *Фонетске и морфолошке особине врањског говора*. Имајући у виду претходно поменути Белићев рад, он је посебну пажњу усмерио на облике 1. лица јединице презента, али код његових информатора није било очекиваног наставка -у. Наставак -у у 1. лицу јединице презента био је потиснут. Томе је свакако помогла убрзана урбанизација Врања. За врањски говор Миливој Павловић примећује да "преживљује, као и широке дијалекатске зоне, један процес урбанизације, процес нивелације дијалекатских карактеристика и продирање једне врсте општег језичког типа, какав не достиже у пуној мери ниво

¹ Александар Белић, *Дијалекти источне и јужне Србије*, Српски дијалектолошки зборник, 1905, 510 (даље: Белић, ДИС).

² Данило Барјактаревић, *Фонетске и морфолошке особине врањског говора*, Врањски гласник, Врање, књ. I, 1965, 53.

структурних особина у смеру књижевног језика, али који ревалоризује облике деклинације, чак враћа и инфинитив са футуrom на инфинитивској бази, и до извесне мере утиче и на систем акцентуације.”³ Дакле, Врање је постало економски, политички и културни центар чији је говор, између осталог, био захваћен таласом потискивања наставка -у наставком -м. За разлику од врањског говора у прешевско - бујановачкој говорној зони ситуација је другачија. Тамо је, према раду Данила Барјактаревевића⁴, наставак -у још увек присутан у 1. лицу једнине презента. Међутим, “у прешевској варијанти иако се непосредно наслања на кумановску зону, имамо претежнију употребу наставка -м, а у бујановачкој, иако је даља, наставак -у.”⁵ Барјактаревевић такво стање покушава да објасни односом српских и македонских говора и пореклом становништва у обе варијанте.

Када је у питању порекло ове особине, Белић се пита да ли је то остатак далеке поршлости, или је новија особина која се могла “органски развити” или је могла “бити унесена са стране”. Осим тога, сматра да је треба довести у везу са истом особином у кумановском и кратовском говору и да се о томе, без детаљног проучавања ових говора, не може ништа пресудно рећи. Сматрајући да се Белић одлучио за могућност да је та особина могла бити “унесена са стране”, Барјактаревевић каже: “Наша ситуација стоји некако у опречности са горњом поставком, зато што је наставак -у у 1. лицу једнине садашњег времена наставак српских и македонских говора што показује и старо и данашње стање с обе стране. Према томе, нема разлога говорити о уношењу ове особине с македонског подручја на српско као нешто ново, већ само о учвршћењу и генералисању већ познате особине.”⁶

Требало би напоменути да је ова особина присутна и на крајњем југозападу српског језичког простора, у говору Мрковића. О томе је писао Лука Вујовић⁷ у свом раду о мрковићком дијалекту.

У овом прилогу, на основу грађе коју сам сабрала на подручју Горње Пчиње⁸, покушаћу да укажем, пре свега, на две појединости везане за функционисање те граматичке морфеме у назначеној зони: 1) на њен статус у оквирима глаголског система у целини и 2) на њен географски распоред. Глаголе ћу разврстати по Белићевој класификацији, а прилике у Горњој Пчињи покушаћу да упоредим са

³ Миливој Павловић, *Дијалекатска карактеристика и проблеми врањског говора*, *Врањски гласник*, Врање, књ. II, 1966, 304.

⁴ Данило Барјактаревевић, *Прешевско - бујановачка говорна зона*, *Врањски гласник*, Врање, књ. II, 1966, 207-208 (даље: Барјактаревевић, *Прешево*).

⁵ Исто, 207.

⁶ Исто, 207.

⁷ Лука Вујовић, *Мрковићки дијалекат (са кратким освртом на суседне говоре)*, *Српски дијалектолошки зборник*, Београд, књ. XVIII, 1969, 254 - 256 (даље: Вујовић, *Мрковићи*).

⁸ Моја грађа потиче из следећих пунктова: Црвени Град (ЦГ), Радовица (Р), Пролетје (П), Голоцевце (Г), Коћура (К), Шањце (Ш) и Шапранце (Шп).

оним у Биљачи (између Бујановца и Прешева), са кумановским говором⁹, као и са говором Мрковића.

Наставак -у у 1. лицу јединице презента, то је одавно познато, представља дубок архаизам. У далекој прошлости нашега језика сви глаголи могли су се поделити на тематске и атематске (којих је било само неколико: *јесмь*, *вѣдѣти*, *дати*, *јести*, *имѣти*). Наставак за 1. лице јединице презента код атематских глагола био је -*мь*, а код свих осталих (тј. тематских) био је -*ж*.

“Генералисање наставка -м у 1. лицу јединице презента заједничка је особина свих српских говора. Оно се извршило у току XIII века, али му је почетак старији (Даничић, Ист. облика 262).”¹⁰ Међутим, у говору Горње Пчиње тај процес није извршен до краја. Пођимо од облика презента некадашњих атематских глагола:

Глагол *дати*, у 1. лицу јединице презента, појављује се у следећим облицима: *даду* (Шп, Р); *дадем* (Р, ЦГ); *дадем* (К, Шп); *дам* (Ш, Шп), дакле, стари атематски глагол овде није доследно сачувао наставак -м у 1. лицу јединице презента. У осталим лицима обично је: *дадеш*, *даде*, *дадемо*, *дадете*, *дадеш*, или са акцентом на првом слогу (као у Ш, Шп).

Глагол *јести* најчешће има облик на -у у 1. лицу јединице презента *једу* (Р, К, Шп, П), а спорадично може се чути и *једѣм* / *једѣм*.

Глагол *имѣти* доследно чува наставак -м у 1. лицу јединице презента: *имам* (ЦГ, Р, П, Ш, Шп, К, Г); *немам* / *неам* (ЦГ, Р, К, Ш, Шп, П).

Од глагола *јесмь* употребљавају се енклитички облици: *сѣм*, *си*, *је*, *смо*, *сте*, *са* (П, ЦГ, Р, Г) или *су* (Ш, Шп, К), и одрични облици: *несѣм*, *неси*, *неје*, *несмо*, *несте*, *неса* (П, ЦГ, Р, Г) или *несѣм*, *неси*, *неје*, *несмо*, *несте*, *несу* (Ш, Шп, К). Дакле, сачувано је -м у 1. лицу јединице презента.

Глаголи код којих се у српским говорима задржао стари наставак у 1. лицу јединице презента (*хтети* и *моћи*) и овде имају исти наставак: *оћу*, *нећу*; *могу* (К, Ш, П, Шп, Г, ЦГ) и *можу* (П, Г, Р). У мом материјалу постоје само ови облици, нисам наишла на: *оћем*, *ћем*, *нећем*, *можем*.¹¹

Облике 1. лица јединице презента свих осталих глагола, из мог материјала, даћу распоређене по Белићевој подели на глаголске врсте.

I ВРСТА

Примери са наставком -у:

⁹ Божо Видоески, *Кумановскиот говор*, Скопје (Институт за македонски јазик, Посебни издања, књига 3), 1962, 1-349 (даље: Видоески, Куманово).

¹⁰ Белаћ, ДИЈС, 509.

¹¹ Ове облике Александар Белаћ забележио је у Врању и околини (Врањска Бања, Кумарево, Нерадовце), в. Белаћ, ДИЈС, 511.

пáсу (Г); *трéсу се* (П); *устрéсу се* (П); *дóнесу* (Шп, П); *однесу* (Шп, К); *однесу* (Р); *пóнесу* (Шп, К); *унесу* (Р); *мýзу* (Р, П);

гњéту (Шп); *плéту* (П, Г); *сплéту* (Ш, Г); *довéду* (П); *дóведу* (Г); *завéду* (К); *изведу* (Шп); *пóведу* (П); *јéду* (К, Шп, П); *зáједу* (П); *и́веду* (П); *нáједу се* (П); *нáкладу* (П); *накладу* (К); *прéду* (П); *нáпредеу* (К); *дáду* (Р);

пéчу (Р); *испéчу* (Р); *сéчу* (П); *исéчу* (К); *мóзу* (К, Шп, Ш, П, Г, ЦГ); *мóжу* (П, Г, Р);

сéпру (Р);

у́зну (Шп, Ш, Г, К, П); *у́зму* (П, Ш);

и́ду (Р, П, Ш, Шп, К, Г); *дóјду* (П, Г); *дóђу* (Ш, Шп, К); *нáђу* (П, Г); *оти́ду* (Р, Шп); *оти́ду* (Р, Шп, Г); *оти́дну* (Ш); *пóјду* (П); *пóђу* (Шп); *прéјду* (П).

Примери са наставком -м:

пасéм (ЦГ); *донéсем* (ЦГ, Р); *изнéсем* (Р); *однéсем* (Р); *унéсем* (Р); *мýзем* (Р);

плетéм (ЦГ, Р); *исплетéм* (ЦГ); *извéдем* (Р); *једéм* (ЦГ, К); *предéм* (Р); *дáдем* (К); *дадéм* (Р);

испéчем (К);

пóчнем (П); *кýнем* (ЦГ); *у́знем* (Ш, К);

и́дем (ЦГ, Р, П, К); *дóјдем* (ЦГ, Р); *дóђем* (Шп, К); *нáјдем* (Р); *о́јдем* (Р); *оти́дем* (ЦГ, Р); *пóјдем* (ЦГ, Р).

II ВРСТА

Примери са наставком -у:

жнéју (Шп)¹²; *згрéју* (К); *огрéју* (П); *смéју се* (П, Г, К); *смéју* (ЦГ)¹³; *умéју* (ЦГ, Р)¹⁴; *ору* (П); *сину* (К)¹⁵; *посину* (Шп)¹⁵; *ску́бу* (П)¹⁶;

бéру (П, Шп); *и́зберу* (К); *нáберу* (К); *прéберу* (Шп); *пéру* (Шп, К); *опéру* (Ш, К).

Примери са наставком -м:

¹² Овај глагол увек има проширену основу: *жнeјáли* / *жнeјáли*, *жнeјáја*; *ми ожнeјáмо*.

¹³ Овај глагол у 1. лицу јединице презенте има следеће облике: *смéју* (ЦГ), *смéјем* (ЦГ) и *смéм* (Р, Г); у осталим лицима обично је: *смéјеш*, *смéје*, *смéјемо*, *смéјете*, *смéјев*. У радном глаголском пендеву има облике: *смејáја*, *смејáла*, *смејáли* итд.

¹⁴ И код овог глагола у 1. лицу јединице презенте налазимо на три облика: *умéју* (ЦГ, Р); *умéјем* (ЦГ); *н-умéм* (Ш), а у радном глаголском придеву има облике: *умејáја*, *умејáла*, *умејáли* итд.

¹⁵ У мом материјалу наишла сам на следеће облике овог глагола: *синáја*, *синáла* (радни глаголски придеви); *они насинáше*, *ја синá* (аорист).

¹⁶ Глаголи: *ску́бу* (П), *иску́бем* (Р) у радном глаголском придеву имају облике: *скубáла*, *скубáли*, *искубáја*, *искубáла*.

жњѐјем (P)¹²; ожњѐјем (P)¹²; појем (K); смејем (ЦГ)¹³; сме́м (P,Г)¹³; умејем (ЦГ)¹⁴; н-уме́м (Ш)¹⁴; иску́бем (P)¹⁶; ја́шем (K)¹⁷; мау́чем (ЦГ)¹⁸; си́пем (K)¹⁵; насип́ем (P)¹⁵;

бе́рем(ЦГ, P); пе́рем (ЦГ, K); опе́рем (ЦГ).

III ВРСТА

Примери са наставком -у:

ди́гну (П); ди́ну (П); по́дигну (П); ле́гну (Шп, Г); у́легну (Шп); по́бегну (Шп); по́стигну (K); за́мркну (Г); измóкну (K);

ре́кну (Шп, K); сте́кну (Шп); цр́кну (Ш);

мр́зну (П);

се́дну (П); сме́тну (П);

вр́ну (Шп); загі́ну (П); на́срну (P); пи́ну (P); си́пну (K); ски́ну (Шп, Г).

Примери са наставком -м:

ле́гнем (P); слéгнем (P); уле́гнем (ЦГ); ре́кнем (П, ЦГ);

мр́знем (P);

се́днем (ЦГ, P); срéтнем (K);

бу́тнем (P); вр́нем (ЦГ); поглéднем (ЦГ); ри́нем (P); р́гнем(P); сти́снем (P); тр́љнем (ЦГ).

IV ВРСТА

Примери са наставком -у:

би́ју (Г); по́бију (Шп); у́бију (Г); до́бију (Шп); оми́ју (P); ти́ју (П, Шп, K); по́вију (Шп); по́крѣју (P); чу́ју (P, Г, Шп, K); дочу́ју (P);

брстју́ју (П); верју́ју (Шп); га́рању́ју (P); дарју́ју (П); казу́ју (П, Ш, K, Шп, Г); дока́зују (П); качју́ се (K); на́кару́ју (П); раска́рују (Г); титју́ју (Шп); праши́ју (Шп); подру́чују (Шп); прооду́ју (Ш); сипју́ју (K); срамју́ју се (Г).

Примери са наставком -м:

¹⁷ Иако у презенту има облик *ја́шем* (K), овај глагол у аористу гласи: *он јашѐ*, а у радном глаголском придеву: *јашѐја*; дакле, не можемо га сврстати ни у једну глаголску врсту.

¹⁸ Ни овај глагол не можемо посматрати као глагол V врсте због тога што у радном глаголском придеву има облик *мауча́ли* (ЦГ).

бијем (ЦГ, Р); *набијем* (Р); *кријем* (ЦГ); *покријем* (К); *обујем* (ЦГ); *тијем* (ЦГ); *сашијем* (Р); *чујем* (ЦГ, Р, К);

врзујем (Р); *казујем* (ЦГ, Р, П, К); *повасујем* (ЦГ); *опростујем* (Ш); *школујем* (ЦГ).

Овде долазе и глаголи који су “избегли” једносложни презент проширивши основу: *ткáју* / *ткáјем*, *ткáјеш*, *ткáје*, *ткáјемо*, *ткáјете*, *ткáјев*. Међутим, они немају тог проширења у радном глаголском придеву: *ткáла*, *ткáја*, *ткáле*.¹⁹

Примери са наставком -у:

стију (Г); *ткáју* (П).

Примери са наставком -м:

вијем (ЦГ, Р); *мрјем* (Р); *ткáјем* (ЦГ, Р); *изткáјем* (ЦГ, К).

V ВРСТА

Примери са наставком -у:

вржу (Шп); *одвржу* (П); *кажу* (Р, П, Ш, Шп, Г, К); *докажу* (П); *истишу* (Р); *претишу* (Г); *плачу* (П); *лџу* (Р, Ш).

Примери са наставком -м:

вржем (Р); *извржем* (Р); *кажем* (ЦГ, Р, Ш, Г, К); *докажем* (П); *покажем* (Р); *бришем* (ЦГ); *тишем* (Р); *напишем* (К); *препáшем* (Ш); *лџем* (ЦГ, П).

VIa ВРСТА

Примери са наставком -м:

бегам (ЦГ, Г, К); *бркам* (К); *бањам* (ЦГ, К); *обањам* (ЦГ); *ваљам* (Ш); *викам* (ЦГ, Р, П, Ш, Шп, К, Г); *гађам* (ЦГ); *згађам* (ЦГ); *гледам* (Ш, К); *погледам* (К); *грешам* (Шп, Р); *дирам* (Р); *ди́зам* (П); *поди́зам* (П); *докарам* (П); *искарам* (Р); *карам* (ЦГ, Р); *накарам* (ЦГ, П); *скарам* (ЦГ); *здувам* (Ш); *замóтам* (К); *искам* (ЦГ, Ш, Г); *исповедам* (Р); *испови́хам* (Р); *измешам* (К); *испра́хам* (Шп); *крстел́ам* (ЦГ); *копам* (ЦГ); *кљџам* (ЦГ); *склџам* (ЦГ); *легам* (Р, П, Г); *мџгам* (Р); *мрдам* (ЦГ); *мóрам* (ЦГ); *мóчам* (Шп); *измóчам* (ЦГ, Р); *навр́хам* (Р); *нашóрам* (К); *натр́љам* (ЦГ); *намиш́хам* (П); *огов́арам* (Р); *па́дам* (Ш); *пребир́ам* (ЦГ); *прóдам* (К); *пра́шам* (Р, Ш); *при́чам* (ЦГ, Р, П, Ш, Шп, К); *попри́чам* (К); *испри́чам* (Шп, ЦГ); *ти́там* (Р);

¹⁹ Слично овим глаголима, осим у 1. лицу јединице презента, понаша се и глагол *знати*. Овај глагол обично се у презенту мења овако: *знáм*, *знáјеш*, *знáје*, *знáјемо*, *знáјете*, *знáјев*. Међутим, у 1. лицу јединице презента може се чути и : *знáјем* (К, Ш, Г); *знáју* (К). У радном глаголском придеву има облике: *знáја*, *знáла*, *знáли*, *нглд*.

помићам (Р); *рачунам* (К); *прерачунам* (Р); *рипкам* (К); *распрáвљам* (ЦГ); *разви́вом* (П); *си́сам* (ЦГ); *се́цкам* (ЦГ); *сви́тком* (ЦГ); *се́ћам* (К, Г); *слу́шам* (ЦГ, Шп); *спр́емам* (Шп); *сва́ћам се* (Шп); *спр́езам* (П); *упр́езам* (П); *те́рам* (П, ЦГ); *дот́ерам* (П); *прет́ерам* (П); *пот́ерам* (П); *ту́рам* (Р, Шп, К); *те́нам* (Г); *ут́енам* (Р); *уд́арам* (Р); *уми́рам* (ЦГ); *чу́вам* (ЦГ, К, Шп, Ш, П, Р, Г); *учу́вам* (Шп); *че́кам* (ЦГ, К); *и́пкам* (Шп); *и́ишам* (Ш); *до́знам* (Шп); *и́мам* / *и́мам* (ЦГ, Р, П, Ш, Шп, К, Г); *не́мам* / *не́ам* (ЦГ, Р, К, Ш, Шп, П);

да́ам (ЦГ, Р, П, Ш, К, Г); *зајеба́ам* (Р); *ја́ам* (Р); *нама́ам* (ЦГ); *позна́ам* (Р, Ш)²⁰.

VIЬ ВРСТА

Примери са наставком -у:

умру (П)²¹.

Примери са наставком -м:

умрем (Р, П)²¹.

VIа ВРСТА

Примери са наставком -у:

бра́ну (Ш); *ва́ду* (К); *и́зваду* (К, Шп); *вр́шу* (Шп)²²; *ва́ту* (Р); *фа́ту* (Шп, Ш); *ува́ту* (Шп); *во́ду* (Г, П); *ви́су* (П); *де́лу* (К); *же́ну* (Г); *жу́ру* (К); *збо́ру* (Р, Ш); *забра́ву* (Ш); *за́твору* (Р); *зго́ду* (Шп); *иско́чу* (Г); *иско́чу* (П, Шп); *испрату* (Шп); *искр́шу* (Р, П); *скр́шу* (Р); *изно́су* (Ш); *избро́ју* (П); *ја́ву* (К); *ка́чу се* (П); *кр́сту се* (К); *кү́ту* (К); *ла́ду* (К); *мо́лу* (П); *ми́слу* (К, П, Р); *мү́чу* (П, Шп); *мо́сту* (П, Г); *но́су* (Р, П, Шп, К); *о́гло́ту* (К); *о́ду* (Р, П, Г, Шп); *доо́ду* (Ш); *ом́есу* (П, К); *омесу* (К, Шп); *оно́ду* (Шп, Г); *о́солу* (Г); *оста́ву* (П, Шп); *оста́ву* (Ш, Г, Шп); *пла́шу* (Г); *опла́шу* (Г); *пра́ву* (П, Г); *на́праву* (К, Г, Шп, П); *спра́ву* (Шп); *по́меру* (К); *па́ру* (К); *па́нту* (Р, Шп); *повра́ту* (П); *пра́ту* (Г); *по́маму* (Шп); *пу́шту* (П, Г); *рабо́ту* (Р, П, Г, Ш, Шп)²³; *ра́ну* (Р, К, Г); *са́ду* (Шп); *се́ту* (Шп); *сре́ду* (Шп); *ста́ву* (П, К); *ту́ру* (П, Г,

²⁰ Понекад се између два а у овим речима чује редуковано в.

²¹ Радни глаголски придев овога глагола гласи: *умре́ја, умрела́, умрели́*, а облици аориста: *ја́ умре́, онѝ умреше́*.

²² Овај глагол појављује се у следећим облицима: *врши́ли, оврши́ли, врши́ја* (радни глаголски придев); *ми́ оврши́мо* (аорист).

²³ С обзиром на то да је радни глаголски придев овог глагола *работи́ја* (ЦГ, Ш, Г), *работи́ли* (Г, Ш, ЦГ) место му је у VIа врсти, међутим, у Шапранцу сам срела облик: *работа́ја* (Шп), *работа́ли* (Шп), на основу којих би требало овај глагол сврстати у VII глаголску врсту.

Шп, К); *растуру* (Шп); *тражу* (Р, Г, Шп); *угасу* (Р); *учу* (Ш); *научу* (Ш); *умокру* (К); *удау* (Шп, Г); *фрљу* (К); *уфрљу* (П); *чину* (Р)²⁴.

Примери са наставком -м:

бројим (К); *избројим* (ЦГ); *двојим* (Р); *заложим* (ЦГ); *зборим* (Р); *закључим* (Р); *згодим* (К); *извадим* (Р); *искочим* (ЦГ); *испраћим* (Р); *изучим* (Р); *јавим* (К); *качим* (К); *крћим* (ЦГ); *кривим* (ЦГ); *месим* (ЦГ, К); *омесим* (ЦГ, Р, П, К); *молим* (Р); *мислим* (К, Р); *помислим* (ЦГ); *смислим* (ЦГ); *направим* (ЦГ, К); *носим* (ЦГ, П, К); *нагазим* (Р); *оставам* (ЦГ, П); *оплаћим* (ЦГ); *оџим* (ЦГ, Р); *потрџим* (К); *посојим* (ЦГ); *правим* (ЦГ); *праћим* (ЦГ); *парим* (К); *попарим* (К); *промењим* (Р); *проврљим* (Р); *пазим* (Р); *пуштим* (П); *опуштим* (Р); *работим* (Р)²⁵; *рањим* / *раним* (Р); *сѣтим* (ЦГ); *спасим* (ЦГ); *спремим* (ЦГ, Р); *славим* (К); *сушим* (Р); *сирим* (Р); *стутим* (Р); *тражим* (К); *тојим* (Р); *товарим* (Р); *ударим* (Р); *уносим* (Р); *угасим* (Р); *фрљим* (ЦГ).

VII ВРСТА

Примери са наставком -у:

виђу (Р, Г, Ш, Шп); *вољу* (Ш, Шп); *живу* (Р, П, Шп); *сѣду* (Р, П, Г, Шп); *трну* (П, Г, Шп).

Примери са наставком -м:

виђим (ЦГ, Р, Шп); *живим* (ЦГ); *изгорим* (Р); *седим* (Р).

VIII ВРСТА

Примери са наставком -у:

држу (Р); *стоју* (Р); *трчу* (Шп).

Примери са наставком -м:

држим (Р, ЦГ); *ћутим* (К); *шарим* (ЦГ)²⁵.

Из приложеног материјала може се приметити да у Црвеном Граду није сачуван презент на -у у 1. лицу једине. Облици са наставком -у могу се чути само случајно, најчешће код оних особа које су биле изложене утицајима из околних села у којима се презент на -у у 1. лицу једине чува.

²⁴ у Радовница сам забележила и облик *учишја* (Р), на основу кога сам овај глагол стављала у VPa глаголску врсту. Међутим, у другим пунктовима забележила сам: *учишја* (ЦГ, Ш), *чинишја* (Шп), *чинишја* (ЦГ), *учишја* (ЦГ), што би овај глагол сврстало у VIII глаголску врсту.

²⁵ За разлику од облика овог глагола у Црвеном Граду: *шарим* (ЦГ), у Шајинцу он има овакве облике: *шарам* (Ш), *шарам* (Ш), што га чини глаголом VIa глаголске врсте.

У Пролесју, Голочевцу, Шајинцу и Шапранцу наставка -у у 1. лицу једине презенте добро је сачуван. Изгледа да се само по изузетку могу чути и облици са наставком -м. Не рачунајући VIa глаголску врсту, у Пролесју сам забележила 70 облика са наставком -у, а 11 са наставком -м; у Голочевцу 45 облика са наставком -у, а 2 са наставком -м; у Шајинцу 24 облика са наставком -у, а 5 са наставком -м и у Шапранцу 67 облика са наставком -у, а 2 са наставком -м.

У Радовници и Коћури могу се чути глаголи и са наставком -у и са наставком -м у 1. лицу једине презенте. Врло често исти говорник (информатор) употреби исти глагол и са једним и са другим наставком:

музу (Р, П) / музем (Р); однесу (Р) / однесем (Р); унесу (Р) / унесем (Р); једу (К, Шп, П) / једем (ЦГ, К); узну (Шп, Ш, Г, К, П) / узнем (Ш, К); иду (Р, П, Ш, Шп, К, Г) / идем (ЦГ, Р, П, К); дођу (Ш, Шп, К) / дођем (Шп, К); отиђу (Р, Шп) / отиђем (Р, Шп, Г) / отиђем (ЦГ, Р); сину (К) / синем (К); перу (К, Шп) / перем (ЦГ, К); чују (Р, Г, Шп, К) / чујем (ЦГ, Р, К); казују (П, Ш, К, Шп, Г) / казујем (ЦГ, Р, П, К); кажу (Р, П, Ш, Шп, Г, К) / кажем (ЦГ, Р, Ш, Г, К); докажу (П) / докажем (П); знају (К) / знајем (К, Ш, Г); збору (Р, Ш) / зборим (Р); јаву (К) / јавим (К); омесу (К, Шп) / омесу (К, П) / омесим (ЦГ, Р, П, К); мислу (К, П, Р) / мислим (К, Р); остау (П, Шп) / оставим (ЦГ, Р, П, К); оду (Р, П, Г, Шп) / одим (ЦГ, Р); пару (К) / парим (К); пушту (П, Г) / пуштим (П); рану (Р, К, Г) / раним (Р); угасу (Р) / угасим (Р); носу (Р, П, Шп, К) / носим (ЦГ, П, К).

Нисам сигурна да ли би употреба наставка -у (у 1. лицу једине презенте) била доследнија да сам успела да пронађем боље информаторе од оних које сам имала (у Радовници и Коћури). Иначе, статистички посматрано, у Радовници сам забележила 40 облика са наставком -у, а 73 са наставком -м; а у Коћури 49 облика са наставком -у, а 32 са наставком -м (наравно без VIa глаголске врсте).

Дакле, Пролесје, Голочевце, Шајинце и Шапранце показују надмоћну превагу наставка -у над наставком -м; у Коћури је то мање изражено, а обрнут је случај у Радовници:

Место	Црвени Град		Радовница		Пролесје		Голочевце		Коћура		Шајинце		Шапранце	
	-у	-м	-у	-м	-у	-м	-у	-м	-у	-м	-у	-м	-у	-м
I	-	10	10	14	21	2	10	-	11	6	6	1	12	1
II	2	6	1	6	5	-	1	1	7	4	1	1	5	-
III	-	6	2	8	7	1	3	-	4	1	1	-	7	-
IV	-	11	5	9	7	1	7	-	5	4	2	1	10	-
V	-	3	3	5	4	2	2	1	1	2	2	2	2	-
VIa	сви глаголи у VIa групи имају наставак -м													
VIb	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
VIa	-	21	14	26	22	4	19	-	21	14	10	-	26	-
VIb	-	2	3	3	3	-	3	-	-	-	2	-	5	1
VIII	-	2	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-
	2	61	40	73	70	11	45	2	49	32	24	5	67	2

Како се у Црвеном граду, на крајњем североистоку Горње Пчиње, не чува наставак -у и како се у најсевернијим од пунктова које сам испитивала (Коћура и Радовница) недоследно употребљава наставак -у, *претпостављам* да се изоморф -у / -м и тамо “истањо”. У свим осталим пунктовима од југоистока према западу Горње Пчиње (Пролесје, Голочевце, Шајинце, Шапранце) наставак -у изузетно је доследан.

Западно од Горње Пчиње простира се прешевско-бујановачка област, а између Бујановца и Прешева налази се село Биљача. На основу материјала из тог места намеће се закључак да је и у овом говору изузетно доследно сачуван наставак -у.

А о границама у оквиру којих се јавља ова особина у суседном кумановском говору писао је Видоески.²⁶ Он констатује: “Покрај наставката -в во 3. л. м. во сег. време и -ја во глаголската л-форма, -у во 1. л. едн. спаѓа меѓу најкарактеристичните особености на глаголскиот систем во разгледуваниов говор. Таа е во него декако стара црта. Освен во кумановскиот форми на -у се среќаваат во кратовскиот, овчеполскиот на југ готово до границата со кочанскиот и штипскиот говор, или уште поточно до линијата: Књежево - Јамиште - Добрево - Пробиштип - Стрмош (на кратовскиот дел) - Судиж - Врсаково - Богословец (на овчеполскиот). Од северозападните оваа црта ја познава говорот на Ск. Црногорија северно од линијата Љубанце - Бразда. Во соседните српски дијалекти вакви образувања познати се на целиот граничен појас од кумановско - прешевскиот дел на

²⁶ Видоески, Куманово, 195 - 196

Црногоријата па до границата со бугарската јазична територија на исток и на север до Врање.” (подвукта М.К.)

Дакле, овај архаизам сачуван је на широј територији, а не само на простору Горње Пчиње.

Постоји још један детаљ везан за наставак у 1. лицу једине презенте у овим говорима: у говору Горње Пчиње, што се види из изложеног материјала, сви глаголи VIa глаголске врсте имају наставак -м у 1. лицу једине презенте. Ово је доследна појава у свим пунктовима.

У говору Биљаче (прешевско - бујановачка област) такође је наставак -м уопштен код глагола VI Белићеве врсте, док се код свих осталих глагола може чути само по изузетку. За кумановски говор Видоески примећује да спада у оне северне говоре (македонске) код којих се наставак -м среће само код глагола а-групе. “Од другите глаголи -м редовно се јавува во *дам, знам, јем, смем* и во помопниот *сум*; сп.: *знам* ли што работиш Деил, *не знам* ништо Пч, АгС, туј ќе те *дам* Коњу, ќе ти *дам* паре Деил, ќе те *изем* Мат, покрај *изеду*, да *продам*, покрај *продеду* Отља, *не смем* Ст. Сите други глаголи од -е и и- група во 1. л. едн. завршуваат на -у, кое, као што се истакна порано, представува директен рефлекс на носовката ж.”²⁷

Слична је ситуација у говору Мрковића који је “сачувао стари наставак -у у 1. лицу једн. презенте код глагола I-V Белићеве врсте, док је код глагола VI, VII и VIII врсте већ уопштен наставак -м.”²⁸ Из материјала који је Вујовић приложио може се приметити да се од I до V врсте ретко могу чути облици са наставком -м. У VI врсти једино су познати облици са наставком -м, док су у VII и VIII врсти облици са наставком -у врло ретки.

Дакле, заједничко је за све ове говоре да имају уопштен наставак -м код глагола VIa Белићеве групе (односно, код глагола а-групе у кумановском говору).

Када је у питању место акцента у 1. лицу једине презенте код глагола са наставком -у, примећују се две занимљиве појаве. Прво. Код глагола са префиксима акценат тежи да се нађе на префиксу (и то само у 1. лицу једине):

дóнесу (Шп, П); *однесу* (Шп, К) / *однёсу* (Р); *пóнесу* (Шп, К); *у́несу* (П); *дóведу* (Г) / *доведу* (П); *и́зведу* (Шп); *пóведу* (П); *за́једу* (П); *и́зеду* (П); *на́једу се* (П); *на́кладу* (П) / *на́кладу* (К); *на́преду* (К); *о́тиду* (Р, Шп, Г) / *оти́ду* (Р, Шп); *и́зберу* (К); *на́беру* (К); *прéберу* (Шп); *о́перу* (Ш, К); *пóдигну* (П); *за́мркну* (Г); *на́срну* (Р); *пóстигну* (К); *у́легну* (Шп); *пóбегну* (Шп); *за́браву* (Ш); *за́твору* (Р); *и́зваду* (К, Шп); *и́скочу* (Г) / *искóчу* (П, Шп); *и́спрату* (Шп); *о́глоту* (К); *о́солу* (Г); *о́ставу* (Ш, Г, Шп) / *оста́ву* (П, Шп); *о́плашу* (Г); *на́праву* (К, Г, Шп, П); *пóмеру* (К); *пóмаму* (Шп); *ра́стуру* (Шп); *на́учу* (Ш); *у́даву* (Шп, Г); *о́месу* (К, Шп) / *омéсу* (П, К).

²⁷ Видоески, Куманово, 195.

²⁸ Вујовић, Мрковић, 254.

Занимљиво је напоменути да ове тенденције у померању акцента нема у говору Биљаче (западно од Горње Пчиње) у коме је, иначе, изузетно доследна употреба наставка -у у 1. лицу јединине презента. Тамо ће увек бити: *донéсу, однéсу, испрéду, отíду, опéру, подíгну, загíну, искóчу, напрáву, попáру, издр́жу*.

Ову појаву запазила је и Ронел Александер²⁹ у Горњој Пчињи (Шајинце, Трговиште, Стајевац и Радовница). Она примећује да те особине нема у Давидовцу (село поред Врања) где је редовно: *напрáву, искóчу, измéту* (а не: *направу, искочу, измету*, као у Горњој Пчињи).

Друго. У пунктовима у којима је акценат сачуван на старом месту у 1. лицу јединине презента нагласак никада није на наставку -у:

др́жу (Р) / *држ́им* (ЦГ, Р); даље: *држ́иш, држ́и, држ́имо, држ́ите, држ́ев*;

да́ду (Р) / *дадéм* (Р), даље: *дадéш, дадé, дадéмо, дадéте, дадéс*;

седу (Р, П, ШЦ, Г) / *сед́им* (Р), даље: *сед́иш, сед́и, сед́имо, сед́ите, сед́ев*.

Требало би још напоменути да је -в наставак за 3. лице множине презента, тако да не постоји могућност да се појави исти облик у 1. лицу јединине и 3. лицу множине презента.

Марина Костич

ПЕРВОЕ ЛИЦО ЕДИНСТВЕННОГО ЧИСЛА НАСТОЯЩЕГО ВРЕМЕНИ В ГОВОРЕ ОБЛАСТИ ГОРНЯ ПЧИНЯ

Резюме

В настоящей работе, на основании материала, собранного в области Горня Пчиња, автор делает попытку указать, прежде всего, на две особенности, связанные с употреблением окончания первого лица настоящего времени в данной области: 1) статус этой грамматической морфемы в рамках системы глаголов в целом и 2) ее географическое распространение. Глаголы распределены по классификация А. Белича, языковая ситуация в Горней Пчине сравнивается с ситуацией в Биляче (между городами Буковац и Прешево), с говором Куманова и Мрковича.

Общей чертой всех сравниваемых говоров является одинаковое окончание -м у глаголов VIa группы (по А. Беличу), то есть у глаголов а-группы в говоре Куманова. Что касается географии, то на крайнем северо-востоке Горней Пчињи (Црвени Град) окончание -у не сохранено, в самых северных исследованных пунктах (Кочура и Радовница) окончание -у употребляется нерегулярно, а во всех остальных пунктах от юго-востока к западу Горней Пчињи (Пролесье, Голочевце, Шајинце, Шапранце) регулярно. Замечено и два интересных явления, относящихся к месту ударения в первом лице единственного числа в глаголах с окончанием -у.

Опорные слова: Горня Пчиња, морфология, окончание в первом лице единственного числа настоящего времени.

²⁹ Ronelle Alexander, *Torlak accentuation*, München (Verlag Otto Sagner), 1975, 307 - 310.

ИЗ ЛЕКСИКЕ ВЕЛИКОГ БЛАШКА (КОД БАЊАЛУКЕ)

*Рађено под руководством
проф. др Драгољуба Пећковића*

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Село Велико Блашко налази се петнаестак километара сјевероисточно од Бањалучке. Са запада и истока ово село окружено је ријекама Врбасом и Турјаницом, на југозападу граничи се са Шушњарима, а на југу са Малим Блашком. По последњем попису становништва (1993), у Великом Блашку живјело је 968 становника у 274 домаћинства.

Лексичка збирка коју овдје доносимо представља извод из наше опсежније грађе (око 3800 ријечи), а издвојена је по слободније схваћеном критерију диференцијалности према *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* (САНУ, књ. 1-15) и *Речнику српскохрватског књижевног језика* (Матица српска, књ. 1-6). Када тако говоримо, имамо на уму двије појединости: 1) да ријеч коју доносимо уопште није забиљежена у тим рјечницима или да је забиљежена са друкчијим значењем и 2) да је ријеч позната са изразитије измијењеним гласовним или творбеним ликом (уп., рецимо, *ајшћенїи* према *ајшени* или *ашов"ћ* према *ашовчић* и сл.).

Опис других домена овога говора остављамо за другу прилику, а овдје помињемо само једну његову изразиту фонетску особеност, која се у нашој грађи среће врло често. То су ванакценатске вокалске редукције (чешће иза акцента него испред њега), послје којих се узлазни акценти могу појавити на крајњем слогу, а сонанти врло често преузимају функцију носиоца слога (*Ћткочћ т се друкћрћ на блуэ*).

Неке ријечи нашле су се у рјечнику зато што се срећу у сталним фразеолошким спојевима (*заузеїи славу, исправиїи споменик, вучїи светиц* и сл.).

А

абаб"ца ж 'добра пријатељица'. - Она је мѣн прѣвѣ абабца.

абѣбство с 'пријатељство'. - Вѣлкѣ је абѣбство бїло међу њима.

ѣборт м 'нужник'. - Мѣрам у ѣбѣрт.

ѣдум м 'ожењен човјек који не може имати дјѣце'. - За њега се знѣло да је ѣдум.

ѣлаткица ж дем. од алатка.

амбрѣла ж 'кишобран'. - Понѣс амбрѣлу! Ћватће те кїша.

апатѣнт м 'патентни затварач на одјећи' (уп. цѣфешлус и рајфешлус). - Куп апатѣнт за ѣлну!

Апустол м 'Свети апостол Јуда, хришћански празник (2. јул)'.
 - Данас је Апустол и нѐ ваља се нйшт радт у рӯкама.

Ара̑нђе̑о –ла м 'Свети арханђел Михаило (21. новембар)'. - Ми сла̑вимо
 Свѣто̑га Ара̑нђе̑ла. То је јѣдй̑нй̑ живй̑ свѣтац. Он људма вѣдй̑ дӯше.

ара̑н ара̑на м (обично у мн.) 'метална или дрвена шипка на коју се ставља
 церада на колима, тракторима и сл.' - Наба̑ц цера̑ду на та̑ј дѣснй̑ ара̑н!

арманийште с 'мјесто на коме је некад био арман'. - На арманийшту је некад
 бй̑о арман.

атор"т[и] -й̑м несвр. 'замјерити, приговарати'. - Нѣм̑ој да нѐ б шт̑а аторла!
 Атор, па ко̑лк̑о, то̑лк̑о.

ашов"ћ м дем. од ашов. - То̑лкй̑ ч̑о̑јек, а то̑лицнй̑ аш̑овћ.

Б

ба̑бац ба̑нца м 'дио копче који се утискује у други дио' (уп. бабица).

- Ба̑бац се утиснѣ у ба̑пцу и та̑ко се дрӯкер за̑ко̑пч̑а.

ба̑б"ца ж 'дио копче, друкера у који се утискује бабац'. - В. бабац.

ба̑бура / **ба̑бура** ж 'свод од ћерпића који се гради у циглани' (уп. волта).

- И ка̑да су пр̑ос̑ушен у онй̑јем ба̑бурама покривѣнй̑м, да нѐ мо̑гӯ кй̑снти, ѓ̑нда̑ п̑осл̑јѣ
 ма̑јсторе на̑ћѣмо па та̑мо на̑правй̑мо једну вѣликӯ пѣћ.

Бадњ"ца ж 'Бадњи дан, дан уочи Божића'. - И на Б̑о̑жћ и на Бадњ̑цу й̑дѣ то̑.

ба̑ња ж нов. 'пластични суд (попут корита)'. - Пот̑оп вѣш у ба̑њу и ѓ̑став да
 се кй̑сели!

бар̑ја̑к -а̑ка м 'паучина'. - Ё̑но т бар̑ја̑ц вй̑сѣ по љ̑ш̑ковма.

ба̑с м в. контраш. - Ма̑рко је ѓ̑бично бй̑о ба̑с.

бас̑амаке -а̑ка ж мн. 'љестве, мердевине'. - Нй̑су ту бас̑амаке. Прй̑сло̑њене
 су у̑з шталу.

басй̑рат[и] басй̑ра̑м несвр. в. контрати. - На̑учи̑о̑ сам се басй̑рат.

батинѣт"на ж аугм. од батина. - Ш̑та мл̑а̑тиш том батинѣт̑н̑ом?

ба̑тин"ца ж дем. од батина.

ба̑т"ћ м дем. од бат. - Ма, у̑дар га ба̑тћом!

ба̑цат[и] -а̑м (трп.прид. ба̑ца̑т / ба̑ца̑н) несвр. према бацити, гл.им.

-а̑ње. *Изр.* ~ во̑д"цу 'освештавати дом и укућане'. - Ба̑ца̑ње во̑дц̑ѣ, то̑ с й̑дѣ ѓ̑т ку̑ћѣ до̑
 ку̑ћѣ свй̑ешта̑ват св̑а̑кй̑ до̑м.

ба̑ц"т[и] ба̑цй̑м свр. *Изр.* ~ гр̑а̑ 'врачати, гатати гледајући у бачени пасуљ'.

ба̑чва ж нов. 'велики суд за течност, цилиндричног облика, најчешће од
 лима'. - Во̑да је та̑м у̑ ба̑чв".

бе̑ла̑ј -а̑ја м 'ружно вријеме'. - На̑пољу је пра̑вй̑ бе̑ла̑ј.

близ̑ан̑ки̑ња / **блй̑зи̑н"ца** ж 'женско дијете рођено с другим у истом порођају'.

- И̑ма̑м сѣ̑стру близ̑ан̑ки̑њу. - Мо̑ја сѣ̑стра блй̑зн̑ца и ја̑ у̑опште нѣ личй̑мо.

бл̑ѓк бл̑ѓка м 'четвртасти комад печене иловаче или бетона који се употре-
 бљава у грађевинарству као материјал за зидање'. - Зна̑м, ве̑ћ̑н̑ом о цй̑мента је пра̑-
 вй̑т бл̑ѓков за зи̑да̑ње.

богомòљ"ца ж 'женска особа богомољац'. - Пòстала је вèлкā богомòљца.

Богòредца ж 'Богородица, Богомајка'. *Изр.* Свèтā ~ 'Покров Пресвете Богородице (14.октобар)'. - Па, ймају нèкй и послужују Свèтy Богòредцу.

бòжићнй -ā -ò. *Изр.* бòжићнā св"јèха 'свијèха која се пали на Божић и коју свештеник тражи кад баца (в.) водицу'. - Òндā дāднèм пòпу бòжићнy свјèху.

бòмбāјка ж 'врећа у коју стаје више од 50 кг'. - Нāсуò сам жйто у бòмбāјку.

бòнсек м 'мала ручна пила за резање гвозђа'. - Бòнсеком се рèжè гòжђе.

бравàр"ја ж 'браварски производи'. - Мòрāм кyпт бравàрју зā кућу.

брāдвйн -йна м 'тесарска сјескира широке општрице, тежа од брадве, са дршком од 1м'. -Са брāдвйном се лјèпо òтешè грāђа.

братоyбилац -оца м 'убица брата'. - Вāсо је братоyбилац!

брāцо м 'име којим снаха ословљава дјевера'. - Мèне Мйра ўвйк зòвè брāцòм.

брвāнце -ста с 'гредица на брначи у коју су учвршћени клинови'. - У брвāнца се ўглāвè клйнов".

брйјāч -āча м 'нож за бријање, направљен од старе косе'. - Брйјāч се нāпрāвй од стāрè кòсè.

бркљā ж в. тркљā. - Усјèц бркљè за грā!

бyрāз / бyрāз / бурāзор м 'брат'. - Кад смо прāвл" кyћу, бyрāз ми је пyно пò-могò. - Ймāм двā бyрāзa. - Јā и Рāтко смо бурāзор".

бујāдара ж 'кућа покривена бујаћу'. - У бујāдар" су тy нòћ преспāвал".

бyнт м 'упакована већа количина: резане грађе, гвозђа или новина'. - Дòниò чйтав бyнт пāрā.

бyца ж 'плòснат дрвени суд, плоска, који у сватовима носе младожења, кум, стари сват, војвода и дјевер'. - Òн јè òкићен са двā пешкйра, прйглāвци шāренй, вè-жени, мāрамца и плòска, такозвāнā бyца.

бyцāк -āка м 'унутрашњи угао'. - Мйшāфл је у буцāку иза шпòрета .

В

вāљак вāљка м (мн. вāљц") 'предмет вāљкастог облика; справа за шарање, украшавање окречених зидова'. - Те шāре на зйду су нāправљене вāљком.

вāнгл м 'дубља посуда са два уха у којој се мијеси хлèб или перè посућè'. - Опèр вāнгл!

Вāскрс м 'други дан Ускрса'. - Ў нашèм крāју дрyгй дāн Ўскрса се зòвè Вāскрс.

вāскрснут[и] се -нèм се свр. 'устати из мртвих, оживјети; повратити се у живот'. -Вèлè да се нèкй чòјек вāскрснò.

вāслава ж в. појитарце. - Дāн пòсл"јè слāвè се зòвè вāслава.

Вèденије с 'Ваведене, празник увођења Богородице у храм (4. децембар)'. - Йшла сам на Вèденије ў цркву.

верāндица ж дем. од веранда. - Ћèла б нāправт верāндицу прèt кућòм.

вйђєње с 'гледање дјевојке (ради упознавања) прије просидбе'. - Прије него што се испроси дјевѡјка, идє се на вйђєње.

вйкало с 'чауш; онај који наздравља у сватовима'. - Вйкало наздравља свѡтовскѹ наздравцу.

вйла ж 'истурени мали кров над прозором у кровној конструкцији'. - Штѡ ће т толкє вйле на крову?

вйсєћѡ ж нов. 'кухињски ормарићи који висе причвршћени за зид'. - Вилѡцѡн" су у вйсєћѡј.

вјєнѡѡ с 'обред склапања брака у цркви'. - Ђндѡ се идє ў цркву на вјєнѡѡње.

вјєнѡт[и] - ѡм свр. и несвр. 'извршити над ким обред склапања брака у цркви'. - Вјєнѡ ме пѡкѡјнй пѡп Љѹбо. ~ **се** свр. 'ступити у црквени брак'. - Вјєнѡт смо се ў прошлѹ сѹбату.

влѡкат[и] влѡчєм несвр. 'превозити што по чему'. - Влѡчєм дрѡва, не мѡг дѡћ.

вѡдњ"ца ж 'кућица за остављање воде'. - Чєтри сѡве се ўдарє ў земљу и ѡд пола се ѡбаш"јѹ дѡскама, нѡправй се крѡв на јєдну вѡду. На тѡм дјєлу ѡбашивєнѡм дѡскама нѡправє се врата и унѹтра се ѡстављајѹ брєме с вѡдѡм. Тѡ је вѡдњца.

вѡз"т[и] вѡзйм (трп. прид. вѡзйт / вѡжен) несвр. 'предводити (у колу, пјесми, свирци)'. - И ймѡ мѡја сєстра, вѡзй пјєсму.

вѡла ж 'вољење, љубав'. - Вєлкѡ је вѡла међѹ њима.

вѡлта / фѡлта ж 'свод од ћерпића који се гради у циглани (уп. бабура)'. - В. волтати / фолтати.

вѡлтѡт[и] / фѡлтѡт[и] - ѡм несвр. према сволтати / сфолтати. - Вѡлтѡм тѡкѡ што слѡжєм ћєрп"ће и прѡвйм вѡлте. - Фѡлтѡш док не нѡправйш трй фѡлте, трй вѡтрйшта, и ѡндѡ пєчєш.

врѡтњ"чице -йѡѡ ж мн. дем. од вратњице. - Затвѡр врѡтњ"чице нѡ оград!

Вратѡлѡмије ж мн. 'Свети апостол Вартоломеј, хришћански празник (24. јун)'. - Не пєњ се нѡ дрво! Дѡнас су Вратѡлѡмије, слѡмћєш врѡт!

врѡпѡѹ м. *Изр.* ўват"јѡ га (је, их) ~ 'краћа ванбрачна авантура'.

врч врча м 'комад дрвета чији врх вири из земље'. - Нѡбѡ се нѡ врч.

врча ж 'четка за кречење'. - Врча је чєтка кѡјѡм се крєчй.

врч"на ж аугм. и пеј. од врч. - Ўбола сам се на врчну.

врчйћ -йћа м дем. од врч. - Вйрй врчйћ из зємљє.

вѹѡјй -ѡ -ѡ / -ѡ. *Изр.* ~ свєтац 'по народном вјєровању, на Ђурђиц (16. новембар) и Митровдан (8. новембар) не смије се ништа радити, да вукови не би нападали стоку'. - Сѹтре је вѹѡјй свєтац.

Г

Гаврили м мн. 'Сабор светог архангела Гаврила, православни празник (26. јул)'. - Ђєдѡв рѡђєндѡн је на Гавриле.

гăзйште с 'пречка на басамакама, љествама на коју се стаје ногом'. - Пўкло је гăзйште на басамакама.

гăнда ж 'сандала направљена од кожных или гумених каишчића'. - Гăнде су т као сандăле.

гăњак гăњка м'предворје куће са стубовима и покривено. без зидова. прозора и врата'. - Имали смо крѳв на кўћи и на гăњку ўједно.

гéга ж дем. од гегалка, љуљанка. - Гéгă се на гéг.

гèг"це гèгйцă ж мн. дем. од геге. - Навўц дјётту гèгце!

гèндер м 'сигурносна копча на ланцу која спречава његово увртање'. - Да нéма гèндера на ланцу, пăс би се удав"јѳ.

гйбан"ца / гйбача ж 'дрво којим се савијају дрвени обручи за каце'. - Гйбан-цѳм се савијају ѳбручи за кăце. - Гйбачѳм је ѳѳд савијѳ ѳбручеве.

гйвикт м 'тег'. - Стăв гйвикт ѳт килé!

гйликт м 'катанац'. - Стăвјѳ сам гйликт на врата ѳд шталé.

гйртл м 'појас, каиш на мантилу, хаљини и сл.'. - Вўче ти се гйртл по зéмљи.

глава ж 'дио плуга за који су учвршћени браник, даска и лемеш'. - Грéдель је то што држй плўжнў главу, а гѳре на колица се наслонй. *Изр.* ~ пѳрод"цé 'најстарији члан породице'; ~ кўћé 'онај који води домаћинство'; дѳћ" ў главу 'схватити'. - Тѳ м је једнѳм дѳшло ў гла"у да б тѳ трéбала трајт.

гла(в)ош -ѳша м 'проширени или задебљали горњи, односно крајњи дио нечега (ексера, чавла и др.)'. - Ўдар чèк"ћем по главѳшу! - Ексер имаде глаѳш пѳ којем ўдарăш чèкћѳм.

грéбѳн м 'дрвена справа за откидање сјеменки с лана'. - Да б ѳтकिनла сјèмѳнке с лăна мѳрăш имат грéбѳн.

грéбѳнат[и] -ăм несвр. 'чешљати грéбенима (вуну, кудјелу)', гл. им. -ăње.

грéбен" м мн. 'справа с гвозденим зушцима којом се грéбена, чешља вуна, конопља, кудјела, лан'. - Па грéбен су били йстѳ направити, као о дрвѳта, ил о нèкѳ-га рѳга... Па направити зушци и тў стăвити. С тйјем је грéбенăто.

грèд"ца ж 'леја'. - Имăм трий грèдце лўка.

грèпст[и] грèбѳм несвр. 'откидати сјеменке с лана грéбеном, грèблом'. - Сјèмѳнке с лăна грèбѳм грèблом.

грйф грйфа м 'испучење на предњим крајевима потковице (уп. штолна)'. - На пѳткови ймајў двă грйфа.

грй м 'плуг за пригртање земље уз доњи дио стабљике кукуруза, кромпира и сл., парало'. - Грй се пригрèгне за кѳња и чѳвјек држй и загрйне л"јèно кўрузе.

грѳб грѳба м. *Изр.* преврнт се у грѳбу 'каже се кад се учини што страшно због чега би се онај мртви на кога се мисли стициѳ'.

грѳбй"ца ж 'рака за више мртвих'. - Свй с ѳн" сарăнити у јèдну грѳбйцу.

грѳта ж 'мука, јад, невоља'. - Кăко је мршав, нè мош га од грѳтé глèдат. *Изр.* ~ и срамѳта 'велика срамота'.

гўњ гўња м 'кожух'. - Мèне од зймé чўвă овај гўњ.

гўњ"ћ м дем. од гуњ. - Вйди, вйди и тй ймăш гўњћ!

гӯс м 'туч'. - Тā пēћ је од гӯса, гӯсенā.

гӯсени -ā -ō 'који је од гуса (в.)'.

Д

дàгара ж 'велика шерпа'. - Стāв зāклопац нā тӯ дàгару!

дāр м (Л дāру / дāру; Н мн. дāров") (мн.) 'поклони који се стављају на кров куће која се покрива и који се дају мајсторима'. - Ка смо рōгове дйзал, јесмо стāвља-ли дāрове, и дāрове смо давал и мāјсторма. Донōсле кōмшије, брāте, дāрове.

дāшчара ж 'равни цријеп'. - Дāшчара се зōвē и црјеп, који је рāван, без òнйх коритāшцā.

дēвер м само у изразу: òн јē мōга дēвера 'за вршњаке који муче исту муку током живота'. - Рāјко је мōга дēвера.

дēђ"т[и] дēђēm / дēђēm (аор. дēђо; имп. дēђи и дēђ"; р. прид. дēђјō, дēђла, дēђло; трп. прид. дēђен, дēђен) несвр. према сађети. - Тāкō зōвēмо, трпāло се или дēђē се (сијено).

дйва ж 'одива'. - Тō је Мāјстрōвћa дйва.

дйжма ж 'суд у који цури ракија из котла'. - Рāкја йдē у дйжму.

дйжм"ца ж дем. од дйжма. - Стāвй се дйжм"ца и у нӯ цӯрй рāкја.

дōбар дōбра дōбро 'психички здрав'. - Жāо м га. Јаднйк, нйје дōбар.

добрōјитро 1. 'јутарњи поздрав'. - Добрōјитро, тāта. 2. 'начин поздрављања током цијелог дана на Бадњицу и Божић'. - Йдē се у цркву и мōли се Бōгу и дōђе кӯћ и òндāре вйчē: "Добрōјитро!" Кōлкō гōд пӯтā дāнас йзāђē йс кућē: "Добрōјитро!" И на Бōжћ и нā Бадњцу йдē тō.

Дōви -ā м мн. 'Духови, хришћански вјерски покретни празник који се слави педесети дан по Васкрсу'. - А на Дōве се у цркви плетӯ вјенчићи.

дoђēљат[и] -ām свр.'завршити раније недовршено ђељање'. - Мōрāм дoђē-љат ону држалцу.

долйвуша ж 'друга, трећа итд. шољица црне кафе коју гост попије'. - Кад нēком дōс"пāш кāвē, тō је долйвуша.

дoчēкуша ж 'прва чаша ракије или шољица кафе којом се часте гости'. - Тā се кāва ил рāкија којом нас дoческају зōвē дoчēкуша.

дрāпēr"ја ж 'застор, завјеса на горњем дијелу прозорског стакла' (уп. ца-мић). - Дō пола прōзора је цāмћ, а òт пола дрāпērја.

дрвāрн"ца ж 'мјесто гдје се смјештају исцијепана дрва'. - У дрвāрн"цу су се стāвљала йсцјēпанā дрва, ал тō је рјетко кō ймō.

дрвенār"ја / дрвен"ца ж 'прозори и врата од дрвета'. - Нēкад си мōгō од јед-нē плātē кӯпт свӯ дрвенārју нā кућу. - Нēmām дрвенцē нā кућ.

дрвēњйк / дрвљēнйк -йка м (мн. -йц") 'мјесто гдје се смјештају неисцијепана дрва и цијепажу'. - Сйкира је на дрвēнйку. - На дрвљēнйку цјēпāмо дрва, нēmāмо дрвāрницē.

друкēr"ћ м дем. од друкер. - Òткoпчō т се друкērћ на блӯз.

дӯвāр м 'малтер на зиду'. - Òтпō м јē дӯвāр.

дума ж 'бочна страна куће'. - Подгледај кѹћу с дѹмѹ!

Ђ

ђељуцат[и] -ам несвр. дем. према ђељати, гл. им. -ање. - Ђељуца̄м овај гра-
б"ћ.

ђељуцкат[и] -ам несвр. дем. према ђељати, гл. им. -ање. - Ђељуцка̄м држал-
цу.

ђендар"ћ / ђердан"ћ м дем. од ђендар / ђердан. - Дѹбла сам ђендар"ћ од абà-
бице. - Откуд ти тај ђердан"ћ?

Е

ѐпѐк (мн. ѐпѐц") м 'мала ручка на вратима или фиоци намјештаја'. - Ўват за
тај ѐпѐк и отвор враташца!

Ж

жалѹбитан -тна -тно 'који се јако ражалости због нечије несреће, који са-
осјећа с другима'. - Моја ћѐр је јако жалѹбитна.

живока ж 'коса дрвена греда која спаја темељну греду, стуб и дрвену греду
поврх зида'. - Живока бѹдѐ на кућ" од дрвета.

жйца ж 1. 'ограда од жице и њом ограђен простор'. - Ќвце су дѹље ў жиц. 2.
'очица (у плетиву)'. - Испустла с жйцу на прслуку.

жлйца ж 'метална кашика'. - Жлйца је мѐталнā кашка.

жњи́ра / жњу́ра ж 'врица, гајтан' (уп. шњи́ра / шњу́ра). - Одвѐзала м се
жњи́ра на ципел. - Дѹдај ми жњу́ру од ра̀дијѹна!

жњи́рат[и] жњи́рам / жњу́рат[и] жњу́рам несвр. 'састављати, стезати про-
влачењем жњире / жњуре (в.) кроз наспрамне рупице'. - Нѐ да м се да жњи́рам ципе-
ле. - Знаш ли тй, ма̀ла, да жњу́раш ципеле?

З

забоља́т[и] се -ам се несвр. 'играти се', гл. им. -ање. - Видѐ, как се Ѣн" лјѐпо
забољајѹ.

забр́нат[и] -ам свр. 'вукући брначу прекрити посијано сјеме земљом'. - На-
сијѐ сам на̀кѹ и забр́на.

завр́нчат[и] -ам свр. 'закопчати, завезати врнчаницу, пертлу и сл. на опанку
или ципелама'. - Завр́нчај врнчанцу!

заду́шн"це -ица ж мн. 'дан посвећен мртвима; служба за покојника'. - На за-
душнице се йдѐ на грѹбље.

за́итарце ж мн. 'други дан по крсној слави'. - И на за́итарце бѹдѐ гѹстй.

закоменди́јат[и] -ам свр. 'почети збијати шале'. - Ёно, Мићо је Ѣпѐт за̀ко-
мендијѹ.

закрѣст"т[и] закрѣстѣм свр. 'ставити знак крста на дрво у близини гробља приликом уношења мртваца у гробље'. - И ђни онда закрѣтѣ то дрво.

закршћават[и] -ршћавѣм / **закршћават[и]** -ршћавѣм / **закршћат[и]** закршћѣм несвр. према закрѣтити. - И ђн" тѣ дрво закршћавѣју. - Бѣѣ је ђбичѣј да се дрво закршћавѣ. - Пред сѣмѣм грѣбљем ђни закршћѣју нѣкѣ дрво.

замѣтача ж 'грудњача'. - Сѣр се стѣвѣ у замѣтачу.

зѣпјецат[и] -чѣм несвр. и уч. 'настављати прекинуто печење јела'. - Управѣ зѣпјечѣм пѣту.

зѣплѣвка ж 'дјечја игра жмире'. - Ђграл смо се зѣплѣвкѣ.

зарѣзат[и] -ѣм свр. 'ставити резу на врата'. - Не мѣг зарѣзат врата.

зѣс"пат[и] -ѣм несвр. и уч. према засути, гл. им. -ѣне. - Зѣсѣм кромшјѣре.

зѣспа ж 'количина нечега (обично кафе) довољна да се скува једна мјера (обично ибрик)'. - Ђмѣш ли зѣспу кѣвѣ?

зѣстан"ца ж 'попечна даска у кревету (код главе и ногу)'. - Примѣкн" глѣву уз зѣстанцу!

зѣсѣт[и] зѣспѣм свр. 1. 'прекрити посипањем; затрпати нечим сипким'. 2. 'посути гнојиво око коријена биљкѣ'. - Трѣбѣ да зѣспѣмо кѣрузе.

зѣузѣт[и] зѣузмѣм свр. *Изр.* ~ слѣву 'одлучити да се слави одређена слава'.

- Кад се слѣва зѣузмѣ, вѣв"јѣк се слѣвѣ.

зѣшѣрафљѣват[и] -ѣфлѣуѣм несвр. и уч. према зашѣрафити. - Зѣшѣрафлѣуѣм овај шѣраф, ал ѣѣба.

зѣшлѣјфат[и] -ѣм свр. 'закочити'. - Зѣшлѣјфѣј кѣла, ђдошмо нѣз брѣо!

зѣштитнѣк м 'опај који заштићује, бранилац'. *Изр.* свѣтац ~ 'крсна слава'.

- Нѣш свѣтац зѣштитнѣк је Свѣтѣ Нѣкола.

зѣија ж. *Изр.* кѣћна ~ 'по народном вјеровању, у свакој кући живи кућна зѣија коју не треба убити, јер би то донијѣло несрѣћу'.

И

ѣбрат м 'чудо'. *Изр.* ѣдѣ народ ко на ~ 'кад много народа негдје крене'.

ѣвуда м 'Свети апостол Јуда (2. јул)'. - Видла сом у келенѣѣру да је дѣнас ѣвуда.

ѣлѣјскѣ -ѣ -ѣ 'који се односи на Илинѣан'. - Сѣ ѣѣ ѣлѣјскѣ пѣст.

Илѣна ж 'Илинѣан'. - Дѣшѣ је рѣдшлѣ гѣднѣ, на Илѣну.

исклѣфат[и] исклѣфѣм свр. 'испрашити нешто клѣфачем (в.)'. - Ђсклѣфѣј тѣ!

ѣскѣлчит[и] -ѣм свр. 'пѣзабадати ко(л)чиѣе у землѣу'. - Ђскѣлчијѣ сам пѣлѣц.

ѣсправ"т[и] -ѣм свр. *Изр.* ~ спѣменѣк 'пѣставити надгрѣбни спѣменѣк'. - Мѣ смо му ѣсправл спѣменѣк.

ѣсправлѣат[и] -ѣм несвр. према ѣсправити. - Ђн ѣчл кѣ стѣрѣ црѣквѣ. ѣѣ се сѣ рањѣуѣмо, ѣсправлѣат спѣменѣк.

кйлар"ца ж 'мала ручна вага са куком о коју се објеси терет'. - Изваж брџишно на кйларцу!

кйф кйфа м'дрвени колац који је учвршћен у пошетањ; на запрежним колима постоје четири кйфа и на њих се поставља колски сандук'. - Кйф је као колац и углављује се у пошетањ.

кйшн"ца ж 'кабаница'. - Нема кйшнцу, а стоји на киш".

кйпа ж 'комад дрвета (за ложење)'. - Немам ни кйпе дрвета да наложим.

клѡфѡч -ѡча м 'испрашивач, направа којом се нешто испрашује (ћилими, теписи и сл.). - Клофѡчем клѡфѡм ћилим.

кљун м (Л у кљуну; мн. кљунов", Г кљунѡвѡ) 'истурени дио у облику лијевка на врчу, ибрику и сл. кроз који се или преко кога се излива течност'. - Куп ибрик са кљуном!

кључан"ца ж 'дрвена реза којом се затварају врата да се споља не могу отворити'. - Стави кључанцу и не можеш отвѡрт врата.

ков"ца ж дем. од кова. - На дуѡ ковце има маљо вѡде.

ковртѡњ -ѡња м 'хљоб, пробушен на средини, који се на Мали Божић носио на арман ради рода жита'. - Ту се ѡкреће дѡго тај ковртѡњ и лѡми се на арману. Ѧнда се нѡси у шталу и наѡје вѡлу на рѡг да б се дѡло у стоц.

кожун"ћ м дем. од кожун. - Пѡгурјѡ се у онѡм свѡм кожуну и дѡшѡ м некако јѡш мањи.

кожур"ћ м дем. од кожур.

кѡза ж 'торба направљена од козје или телеће коже, са двије упрте и носи се на леђима'. - У кѡзи нѡсим жйто у млин.

кѡл"јен м 'приуза којом се колијенчи стока'. - Понѡс кѡлјен да уклѡјѡнчиш краву!

кѡло с (Г мн. кѡлѡ) 'округла плоча над ватром код пећи (обично на дрва и угаљ)'. - Дйгнѡш кѡло и натрпаш дрѡвѡ.

комѡд -ѡдѡ м мн. 'поклони у храни који се дају свештенику приликом бацања водице (в. бацати)'. - Немам у што трпат комѡдѡ више.

кѡнтра[и] -ѡм несвр. 'пратити онога који води пјесму'. - Ѧн вѡзи пјѡсму, а јѡ кѡнтрам.

кѡнтраш -ѡша м 'чѡвјек који прати онога који води пјесму'. - Јѡ сом бйѡ кѡнтраш.

копѡч"ца ж 'направа којом се прутају кукурузи'. - Па копѡч"ца изглѡдѡ, имаде три мѡтѡке, јѡдна прѡвѡ и двије задње.

кѡтарйште с 'котар са кога су уклѡњени или потрошени стогови и пластови'. - Ѧстало сѡм кѡтарйште.

кѡѡѡње [< кѡѡѡње] с 'обичај да жене уочи Божића испуштају гласове својствене кѡѡѡчи'. - Тај се ѡбичѡј зѡве кѡѡѡње.

кѡѡат[и] [< кѡѡѡати] кѡѡѡм несвр. 'испуштати гласове својствене кѡѡѡчи'. - Ѧнда ѡна кѡѡѡ, а ѡни кѡѡѡ лѡље по онѡј слѡм.

кѡѡѡк м (Л у кѡѡѡку) 'кошана'. - И ѡн су нѡћел у кѡѡѡку...

кѡчка [< квочка] ж 'жена која учествује у обреду квочања уочи Божића'.
- Она је кѡчка, а ђн су пѣлѣи мѡлѣи.

кошѡн"ца ж дем. од кошана. - Ђвде ће сам јѡ дѡшла и ѡдѡна чѣтрѣс прѣве све пѡпѡлѣито до темѣља. Сѡм ѡстала јѣдна кошѡнца...

крај краја м (мн. крајев", Г крајѣвѡ) 'нит конца, вунице и сл.'. - Вѣжѣ нѡ ме-не црвени крај (вунице), а ѡнѡј жѡти на шиѡпак.

крака ж (обично у мн.) 'дрвена гредица; у предњем штелу запрежних кола налазе се двије и учвршћене су за руду, а у задњем штелу двије и учвршћене су за срѡаницу'. - Краке су ѡчвршћене за рѡду и срѡанцу.

краљ"ца ж 'врста тучене пећи'. - Бѣла ѣ и нѣкѡ пѣћ, тѡченѡ, краљца.

крѣвет м 1. 'дрвена конструкција на коју се наслања винова лѡза'. - Лѡза се раширла по крѣвету. 2. 'дрвена конструкција од које се прави ладара (в.), а састоји се од прѡчага и сова (в.)'. - Прѣвѡ се нѡправи крѣвет за лѡдару.

крѣдѣнчић м дем. од креденац. - Ма, сјѣћѡш се оног бѡбнѡг крѣдѣнчића?

крѣва ж 'цијев на пећи'. - Стѡв крѣву у шпѡрет!

Крѣсто м 'Исус Христос'. - Крѣсто се рѡдѣи.

крѣстиводе -вѡдѡ ж мн. 'обред крштавања воде, бацањем крста с моста у ри-јеку, на Крстовдан'. - На Крстов дѡн се крѣсти вѡда, зѡтѡ се зѡве по стѡрѡм ѡбичѡју крѣстиводе.

крѣтење / крѣћење с. *Изр.* ~ вѡдѣ 'бацање крста у воду на Крстовдан'.

кувикуша ж 'сова; по народном вјеровању, кад кувикуша кувиче у близини куће, неко ће умријети'. - Чѡјѣ се кувикуша, нѣко ће ѡмрјѣт.

кѡзѡв кузѡва м 'диѡ ама који је причвршћен за трећи (последњи) каиш и штити коња да га ланац не жуља'. - Да нѣма кузѡва, лѡнац би жуљѡ коња.

кѡлат[и] се кѡлѡм се несвр. 'играти се куле; дјѣцѡ игра: сложе се чѣтири лѣшника или ораха јѣдан на други и онда се петим гађају остали'. - Ђјм се кѡлат!

Л

лѡдара ж нов. 'наткривени простор, кревет (в. кревет 2.) покривен липовим гранама које стварају хладовину'. - Кад је врѡће ѡ кућ, сјѣдѡмо под лѡдарѡм.

лѡмпа ж 'свјетилка са отвореним цилиндром'. - Ђтрн лѡмпу, ѡђу да спѡвѡм!

лѡч"це лѡчицѡ ж мн. дем. од лаче. - И мѡја је мѡјка сѡчувала ѡд нѣга лѡч"це и приспѣло мѡме дјѣтту.

лѣћњѡк м 'каиш који иде по средини коњских лѣђа'. - Лѣћњѡк и потрѡбу-шњѡк ѡпашѡ коња, лѣћњѡк преко лѣђѡ а потрѡбушњѡк преко стѡмѡка.

лежѡ"ћ м дем. од лежај. - Ђспруж се на лежѡћу!

лимбург м 'тринаести, непостојећи мјесец у години'. *Изр.* тѡ ће бѣт у мјѣсѣ-цу лимбургу, кад се мѡјмун бѡдѡ шиѡшал 'то неће бити никад'.

лице с. *Изр.* ~ слѡвѣ 'први дан славе'.

лѡжара ж 'посуда у пећи у коју се купи, скупља пѣпеѡ' (в. пѣпѣлѡра).
- Нѡкупло се пѣпѣла у лѡжар.

М

мајка ж 'име одмила за старосватицу'. - Пòдāј тò стāрòм свāту и мајки.

мāпт [< махнути] мāнѐм несвр. 'оштрити косу, нож и сл.'. - Мāнò сам кòсу, сāд јѐ ко змāј (оштра).

маршāлa / машāлa ж 'бакља; дугачак колац око којег су жицом увезиване лиле које су паљене уочи Петровдана'. - Й мī смо ко дјѐца пāлли маршāле. - Уоч Пѐтрова дāна дòсaдā су пāлите машāле.

мѐденā ж (у именичкој служби) в. слатка. - Ако тū рāкју пòмедѐ, зòвū је мѐ-денā.

мѐлац мѐлца м 'ручица којом се покреће механизам за мљевање на ручном млину'. - Òкрећ бржѐ тај мѐлац, трѐбā сāmљет кāву!

мīридба / мирòв"на ж 'одлазак младожењиних родитеља кући младиних родитеља, трећи дан након свадбе, ради помирења (кад млада одбјегне)'. - Пòпијū рā-кију, пòпијū кāу, знāчи - бйће нѐшто од мīридбѐ. - Кад се мλāда удòмāћи мāло у нòвòме дòму, трѐбā свѐкар и свѐкрва и стāрй свāт òтић на мирòвну, нѐнòм òцу и мā-тери, да се пòмīрѐ.

мйтло с 'процијењена вода у којој се кувао луг; користило се за прање ко-се'. - Стāвйм јòј мало мйтла нā косу и òперѐм.

мйшāфл м 'ђубровник, сметљара'. - Згрнла сам смѐће на мйшāфл, ал нѐ знāм ђѐ да га бāцйм.

мјѐчāр -āра м 'зградица у којој се чува млијeko и млијечни производи, а по-некад и друге намирнице (месо, ракија, пасуљ)'. - У мјѐчāру смо држāл: сйр, кāјмак, рāкју, грā...

мòч"ло с 'мјесто у води, обично у потоку, гдје се потапа, мочи конопља или лан или пере рубље'. - Зāјāзи се, и тū се стāви и пòкиссли се (кòноплa). Мй смо то звāл мòчло.

мрѐв"т[и] -йм несвр. 'претварати у мрве, ситнити, дробити'. - Мòрāм мрѐвт кūрузе.

мрсно прил. 'на мрсан начин'. - Слāва се прāвй мрсно.

мўзике ж рl. t. 'усна хармоника'. - Нѐко је бйò и са мўзикама, мāлѐ мўзике бйле су, свйрало се нā њй и йграло се.

Н

нāбачāј м 'оно што је неком врацбином намијењено'. - Ймā тū нѐкòг нāбачāја.

нāбòјн"ца ж 'лан или конопља након туцања у ступи'. - Ўзмѐ вāк нѐколкò оне прѐћѐ и тò се, овај, òзгò, тўче оном нòгòм. Стўца се, тò је нāбòјнца дòбра.

нāзида ж 'зид од посљедње плоче до вјенчанице'. - Йзлйл смо плòчу нā кућ, а за пāр дāнā ћемо зидат нāзиде.

намāнт [< намахнути] нāмāнѐм свр. 'наоштрити косу, нож и сл.'. - Мòрāм на-мāнт нòж, истўпјò се.

нāплетњāк м 'дио одјеће од плетене вуне који се навлачи на ногу; прекрива

зглоб на нози' (уп. чарапак). - Вйшѣ вѡлѣм нѡст нѡплетнѡке, тѡплијѣ су нег приглѡвци.

нарѹж"т[и] нарѹжѣм свр. 'осрамотити (кога)'. - Нѣмѡј ме, сѣнс, нарѹжт! ~ се 'осрамотити се'. - Нек се не нарѹжѣмо.

натѣкача ж 'папуца која се само натиче на ногу'. - Полѡмѣш нѡге ў тѣм натѣкачама.

натрѡјат[и] -ѡм свр. 'стати на неку уврачану ствар која доноси несрећу'. - Нѡ шта л си тѣ натрѡјала?

нѣкол"це ж мн. 'дани од Никољдана до Божића, када ходају чарѡјице (в.)'. - Тѡ с звѡл кѡд нѡс нѣколце ил чарѡј"це.

нѣтнѡча ж 'справа на којѡј се нѣтѣ нѣти'. - Нѣти се нѣтѣ на нѣтнѡчи.

нѡсивѣ -ѡ -ѡ 'оно што носи одрећену конструкцију': ~ греда; ~ зид. - Стѡлца се пѡставлѡ на нѡсивѹ грѣду. - Нѣ смѣш срѹшт нѡсивѣ зѣд.

нѡшчице -ѣцѡ ж мн. дем. од нож[и]це. - Дѡдѡј ми нѡшчице да одсјѣчем нѡкте.

О

ѡбѡсѹт[и] ѡбѡспѣм свр. 'засути гнојиво око коријена биљке'. - Мѡрѡм да ѡбѡспѣм кѹрузе, да б ѡѡлѣ нѡпредовал.

ѡбѡшив м 1. 'ѡбашивлено, опшивено мјесто (стреха) на крову'. - ѡбѡшив се прикѹцѡ да нѣ б вѣтар ѡдниѡ крѡв. 2. 'руб тканине ѡбашивен, опшивен другом тканином'. - Лјѣно с урѡдла ѡбѡшив нѡ ѣбету.

ѡбѡшивѡт[и] ѡбѡшивѡм несвр. и уч. према ѡбашити, гл. им. -ѡње. - ѡбѡшивѡл смо крѡв кад јс пѡчѣла кѣша.

ѡбѡш"т[и] ѡбѡш"јѣм свр. 'ставити, направити ѡбашив, опшав'. - ѡбѡшла сам дѣку

ѡбл"ћ м 'столарски алат за стругање и глачање дасака, струже само док се вуче од себе'. - ѡбл"ћ вѹчеш ѡд себе и тѡкѡ стрѹжѣш дѡску.

ѡблук м 1. 'ручка на селету'. - Ђѣд јѣ прѡвјѡ сѣпете са јѣднѣм ѡблуком. 2. 'огрлица, направљена од шпруље, ѡ коју се качи звоно, а ставлѡ се ѡвну око врата'. - Нѡправјѡ сам ѡблук за ѡвна.

ѡблѹчић м 1. 'дрво савијено у облику лука на колијѣвци више главе дјетета, да не пада покривач дјетету на главу'. - Преко ѡблѹчића се стѡвѣ прѣкривѡч и дјѣте пријс зѡспѣ. 2. дем. од облук. - Прѡвјѡ је и на сѣпетћ"ма ѡблѹчиће.

ѡбноћ"јѣват[и] ѡбноћјѣвѡм несвр. гл. им. -ѡње; само у изразу: ~ мрца 'ѡбичај да мртвѡц прѣноћи јѣдну ноћ у кући'. - Тѡ се ѡбноћјѣвѡње мрца прѡктиковѡло да б се ѡн ѡдмѡрјѡ у свѡјѡј кѹћ.

ѡѡѡјѡк ѡѡѡјѡка м 'приглавак'. - Дѣсет ѡѡѡјѡкѡ нѡѣш, дѣст приглавѡкѡ, а тѡ с звѡло ѡѡѡјѡкѡње или кѡпѡње.

ѡѡѡјѡкѡње с 'врста игре; узме се десет ѡѡѡјѡка (приглавака), испѡд јѣдног се стави новчић; пѡбјѣдник је ѡнѡј ко први прѡнаѣ новчић'. - В. ѡѡѡјѡк.

ѡбремен"ца / ѡбрењача ж 'криви дрвени колац чији су крајеви усјечени а на њему се носе бреме'. - Направи се као колац неки, па се ста̋ви на онѡ и нѡси се. Па, зва́ло се као ѡбременца. - Вѡду смо нѡсл с пѡтока на ѡбрењач.

огњевитѣ -а̋ -ѡ само у изразу: огњевитѣ свѣци 'празници у православној цркви: Свети Илија, Свети Прокопије, Огњена Марија, Блага Марија и Свети Пантелија, јер је бијење муњама и громом у њиховој моћи'. - На огњевитѣ свѣце се не̋ ваља ра̋дт, јер мѡже грѡм пѡбт стѡку.

огребѡт[и] -бѣм свр. 1. 'огребенати'. - Куђељу огребѣм на грѣбене. 2. в. огрѣпсти. - Ста̋ви се на̋јпрѣје, почӳпа се, па се ѡгрѣбѣ сје̋ме од ла̋на.

огрѣпст[и] -бѣм (р. прид. ѡгрѣбѡ, огрѣбла, -ло; трп. прид. огрѣбен, -ѣна, -ѣно) свр. 'откинути сјеменке с лана грѣбеном, грѣблом'. - В. огрѣбати (2.).

ѡда̋љка ж 'направа која придржава дијете у усправном положају док не научи стајати и ходати, сталак'. - Дје̋те у ѡда̋лки учѣ ѡдат.

ѡдбра̋јат[и] ѡдбра̋јам несвр. 'скидати уроке или болест с некога, броје̋ћи од девет уназад', гл. им. -а̋ње. - Же̋не су не̋што ѡдбра̋јале.

ѡдбрѡј"т[и] ѡдбрѡјѣм свр. према ѡдбра̋јати. - Она је до̋шла фѣно и ѡдбрѡјла њѣм у кома̋дх крӳва.

ѡдиграт[и] -а̋м свр. 'насамарити некога, изиграти'. - Он је њѡ ѡдигрѡ.

ѡдѡдат[и] се -а̋м се свр. 'развести се (о жени)'. - Ма̋ра се ѡдѡда̋ла.

ѡже̋н"т[и] се ѡже̋нѣм се свр. *Изр.* ѡже̋нла се 'увести мужа у своју кућу као уље̋за'.

ѡзвѡн"т[и] ѡзвѡнѣм свр. 'звоне̋ћи у цркви огласити нечију смрт'. - И ѡзвѡнѣ да је ѡмрѡ та̋ј ѣ та̋ј.

ѡко̋пат[и] -а̋м (р. прид. ѡко̋пѡ -а̋ла -а̋ло; трп. прид. ѡко̋пан / ѡко̋пат) свр. 'завршити копа̋ње'. - Ѣко̋пал смо кѡрузе.

ѡлмѡз м 'справа за сјече̋ње стакла'. - Ста̋кло се рѣже̋ ѡлмѡзом.

ѡлово с 'комади̋ћи тог метала који се користе за салије̋вање страве (в. салити)'. - Ра̋сто̋пѣ ѡлова, па са̋лије̋ ѡнѡ ѡ воду и ѡне не̋што при̋чају ѣс то̋га.

ѡплѣтуша ж 'врста бода; у првом слоју раде се кратки вертикални бодови на једнаком размаку. У другом слоју се провлачи нит кроз ове вертикалне бодове, наизмјенично са лије̋ве и десне стране'. - Зна̋ла сом ра̋дт ѡплѣтушу, ал сом забѡра-вла.

ѡпона ж 'кошӳлица у којој се ра̋ђају нека дје̋ца, знак сре̋ће; сматра се да таквој дје̋ци гатаре не могу ништа'. - Мо̋ј Ми̋ћо се рѡдѡ у ѡпон.

ѡпшав м в. обашив. - Ѣпшав бѡде̋ од др̋вета, да̋шчи̋ца, лампѣ̋рје̋ ... - При-ш"ла сам нѡви ѡпшав на̋ деку и са̋д изгле̋да̋ ко нѡва.

орман[и]на ж аугм. и пе̋ј. од орман. - У ону ста̋рѡ орманну ста̋вља̋м те̋гле.

ѡсвет"ца ж 'ма̋њи светац'. - Вѣд у келендѡру ѣма̋ л ка̋кѣ ѡсветѣ̋!

ѡсво̋јатат[и] се -а̋м се свр. 'постати сво̋јат, ородити се'. - Нек сте се, ва̋ла̋, ѣ ви̋ ѡсво̋јата̋л!

ѡта̋чат[и] ѡта̋ча̋м несвр. према ѡто̋чити (в.), гл. им. -а̋ње. - Ѣже̋мо л ѡта̋чат та̋ј зѡб?

Ѡтѡк м 'дрво зашилѡно (попут клина) на врху, дужине око 50 цм, користи се за чишћѡње плуга од мокре земље'. - Плѹг... ѹзмѡш Ѡтѡк и Ѡчистѡш плѹг од зѡмље.

Ѡтић[и] Ѡдѡм / Ѡтићѡм (имп. отид / отић; р. прид. Ѡтшѡ / Ѡчѡ, Ѡшла / Ѡчла, Ѡшло / Ѡчло) свр. *Изр.* ~ ко пѡд лѡд 'изненада умријети'.

Ѡточ"на ж 'клип кукуруза након скидања зрна'. - Запѡлла сам Ѡточне у шпѡ-рѡту.

ѠтѠч"т[и] Ѡточѡм свр. само у изразу: ~ зѹб 'напарити болѡстан зуб над лон-цем вреле воде, док врачара нешто ѡдбраја, да би изашаѡ црв из зуба'. - ѠтѠч"јѡ сом зѹб и вишѡ ме не бѡдѡи.

Ѡтрт[и] Ѡтарѡм свр. 'омлатити лан или конопљу на трлицѡ'. - Тѡ се наѡгонѡ кѡ ће вишѡ Ѡтрт, и ѡнда наѡтајѡ игрѡнка.

Ѡцак м 'зидана пећ'. - Стѡви у шпѡрет, ил Ѡцак бѡѡ јѡдно врјеме, направиѡт од ћѡрпића нѡквије па лѡжитѡ ѡнде вѡтра.

П

пѡвршак -шка м (Г мн. пѡвршѡкѡ) 'јѡдан од шиљака на вилама'. - Вѡле мѡ-гѹ ѡмат : двѡ, трѡ, па и чѡтр" пѡвршка.

пѡвршчић м дем. од павршак.

пѡла ж 'штап којим се у игри ѡдбацује пиле (в.)'. - Ёѡ тѡб пѡла, а јѡ ћ ѹзѡт пѡле, па ћмѡ се ѡграѡ.

пѡлѡ(ј)"ца ж дем. од палија.

пѡмјѡт ж, само у изразу: вјѡчнајѡ ~ 'вјѡчна му успѡмена'. - И пјѡвѡ ѡн, чѡтѡ тѹ мѡлитву: "Вјѡчнајѡ пѡмјѡт, вјѡчнајѡ пѡмјѡт."

пѡтѡник м 'ѡнај који пати, који је прѡтрпиѡ велике патње'. - Штѡ т јѡ крѡв тај пѡтѡник?

пѡтен"ца ж 'женска ѡсоба патник'. - Ништа тѡ пѡтенца крѡва није.

пѡтен"чки -ѡ -ѡ 'који је пун патње, паћенички, мученички'. - Ё, пѡтенчкѡг живѡта, дрѡги мѡј брѡте.

пѡтљика ж 'пантљика'. *Изр.* црнѡ ~ 'уска трака тканине која се вѡзала мртѡцу преко средине тијѡла'. - Мрцу свѡжѹ црнѹ пѡтљѡку преко стѡмѡка.

пѡтљик"ца ж дем. од патљика. - Чврсто с стѡгла ѡве пѡтљѡкѡце.

пѡкара ж 1. 'диѡ штѡдњака, шпѡрѡта у којѡм се пѡче (мѡсо, хлѡб и сл.), рѡрна'. - Изѡад пѡгачу из пѡкарѡ! 2. 'прѡстѡрија, пећ у којѡј се пѡку свиње, јѡгњад и сл.'. - Стѡвли смѡ јѡње у пѡкару да се ѡпѡчѡ.

пѡпѡљара ж 'диѡ пећи у који се купи, скупља пѡпѡ' (исто: лужара). - Ис-трѡс лѹг из пѡпѡларѡ!

пѡрѡвѡз м 'диѡ који уѡквирује врата и прозѡре'. - Пѡрѡвѡз није штѡк, него ѡве лѡшчице, лѡјсн"це ѡко вратѡ.

Пѡткѡв"ца ж 'Сѡта Петка, правослѡвни празник (27. ѡктобар)'. - Зѡвјѡтовѡ сом се да пѡслѹжујѡм Пѡткѡвцу.

пѣтља ж 1. 'дршка, уво на лонцу, шерпи и сл.'. - Ћват крпѣм за пѣтље, да не изгорѣш! 2. 'рупица за дугме'. - Кѣлкѣ пѣтљѣ да ђоставѣм на ѡѣмперу?

пѣтљ"ца ж дем. од петља.

пѣјукат[и] пѣјучѣм несвр. 'обичај да дјеца пѣјучу уочи Божића'. - Ћзмѣ љѣ-
љѣ и ђрѣхѣ па набѣцајѣ по ној слѣми и пѣјучѣ и кѣплѣ ђнѣ као пѣлћѣ мѣлѣ.

пѣле -ета с (мн. пѣлћѣ; зб. им. пѣлѣд) 1. 'дијете које уочи Божића пѣјуче, ку-
пећи са пода орахе и љешнике'. - В. пѣјукати. 2. 'мањи штап који се у игри одбацу-
је већим штапом, палом'. - В. пала.

пилѣн"ца ж 'резана даска која служи за градњу брвнара и уопште предме-
та од дрвета'. - Чѣтри сѣве ѣдарене и пилѣнце пѣрѣћане и тѣ прѣстрѣта слѣма и лѣз.

пѣљак пѣљка м 'истурени дио у облику лијевка на врчу, ибрику, кроз који
се или преко кога се излива текућина, течност'. - Кѣпла сам ѣбрик са пѣљком.

пѣрѣште с 'свадба'. - Јес бѣѣ на пѣрѣшту у Јѣкћ"ма?

пирѣзат[и] се -ѣм се несвр. 'играти се пилета и пале (в.)', гл. им. -ѣње. - Нѣј-
више вѣлѣм пирѣзѣње.

писѣл"ца ж 'танки штапић од шкриљевца којим су некад ученици у основ-
ној школи писали на таблици од шкриљевца'. - Писѣлѣѡм смо писал по тѣбљѣц.

пишћа ж 'пиштаљка'. - На зѡру смо кѣпли пишће.

пјѣвч"к м 'црквени пјевач'. - Пјѣвч"к је ђнѣј који пјѣвѣ ѣ црkv".

плѣзар"ца ж 'змија'. - Бјѣж ђт кућѣ, плѣзарце, ѣбће те лѣзарце!

плѣта ж 'плоча на шпорету'. - Стѣв пѣгљу на плату да се ѣгријѣ, ђћ да
пѣгљѣм!

плѣтѣн м 'дашчани под који је шири од пода у колском сандуку и на њему
се превози терет у равничарским предјелима'. - Плѣтѣн је шѣрѣ, на њем мѣш пѣвест
вѣше сјѣна ак вѣзѣш по рѣвѣм и неће ѣспат.

плѣме -ена с (мн. плѣмѣна, Г плѣмѣнѣ) 'они који носе исто презиме'. - Ђн је
Јѣш"ћа плѣмена.

плѣт м 'оно што је оплетено'. - Кад кѣжѣш плѣт, то мѣже бѣт и од вѣнѣ и од
шпрѣлѣ.

плѣтењѣк -ѣка м 'дуга, танка узица или ремен причвршћен на држаље,
оплетено од врбовог прућа, којим се гоне животиње'. - Ћдарѣ га је плѣтењѣком док
није изнѣмогѣ.

плѣтер м 'простор ограђен преплетеним прућем у којем се обично држи
пљева'. - Пљѣва је држѣта у плѣтеру.

плѣвѣњѣк м'кош оплетен од прућа у којем се држи пљева' (уп. плѣтер).
- Оплѣте се као кѣш нѣки, плѣвѣњѣк, и тѣ се мѣћѣ пљѣва.

пѣбрнат[и] -ѣм свр. 'завршити брњање'. - Пѣбрнал смо ону ѣѣву више
Бѣгѣана.

пѣвѣзѣча ж в. повразѣча. - Тѣпсију с пѣтѣм стѣвѣш у пѣвѣзѣчу и ђднесѣш
рѣднѣцма на ѣѣву.

пѣвојѣц м 'платно којим се повијају мала дјеца'. - Ћвѣш дјѣте ѣ крпу која се
зѣвѣ пѣвојѣц.

повр̀зача / повр̀зача ж 'четвртаста тканина са четири узице на угловима, служи за ношење хране на њиву'. - У повр̀зачу ста̀вѝм ра̀ну и нѝсѝм на њиву.

по̀ган"ца ж 'вјештица, врста ноћног лептира; вјеровало се да вјештица сиса дјецу па је зато у колијевку стављан бијели лук, јер вјештица неће на њега'. - Дођѐ по ноћ по̀ганца и сѐ [< сиса] дјѐту сѝсце.

по̀даш"т[и] по̀дашѝм свр. 'пришити чврсту тканину, кожу и сл. на дно чарапа, приглавака и сл. који долази на доњи дио стопала'. - Па по̀дашѝм ђнда нѝкѝм кѝжѝм од ђвиѐ или од гѝвечета па сам та̀к тѝ (приглавке) нѝсла.

по̀дба́чат[и] по̀дба́ча̃м несвр. и уч. према по̀дбочити. - По̀дба́ча̃м шљѝве подупира́чма да се не по̀ломѐ.

по̀дбѝча̃њ -ча̃м м 'подупирач'. - Да́ј м по̀дбѝча̃њ да по̀дбѝча̃м штри́к!

по̀дбѝч"т[и] по̀дбѝча̃м свр. 'ставити какав ослонац (подбѝча̃њ, руку и др.) пода што да чвршѐ стоји'. - В. по̀дбѝча̃њ.

по̀двалак -а̃лка м 'комад четвртасог дрвета који се ставља, подбацује испод каце'. - Овај по̀двалак испод ка̀цѐ је ѝструнѝѝ, мо̀ра̃м га за́мѝѝт.

по̀двоз м 'дрвени стубац, куком се качи за запрегу, а на њему се вуче сијено'. - Кад по̀купѝмо у пла̀стове ђнда с кѝња привѝчемо на по̀двозу, та̀мо љѐ ћемо тр̀пат око сто̀жнѝ и стр̀па̃мо.

по̀дложни́ц м мн. 'двѝје дашчице ткалачког стана, разбоја на којима ноге стоје'. - Кад тка́ш, нѝгама прѝтѝска́ш по̀дложни́ке.

по̀дна ж 'дио сијена, сламе и сл. који се налази при дну стога или пласта'. - Извѝц мало сѝѝна из по̀днѝ!

по̀дрѝжн"ца ж 1. 'грѝда која спаја ро̀гове у кровној конструкцији а налази се између вјѝнчанице и шљѝме̃ча̃че'. - Вјѝнчаница спа́ја све ро̀гове, а по̀дрѝжница ѝсто тѝ, ал на по̀ла дужинѝ ро̀га. 2. 'грѝда испод шљѝмена крова' (исто шљѝме̃ча̃ча).

- По̀дрѝжн"ца је грѝда испод шљѝмена.

по̀дрѝж̃ча̃ча ж в. по̀дрѝжница. 1. - По̀дигли смо по̀дрѝж̃ча̃че на крѝв. 2. - Шљѝме̃ча̃чу нѝко зѝвѝ и по̀дрѝж̃ча̃ча.

по̀ду̀менат / по̀ду̀мѝт м 'темељ од камена, бетона или цигле'. - Она је ко̀па̀ла по̀ду̀менат. - Кад ѝзлиѝмо по̀ду̀мѝт, ђн ђстанѝ јѝдну десѝтак да̀на да сазрѝ.

по̀ду̀мѝѝнта ж 'дрвени темељ'. - Те̃мељ од др̀вета се зѝвѝ по̀ду̀мѝѝнта.

по̀ѝта̀рце ж мн. 'први дан након славе'. - По̀ѝта̀рце с да̀н по̀слѝје сла̀вѝ.

по̀кл̃ка / по̀кл̃ука ж 'земљани поклопац на суду за печење, тепсији'. - По̀кл̃ка је по̀клопац од земљѝ. - По̀кл̃ука се ста̀вља на тѐвсију.

по̀крѝв м 'материјал (греде, цријеп и сл.) којим се покрива кућа'. - Покрѝвѝ б кѝћу, ал нѝма̃м по̀крѝва.

по̀крѝва̃ц -ѝвца м 'коњски покривач'. - Нѝко је скѝнѝ по̀крѝва̃ц с ко̀ња.

по̀кућн"це -ѝца ж нов. 'папуче које се носе само у кући'. - Не мо̀г бѝт ѝ кућ без по̀кућнѝца̃.

по̀л"ца ж 'дио запрежних кола на коме лежи пошѝта̃њ'. - По̀лца је др̀вена грѝдца на кѝѝѝ ле́жѝ по̀шѝта̃њ.

пђложнѣк м 'онај који први дође коме у кућу на Божић'. - Прѡви који љћѣ љ кућу на Бѡжћ је пђложнѣк.

полѡока ж 'флаша од пола литре'. - Нѣма више рѡкјѣ у полѡоку.

помирѣње с. *Изр.* ~ пријатѣљѡ, в. миридба.

помир"т[и] се пѡмирѣм се свр. 'обавити чин помирења на мировини (в. миридба)'. - Нѣће помѣрт се ако нѣс дѡниѡ цѡнцѣкѡ.

понѡв"т[и] пѡновѣм свр. *Изр.* ~ грѡб 'обред поновног преливања гроба вином'. - Тѹ се кѡпѡ нѡрод, и ко ѡће понѡвт, тѹ двѡ сѣла, трѣ, кѡпајѹ се, пѡновѣ грѡб и љдѣ дѡљѣ.

пѡнуде ж мн. 'храна за болесника'. - Дѡниѡ нѡрод пѡнуде, а ѡна нѣшт нѣ може.

пѡплет м 'завршни дио на плетиву'. - Још сѡмо да нѡправѣм пѡплет на цѣмперу и гѡтово.

послужѣвал"ца ж / **послужѣвање** с 'зѡвѣтине уочи свеца'. - Сѡѡкѡ послу-
жѣвалца се прѡвѣ пѡсна. - За послужѣвање се спрѣмѡ пѡсно.

послужѣват[и] - љжујѣм несвр. 'празновати послуживање (в.), вршећи
уобичајене обредѣ'. - Рѣкла сам да ћу пѡсѣт и да ћу послужѣват.

пѡслужн"ца ж 'послуживање на дан свеца заштитника'. - Ѣн" слѡвѣ
Бѡгѡредцу по дѡну, он каје, пѡслужнца, тѡ по дѡну.

пѡтега ж 'ланац који повезује ѡм и вагијере'. - Прикач пѡтегу на вѡгјѣр!

пѡточнѡѡк м (мн. пѡточнѡѡц") 'млин саграђен на потоку'. - А ѡвѡј пѡточнѡѡк
мѡлѣ, то нѣје мѡгло сѡмљет за рѣд педѣст кѣлѡ.

пѡтпала / **пѡтпира** ж 'ситно дрво, папир и сл. за потпаљивање ватре'. - Нѡ-
вѣсѣ љнесѣм пѡтпалу љ кућу и стѡвѣм крај шпѡрѣта. - Пѡтпира, ак је сѹва, зѡчас
плѡнѣ.

пѡтрѡушнѡк м 'каиш постављен испѡд трѡуха коња'. - В. леђнѡк.

пѡчѡрма ж 'ланчић који се веже за ѡем; стављѡ се испѡд доње вилице коња'.
- Почѡрма шпѡнѡ кѡња кад вѹчеш кајѡсе.

пѡшѣтањ -тња м 'покретна дрвена гредница у предњем штѣлу кола, која
омѡгуђава окрѣтање кола лијево и десно'. - Да нѣма пѡшѣтња, кѡла б ѣшла само
прѡво.

поштѣње с. *Изр.* мѡлѡ ~ 'полуока ракије коју младожењин отац доноси на
мировину младином оцу'; вѣлѡк ~ 'окењача ракије која је, зајѣдно с полуоком, но-
шена на мировину'; тѡкѡ т ~ па дѡћ ми нѡ слау 'ријечи које изговара онај који зове
госте на славу, пружајући при том флашу ракије која представља поштѣње'.

прѡунак прѡѡнка м 'унуков син'. - Бѣде, дѡшѡ т јѣ прѡунак.

прѡцјѣп м 'руда на воловским колима'. - Прѡцјѣп је дрѹкчијѣ од рѹдѣ, јер он
ѣмѡ двѡ крѡка, рѡчѡв се.

прѡвѡк м 'прѡрођени, прѡи син'. - Прѡѡм сѣну се рѣчѣ прѡвѡк.

прѡвѡче -ѣта с 'прѡрођено дијете'. - Јѣла је мѡје прѡвѡче.

прѣгача ж 'дио женске ношње, који се припасује преко кошуљѡка и носи се
пѡзади'. - Прѣгача се припасѡвала пѡзѡд а вѣртѹн нѡпрјѣд.

прѣгач"ца ж дем. од прѣгача.

прѣдњац -аца м 'предњи дио одјеће (обично током шивања, плетења и сл. а прије спајања дијелова одјеће)'. - Оплѣла сам прѣдњаце.

предржаљка ж 'попечна мотка или гредѣ за коју се држи онај ко ради на ступи'. - Увати се рѣкама за предржаљку и нѣгама ђити, удара и тако стѣпа.

прѣклопац -нца м 'узано дрво које везује теглећу куку на јарму са плугом, брначом и сл.'. - Да нѣма прѣклопаца нѣ б мѣгѣ помјерат, ђкретат плѣг љ страну.

прѣл"т[и] прѣл"јѣм свр. *Изр.* ~ кѣљиво 'свѣштеник благосиља кољиво и прѣлива га вином, а гости га једу (обично на славама и даћама)'. - Пѣл прѣл"јѣ кѣљиво и пѣмѣнѣ ѣме тога свѣца који се слѣви.

прѣл"т[и] -ѣм несвр. 'проводити вријеме на прѣлу'. - Оѣмо л и вѣчѣрас прѣлт?

прѣмет"ца ж 'мотка или жица преко које се премѣћу хаљине, одјећа; за остављање одјеће која се свакодневно користи'. - Преко прѣметѣ смо прѣбацивал ђѣћу, јер нѣсмо ѣмал ормѣра.

прѣпѣст ж 'јако изненађење које изазива страх'. - Није мѣгла дѣћ сѣб од прѣпѣст".

прѣпрѣст[и] -ѣдем свр. 'саставити двије или више нити прѣдене вуне, конца и сл.'. - Прѣпрѣдем вѣну и плѣтѣм дѣбелѣ чарѣпке.

прѣсвлѣч"ло с 'одјећа, рубље које се прѣсвлѣчи, прѣобука'. - Пѣслал (ми) оног мѣг прѣсвлѣчла што м је ђѣд љзѣ.

прѣсука ж 'дио који повезује прѣцѣп (в.) са саоницама љ које се упрѣжу волови'. - Прѣсука држи прѣцѣп за сѣнце.

прѣчка ж 'једна од попечних дашчица на лѣствама или на вратњицама, може бити и округлог облика'. - Слѣмла се прѣчка на лѣтрама.

прѣжањ прѣжањ м 'направа за прѣжење кафе љ облику бубња који се окрѣће над ватром'. - Прѣжла сам кѣву љ прѣжњу и прѣпрѣжла е.

прѣвида ж 'прѣвиђање, приказа, утвѣра'. - Бѣѣ се нѣрод прѣвида.

прѣглѣвчић м дем. од прѣглавак.

прѣјѣн м 'отац једнога од брачних другѣва прѣма оцу другог брачног другѣ'. - Жѣно, дѣшѣ прѣјѣн. Дѣј рѣк"ју!

прѣјѣлаз м 'два колца, побѣдена с једне и другѣ стране тѣраба, на које се закује дѣска; користе се за прѣлазак преко тѣраба'. - Кад ме пѣћѣрало пѣшче, нѣсам ѣмѣ врѣмена ѣћ[и] на прѣјѣлаз.

прѣј"ца ж дем. од прѣја 'мѣжева или женина мѣлађа неудата сѣстра љ односу прѣма прији и прѣјѣтѣљу'. - Умѣ л прѣјѣѣ Ѧнѣ?

прѣјнова ж 'мѣлада дѣведена љ кућу'. - Је л врѣјѣдна прѣјнова?

прѣпѣрак -ѣрка м 'оно што се дѣгради љз нешто вѣћ изграђено'. - Мѣрѣм ѣзѣдат кѣкѣв прѣпѣрак љс кућу да ѣмѣм ђѣ ѣставѣат стѣѣр".

прѣпѣт[и] прѣпѣнѣм свр. 'прѣвѣзати коња, краву и сл. љз коѣлац на пѣшњаку'. - Прѣпѣѣ сам крѣве на Вѣсу.

прѣитор м 'тор љ који се затвѣрају јагањци када се ѣдвоје од ѣваца'. - Кад ѣдлѣчѣш јѣнѣѣ од ѣваѣѣ, стѣвиш ѣ прѣитор.

- прѣтчит[и]** -им несвр. 'постављати, забадати притке у земљу'.
- Прѣтчим грѣ, ал ми нѣ идѣ од рѣкѣ.
- приуза** ж 'конопац, уже које се веже стоци око врата'. - Ћзмѣмо вѣла за приузу, на пијац, и ја прѣдѣм вѣла.
- прѣња** ж 'дугачки комад одрезане тканине, широк око 2 цм, од којег се ткају крпаре'. - Ткаш, на примјер, шарѣнце од прѣнѣ. Нарѣжѣш прѣнѣ ђ слабѣга матријала, ђнога што се вѣћ ѣстрошѣ, тѣ ткаш прѣнѣ.
- прѣња"ца** ж дем. од прѣња. - Рѣзала сам прѣнѣце за ткѣт крпаре.
- прѣоаш"коват[и] се** -кујѣм се свр. 'постати невјеран (мужеви или жене)'. - Она Рѣнковѣ се прѣоашковала.
- прѣолаз** м 'проваљено мјесто у оградѣ, тарабама'. - Прѣоци" су направили прѣолаз на тарабама.
- прѣстирѣч** м 'слама која се уочи Божића прѣстирала по поду куће и која се склањала на Мали Божић'. - И та је слама држѣта пѣ кући, то звѣло се прѣстирѣч, све до Мѣлѣга Бѣжѣа, јѣфту данѣ држѣло.
- прѣштац** -шца м (мн. прѣштац" / прѣшѣ). Изр. ѣкѣчѣ се ко прѣштац 'чѣвјек који хода укѣчено и изразито усправно'.
- прѣстѣн** -ена м 'обруч на пећи кроз који улази цијев, рор у пећ'. - Рѣр се ставѣ у прѣстѣн на шпѣрету.
- прѣтат[и]** прѣтам несвр. 'копати копачицом између редѣва кукуруза, кромпира (свих полѣ. култура које се сију у редѣве)', гл. им. -ѣнѣ. - Прѣта се, ѣвати се кѣнѣ јѣдан и вѣчѣ тѣ копѣчцу звѣнѣ, између рѣдѣка.
- прѣшуља** ж 'конац, прѣжа и сл. намотани у смѣтак лопѣста облика, који се може одмотавати у двије нѣти ѣстовременѣ'. - Прѣшуљу мѣш одмотѣват са двѣ краја.
- пѣж** м в. спуж. - Пѣж је гѣзденѣ ѣлка која ѣмѣ ђблѣк крѣга, пѣжа.
- пѣза** ж 'дрво у облику мање гредице које стоји попрѣеко у колима ѣспѣд срчанице, причвршћѣно на задње дијѣлове крака, и држи руду на одрѣжѣној висинѣ, да не би падала доље'. - Пѣза држѣ руду да нѣ паднѣ.
- пѣлија** ж (Г мн. пѣлија) в. пуља. - Нѣсѣјѣ је кѣпѣт без пѣлија.
- пѣлија"ца** ж дем. од пулија. - Ѣтпала м је пѣлија. Мѣрам је пришт.
- пѣља** ж (Г мн. пѣља) 'дугме на капуту; велико дугме'. - Зѣкѣпѣја пѣље!
- пѣља"ца** ж дем. од пуља. - Умал смо дрвенѣ пѣлѣце на капѣтма.
- пѣтравац** -ѣвца м 'опутѣак, опанак прѣплѣтен опутѣм'. - Пѣтравац се Ѣплѣтѣ ђ кѣжнѣ трѣка.
- пѣшка** ж 'шупља цијев, набијѣна у главѣину тѣчка, у којѣ лежи рукавац'. - Жѣлезнѣ (кола) с ѣмали пѣшке звѣнѣ, па с мѣрало мѣзат кѣломѣзом.

Р

- рѣдијѣн** м 'радио; радио-пријѣмник'. - Прѣви у сѣлу... ми смо ѣмал рѣдијѣн.
- рѣјбер** м 'кука на вратима или на прозору (служи за Ѣтварање одн. затварање)'. - Рѣјбер нѣма сѣвинѣт вр[х] као кѣкца. Пѣмјѣриш рѣјбер и Ѣтвориш ѣл затвориш врѣта ѣл прѣзор.
- рѣјфѣшлус** м в. цѣфѣшлус. - Ѣтѣпѣчѣ т се рѣјфѣшлус на сукнѣ.

- рѧл"ца** ж в. копачица. - Кѧд нѧс је рѧлца ѧстѧ што и копѧчца.
- рѧнил"ца** ж 'посуда у коју се сипа храна и из које једу пилићи, пчелс и др.'. - Ъзмѧм шѧћера, ѧмѧм рѧнилце оне плѧстичнѧ, кѧпјѧ сом... И сѧспѧм у рѧнилцу.
- рѧњка** ж 'ниска, округла и широка метална или земљана посуда за кување, с ушкама са стране'. - Загѧрла м је рѧњка.
- рѧњчица** ж дем. од рѧњка. - Вѧриво је у плѧвѧј рѧњчиц.
- распуштѧнац** -нца м 'разведен човјек'. - Тѧ је онѧ прѧпалца, распуштѧнац.
- рѧуластѧ** -ѧ -ѧ 'рашљаст'. - На рѧуластѧ дрѧво стѧви се рѧжањ и ѧкрећс.
- рѧуље** рѧуљѧ ж мн. 'врх у облику рашаља на мотки или колцу'. - Рѧшак ѧмѧ рѧуље.
- рѧшпрѧња** ж 'жељезни оков који ојачава крак на запрежним колима'. - Краћ" су од дрѧвета, и да б ѧ[x] ѧјачѧл, стѧвимо рѧшпрѧње.
- рѧдак** рѧтка м (Г мн. рѧдѧкѧ) 'скуп онога (биљки кукуруза, кромпира и др.) што долази једно иза другог, у једној линији, низ'. - И сад то нѧчѧ, кѧруз нѧчѧ, јѧдан тѧ, јѧдан тѧ, јѧдан... Нѧје у рѧдак.
- рѧз"ца** ж дем. од реза. - Сѧйнѧ сам рѧзцу с вѧртѧ.
- рѧнда** ж 'кухињска справа за стругање поврђа и тијеста'. - На рѧнду рѧндѧм мѧкву, јѧбке...
- рѧндат[и]** -ѧм несвр. 'стругати рендом, рендисати', гл. им. -ѧње. - В. рѧнда.
- рѧп** м 'издужена дршка на посуди (обично на тави)'. - ѧтпѧ је рѧп с тѧвѧ.
- рѧпа** ж 'дубока метална или лимена посуда са дугачком дршком'. - Сѧувала сам кѧмпѧта у рѧп".
- рѧпеша** ж в. репа. - Ђѧ она цѧвенѧ рѧпеша?
- рѧпеш"ца** ж дем. од репеша. - ѧтпѧ је рѧп с рѧпешцѧ.
- рѧбѧљка** ж 'направа за рибање купуса'. - Требѧм рѧбат кѧпус, а нѧмѧм рѧбѧљкѧ.
- рѧг(л)овѧн** -а -ѧ (одр. рѧг(л)овѧнѧ -ѧ -ѧ) 'који је (из)грађен тако што је дрвени костур попуњаван ћерпићем или (рјеђе) циглом (о кући или зиду)'. - Е, кѧће су прѧтежно прѧвите рѧговѧне, прѧвитѧ од дрѧвета и ѧндѧ зѧдѧто, прѧвѧ са ћерпићма, дрѧги пѧт са цѧглѧм. - А ѧмѧм кѧћу рѧгловѧнѧ.
- рѧк"ца** ж дем. од рка. - Дјеца нам нѧсѧ сѧм нѧкѧ рѧкце. Требѧ ѧм кѧпт ѧдјећѧ.
- рѧв"ћ** м (Г мн. рѧвѧћѧ) 'јамица ископана за сађење'. - Сѧјѧ сом бѧстана по двѧје ѧљаде рѧвѧћѧ.
- розѧтна** ж 'лим окулглог облика који оивичава отвор на димњаку у који улази цијев од пећи, рѧр'. - Испѧ је рѧр из розѧтнѧ и гѧр се рѧсуѧ по пѧду.
- рѧр** рѧра м 'цијев на пећи; лула'. - В. розѧтна.
- рѧб(и)на** ж 'дугачка кошуља, хаљина'. - Нѧсла је рѧбну до земљѧ.
- рубѧњѧч** -ѧча м 'дрвена мотка на којој се носе рубине на прање'. - Рѧбне су нѧсите на рубѧњѧчу на мѧчло.
- рѧпчина** ж аугм. и пеј. од рубац. - Нѧс тѧ стѧрѧ бѧба па да вѧжѧш рѧпчину нѧ главу.
- рѧка** ж (А рѧку, В рѧко, Л у рѧц", мн. рѧке, Г рѧкѧвѧ / рѧкѧ, Д рѧкама) 'мала

коса греда која спаја дирјек са подрожницом (в.); налази се у кровној конструкцији'.
- Рўка је дйѡ стѡлцѣ који повѣзује подрожницу са дирјеком.

рўкохвѣт м 'дрвени колац који се хвата руком при преласку преко ногоступа, пријелаза у тарабама'. - Направи се рўкохвѣт и кад прѣлазиш тарабе, држиш се за њега.

С

сал"јѣват[и] сѧлјѣвѧм несвр. и уч. према салити, гл. им. -ѧѣс. - Нѣкѣ стрѣве (су) салјѣвал.

сѧл"т[и] сѧлјѣм свр. 'топљењем и сипањем олова у воду вршити чин скидања страве са некога'. - Ђнда ўзмѣ ѡлова и сѧлјѣу стрѣу тѣ.

сѧмр"јѣт[и] сѧмрѣм свр. 'умријети у мукама'. - Сѧмрѣ је, јѧднѧ, нѡѣс.

сѧндук м 1. 'дио запрежних кола'. - Сѧндук се сѧстоји од пѡда, двйје странце и двѧ кѧпка. 2. 'кошница која има облик сандука'. - Кѧдѧ ѡтворѣм сѧндук, виђѧм тѧмо чѣлѣ рѧдѣ. мѣда имѧде...

сѧнѡвити -ѧ -ѡ само у изразу: сѧнѡвитѧ бѧка 'по народном вјеровању, она која доноси сан'. - Ђдѣ пѣтем сѧнѡвитѧ бѧка, ѡна нѡсѣ трй тѡвара сѧнка. Прѣд њѣ излази Христѡсѡвѧ мѧјка и ўзимѧ трй тѡвара сѧнка. Па и[х] мѣѣ мѡјѡј Јѣлен" пѡд главу, да Јѣлена лѣпшѣ спѧвѧ, да се не бѡји ўрѡкѧ и стрѧвѧ. С Ђцом и Сѣном и Свѣтѣјѣм Дѣком. Амин.

сѧпон / сѧпѡнац сѧпѡнца м 'метална направа (разних облика с куком на једном крају) која служи за закопчавање, копча'. - Изгѣбла сам сѧпон с кѧиша. - Мѡ-рѡ сам пребѧцт сѧпѡнац нѧ другѣ рѣпцу. Стѣзѡ ме кѧиш.

сѧћ"ка ж 'течност која служи за бојење тканина'. - Па фѧрбало се, нѣкѧ је сѧћка кѣповѧта.

свѣтац свѣца м. *Изр.* вѣчјѣ ~ (в. вучјѣ); жѣнскѣ ~ 'по народном вјеровању: Света Петка, Свети Сисѡја и Света Богородица; на те дане жене посте и не раде ништа'.

свѣтковат[и] -кујѣм несвр. 'не радити кад је неки мањи светац'. - Ја дѧнас свѣткујѣм.

свѣтков"на ж 'мањи светац'. - Свѣтковна је црпѡ слѡво у келендѧру, ал кад је пѡдебљѧно.

свѣрала ж 'пријеп са усјецима' (уп. дашчара). - Свѣрала је црјѣп са жлѣбовма за чвршѣ уклѧпѧње и ѡдвод вѡдѣ.

свѡлтат[и] / сфѡлтат[и] -ѧм свр. 'направити, изградити волту / фолту'.
- Свѡлтѧмо и ѡнда пѣчѣмо цѣглу. - Кад сфѡлтѧмо, лѡжимо вѧтру.

сѣдеп м (Г мн. сѣдѣпѧ) 'дугме на кошуљи; мало дугме'. - Сѣдеп јѣ мѧлѡ дѣгме.

сѣдеп"ћ м дем. од сѣдеп. - Ђтпѡ м јѣ сѣдепћ с кѡпѣлѣ.

сестрѣ"на ж аугм. и пеј. од сестра. - Не спѡмињ ми свѡју сестрѣрну!

сѣћѣ(ј)"ца ж дем. од сѣћија. - Чѣм сам лѣгѡ на сѣћѣцу, зѧсѣѡ сам.

с"јѣл"т[и] -ѣм несвр. 'бити на сијелу'. - Штѧ ћ ѣвѣчѣ рѧдт, него сјѣлт?

сйрац сйрца м 'осушена грудa сира у облику погаче'. - Ко прйје йзиѣѣ, тај однесѣ сйрац... Тај је йзишѣ и мѣра му се сйрац сйрт.

скѣмли(ј)а ж 'дрвена ниска клупица за сједење једне особе'. - Ён скѣмлијѣ, сѣд!

скѣмли(ј)"ца ж дем. од скемлија. - Донѣс, чѣјеку скѣмлијцу да сѣднѣ!

скѣта ж 'крпа, дроњак'. - Нѣмѣј вйшѣ да ѡдѣш у тѣм скѣтама!

слѣва ж. *Изр.* преузѣт слѣву 'преузети славу од оца'; угѣст слѣву 'престати славити'; препуст"т слѣву 'кад отац препушта славу сину'.

слѣвар"ца ж 'књига у којој се налазе молитве које се читају на славама'. - Дѣнјѣ м је Јѣво слѣварцу.

слѣвнѣ -ѣ -ѣ 'који се односи на славу'. - Сѣмо је вѣжно за слѣву кѣљиво и што се очитѣ слѣва и слѣвнѣ онај кѣлѣч.

слѣвнѣак м 'гост на слави'. - Ймѣ сом прилчно слѣвнѣакѣ.

слѣвнѣача ж 'славски колач'. - Прије је било само ўкуват кѣко... кѣжѣ, ако сѣставиш слѣвнѣачу да је од чйстѣга брѣшна.

слѣн"ца ж 'суд у коме се држи со, већи од солѣнака'. - Дѣј ми слѣнцу, да ўспѣм сѣл у солѣнѣк!

слѣткѣ ж (у именичкој служби) 'слатка ракија који пију сватови и при том дарују младу новцем'. - Дѣѣ сом пѣт йлѣдѣ на слѣткѣ.

слѣчнѣик м 'гвоздени клин углављен у пошетањ, спаја срчаницу са предњим штелом'. - Слѣчнѣик је клин који учвршћује срчѣнцу за пѣшѣтањ.

слѣта ж 'особа која предосјећа несрећу'. - Она је прѣвѣ слѣта.

смѣтит се [< сметнути се] -ѣм се свр. 'полудјети'. - Кад ју је чѣјек ѡставјѣ, смѣтла се.

снајка ж 1. у хип. значењу: снаја. - Снајка, ѡдѣ вѣм! 2. 'име којим јетрве ословљавају једна другу'. - Снајка Ђнѣа ће ўкуват колаче.

снајкин -"нѣ -"нѣ 'који припада снајки'. - Ђѣ с мѣј" ѡпѣнц"? Ово су снајк"нѣ.

снаш"ца ж 'име којим јетрве ословљавају једна другу'. - Снашѣ, мѣш ли ми помѣш?

сѣва ж (Г мн. сѣвѣ) 'округло дрво на дну зашиљено а на врху у облику рашѣла'. - В. пиленица.

сѣв"јѣр сѣв"јѣра м 'дрво са полукружним прстеном у који се ставља дрвени клин кад се затварају вратѣнице, тарабе и сл.'. - Тѣрла сам штѣп у сѣвјѣр и затвѣрла вратѣње.

солѣнѣак м 'сланик'. - В. сланица.

сѣпрѣак м в. ладара. - Љѣти смо рѣчал под сѣпрѣаком.

сплѣт сплѣта м 'врпца за уплетање у плетеницу'. - Сплѣтала сам сплѣт у сплѣтѣнцу.

спрѣтн"ца ж 'кућа, зграда са више спратѣва'. - Ў тѣ дѣба ѡн је ймѣ спрѣтнцу.

спѣж м 'гвоздена алка на малом вагијеру за коју се качи потѣга или штрањга за вучу запрежних кола'. - За спѣж се зѣкачй пѣтега или штрањга кад ўпрѣжѣмо кѣње у кола.

Срѣтеније с 'Сретење, православни празник (15. фебруар)'. - Їмā њ[х] што слāвѣ Срѣтеније.

срѣча ж 'боца од стакла'. - Рāзбѣ ми се срѣча и прѣсѣ се рāкја.

срѣāда ж 'зидњак; ткана или везена тканина, ставља се на зид поред кревета'. - Извѣсе се срѣāда и стāвѣ изнад кревета.

стāрац стāрца м 'један од чаројица (в.)'. - Тѹ је бѣѣ стāрац и бāба и ѥстāлѣ њѣѡвā скѣпа.

стѣг стѣга м(мн. стѣгов") 'већа или мања количина сијена или снопова сложена око стожине (в.) у облику купе'. - Сјѣно трѣпāмо око стѣжнѣ у стѣг.

стѣг"ћ м дем. од стог. - Ако је стѣжнѣнца мāњā, онда ѣспанѣ и стѣгћ мāлѣ.

стѣж"на ж 'стожина, колац, дрво око кога се садијева у стог пожњевено жито, слама или сијено'. - Стѣжну зѡвѣмо ѣнѣ дрво што се усјѣче ѹ шуми и пѣдоштрѣ и ѹдарѣ ѹ земљу.

стѣжнѣ"ца ж дем. од стожина. - Стрѣпāвал смо слāму око стѣжнѣнѣ док нѣје плѣуснула кѣша.

стѣлāжа ж 'низ полица у неколико спратова, нпр. у остави за намирнице и сл.'. - Тѣгле су на стѣлāж у шпāјзу.

стѣлар"ја ж в. дрвеница. - Нѣмāм пāрā да кѹпѣм стѣларју нā кућу.

стѣлац стѣ(л)ца м 'троножац'. - Сѣд на стѣлац!

стѣл"ца ж (Г мн. стѣлѣцā) 'дио кровне конструкције који се састоји од: дирјека, носиве греде, косника, маказа, подројнице (в.) и руку (в.)'. - Рѹка је дѣѣ стѣлѣнѣ који повѣзујѣ пѣдрѣжн"цу са дирјеком.

стѣл"чāрка ж 'подметач који се ставља на столицу'. - Стāв стѣлчāрку на стѣлцу, зѣма је.

стѣлњāчић м дем. од столњак.

стѣпан"ца ж 'жена која спрема храну у кући'. - Пѣрса је нāша стѣпанца.

стрāн"ца ж 1. 'бочна даска у кревету (уп. застаница)'. - Оѣш јāстук да се нāслонѣш на стрāнцу? 2. 'бочна даска у запрежним колима'. - Кад скѣнѣмо стрāнце и стāвѣмо лѣтре нā кола, лāкшѣ вѣзѣмо сјѣно.

стрѣчѣвка ж 'сестра од стрица'. - Їмāм двѣје сѣстре стрѣчѣвке.

стрмоглавāц -вца м 'ограда направљена од врљика'. - Нāправјѣ је стрмоглавāц нѣжѣ шталѣ.

стрѣжа ж 'сламарица, велика навлака напуњена сламом на којој се лежи; сламни душек'. - Начијā се пѣрушнѣ, ѣстргā се, па се стāвѣ тѹдѣкā, ѹ тѣ стрѣже. Ї тѣ смо стѣрāл, нѣје бѣло јѣгѣ као сādā.

стрѣпат[и] -āм свр. 'метнути, сложити сијено, сламу или нешто слично у стог или пласт'. - Кад пѣкупѣмо у плāстове, ѣндā... привѣчемо тāмо ѣѣ ѣмо трѣпат око стѣжнѣ и стрѣпāмо.

сѹјмат[и] -āм несвр. према сѹјмити (о шивању, плетењу).

- Сѹјмāм вѣсту под пāзу[х]ом.

сѹјмит[и] сѹјмѣм свр. 'одузети, смањити (о шивању, плетењу)'. -

- Сѹјмила сам прѣслук. Сā ѣе ти бѣт тāмāн.

сушāна ж 'зграда у којој се суши месо'. - Налѣжла сам вāтру у сушāн.

или дјетелина'. - Трклѡ сам дјетелну нà трклѣ. 2. 'одсјечено дрво са гранама очишћеним од лишћа (гране могу бити скраћене) на које се стављају пасуљеве махуне након вађења зрна пасуља'. - Грѡрна је нà трклъ".

трпат[и] -ам несвр. према стрпати. - Ка се ђсѹшӣ (сијено), ђндѡ се кѹпѣӣ и гѡнӣ трпат око стѡжнѣ.

трѹба ж 1. 'врста дувачког инструмента направљеног од врбове коре; има облик лијевка'. - Трѹба се направѣ од врбове̄ кѡрѣ и унѹтра се ставѣ пѣсак. 2. 'велики свитак, ролна (платна, поњава)'. - Сачѹвала сам двѣје трѹбе поњаवे̄.

тѹба ж в. шота.

Ћ

ћáко м 'име којим млада ословљава старог свата'. - Млáда је стáрѡг свáта звáла ћáко.

ћáшап м (Г мн. ћáшāпā) 'простирка по постељи, плахта, поњава'. - Ткáла сом ћáшане, дѣбелѣ, од лáна и кѡнопáлā.

ћѣркица ж дем. и хип. од ћерка. - Мѡј сѣн ѣмā двѣје ћѣркице.

ћерѹштина ж аугм. и пеј. ћерка. - Јѣст ми дѡдијала ова мѡја ћерѹштина!

ћѡкāн м 'стаклена боца посебног облика у којој се држи ракија'. - Не ѣспѹшта̄ ћѡкāн из рѹкѹ, док свѣ нѣ попјѣ.

ћокāнчић м дем. од ћокан. - Вѡлјѡ је пѣт из ћокāнчића.

У

ѹбрѣнзат[и] ѹбрѣнзāм свр. 'закочити кола бrenzом'. - ѹбрѣнзѡ сам кѡла.

ѹво с (мн. ѹш"). *Изр.* прѡвѹћ се кроз иглѣнѣ ѹш 'једва, тешком муком нешто урадити'.

увукѡтлач"т[и] се -ѣм се свр. 'претворити се у вукодлака, постати вукодлак'. - ѹ нāс причајѹ стáријѣ да се мѡре увукѡтлачт.

ѹдат[и] се ѹдāм се свр. *Изр.* ѡн се ѹдѡ 'дошао је у женину кућу као уљез'.

ѹдѣште с 'штап на коме је завезан конач са удицом'. - Пѡниѡ је ѹдѣште и ѡтшѡ на пѣцāње.

ѹд[је]т[и] ѹд"јѣм свр. в. уђети. - Покѹшāвāм ѹдт кѡнач ѹ иглу, ал нѣ видѣм.

удѡ"ац удѡвца м. *Изр.* бјѣлѣ удѡ"ац 'чѡвјек који се развео од жене'.

удѡв"ца ж. *Изр.* бјѣлā удѡв"ца 'жена која се развела од чѡвјека'.

ѹђет[и] ѹђенѣм свр. 'увући кроз нешто узано, протурити; ставити'. - Не мѡг ѹђет кѡнач ѹ иглу.

ѹзглāвлѣ с 'горњи дио кревета гдје лежи глава'. - Спāѡ т јѣ јāстук с ѹзглāвлā.

ѹке ж мн. само у изразу: бāбинѣ ~ 'олујно вријеме кад, крајем марта или почетком априла, падне снијег'. - Ѧвѡ су прāве бāбинѣ ѹке.

укѡл"јенчит[и] -ѣм свр. према колијенчити. - Укѡлјѣнчиѡ сам крāву кѡлјеном.

укѡтлач"т[и] се -ѣм се свр. в. увукотлачити се. - Вѣлѣ да се мѡре укѡтлачт.

умрло с само у изразу: **бѣт[и]** на умрлу 'бити на самрти'.
ѹнук м 'унукин муж'. - Мѳ се ѹнук зѳвѣ Дрѳган.
ѹнука ж 'унукова супруга'. - Дѳбла сом нѳвѹ ѹнуку, оженѳ се Жѳрко.
уписат[и] се ѹпишѣм се свр. 'склопити брак код матичара'. - Нис се јѳш уписал, нѣмајѹ кѹмѳвѳ.

ѹпрѣтчит[и] - ѣм свр. 'поставити, забости притке у земљу'.
 - ѹпрѣтчила сам грѳ.

ѹранак ѹранка м 'скуп народа код цркве, прије зоре, на Божић, Васкрс, или на Ђурђевдан'. - Било је случајевѳ, а и данас ѣмѳ тѳга ѹ нашѣм народу, на Ђурђѣв дан - ѹранак, ѣдѣ се цркви.

ѹсјѣх[и] - ѣчем свр. *Изр.* ~ бѳдњѳк. - ѹјутро ѳдѣ се рѳно, усјѣче бѳдњѳк и донѣсѣ прѣт кућу, донѣсѣ старјѣшна кѹћни.

исјечѣње с 'Усековање главе Светог Јована Крститеља, православни празник (11. септембар)'. - Рѳдѳ сом се на исјечѣње прије шездѣст гѳдинѳ.

искрс м. *Изр.* Мѳли ~ 'седми дан послѣје Васкрса'. - И нѳ Мѳли искрс се фѳрбајѹ јѳја.

ѹсѳван -вна -вно 'онај који много псује'. - Нѣмѳ нѣшт стрѳжњѣ од ѹсѳвнѣ жѣнѣ.

ѹта ж 'дроњак, крпа, прѳа'. - Ма, бѳц те ѹте!

ѹт"ца ж дем. од ута. - Бѣ с ѳставла дјѣчњѣ ѹтце?

ѹтичн"ца ж нов. 'техничка направа у коју се ставља утикач да би се апарат везао са током електричне струје'. - Укѳпчѳј утикѳч у ѹтичнцу!

ѹткан"ца ж 'вез којим се израђују геометријски мотиви на крајевима рукава, око вратног изреза и на рубовима скута; вез са два лица'. - Рѳдла се и ѹтканца око рукавѳ.

ѹтркљат[и] -ѳм свр. 'ставити нешто (пасуљ, дјетелину и сл.) на тркље'.
 - ѹтркљал смо двѣје тркље дјѣтелнѣ.

ѹтрн"т[и] -нѣм свр. 'престати говорити, ућутати'. - ѹтрн" већ јѣднѳч! Дѳста м је твѳјѣ прѣчѣ.

учл"јѣн"т[и] ѹчл"јѣнѣм свр. 'наглавити на члијен, причврстити за члијен'.
 - Учлјѣнѳ сам нѳж.

ѹцара ж 'мала кућа од старог материјала, страћара'. - Тѹ нѳћ су пренѳћел у ѹцар.

ѹцар"ца ж дем. од уцара. - Запѳлѳ се дѣмњѳк на ѹцарц и свѣ је погѳрело.

Ф

фѳнгла ж 'посуда са ручком, којом се захвата малтер из канте'.
 - Мѳлтер зѳватѣш фѳнглѳм и мѣстријѳм ѹзмѳш и бѳцѳш нѳ зѣд.

фѳнгл"ца ж дем. од фѳнгла.

фијѳкер м 'пећ од лима'. - Кѳснијѣ ѳпѣ су бѣли од плѣја, зѳвал се фијѳкери, шпѳрѣти, тѣк су кѳснијѣ ѳвѣ пѳшли.

фѡлта ж в. волта. - В. волтати.

фѡлтат[и] -ѡм несвр. в. волтати. - В. волтати.

фѡсна ж 'дебела даска'. - Трѣба м десѣтак фѡснѣ да направѣм скѣлу.

Х

хѣг м (мн. хѣгов") 'врг'. - Вѡда с у хѣг љс"пѡна.

Христѡсов -овѡ -овѡ 'који припада Христу'. -В. сановити.

Ц

цагер м 'казалка на сату'. - Склѡчили су се цагер".

цѡкери цѡкѣрѡ мн. 'наочале'. - Цѡкер" су т на нѡсу.

Цѡјѣт м 'Цвијети, православни празник који пада у недѣљу која непосредно претходи Васкрсу; уочи овог празника дјевојке беру цвијеће и потапају у воду, ујутру се том водом умивају'. - Да б биле лѣпшѣ, на Цѡјѣт се умивѡмо вѡдѡм у којој је цвијеће.

церемѡнија ж 'игранка послѣје трења (в.), гребенања или перушања'. - Ђн-дѡ настајѣ церемѡнија.

цилиндѣр м 'дио парног, ракијског котла у облику ваљкасте, затворене кутије'. - Цјѣв прѣносѣ ѡлкохѡл из кѡзна у чабар кроз цилиндѣр у дѣмју.

цѣфешлус м 'зупчани затварач; патентни затварач на одѣћи умјесто дугмета' (уп. апатент и рајфешлус). - Ђткѡпчѡ т се цѣфешлус на ѡлн".

цѣц цѣца м 'сиц; сједало у колнама, на бициклу и мотоциклу'. - Извѡдјѡ сам цѣц ѣз кѡлѡ, да нѣ киснѣ.

цјѣливѡт[и] цјѣлѣвѡм свр. и несвр. 'пољубити мртваца послѣдњи пут', гл. им. -ѡње. - Кад рѡдбина приђѣ и цјѣлѣвѡ, ѡсѣѣѣ свѣ дѡлазѣ.

цјѣловѡт[и] цјѣлујѣм свр. и несвр. в. цјѣливѡти. гл. им. -ѡње. - Приђите, пѡследнѣ је цјѣловѡње.

цѣк м 'тиква издуженог облика којом се извлачи ракија из бурета'. - Цѣком се извѣче рѡкја ѣз бурета.

цѣпѡнта ж (Н мн. цѣпѡнти) 'гвоздени оков који повезује корицу, полицу и краке са осовином на запрежним колнама'. - Ове гвѡзденѣ шѣпке које свѣ тѡ повѣзују су цѣпѡнти.

цурѣт"на ж 'висока и лијепѡ развијѣна цура'. - Јѣст ѡнѡ мѡлѡ цурѣтна ѣ пѡ, кѡлкѡ се рѡзрастла!

Ч

чабар чабра м 'посуда у ракијском котлу у коју се сипа вода'. - Кѡснијѣ сам кѣпјѡ ракијскѣ кѡтѡ. Кѡтѡ се сѡстојѣ: кѡзан ѣ се кѣвѡ, чабар, ѣ цилиндѣр, ѣ вѡда стѡјѣ...

чѡрма ж 'цѣнна марамица'. - Извѡдјѡ је чѡрму из цѣпа и ѡбрисѡ рѣке.

чѡкѣ(ј)"ца ж дем. од чакија. - Огѣдјѡ је крѣшку чѡкѣцѡм.

чѡрапѡк -ика м 'дио обуће од плетѣне вуне који се навлачи на ногу (обично

досеже до пола листа ноге или до кољена)´ (уп. наплетњак). - Оплела сам му чарап-ке и ђднјела.

чарђјице ж мн. ´покладне машкаре које су на николици (в.) ишле по кућама и пјевале, а људи су им давали храну´. - Ми смо чарђјице. Нисмо дошли да чарамо и да чара́те, већ смо дошли да нам нешто да́те.

чела ж 1. ´пчела´. - Држђ сом чѐле. 2. ´дјечја игра: "Иде маца око тебе"'. - "Кђ то тђда тапа?" "Ја, кђме, ја." "Нѐмђј пђкраст мђји чѐла!" "Нѐће, нѐће, нѐ дђ драги Бђг, док не рђди нђва зђб."

чѐл"ња̋к м ´мјесто гдје су смјештене кошнице, трнке и сл. са пчелама´. - И са трнко̋м ђдем тамо у чѐлња̋к и у нђви сандук трѐсем.

чѐмбер м ´оков на главчини точка´. - Чѐмбер је гђжђе које бђде на главчини.

чѐшаљ чѐшља м ´дио главице бијелога лука који се може одломити од цјелине´. - Појела сам чѐшаљ лђка.

чѐшљара ж ´радионица за чешљање вуне´. - Кад ђмамо врѐмена и мђремо, и ђма кђ, однѐсѐ (вуну) на чѐшљару.

чђбучић м дем. од чибук. - Фино с изрезбђрјђ тај чђбучић.

чђв"ја ж ´ексер, али без главе тј. проширења на врху´. - Испала је чђвја из главчинѐ.

чђтат[и] -а̋м (р. прид. чђтђ, -а̋ла, -а̋ло) несвр. *Изр.* ~ слђ"у ´говорити одређене молитве на слави´. - По сђт стајала и чђтала слђ"у, па нѐ меш дђчекат док ђна прѐстанѐ.

Ц

цђм"ћ м ´застор, завјеса на доњој половини прозорског стакла´ (уп. драперија). - Цђмћ је за́вјеса на про́зору, али на до́њђј полђвн".

цђка ж ´стар, подеран комад одјеће, дроњак, рита´. - Нѐмђј вишѐ да нђсиш те цђке. Обђц се лјѐпо!

цђга ж ´мотка за млаћење шљива и другог воћа´. - Цђгђм стрѐсемо шљиве и ђнда ђ[х] кђпђмо.

Ш

шајтђв -ђва м ´новчаник´. - Па́ре су м у шајтђву.

шарафцигер м ´кључ, алатка за завртање и одвртање, одвијач, одвртач´. - Шарафцигером сам одврђо шара́фе.

шђруга ж ´предњи и задњи дио (самосталан) на запрежним колима, који је привезан ланцима за лотре (бочне странице)´. - За лђтре се за́качѐ, лђнцом, шђруге.

шђшовац -ђвца м ´плафон од дрвета´. - Прђје није бђђ пла́фђн ко сђд, нег бђл звђни шђшђвци.

шва́бац -пца м ´плуг њемачке производње´. - А ва́мо, ка́снијѐ, увѐли су и шва́пске нѐкѐ нђвѐ плђгове звђни шва́бац.

шйља ж 'горња, шилџатија страна васкршњег јајета'. - На јајету им̄а шйља и шѳта, зв̄ана дрѹкш̄е и тѹба.

шйпиња ж 'дивља ружа и њен плод; користили су је при одбрајању од жутице (в. одбрајати)'. - Мӣ к̄аж̄емо, да љзв̄ин̄ете, шйпак црвенӣ, шйпак, шйпиња.

шйпињ"ца ж дем. од шипиња. - Шйпињце, пѳбогу, рѳђен̄а с̄естрце, да̄ј ти м̄ен свѳје рум̄енло, а ѳо тѳб мѳје жѹгло.

шйљак -ља м 'предмет, оруђе с оштрим врхом, служи за бушење рупа у земљи'. - Кад с̄ад̄им п̄априке ил парад̄ајз, рѹпе бѹш̄им н̄ѳк̄им шйљком.

шйљало с нов. 'направа за шиљење оловака'. - Зашиљла сам ѳлѳвку шйљалом.

шк̄аре шк̄ар̄а ж мн. 'маказе за обрезивање воћа и лозе'. - Шк̄арама шйш̄амо лѳзу.

шк̄атуља ж 'кутија од шибица'. - Н̄ема ни крес̄е у шк̄атуљ".

шклѳпац -пца м 'нож на преклапање са кривом дршком'. - Шклѳпац им̄а крив̄и чл̄ј̄ен.

шкрйња ж 'сандук у којем је млада доносила своју спрему у младожењину кућу'. - Али је млада мѳрала им̄ат ѳт кућ̄е, рѳдтељи њ̄ени то спр̄ем̄е за њ̄у, ѳнда̄ је била, зв̄аѳ се с̄андук дрвенӣ, шкрйња, п̄уна рѳбе њ̄езн̄е.

шл̄ајф м 'кочница на запрежним колима'. - Шл̄ајф је поз̄ад, на колма, ко н̄ѳк̄а рѹч"ца која се ѳкрећ̄е.

шл̄ајфат[и] -ам несвр. 'кочити'. - Шл̄ајфѳ сам што сам бр̄ж̄е мѳгѳ, ал н̄исам ст̄йгѳ з̄акѳчт.

шлйц шлйца м нов. 'патентни затварач'. - гткѳчѳ т се шлйц.

шљ̄ак"ца ж дем. од шљака.

шљева / шље(ј)а ж 'брвно за прелаз преко потока'. - Пр̄ешѳ сам пѳток преко шљ̄ев̄е. - Ст̄ав̄јѳ сам шљ̄еју преко пѳтока.

шљ̄еме -ена с (мн. шљ̄ем̄ена, Г -ѳна) 'двйје даске, сковане под углом косине крова и стављене на врх крова'. - Скѹј̄у се двйје д̄аске и ст̄ав̄е на вр крѳва. То је шљ̄еме.

шнал"ца ж дем. од шнала. - Йспала т је шналца из кѳс̄е.

шњира / шњѹра ж 'врпца, гајтан' (уп. жњира / жњѹра). - Одв̄езала т се шњира на ц̄ипел. - Зав̄еж шњѹру!

шњират[и] шњир̄ам / **шњѹрат[и]** шњѹр̄ам несвр. 'састављати, стезати провлачењем шњире / шњуре (в.) кроз насрамне рупице'. - Шњир̄ам ц̄ипеле. - Шњѹ-рала сам ч̄йзме.

шѳта / тѹба ж 'доња, облија страна васкршњег јајета'. - В. шйља.

шп̄ена ж 'игла посебног облика за запињање, игла осигурача'. - З̄акоп̄чала сам сѹк̄њу шп̄енѳм.

шпйгло с 'огледало'. - гн се мѳже с̄атма огл̄едат пред шпйглом.

шпйца ж 1. 'дрвце, дужине око 15 цм, које учвршћује тељиг'. - Шпйца се ѹгл̄ав̄и у тељиг. 2. 'гвоздени клин којим се штема, разбија камен и бетон'. - гдар̄аш ч̄ек̄ом по шпйц" и т̄акѳ шт̄ем̄аш.

шпрѣјц м 'подушнич, потпорањ'. - Мобрал смо врата подбѣчт шпрѣјцом.

шпрѣља ж 'мотка која се цијепа и њоме се плету корпе, сепети и сл.'. - Шпрѣља се нѣжнѣм рѣсцѣпѣи ѓд њѣ плѣтѣш сѣпете.

шрѣтѣља ж нов. 'машина за шрѣтање, мљевење жита накрупно, на прекруп'. - Шрѣтѣљкѣм шрѣтѣмо шрѣт за крмке.

штамбѣљат[и] -ѣм несвр. 'ударати штамбѣљ'. -Свѣки пѣпѣр штамбѣљѣ штамбѣљѣм.

штањга ж 'попречна мотка или жељезна цијев која заједно са другим двѣма моткама или цијевима прави конструкцију у облику слова п'. - Пребѣцла сам пѣнаве преко штањгѣ да ѣ[х] ѣсклѣфѣм.

штањгица ж дем. од штањга.

штѣдњѣк м 'електрични шпорет'. - Штѣдњѣк је лѣктричнѣ шпѣрет.

штѣка ж 'оно за што се ухвати и притисне руком кад се врата отварају и затварају'. - Ўватиш за штѣку и ѓтвориш врата.

штѣл штѣла м 'дио запрежних кола који омогућава управљање': прѣднѣ ~ 'преднѣ дио кола у којем се налазе: пошетањ, полица, корица, руда, краке, осовина и точкови'; зѣднѣ ~ 'заднѣ дио кола у којем се налазе: полица, корица, срчаница, краке, осовина и точкови'. - Гндѣ срчѣнца што повѣзује зѣднѣ штѣл и прѣвѣ.

штѣндер м 'направа за затезање електричних водова на крововима кућа'.

- Стѣвли смо штѣндер нѣ кућу ал нам јѣш нѣсу пѣстл стрѣју.

штѣц"ло с 'гвоздени навлакач на осовину точка'. - На штѣцло се стѣвља лѣвѣча и чѣвјѣм ѣчѣврѣсти за осѣвну кѣла.

штијѣт[и] -ѣм несвр. 'копати земљу штијѣчем'. - Штијѣчом се штијѣ бѣшта.

штијѣч -ѣча м 'гвоздена лопата за копање и риљање земље, ашов'. -В. штијѣти.

штило с 'држало, држак'. - Насѣдјѣ сам штило на лѣпату.

штѣк штѣка м 'оквир врата или прозора'. - Ка дѣђу кѣћи, мѣда ѣлази на врата кѣћнѣ, лѣбѣ л"јѣвѣи дѣснѣ дѣрјек, тѣк с мѣ говорли. Сад кѣжѣ штѣк у вратѣ.

штѣкрѣла ж (Г мн. штѣкрѣла) 'дрвена столица са четири ногара, без наслона'. - Прѣо смо ѣмал трѣношце, а ѓндѣ штѣкрѣле.

штѣлна ж 'испупчена метална плочица на лучном дијелу потковице (уп. гриф)'. - Пѣтковѣ ѣмѣ двѣ грѣфа и штѣлну.

штрањгица ж дем. од штрања.

штрѣна ж 'фабрички запакован смѣтак вунице'. - Кѣпла сам пѣт штрѣнѣ вуницѣ.

шѣкѣнче Ћѣта с (супл. мн. шѣкѣнчѣд / шѣкѣнчићи) 'дијете праунуке или праунука'. - Дѣчекала је и шѣкѣнче.

шѣлав -ѣ -ѣ (одр. шѣлави -ѣ -ѣ) 'огољен'. - Кѣћа без крѣва је шѣлава.

шѣфер"ца ж 'комад тканине којим се увијају ногѣ'. - Знѣм да су нѣге умотѣвал неком крѣпѣм, шѣферѣѣм.

ТЕКСТОВИ

Па, слави се Ђурђев дан, Илин дан, Часне вереиге, Никољ дан. Па, имају неки и послужују Свету Богоредцу и Свету Пётку и Светог Сисоја, Светог Аранђела. Да, има, слави се Свети Аранђео.

Уоч Петрова дана досада је палиће машале. Гулли од трешана, звала се лила, она кора, па се осуши и направи се. То деца свежу на колац дугачак, увежу жижом и запале. И онда трче и пјевају. То је бивало уоч Петрова. То је тај знак радост за Петров дан.

Па јес, то било раније, ће било дјецe. Па, узму љели и бра. А стерало се слама по кућ, прдстрe се. И онда, дјецe ће има доста, узму љели и браха, па набацају по ној слам" и пијучу и купе оно као пилли мали што купе храну. И та је слама држата по кући, то звало се прдстирач, све до Милога Боджа, јефту дана држато.

Онда, уоч Боджа исто, сјече се бадњак. Оде се у шуму, осјече се растово ил церово дрво и донесе се. Оде домаћ"н и донесе, унесе у кућу и вели: "Бадњак на кућу, срећа у кућу." Трипут рекне.

И онда, онај бадњак се на Бодж запали, осјече се па запали. То је моја маћ тако исто радла. Стави у шпорет, ил оцак био једно врјеме направит од ћерпића неквије, па лажито онде ватра. Бил неки зидани шпорет, исто правит од цигле. Слично двијема, ал није. Касније, јопе су били од плеја, звал се фијакер" шпорети. Тек су касније дви пошли. И онда, онај се бадњак запали, расцјепи се и узме се св"јеха уоч Боджа што је горела, и оду па обнесу око штале ил пропусте стоку кроз то. И то је тај обичај био. Па, шта ја знам? Веле да боље се, боље онда напредује стока и боље се да у стоки.

Има, исто, људи и жена који с се стављал да знају лјечт мјесто лекарја. Жене су нешто одбрајале, као са што кажу - ти надрилекари. Неке страве салјевал. Растопи олова, па сал"је оно у воду. И онда, оно се некако направит, и оне гледају у оно, и тако то нешто причају ис тога. Или воду, узму воду и ставе угљена, двет угљена. Нешто су читале. Ја не знам шта с оне читале, јер ја то нисом знала, само сом чула. И мен су, ка сом била дјете, тако то метале воду и салјевале стра"у.

Исто, код нас кажу, ка се иде нђу, сам неко кад иде, био човек, била жена или дјевојка, шта ја знам, кад иде крај гробља да не гледа у гробље, јер да може се препаст од омије споменика. Гледајућ у оно, да се море учинт да има неко жив и да помисли да је неки увукотлачјо се. У нас причају стариј да се море увукотлачт. Да море помислит да је неко усто мртав, па препаст се себ, и море, ил да страда, да цркне ил да боли о тога).

Претјечно смо радли пољопривреду... А радл смо прво с воловма, имал смо волове и плуг обични, па дрвени. Само је био лемеш и црталo гозденo. Па, лемеш је, то се, као и сада што је на тракторма, ал ставито на плуг, па с тијем то оре. Црталo, напрово исто пред лемешом, да сјече земљу. И брнача, направита о дрвета, а гоздени клин, скјује ковач и стави у брначу. Кола смо исто имали жељезна. Прво смо имал волове, касније с коња смо радли. Онда, сјал смо исто конопље и лан. То се прво посије, па кад одрасте, онда се почупа и покисели се у води. У рјец, у рјец, ил негде у некое, ми смо говорл поток. Зајази се, и ту се стави и покисели се. Зајазимо

лѡнатѡм, мѡ"гкѡм. Ми смо то звѡл мѡч"ло. Тѹ смо и кѡшуље прѡл, није било ни прѡшка, ни сапѹна. Нѣго, лѹкшијѣ прѣкувѡмо, па тѹ стѡвѣмо кѡшуље и, прѡвла се о дрѡвета прѡтљача, па у пѡтоку нѣквѡм, ил у рјѣц, ко ѣмѡ блѣз' рјѣк', ѡдѣ и са онѡм прѡтљачѡм лѹпѡ и пѣрѣ, а није било ни сапѹна ни прѡшка.

Нѡсли (одјећу), направи се као кѡлац нѣкѣ, па се стѡви нѡ онѡ и нѡсѣ се. Па, звѡло се, као ѡбремен"ца. Нѡ тѡме смо нѡсли и кѡшуље у пѡток, и нѡсли вѡду, двѣје кѡнте и из пѡтока, ѣз бунѡра. Ёмал смо долѣко бѹнар, ѣзвор, и нѡсли нѡ тѡј ѡбремен-ци кѹћи.

Ќндѡ, пѡчѣла сом о тем кѡноплѡма и лѡну. Ќндѡ, ка се пѡксели, стѹцѡ се пѡ ступѡм. Стѹпа је бѣла направиѡта као нѣкѡ клѡда, и ѹрезѡн" ѡнѡ, ѡнѣ, као зѹб", звѡл" се. И тѹ се стѹцѡ. Ќндѡ, пѡ трлцѡм се ѡтарѣ. Па грѣбен" су бѣли ѣстѡ направиѡти као о дрѡвета, ил о нѣкѡга рѡга, штѡ јѡ знѡм чѣјѣга. Па, направиѡти зѹпци и тѹ стѡвите, с тѣјѣм је грѣбенѡто. Ќндѡ нѡ прѣслцу, па сом прѣла, и кад ѡпрѣдем, онѡ фѣно ѡперѣм, ѹбѣлим ѡнѡ и смѡтѡм, и ѡснѹје се. Нѣко је знѡб снѡват, јѡ нѣсам знѡла. Ќднесѣм, и ѡснѹје, и нѡвѣ се на, вратло је звѡло се, штѡ се нѡ онѡ нѡвијѡ. И стѡви се нѡ натру. Нѡтра је бѣла направиѡта о дрѡвета. Ёмала је вратло и брѡдо и нѣте. И ѡндѡ, тѹ сом ткѡла пѡѡове за покрѣвање. Нѣсмо ѣмал ми јѡргѡнѡ. Сѡмо смо ѣмал пѡѡове од, ѣстѡ од кѡнопѡлѡ и од лѡна. Прѣле се, звѡле се кѹч"не. Тѡ се прѣло на витл"ѣ. Витл"ѣ, ѣсто направиѡт о дрѡвета. Па се нѡ онѡ прѣло. Сад, не мѡг т рѣћ штѡ је, сам знѡм т рѣћ да је направиѡто о дрѡвета. И тѡ се прѣло. Ќндѡ, ѣстѡ сом тѡ ткѡла. Ткѡла сом вѣш нѹтарнѣ, и ѣстѡ, дѣц сом ткѡла лѡче и капѹте. Па шѣла, ѡднесѣм кѡд нѣкѣ шнѡјдерцѣ, па сѡшѣ. Ќфѡрбѡм оне лѡче и капѹте и тѡкѡ с тѡ нѡсли. Па, фѡрбало се, нѣкѡ је сѡћка кѹповѡта. И ѡгѹлимѡ кѡрѣ од јѡшикѣ, и тѡ скѹѡмо. И тѹде ѡфѡрбал, с тѣјѣм, мѣсто бѡјѣ. Није било ни оне бѡјѣ ни фѡрбѣ. И тѡкѡ да с м тѡ нѡсли чѡк и дѣца ѹ шкѡлу... Устѡ смо прѣл, па смо ткѡл од ѡвѡцѡ, звѡл се бѣлев, ѣстѡ прѣл. За покрѣвање, бѣлѣ.

Е, није било, ни нѡмѣштѡја ко сѡдѡ, нѣго крѣвет направи се. дзмѹ се трѣчѣтрѣ дѡске, и направиѡто, и дѡље пѡтпѡдѣто, и јѣдно врѣме стѣрѡто слѡмѣ, и ѡдѡзгѡ ѡшап нѣкѣ штѡ се ѡткѡ од кѡнопѡлѡ и од лѡна. И покрѣвало се са пѡѡавѡм, ѣстѡ од кѡнопѡлѡ и од лѡна. А кѡснијѣ смо ѣсто шѣли од ѡнѣје ѡшѡпѡ, звѡле се стрѡже. Нѡчијѡ се пѣрушнѣ, ѣстрѡ се па се стѡви тѹдекѡ, ѹ тѣ стрѡже. И тѡ смо стѣрѡл, није било јѡгѣ као сѡдѡ.

Е, ѣстѡ, ѣе смо дрѡѡл сѣр и кѡјмак, тѡ направиѡто ѣстѡ бѣло од дрѡвенѡга матријѡла, звѡо се мѣчѡр. И тѹ смо дрѡѡл сѣр и кѡјмак, а нѡкон, кѡснијѣ, ѡндѡ су бѣл шпѡјзови, па се у шпѡјзу дрѡѡло. У са се дрѡјѣ ѹ шпѡјзу.

(Љубица Савић, 1921, два разреда школе)

Пѡслѹжујѣм Свѣтѡга Сѣсоју. Ќн јѣ сѡд ѹ ѡет, од Пѣтѡрова дѡна јѣвѡ дѡнѡ рѡзликѣ. Пѡстѣм од Пѣтѡрова до Свѣтѡг Сѣсојѣ и пѡслѹжујѣм Свѣтѡг Сѣсоју. А пѡслѹжујѣм Свѣтѹ Бѡгѡредцѹ. Тѡ је мѡја свѣкрѡва пѡслѹживѡла кад је бѣла жѣва. Вѣлѣ, зѡѹзѣла за свѡју дѣцу мѡлт се Бѡгу и пѡслѹживѡт. Па кад је ѡна мѡгла за свѡју дѣцу мѡлт се Бѡгу и пѡслѹживѡт, па мѡрем ѣ јѡ. Нѣ мен тѡ није тѣшко.

И отишла сом у цркву у Слатну, код попа једнога. Био један поп Стево. Отишла сам код њега и њега сам запитала: "Попа, шта б? Тако и тако сом уснула гадан сан, ружан. Рекла сам да ћу посто и да ћу послуживат. Шта б ми рекли, ил би мрсно или посно? Ја сам рекла да ћ посто и послуживат, а шта б ви рекли, које боље?" Каже он: "Па добро, овај, свака послуживалца се прави посна. А ви, како сте рекли, тако и послужите. Јер, мрсна послуживалца, то није ништа. То је сам ... слава се прави мрсно."

Ујела нам је змија пашче. Изишла је неоклен и ујела пашче. Била једна комшинца, кума наша. Она је знала нешто одбрајат кад ујед змија. И ја сам отишла њој и она је дошла фино и одбрџла њем у комадх крува. Ал, не може он зинт. И она онда, одбрајај у млјeko. И кад је она одбрајала у млјeko, ми смо узел, овај, један, једно парче дрвета, један клип, нак обичан, ми смо њему разглавл уста, а ја сам узела кашку и озго сом млјeko сипала њем да он прџута. Так једн три пута сам га напојла тијем млјecom и, Богу фала, пас остаде жив.

Исто тако ми је син имо жутицу ... И једна комшинца вели: "Има један Владе Кџузовић, он је знао то нешто одбрџт од те жутице." И ја, од де мој муж ко тог, код њега оде и одведе сина. И он је њему нешто шапорџо. Он каже: "Мама, он веже на трн". Ми кажемо, да извинете, шипак, црвени шипак, шипиња. Не знам како б дрџкије рекла, него так. Каже: "Веже црвени крај вуниче, а жути веже на моју руку. Онај жути скида са моје руке, па веже на онај шипак црвени. Веже на мене црвени крај, а онај жути на шипак. И брџи." "Ја сам", каје, "чуо, мама кад он вели: "Шипиње, побогу, рођена сестрце, дај ти мџ своје румџло, а ео теб моје жутило." Тако три пута. И очо је два пута. Трећи пут није ни ишо, спаља је с њега жутица.

А то је било, ми смо лежало у зград. Зграда, звани кијер, у старо доба. А сад кажу зграде, и неко вели амбар, неко некако.. А шта ћу, онда је било тако да није било душеке ко сад. Била је перушна у стрџама. Двије стрџе, перушна, плаћа вежена, јастуци вежени. И ја сом фино узела две јастуке своје, па сам скинула, па скинула плаћу, хашап један, овај плаћу, па хашап, па сом онда гурнула руку у строју. Па сам сву перушну рукама да л нема ће, да се шта не чује. Вице свџрва: "Немој, дјете, биће т змија, ујешће те за рук!" Каки, ништа. Ја сом то све прџтрџсла. Једну и другу стрџу.

(Станојка Милинковић, 1935, без школе)

Ми славио Светџа Арџнџела. То је двадесџт прџвог новџмбра. Прије је било само укуват, како каже, ако саставиш славџачу, да је од чистџа брашна. Од пшџеничног и то.

Неко слави, вам гџре имају две Жабџи, он слави Богџредцу по дану, он каје послужница, то по дану.

На Бадџу увече се моли Богу. Гледа се, каже, на сџен. Ако имаш на сџену, знаш онџ према свџетлу, ако имаш на зиџу сџен, бићеш и догодне жив. Ако, немаш, каје, кога неће бит, нема га на сџену. Сутредан се иде на уранак. Зџор бџдне џв ко старџе цркве. То, одџш на уранак. Неко нешто, ак дџе, понесе гџре. Онда се народ гџре љуби, чџститџа Боџж једно дрџгоме, ал кад се рџди Кристос.

Ка смо кӯћу прāvли, дјєца су била ђбодвоје малєнїје. Имāм и јєдну унучицу. Она је кѡпāла подумєнат.

Ма јѡј, била кӯћа дугāчка сєдам мєтєрā, пѡпола прєгрāђєна. Пѡло је била кӯфња, а пѡло је била спāвāћā сѡба. И јā сам имала згрāду јєдну, покривєна бујāдма. Тӯ сом спāвала као млāда. Чєтри сѡве ударєне, и пилєнце пѡрєћāне, и тӯ прѡстєрта слāма, и лєз.

Било је сјєло, трєње, гребєнāње, драгї мѡј брāте, игрāнка. Није било свирāчā срђва нāмā пѡслјє рāта. Нєго, ђне уфатє кѡло, пјєвајӯ, йграјӯ. И мѡмц тākѡ. Йзиграјӯ се и свāк сѡб. То није било шāпотāња ко сād и причāња слѡбѡднѡга тој дјєц. Вєлим, āко смо сирѡмашни, нек нијєсмо рӯжни. Нек се не нārӯжимо. Бѡрћмо се, па ймаћмо. Кѡ што је тākѡ й било, Бѡгу вāла.

За Бӯрћѡв дāн скӯвāмо кѡљиво, ѡднєсємо у црkvу. Тāмо ѡсвєтє у цркви, пѡп. Свјєћа запāли се, слāва се ѡчитā. Ѣпє тāj мѡј син знā читат слāву, ѡн ѡчитā и тāk тѡ. Прєломї се лєб.

Нā Бадњцу ўјутро ђдє се рāно, усјєче бāдњāк и донєсє прєт кућу, донєсє старјєшна кӯћнї. Донєсє и ђндāре, йзāћє се, пѡспє се жїтом га, ѡнāј бāдњāк и єто. То је тākї ђбичāј. Ѣндā се йдє у црkvу. Йдє се у црkvу и мѡлї се Бѡгу, и дѡћє се кӯћ и ђндāре вїчє: "Дѡбрѡјитро!" Кѡлкѡ гѡд пӯтā дāнас йзāћє йс кућє: "Дѡбрѡјитро!" И на Бѡжћ и нā Бадњцу йдє тѡ.

(Милєва Јєкић, 1912, без школе)

Јā се зѡвєм Јѡво Јєкћ из Вєлкѡг Блāшка. А ђћу вāм јєдну нāздравцу испрїчат која је нєкādā, а и сādā, ў нашїм крāјєвма на свāтовма се нāздрављала. А тѡ је кад нєко сїна жєнї. Пѡчињє ѡвāк ѡтпрїлкє: "Јѡвāновћ Симєун сїна жєнї и вєсєље чїнї. Па зāзвѡ кӯмѡвє, прїјєтєлє и абāбє. Кāко ѡн њї фїно пѡзвѡ, ђн се јѡш лєпшє њєму ђдāзвāл. Еѡ, рєцмо, ѡд нāшєг брāтa стārѡг свāтa јєднa лјєпa чāст. Двāнєст тӯбā бјєлї пѡгāчā, шарєнє су, вєзєнє су, пїсанє су. Кѡлкѡ на пѡгачи пїсмā, тѡлкѡ ѡжєнїјѡ сїнā. Кѡлкѡ на пѡгачи шārā, тѡлкѡ дѡвєѡ снāвā. Па се с њїма понѡсјѡ као мѡрє дубинѡм, као зєц брзинѡм, као лїсцa мудрїнѡм. Жїв бїѡ, пѡмѡгѡ га Бѡг, и бāнѡв брѡд, и свā сєлa и на Врбāсу скєлa. Дa га Бѡг сāчӯвā трӯлa мѡстa, подрӯгљивa гѡстa, псā гарѡвa, Тӯрчїна мaнѡвa и сирѡвѡг кїјāкa йз мрāкa. А дa га Бѡг сāчӯвā чaндрљивє жєнє, пїјанѡг сїна, краткї гāћā и дӯгачкї кѡпрївā. Жїв бїѡ. Пѡмѡгѡ га Бѡг зa мнѡго и зā дугѡ. Дa бӯдє вєсєѡ, жїв и здрāv."

Кад нєко жєнї сїна, ѡдрєдї се дјєвєр и јѡш некї њєгѡв колєга и пѡћӯ звāt у свāтѡвє. Кад дѡћє кӯћи, ђн је ѡкїћєн са двā пєшкїра, прїглāvци шārєнї, вєжєнї, мārамцa и плѡска, тaкѡзвāнā бӯцa. Ѣнa је ѡкїћєнa йстѡ. Зāслāдї рāкју и са тѡм рāкјѡм йдє ѡд свѡјє свѡјātи, кога дѡмāћїн ѡдрєдї дa зѡвє, кѡмшїє и прїјєтєлє, кӯмѡвє.

Ѣндā се йдє у црkvу на вјєнчāњє. Ка дѡћӯ кӯћи, млāдa ўлāзї на врāтa кӯћнā, лӯбї лјєвї и дєснї дїрјєк. Так с мї гѡвѡрлї. Сад кāжӯ - штѡк у врātā .

Млāдa, ка дѡћє свѡмє нѡвѡмє дѡму, ђнa бāцā јāбкy прєкѡ кућє. А у јāбци бӯдє пѡкојā пāрa, и то врјєднa. Ы стārā дѡбa то је бїѡ жӯтї дӯкат. А с дрӯгє стрāнє кӯћє дјєвѡјкє и мѡмцї чєкajӯ кѡ ћє ўгрāбт ту јāбкy која је бāчєнa ѡд млāднє стрāнє.

Ако нѣка цѹра љ"ати јабку, она ће се догоднѣ љдат, ако мѡмак, нѣму је рѡк љсто да се жѣни илѹћѣ гѡднѣ.

Спавало се у кијеру. Тѡ је једна у двѡришту дрвенѡ кућница била где је млада и младѡжења, без разликѣ на зѣму и снѣг и мрѡз, љње... Причал су, покривало се са бѣльцом. Бјѣл зѡвѣ се, бѣљац. Па се љвати по млад и младѡжењ љње одѡзгѡ. Побјѣлѣ. Бѣљац љ јес бјѣл, а јѡш вѣшѣ побјѣлѣ од љња.

Али је млада мѡрала љмат ѡт кућѣ, рѡдтељи нѣни то спрѣмѣ за нѹ, онда је бѣла, зѡѡ се сѡندوق дрвениѣ, шкриња, пѹна рѡбѣ нѣзнѣ. Ё. тѹ рѡбу, тѹ што она љмѡ. то се мѣтнѣ, ако је љмѡ нѣко вѡлове ил кѡње, ѡдвезѣ се љ колма, ако није, то се мѣта-ло на кѡња, на самѡр.

Кад се млада удѡмѡћи мѡло у нѡвѡме дѡму, трѣба свѣкар и свѣкрва и старѣи свѡт ѡтић на мирѡвну нѣнѡм ѡцу и мѡтер, нѣзноѣ рѡдбин, да се пѡмирѣ. ібичѡј такѣ бѣѡ. Нѡсѣ се мѡлѡ поштѣње и вѣлкѡ поштѣње. Мѡлѡ је поштѣње полѹока рѡкјѣ... И прѹжи се прѡвѡ мѡлѡ поштѣње... И кад је ѡн примѡ то прѡвѡ поштѣње, знѡчи, бѣће нѣшто од мѣридѡѣ. А већинѡм је то бѣло кад је млада крадена... інда тѡј свѣкар приказујѣ поштѣње, ѡнѹ окѣњачу. И кѡжѣ пријетељу, пѡ имену рѣкнѣ: "Јѡ сом дошѡ, твоја је ћѣрка у твојѡј кѹћ ѡдрѡсла, а ѣн је сѡд у мѡјѡј кѹћ са мѡѣм сѣном. ін с се нашли и договорл, тѡкѡ и мѣне пѡслал да мѣ то ѡзнѡчимѡ прѡ да смо мѣ сѡд пријетељ. іко с ти за то, љзм ти ѡвѡ поштѣње. " А то је вѣлкѡ ѡнѡ, вѣлкѡ поштѣње, окѣњача рѡкја, флаша окѣњача зѡла се.

Крснѡ слѡва или крснѡ љме, кѡко се то зѡвѣ, она се преѹзмѡ од старѣиѣ поколѣњѡ, од ѡца, од ћѣда. А то је наследно. Та слѡва већинѡм се нѣ мјѣнѡ. Коју је слѡву слѡвиѡ ћѣд, па ѡтац, па сѣн. То је, љдѣ у наслѣство и слѡви се, штоно кѡжѣ нѡш народ: "Слѡвѣѡ, а не забѡравѣѡ." Сѣн преѹзмѡ слѡву кад ѡтац љмрѣ. Јѡ слѡвим Ђѹрђев дѡн.

Већинѡм, дѡн прије слѡвѣ, скѹвѡ се кѡљѣво. Кѡљѣво је шѣнца кѹванѡ кѡја је зашѣћерена. То се нѡсѣ љ цркву. Пѡп прѣлјѣ кѡљѣво и пѡмѣнѣ љме тога свѣца који се слѡви.

Кад је већ слѡва ѡчитѡна и кѡлѡч слѡвски прѣломѣт, ѡнда домаћин љзмѡ двѣје срѣце, флаше пића, и прѹжѡ јѣдну кѹму, јѣдну тѡме пријатељу и кѡжѣ: "Јѹтрѡс је бѣло добрѡјитро, а сѡд је помѡз Бѡг." А ѡн свѣ зајѣдно ѡдговѡрајѹ: "Бѡг ти помѡгѡ." "Ёѡ, ѡд мене, у љме мѡјѣ крснѣ слѡвѣ данашнѣ, поштѣње вѡма свѣмѡ. Фѡла вам ка сте дошли а нѣсте прѡшли. Да прѡславѣмо крснѹ слѡу, Свѣтѡга Ђѹрђѡ и да нам Бѡг помѡгнѣ да у здрављѹ и весѣљу мнѡго и мнѡго гѡдѣнѡ слѡвимѡ. Да нам нѣко то не ѡмѣте." інѡј кѹм кѡжѣ: "Дѡмѡћне, фѡла за поштѣње, Бѡг ти дѡѡ здравље и весѣље. Помѡгѡ те Бѡг и данашнѣ гѡд, да срѣтно прѡславѣш љ здрављѹ и весѣљу, мнѡго лѣтѡ и вѣшѣ гѡдѣнѡ. "

Баш љ мѡме крају бѣѡ је пѡп јѣдан који је љмѡ своју парѡх"ју дѡста вѣлкѹ. љ то врјѣме кѹпли се комѡд ѡнѣ, слѡнна, грѡ, ѡвај, јѣчам, зѡб, кѹрузи. И дошѡ ко јѣднѡг старѡг чѡвека, ѡн се зѡѡ нѣки Рѡчић. Кѡжѣ: "Рѡчићу, бил м љмѡ јѣдну врѣћу посѹдт? Нѣѡм љ што трпат комѡдѡ вѣшѣ." "імѡ, ѡче", каже, "љмѡ". ін дѡднѣ нѣму врѣћу.

Бацање вѡдѣѣ и крштѣње вѡдѣ. По тѣм предањма ісус Христѡс је рѡђен сѣдмѡг јѡнуѡра, по нѡшѣм старѡм келенѡру... На Крстов дѡн се крстѣ вѡда, за то се

зовѣ, по старом обичају, крстиводе... Код мене је био обичај, на Богојављење се крст бацао са врбаске ђуприје у воду... Пон прочита молтву о кршењу воде и баца крст у воду.

Бацање водце, то с иде от куће до куће, свјештават сваки дом. То је, кад је крстиводе те такозване завршене, онда пон узма ту воду освјештану у цркви и на ријци и са том водом на којој је молитве читане, он са том водом иде од куће до куће и свети водцу. Прече преко куће унакрст, баца у знаку крста: "Нек помогне Бог овај дом и у дому домаћина и сву његову челад."

Док пон прочита опјело, скине се поклопац и иде се цјеливат. Прво иде рџбина. Пон прочита опјело. Кад заврши опјело, онда каже: "Приђте, последње је цјеловање." И прѣва он, чита ту молитву: "Вјечнаја памјат, вјечнаја памјат, вјечнаја памјат." Кад рџбина приђе и цјелива, остали сви долазе. Он пољуби крст па стави на тога мрца, на покров. А сваки мртац ка се спреми, све је спремит, обучен, има покров, звало се, чиме се прекривало.

Обичаја сеоски било је свакакви, па у јесење дане, око Никоља дана, то је почетком децембра, полновом децембра, звало се николце. То с звало код нас чарџице. Он с ишл от куће до куће, купли исто ко им шта да. Ту је био старац и баба, и остали, њива екипа. И ка дођу прет кућу човеку, вичу: "Отвор дом, помого те Бог." А домаћин виче: "Ко је?" "Ми смо чарџице. Нисмо дошли да чарамо, ни да чарате, већ смо дошли да нам нешто дате." Онда домаћин који ће, пусти, који неће, онда он проклињу онога што неће, да му вуц поједу стоку, да нема ништа и то. И онда, ка дођу у кућу, вичу: "Лож ватру, стѣр" сламу. Нек се види гребенати.

У зимско доба, кад настану зимске дуге нѣ, онда није било друге забаве него капање, такозвано играње обојака. Десет обојака, нађеш десет приглавака, а то с звало обожање ил капање. И мала се пара крила испод обојака. Два човека сједну, пруже један другом руку, а пуна је саба ти прѣцѣја.

(Јово Јекић, 1928, осам разреда школе)

А онда, тој нѣвој, овај, чѣли, нѣвом рѣју трѣба прихрана. Мало да добје чѣла кѣндицје за рад. Узмѣм шећера, имам ранилице оне пластичне, купѣ сом. Узмѣм шећера и воде један : један. И сапѣм у ранилицу. И оне ѣдма туј долазе, а остали иду у природу. Траже звани полен и так то из цѣта.

Па, јесам (се бавио) и пѣчењем ракије. Прије јѣдн пѣдѣсет гѣдѣна бил су мали котлићи од пѣдѣсет кѣла, тако речѣно. А дрвени чабар и дрвени капак, лула дрвенѣ. Стварно је то било тако, ѣвај. Па се ѣлѣпи ѣловачѣм и тако ишло. Бацѣло је по јѣдну чѣтри-пѣт кѣла ѣ тог котлића. Кѣсније, јѣдну двајѣстак гѣдѣна, усавршиѣ се мајстори ти казанѣије. Пѣчѣше правти звѣне пѣрне кѣтлове. О стѣтину кѣла. Цѣв дугѣчка три ѣ по мѣтера. Чабар вѣл"ки о шѣст мѣтерѣ, шѣсто кѣла воде, а ѣ ѣму цилинѣдер вѣл"ки и баца мнѣго више ракје и тако је то мнѣго напредније. Кѣто се састоји: казан ѣ се кѣва, чабар ѣ цилиндер, ѣ вода стоји, и цѣв која прѣноси ѣлкохѣл из казна у чабар кроз цилинѣдер у дѣжму. Тамо има дѣжма ракијска, за примѣње ракје. Ракја иде у дѣжму. Напѣм казан пѣн кѣма. Онѣр наложим вѣтру, и вѣтра пѣхѣра тај кѣм, и дѣгне се тамо та сила, прѣлази у ракју кроз цилинѣдер.

Запрежна кѡла, па имаде чѣтрѣ тѡчка. Ранијѣ гѡдѣна било је, прије тријест гѡдѣна, жѣљезнѣ тѡчкови. Мислим, дрвени пѡлцеви и ѡнѣ глѡве, трѹпине, а жѣљезна шѣна. Шѣнѡм жѣљезнѡм ѡковано и тѡкѡ се слѹжи. А вѡмо каснијѣ изашла су гѹменѡ кѡла, гѹмени тѡчкови и мнѡго је напреднијѣ. Лакшѣ тѡ вуѣи и лагѡнијѣ на лагѣрма. Лагери, што ѣдѹ, у тѡчку бѹдѹ. Два лагѣра: јѣдан напervo, јѣдан с другѣ странѣ. И тѡј тѡчак ѡкрећѣ се лѡко, дѡбро, и мнѡго с лакшѣ нег жѣљезна. Жѣљезна с ѣмали пѹшке звѡнѣ, па с мѡрало мѡзат кѡломѡзом, купѡват кѡломѡз. Умајѹ чѣтрѣ тѡчка, двѣје ѡсѡвне, ѡнда срѡанце, што повѣзѹје зѡднѣ штѣл и прѡви, и рѹду и вагијѣр звѡни.

Сјѣно да би припрѣмиѡ за кѡње, ѣмѡм кѡсу, накосѣм пѡ ѣив... Кѡса, ѣмѡ кѡсиште и кѡса. Кѡса се кѹпи у прѡдѡвници а кѡсиште направи мајстор. Имаде два квѡка, тѡ зѡ двѣје рѹке. А кѡси јѡш трѣба и клѣпац, и бѡбца, и вѡдијѣр, и у вѡдијѣру вѡдѣ, и мѡзалца, и брѹс. И данас бар трипѹт трѣба поклѣпат кѡсу а ѡштрѣти по пѡтреби. Удѣш, кѡсиш, и дѡк ѡсѣтиш да је затѹпла се, стѡнѣш, намажѣш вѡдѡм и брѹсом, мѡло наѡштриш и тѡкѡ. Ка се клѣпѣ, ѡнда се мѡра ѣћ ѹ лѡд. Лјѣпо сјѣсти, ѹдари бѡпцу у зѣмљу, и клѣпцом по кѡс, ал тѡкѡ тѡнко да нѣ бѹдѣ ѣспуцала кѡса. Кад је сјѣно пѡкошено, два-три дана се сѹши и ѡнда ѹзмѣмо грѡбље, вѣле и кѹпѣмо у плѡстове. Кад пѡкупѣмо у плѡстове, ѡнда с кѡња привѹчемо на пѡдвозу звѡнѡме. Привѹчемо тѡмо ћѣ нѣмо трпат ѡко стѡжнѣ и стрѡѡмо. Тѡкѡ зѡвѣмо. Трѡпѡло се или дѣћѣ се, тѡ как ѡнѣш. Углѡвнѡм, стрѡпѡно је ѡко стѡжнѣ. Стѡжну зѡвѣмо ѡнѡ дрѡво што се усјѣче ѹ шуми, и пѡдоштри, и ѹдари ѹ зѣмљу. Па, тѡ мјѣсто зѡвѣ се кѡтар. Кѡсиѡ сом и пшѣнцу ка стѣгнѣ, ка сѡзри. Пѡкосѣ се, пѡвѣжѣ се, и стрѡпа се на, у кѹбурце ѡне звѡнѣ. По чѣтрѣ снѡпа да с тѹј сѹши два-три дана. Ка се ѡсѹши, ѡнда се кѹпи и гѡни трпат ѡко стѡжнѣ.

Ѳрѣм са плѹгом. Плѹг имаде за ѡбалу јѣдностранѡца а за равнијѹ зѣмљу звѡни рѡзѡрѡѡк. Па, ранијѣ су бѣли, а тѡ мѡло је мѣни прѣшло у мѡју генѣраѡију, дрвени плѹг звѡни. Јѣдна сѡмо мѡла дѡска, кѡмѡд као цртало и лѣмеш - тѡ је било гѡзденѡ. ѡво ѡстѡло дрвенѡ. А вѡмо каснијѣ увѣли су и шѡвѡбскѣ нѣкѣ нѡвѣ плѹгове, звѡни шѡвѡбац. Тѡ је свѣ било гѡзденѡ, ѡсим грѣдѣља и рѹчицѡ. Грѣдѣљ је направѣт ѡд дрѡвета и рѹчице. А ѡнѡ ѡстѡло свѣ је гѡжѣ. Грѣдѣљ је што држи плѹжнѹ глѡву а гѡре на кѡлица се наслѡни. Кѡлица ѣмајѹ за што се припрѣгнѹ кѡни ил вѡлов. Прѹта се, ѹвати се кѡњ јѣдан и вѹчѣ тѹ копѡчцу звѡнѹ, између рѣдѡка. Па копѡч"ца ѣзглѣда, имаде три мѡ¹тке, јѣдна прѡѡ и двѣје зѡднѣ. Са да ѡбјѡснѣм копѡчцу. Копѡчца, рѣкѡ сом ѣмѡ три мѡ¹тке кѡје сијѣкѹ траву, а имаде и пѡстѡље копѡчцѣ са, звѡни грѣдѣљ, и двѣје рѹчке, и јѣдан тѡчкѣи напervo, што држи копѡчцу. И ѡнда се припрѣгнѣ кѡњ напervo и вѹче копѡчцу, копѡчца сијѣче, и дѡбро. Пѡслијѣ прѡвицѣ звѡнѣ, ѡнда кѹруз" одрастѹ тѡк ѡко јѣдн пѡла мѣтера, трѣба ѣ[x] загрѣт и тѡ се зѡвѣ грѣ за кѡпѡње. У прѡвѹ рѹку звѡ се копѡчца а ѡвѡ за загрѣту грѣ. Грѣ се припрѣгнѣ за кѡња, и чѡвјек држи, и загрѣ л"јѣпо кѹрузе. И кад кѹрузи бѹдѹ загрѣнути, ѡстанѹ, растѹ, ѡдметнѹ се дѡ бѣрбѣ, тѡмо након два мјѣсѣца трѣба кѹрузе ѡбрати, па свѣсти нѣѣ у нѣкѹ штѡлу, па оперѹшати. Тѡкѡ мѣ радѣмо. А ѣмѡ нѣки и на кѹрузѡвни перѹша. Кад оперѹшамо кѹрузе, ѡнда спрѣмамо ѣ[x], мѣ зѡвѣмо кѡшѡне. Нѣко кѡжѣ кѹрузѡна а мѣ кѡжѣмо кѡшѡна. Спрѣмамо ѣ[x] у кѡшѡну и ѡталѣ ѡнда пѡстѣпѣно вѡдѣмо за потрѡшњу, за

стоку, за мељаву. Имам свој мљин на струју и умрвѝм, самелѝм, дајем стѝц и так. Па мљин мајстор направѝјѝ, два камена и мѝтор који гѝни рѝмник. Гѝре има кѝш ѝе с сѝпајѝ куруз, дѝље ѝдѝ у камен, гѝрњи камен трѝи, и меље, и добро. Ранијѝ, док нијѝсмо струјѝ дѝбил, бѝли су нѝки пѝточњац, па белѝј, кад кѝшѝ има - дѝбрѝ је, и самелѝ се нѝшто. А дѝк кѝшѝ нѝма, прѝсуши, ѝнда је тежѝ. Пѝточњац звѝни, мѝ такѝ зѝвѝмо. Тѝ је мљин направѝт, и то десѝтак љѝди скѝпи се, зајѝднички тѝ направѝ, и ѝнда свѝки има по нѝколкѝ да самелѝ. Пѝ пѝ рѝда ил рѝд у тѝме мљину. А мљин као јѝдна згрѝд"ца, брвнара, покривѝна црјѝпом, а мѝра тај пѝток извѝсти на обалу, па ѝнда бадањ, одѝзгѝ с ѝбалѝ, да ѝдѝ вода кроз бадањ, на тѝчак ѝнај у мљина. И вода гѝни онај тѝчак. тѝчак гѝни камен, и такѝ мељѝмо. Бадањ је од велѝкѝг дрвета шѝпљѝга, као буква, так.

Да би кѝћу изградили маѝло бѝљѝ, модернијѝ, у ѝвѝ маѝло нѝвијѝ дѝба, мѝрал смо најпријѝ зѝмљу прекѝпат. Кад прекѝпамо зѝмљу, та зѝмља стојѝ преко зимѝ да с ѝзмрзнѝ и да се нѝтонѝ водѝ, кишницѝ, што бѝљѝ. Њнда слѝдѝћѝга љѝта, тѝ је у јѝлу мјѝсѝцу, кад је најврѝћѝ, дѝбѝмо, скѝпѝмо маѝло вѝћѝ мѝбу радникѝ, па зѝмљу ѝнѝ са мѝ"ткама тешѝмо, гѝзѝмо, а тѝмо направѝмо јѝдан стѝ, и на стѝ ѝнѝ зѝмљу прѝкопанѝ, направѝтѝ, урасолѝтѝ. Јѝдан баца на стѝ, а дрѝги има тѝмо који сјѝче са нѝжом. Направѝ се код мајстора крѝв нѝж. Сјѝче, и мељѝ у кѝлупе. Кѝлуп" се ѝстѝ направѝ. Трѝ кѝлупа. И трѝ малишаѝа оне кѝлупе рѝзносѝ тѝмо по плацу. Припрѝмѝ се плац и зѝмља се прирѝди тѝмо. Трава се ѝчѝсти мѝ"ткама. Пѝспѝ се мѝљѝм тај плац и тѝј ѝѝрпиѝи одлѝжѝ јѝдан рѝд. Сутрѝдан ѝѝрпѝе све на нѝж мѝраш дѝгнити и такѝ се маѝло прѝсушѝ. Ка се прѝсушѝ, након јѝдну два-трѝ рѝда, ѝнда се нѝсѝ тѝмо, ми зѝвѝмо бабуре. Два рѝда ѝѝрпиѝѝа и повѝци по чѝтавѝме терѝну да бѝдѝ што... Њ два рѝда нѝ смијѝ бити вишѝ, ѝнда вјѝтар тѝј пропѝрујѝ. И тѝ се ѝкѝсо маѝло мељѝ да лѝкшѝ посѝшујѝ се. И када су прѝсушен ѝ онијѝм бабурама покривѝним, да нѝ могѝ кѝснти, ѝнда пѝслијѝ мајсторе нађѝмо па тѝмо направѝмо јѝдну велѝку пѝћ. Тѝ ѝѝрпѝе у... звѝна цѝглѝна. Направѝ се тѝмо цѝглѝна и ѝнда дрѝва набавѝмо, дрѝва. Дрѝва набавѝмо и лѝжѝмо. гѝрамо тѝмо дрѝва у оне пѝћи и такѝ се цѝгла пѝчѝ. Јѝдну пѝ-шѝст рѝди пѝчѝ се цѝгла а ѝнда се ѝстави ка се испѝчѝ. Вѝди се да је печѝна, ѝспарѝна, печѝна. Па се олѝди јѝдну двајѝстак данѝ, и онда се цѝглѝна та рѝзвѝли, и клѝсѝра цѝгла тѝмо. И ѝнда, ѝна бѝљѝ цѝгла штѝ је, ми зѝвѝмо цѝгла, бѝла је ѝѝрпиѝ док није печѝна. Кад је печѝна, цѝглѝ је. Њнда ш ѝѝм зѝдамо тѝмо ѝѝ ѝмо кѝћу прѝвт, зѝдамо кѝћу. Да би кѝћу направѝли, мѝраш најпријѝ искѝпат подумѝнт, кѝлкѝ ѝѝеш кѝћу.

Кад ѝзлијѝмо подумѝнт, ѝн ѝстанѝ јѝдну десѝтак данѝ да сѝзрѝ. Е тѝк ѝнда тѝј навозѝмо цѝглу и мајстори зѝдѝри зѝдајѝ. Цѝглу мељѝ, а направѝ се маѝлар тѝмо од мѝканѝг мѝља. Па сѝ онијѝм маѝларом залѝвѝ се цѝгла и такѝ повѝзујѝ цѝгле. Ка се ѝзѝда кѝћа, ѝнда пот крѝв стѝвѝља се дрѝвенѝ грађа, црјѝп и такѝ. Када ѝзѝда се кѝћа, ѝнда дрѝвенѝ грађа гѝре дѝђѝ: грѝде, вјѝнчанце и рѝгов". Дѝлазѝ кѝмшијѝ, дѝносѝ дѝрове. Пријѝ црјѝпа, запраѝ. Дѝносѝ дѝрове и тѝј се прѝви весѝље. А ка с тѝ свѝ заврѝши, ѝнда пѝслијѝ мајстори унѝтра прибѝјајѝ дѝску за звѝнѝ плафѝне. Одѝздѝ најпријѝ дѝску, па трѝтику, па ѝнда маѝлар набацујѝ се. Ранијѝ гѝдѝнаѝ није бѝло цр"јѝпа, ни су љѝди покрѝвали цр"јѝпом, него су покрѝвали слѝмѝм или дѝскѝм. Да б ѝмал дѝбар крѝв на кѝћи, мѝрамо најпријѝ ѝсѝѝ ѝѝпију. Па дѝвѝћи кѝд кућѝ, па у

ст̑ара̑ д̑оба, ѡзвад̑имо ма̑ло ц̑рвен̑е з̑е̑м̑л̑е, и к̑онац се ѡмоч̑и у ту̑ з̑е̑м̑љу, разм̑ек̑ан̑ит̑у са вод̑ом, и ѡзн̑ач̑и се к̑у̑ ће се т̑есат, и са брад̑ви̑ном се л̑јело ѡтеш̑е гра̑ђа, и ѡнд̑а к̑асн̑"ј̑е се м̑оже употр̑јѣб̑т за град̑њу к̑у̑ћ̑е.

(Пантелија Савић, 1921, без школе)

ЛИТЕРАТУРА

Вуковић Г., *Терминологија куће и покућства у Војводини*, Нови Сад, 1988.

Недељковић М., *Годишњи обичаји у Срба*, Београд, 1990.

Петровић Д., *О љовору Змијања*, Нови Сад, 1973.

Плотникова А. А., *Материалы для этнолингвистического изучения балканославянского ареала*, Москва, 1996.

Речник српскохрватског књижевног и народног језика, 1-15, Београд, 1959-1996.

Речник српскохрватског књижевног језика, 1-6, Нови Сад, 1967-1976.

САДРЖАЈ

Наташа Драгин: Фонетске прте <i>Службе Свешом Пејру Ајшонском</i> Генадија Светогорца	5
Биљана Рац: Парцелација у роману <i>Константин Горча</i> Видосава Стевановића	11
Марина Петровски: Глаголски придеви као кондензатори реченичног садржаја	47
Вишња Кризманић - Слободан Павловић: Функције инфинитива у говору Бачког Моноштора	61
Алина Маслова: Прагматичка значења императивности у српском и руском језику	73
Гордана Штасни: Неологизми, кованице и индивидуално означене речи у <i>Речнику српскохрватског књижевног језика</i>	87
Nataša Bugarski: Morfološka adaptacija pozajmljenica iz nemačkog jezika	115
Ewa Kaliszewska: Srpska obredna terminologija - Struktura i problem ekvivalenata u poljskom jeziku	127
Dužanka Zvekić - Dužanović: Nove interferentne pojave u prevodu romana „Estera” Lasla Nemeta	183
Марина Костић: Прво лице јединине презента у говору Горње Пчиње	191
Биљана Савић - Дијана Савић: Из лексике Великог Блашка (код Бањалуке)	205